

n.a.k.v.i.s

Nacionalna agencija Republike Slovenije
za kakovost v visokem šolstvu

s.q.a.a

Slovenian Quality Assurance Agency
for Higher Education

VODNIK PO ZUNANJIH PRESOJAH

Nacionalna agencija Republike
Slovenije za kakovost v visokem šolstvu

Tatjana Debevec in mag. Jernej Širok

Vodnik po zunanjih presojah Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu

Ljubljana 2022 | Publikacija je brezplačna

Izdala: Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu

Avtorja: Tatjana Debevec in mag. Jernej Širok

Sodelovali so: Tatjana Horvat, dr. Matjaž Štuhec in Maja Milas

Uredila: Tatjana Debevec in mag. Jernej Širok

Oblikovanje: Studio Mars

Tisk: Collegium Graphicum

Fotografija na naslovnici: iStockphoto

Naklada: 700 izvodov

Za agencijo: dr. Franci Demšar

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

378(497.4):005.336.3(035)

DEBEVEC, Tatjana

Vodnik po zunanjih presojah / Tatjana Debevec in Jernej Širok. - Ljubljana :
Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu, 2022

ISBN 978-961-95538-4-8

COBISS.SI-ID 133554179

KAZALO

UVOD	4
I PREDPISI	6
I.1 MERILA AGENCIJE	7
II AKREDITACIJE IN ZUNANJE EVALVACIJE	8
II.1 LASTNOSTI PRESOJ S POUĐARKOM NA OCENJEVANJU	8
Zunanje lastnosti presoj	8
Pogostost obravnav	8
Kritičnost obravnav	8
Določenost obravnav s predpisi	9
Notranje lastnosti presoj – načini	9
Konceptualni način	9
Spoznavni način	9
Fazni način	10
Odmiki	10
Odmiki pri pogostosti obravnav	10
Odmiki pri kritičnosti obravnav	10
Odmiki v načinih izrekanja ugotovitev in ocen	10
Odmiki oziroma odstopanja od določenosti obravnav s predpisi	12
Dokazovanje, ugotavljanje in argumentiranje skladnosti	13
Evalviranje	13
Tehtanje	14
II.2 PRESOJA PO STANDARDIH KAKOVOSTI, PREDPISANIH ZA POSAMEZNO VRSTO AKREDITACIJE IN EVALVACIJE	16
II.2.1 Akreditacija in zunanja evalvacija študijskega programa	17
Pregled standardov kakovosti za presojo študijskih programov po področjih presoje in vrstah akreditacij / evalvacij	17
Presoja po standardih za akreditacijo študijskega programa	19
Posebnosti pri akreditaciji skupnega študijskega programa	31
Presoja po standardih za evalvacijo študijskega programa	32
Posebnosti pri evalvaciji (mednarodnega) skupnega študijskega programa	46
II.2.2 Prva akreditacija in podaljšanje akreditacije visokošolskega zavoda	48
Pregled standardov kakovosti za presojo visokošolskih zavodov po področjih presoje in vrstah akreditacij/evalvacij	49
Presoja po standardih za prvo akreditacijo visokošolskega zavoda	51
Presoja po standardih za podaljšanje akreditacije visokošolskega zavoda	66

II.2.3 Zunanja evalvacija višje strokovne šole	92
Presoja po standardih kakovosti za evalvacijo višje strokovne šole	92
II.3 POROČILO SKUPINE STROKOVNJAKOV IN SODELOVANJE S STROKOVNIM DELAVCEM	126
II.4 VLOGE UDELEŽENCEV V AKREDITACIJSKIH IN EVALVACIJSKIH POSTOPKIH	128
Strokovnjaki	128
Naloge posameznih članov skupine strokovnjakov	128
Predsednik	128
Člani skupine strokovnjakov in tuji strokovnjaki	128
Član študent	128
Kandidat za vpis v register strokovnjakov agencije	128
Sestava skupine strokovnjakov v posameznih postopkih	129
Akreditacija zavoda in zunanja evalvacija šole	129
Akreditacija in evalvacija študijskega programa	129
Vlagatelj	129
Dokazila za presojo pri akreditaciji in zunanji evalvaciji	129
Evalvacijski obisk	129
Pripombe k poročilu skupine strokovnjakov in končno poročilo	130
Svet agencije	130
Strokovni delavci, ki vodijo postopke	130
Načela in smernice za objektivno in nepristransko presojo	130
Morebiten konflikt interesov	131
Možnosti vplivanja vlagatelja na strokovnjake in kako ravnati	131
III RAZMISLEK O PRESOJI NA IZBRANIH PODROČJIH	132
Posebnosti poučevanja	132
Pristopi k poučevanju	132
H kakovosti poučevanja	133
Posebnosti stopenj in vrst visokošolskih študijskih programov	134
Posebnosti disciplinarne vpetosti izobraževanja in raziskovanja v visokem šolstvu	136
Kakovost v disciplinarnosti	137
Institucionalne posebnosti v visokem šolstvu	139
Avtonomija	140
Skica konceptov kakovosti	141
NASTAJANJE VODNIKA	143
VIRI	143

UVOD

Minilo je slabo desetletje od izdaje Priročnika za strokovnjake Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (agencija). Danes se skriva na stari spletni strani agencije, v internetnem arhivu. Ta dokument je vodil po akreditacijskih in evalvacijskih postopkih: obravnaval je vlogo in naloge skupine strokovnjakov, vlagateljev, strokovnih delavcev agencije in zunanjih opazovalcev. Podrobno je predstavil potek postopkov skupaj z obiskom visokošolskega zavoda (zavod) ali višje strokovne šole (šola) in pisanjem akreditacijskih in evalvacijskih poročil, posvetil pa se je tudi prvim vsebinskim izzivom tako na področjih presoje kot po vrstah presoj – po presojah šol, zavodov in študijskih programov. Takrat zastavljene organizacijske, operativne in vsebinske premisleke ste strokovnjaki in drugi udeleženci v postopkih uspešno usvojili.

Agencija si je skupaj s strokovnjaki in drugimi deležniki prizadevala, da bi presoje postavila na višjo, kvalitativno raven. V soglasju z deležniki je zato v letih 2017 in 2018 sprejela nova merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov ter merila za zunanjo evalvacijo višjih strokovnih šol, ki so prvič uvedla standarde kakovosti, ki jih morajo zavodi in šole izpolniti, ter določbe za njihovo pravilno presojo. Od ugotavljanja pravilnosti procesov, informiranja, sodelovanja deležnikov na zavodih in šolah, preštevanja raziskovalnih, umetniških in strokovnih projektov ipd. se je premaknila h kvalitativni, vsebinsko bolj poglobljeni presoji.

Agencija si je morala pred izdajo vodnika pridobiti čim več izkušenj pri delu po novih merilih za akreditacijo in zunanjo evalvacijo. Sproti je spremljala delo strokovnjakov in drugih udeležencev v postopkih ter reševala težave, ki so se ob tem pokazale. Ugotovila je, da:

- je presojanje izpolnjevanja standardov kakovosti še vedno velikokrat premalo vsebinsko poglobljeno – še posebej pedagoške, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti;
- so poročila strokovnjakov praviloma boljša kot pred leti, treba pa jih je še izboljšati predvsem pri prepoznavanju skladnosti, neskladnosti; prednosti, priložnosti za izboljšanje in večjih pomanjkljivosti oziroma neskladnosti na podlagi poglobljene in strokovno jasno utemeljene presoje;
- presojanje izpolnjevanja nekaterih standardov kakovosti zahteva podrobnejša pojasnila;
- je potrebna večja občutljivost za posebnosti presojanega.

Vodnik je nastal s pogledom na visoko raven presoj, ki po eni strani tenkočutno prisluhnejo potrebam študentov in zunanjega okolja, po drugi pa preišljeno upoštevajo notranje posebnosti visokega in višjega šolstva, povezane z različnimi stopnjami in vrstami študija, disciplinami, v katere se vpenjajo študijski programi, ter institucionalnimi razlikami. Gre za pomembne vidike presojanega, ki kakovost zbližujejo z neizogibnimi značilnostmi visokošolskega polja in jo vzporejajo z akademskimi standardi, pa tudi s poklicnimi značilnostmi višješolskega izobraževanja. Dotika se pasti in spodrseljavev, ki se jim dosedanje usmeritve agencije morda še niso dovolj posvetile. Želimo namreč, da bi še z večjim posluhom in natančneje ugotavljali dejansko stanje ter da bi bila priporočila za izboljšanje kakovosti bolj podkovana, prodornejša in uporabnejša.

Sprememba meril je presoje povedla od ugotavljanja skladnosti s predpisanim minimumom sprejemljivega k ocenjevanju kakovosti. Čedalje več določil zahteva ne le ustreznost ali obstoj nečesa, temveč tudi njegovo kakovost. Po novem presoje potekajo na dveh ravneh. Na prvi ugotavljamo še sprejemljivo izpolnjevanje standarda kakovosti, torej skladnost, obstoj ali izvajanje predpisanega. Na drugi pa ugotovljeno stanje ali pojav kvalitativno ovrednotimo v obsegu nad (ali pa pod) sprejemljivim in s tem presodimo kakovost. Pozornost se torej usmerja tudi k vprašanju, kaj je zelo dobro, dobro, kaj ni dobro oziroma kaj bi lahko bilo boljše.

Nekatere presoje so potekale na razmeroma površinski in tipski način. Ob tem se zavedamo, da smo na to vplivali tudi snovalci zunanjskega sistema kakovosti. Že na tipičnem evalvacijskem obisku je bilo obilo pozornosti namenjene vprašanjem, ki so bolj kot v ugotavljanje dejstev in kakovost študija merila v promoviranje in razlaganje prvin bolonjske reforme, skupaj s postavljanjem sistemov kakovosti in širjenjem organizacijske kulture, ter v izpolnjevanje potreb okolja. Poudarjeni so bili vidiki organiziranja, upravljanja in procesiranja izobraževalne dejavnosti, pa tudi pravice, informiranje in sodelovanje deležnikov pri tem. Za presojo takšnih tematik ste strokovnjaki in drugi deležniki že razvili dober čut in veščine, tako da vam veliko več ne moremo ponuditi. A ker se je v teh letih bolonjska reforma dokončno uveljavila, se je doseg priporočil na omenjenih področjih izčrpal, zato so postajala vse bolj šablonska, pričakovana in prazna. Priložnostno se je vzpostavilo tudi nenapisano ogibanje neposrednim in zahtevnejšim ocenam študijskih vsebin, njihovi vpetosti v disciplino, pristopov k izvajanju študija, izobraženosti diplomantov ali pa raziskovalnih dosežkov. Ne le da takšne ocene zahtevajo večjo poglobitev in odgovorno spoprijemanje z različnimi pojavi, ki jih objektivni upravno-pravni procesi le stežka zgrabijo, temveč imajo lahko tudi hujše in daljnosežnejše posledice. Konkretna rešitve zanje so namreč zahtevnejše od snovanja organizacijskih, upravljavskih, informacijskih ali participacijskih ukrepov. Dialog med strokovnjaki in zavodi/šolami zato ni bil uravnotežen, saj je, tudi zaradi čezmernega opiranja na zadovoljstvo deležnikov, neredko obšel izrecno strokovna vprašanja, ki so v jedru zavodov in šol ter se na prvi strani nanašajo na že omenjeno zahtevnost in poglobljenost študija, idejne in didaktične pristope k poučevanju, disciplinarno vpetost študija, njegovo širino oziroma specializacijo ter kakovost glede na njegovo stopnjo in vrsto; na drugi pa na značilnosti strokovnega in praktično naravnane višješolskega študija.

Vodnik ni namenjen le strokovnjakom agencije ali kandidatom zanje (v nadaljevanju: strokovnjaki), temveč vsem udeležencem v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih: zavodom in šolam, strokovnim delavcem agencije, članom sveta agencije pa tudi drugim zunanjim deležnikom. Njegov osrednji del, namenjen presoji izpolnjevanja standardov kakovosti, bo uporaben tudi za zavode in šole pri samoevalvaciji ali pripravi na akreditacijo oziroma zunanjo evalvacijo.

I PREDPISI

Temelj za strokovno, objektivno, neodvisno ter kakovostno delo, presojanje in odločanje v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih je dobro poznavanje in uporaba naslednjih predpisov v visokem in višjem šolstvu:

a) zakoni:

- Zakon o visokem šolstvu (v nadaljevanju: ZViS),
- Zakon o višjem strokovnem izobraževanju (v nadaljevanju: ZVSI),
- Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih (v nadaljevanju: ZSZN),
- Zakon o splošnem upravnem postopku (v nadaljevanju: ZUP),

b) podzakonski akti agencije:

- Merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov (v nadaljevanju: merila za akreditacijo),
- Merila za mednarodno sodelovanje pri visokošolskem izobraževanju (v nadaljevanju: merila za mednarodno sodelovanje),
- Merila za zunanjo evalvacijo višjih strokovnih šol (v nadaljevanju: merila za evalvacijo šol),
- Minimalni standardi za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev na visokošolskih zavodih (v nadaljevanju: minimalni standardi),
- Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS (v nadaljevanju: merila za kreditno vrednotenje),
- Merila za prehode med študijskimi programi (v nadaljevanju: merila za prehode),
- Merila za strokovnjake Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (v nadaljevanju: merila za strokovnjake);

c) standardi in smernice za zagotavljanje kakovosti v evropskem visokošolskem prostoru - Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (v nadaljevanju: ESG);

č) drugi podzakonski akti ministrstva, pristojnega za višje strokovno izobraževanje, na primer:

- Pravilnik o imenovanju v naziv predavatelja višje strokovne šole,
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v višjih strokovnih šolah.

Večina predpisov je objavljena na spletni strani agencije pod zavihkom akti in zakonodaja: <https://www.nakvis.si/akreditacije-in-evalvacije-v-visokem-solstvu/zakonodaja/>. Podzakonski akti pod točko č so objavljeni na spletni strani ministrstva, pristojnega za višje strokovno izobraževanje.

Sprememba ZViS konec leta 2016 je drugače uredila akreditacije in zunanje evalvacije zavodov in šol, akreditacijo sprememb ter akreditacijo visokošolskih študijskih programov, izredne evalvacije zavodov in študijskih programov, ter postopke zanje. Uvedene so bile vzorčne evalvacije študijskih programov, ki so svetovalne narave in se opravljajo vsako leto. Spremenili so se pogoji za ustanovitev zavodov (14. člen ZViS), dopolnile obvezne sestavine študijskih programov in prigrisatve v tujini akreditiranih študijskih programov. Naj na tem mestu omenimo natančnejše določbe o izpolnjevanju pogojev za ustanovitev različnih vrst zavodov (visokih strokovnih šol, fakultet, akademij, univerz), kot so zaposlitev visokošolskih učiteljev, znanstveno-raziskovalno delo na področju študijskih programov, dejavnosti, značilne za posamezno vrsto zavoda; ter da si mora po novem agencija za regulirane poklice v postopku akreditacije pridobiti soglasje ministrstva, v katerega pristojnost spada poklic, za katerega študijski program izobražuje.

V ZViS so podrobneje določeni tudi akreditacijski in evalvacijski postopki oziroma pravice in dolžnosti udeležencev v njih. V postopku podaljšanja akreditacije zavoda sta praviloma dva večdnevna obiska skupine strokovnjakov, drugi obisk je še posebej namenjen presojanju sistemov kakovosti zavodov, samoevalvacije, posodabljanja in izvajanja študijskih programov oziroma presoji po ESG. Akreditacijo je mogoče dvakrat podaljšati za krajše obdobje od petih let, mogočih je tudi več evalvacij študijskega programa pred končno odločitvijo sveta agencije.

Medtem ko se zavodom še vedno podeljujeta prva in podaljšana akreditacija, se ta visokošolskim študijskim programom, če so seveda izpolnjene zakonske določbe in standardi kakovosti iz meril, podeljuje za nedoločen čas. Ohranja pa se instrument izredne evalvacije, s katerim je študijskim programom mogoče akreditacijo tudi odvzeti. Govorimo o tako imenovanem prehodu na institucionalno reakreditacijo, kar v praksi pomeni usmeritev v bolj poglobljene, vsebinsko utemeljene presoje vseh dejavnosti zavodov in šol, še posebej pa izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške.

Zunanje presojanje kakovosti ni le ugotavljanje materialnih dejstev in zbiranje dokumentacije, temveč zahteva poglobljeno kvalitativno presojo po standardih kakovosti, daje pomoč zavodom in šolam za kakovosten razvoj ter narekuje večjo profesionalizacijo strokovnjakov in zaposlenih na agenciji.

I.1 MERILA AGENCIJE

Kot smo že poudarili, merila pomenijo premik od izpolnjevanja minimalnih standardov za podelitev ali podaljšanje akreditacije oziroma za izdajo pozitivnega mnenja o evalvaciji šole h kvalitativni presoji kakovosti zavodov, študijskih programov, ki jih izvajajo, in šol. Zato smo prvič natančno določili standarde kakovosti, ki jih je treba v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih izpolnjevati, določbe za njihovo presojo, večje pomanjkljivosti ali neskladnosti, ki vplivajo na (ne)podaljšanje akreditacije, podaljšanje za krajše obdobje od petih let, tudi odvzem akreditacije študijskim programom, pozitivno oziroma negativno mnenje o šolah in postopke spremljanja izboljševanja kakovosti oziroma poročanja o napredku (follow-up) zavodov/šol (45. in 49.a člen meril za akreditacijo, 21. člen meril za evalvacijo šol).

V različnih predpisih je urejena akreditacija skupnih študijskih programov, ki jih izvajajo samo slovenski zavodi (v merilih za akreditacijo), ter akreditacija skupnih študijskih programov, ki jih slovenski zavodi izvajajo skupaj s tujimi – tako imenovani mednarodni skupni študijski programi (v merilih za mednarodno sodelovanje). V slednjih sta urejena še priglasitev študijskih programov ter visokošolsko transnacionalno izobraževanje, ki ne spadata med akreditacijske in evalvacijske postopke. Merila, ki na enem mestu urejajo mednarodno sodelovanje slovenskih zavodov, omogočajo boljši vpogled v posebnosti teh postopkov.

Merila za evalvacijo šol so pripravljena po zgledu meril za akreditacijo ob upoštevanju posebnosti in značilnosti višješolskega izobraževanja, ki ga ureja ZVSI, podlago za evalvacijske postopke pa daje ZViS. Gre za izrazito praktično naravnano izobraževanje, ki je utemeljeno v potrebah trga dela. Ker agencija nima pristojnosti za akreditacijo šol oziroma višješolskih študijskih programov, izda le mnenje o tem, ali šola izpolnjuje standarde kakovosti iz meril za evalvacijo.

Merila so sestavljena pregledno, v splošnih določbah so opredeljene naloge agencije, vrste akreditacij oziroma zunanjih evalvacij, področja presoje, značilna za posamezno vrsto akreditacije oziroma evalvacije, standardi kakovosti na posameznih področjih z določili za njihovo presojo, vloge, postopki in odločanje ter obrazci za vloge. Standardi kakovosti oziroma določbe za njihovo presojo se tudi na istih področjih presoje razlikujejo glede na to, ali gre za prvo ali podaljšano akreditacijo zavoda oziroma akreditacijo ali evalvacijo študijskega programa. Izpolnjevanje ESG je večinoma mogoče povezati s standardi kakovosti na področjih presoje za podaljšanje akreditacije oziroma evalvacijo.

II AKREDITACIJE IN ZUNANJE EVALVACIJE

Smo v osrednjem poglavju vodnika. Najprej ponujamo razlago lastnosti presojskih, ki skuša urediti izzive pri vzpostavljanju povezav med predpisom, spoznanim dejanskim stanjem in idealom oziroma predstavo tega, kar je kakovostno, dobro. Razumevanje te sinteze je lahko ključ do natančnejših presoj.

Poglobljen vpogled v lastnosti presoj so dale pretekle systemske analize akreditacijskih in evalvacijskih praks agencije oziroma analize poročil skupin strokovnjakov ter samoevalvacijskih poročil zavodov in šol.

II.1 LASTNOSTI PRESOJ S Poudarkom NA OCENJEVANJU

ZUNANJE LASTNOSTI PRESOJ

Od zunaj so presoje zaznamovane s tremi lastnostmi, in sicer s pogostostjo obravnav, s kritičnostjo in z njihovo določenostjo s predpisi.

Pogostost obravnav

Pogostost obravnav govori o tem, kolikokrat v svojih ugotovitvah in ocenah posvečamo pozornost določenim standardom kakovosti in posameznim določilom za njihovo presojo. Čeprav naj bi bila vsaka presoja v posamezni vrsti akreditacije oziroma evalvacije opravljena po vseh za to vrsto predpisanih standardih kakovosti, se do določenega standarda kakovosti ali še posebej njegovega dela bodisi izrečemo bodisi se ne ter dejansko stanje bodisi ocenimo bodisi ga ne. Pogostost obravnav v praksi še zdalek ni uravnotežena.

Kritičnost obravnav

Kritičnost obravnav se nanaša na to, ali dejansko stanje po določenih standardih kakovosti in določilih za njihovo presojo ocenimo kot prednost ali kot priložnost za izboljšanje. Večkrat izrekamo prednosti, manj smo kritični. Stopnja kritičnosti je razmerje med deleži poudarjenih prednosti in vsoto deležev priložnosti za izboljšanje, večjih pomanjkljivosti oziroma neskladnosti, pa tudi delnih skladnosti glede na posamezen standard kakovosti ali njegovo določilo.

Po stari navadi so presoje ohranjale sorazmerno količinsko uravnoteženost izrečenih prednosti in priložnosti za izboljšanje, kar naj bi ugodno vplivalo na motiviranost zavodov in šol za izboljšave. Tako so na vsakem področju presoje prednosti poravnale priložnosti za izboljšanje. Zaradi zvestosti temu načelu so bile nekatere ocene prisiljene.

Pomembno je, da se presoje ogibajo lahkovernim ali čezmerno pozitivnim ocenam. Nekritično sprejemanje navedb iz vlog za dejstva naj nadomesti celovita presoja z ustrezno kritično distanco. Podobno velja za neutemeljeno izrekanje ali zategovanje kritik.

Izrečene prednosti naj jasno sporočajo, da je nekaj dobro, priložnosti za izboljšanje pa, da nekaj ni dobro oziroma bi lahko bilo boljše. Če nekaj zgolj je ali če nečesa ni, imamo opravka z vprašanjem skladnosti in ne s prednostmi ali priložnostmi za izboljšanje. Ocena nadalje ne more biti brez kvalifikacije, torej zgolj priporočilo, naj se presojana zadeva spremeni. Prav tako naj se ogiba truizmom, ohlapnostim in nepomembnostim. Ocene imajo namreč tudi različno težo, saj se lahko glede na predpis izrekajo o nečem neposrednem in za standard kakovosti bolj pomembnem ali pa o nečem bolj posrednem in manj pomembnem.

Nenazadnje je treba nenehno paziti, da se isto dejansko stanje vselej ocenjuje le z eno oceno, da ne postane prednost in priložnost za izboljšanje hkrati oziroma da do takšne nekonsistentnosti ne pride pri različnih standardih. Še posebej se je treba ogibati označevanju lastnosti istega dejanskega stanja enkrat kot priložnosti za izboljšanje, drugič pa kot večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti ali delne skladnosti.

Določenost obravnav s predpisi

Določenost obravnav s predpisi izvira iz določil za ugotavljanje dejanskega stanja in izrekanje ocen kakovosti. Predpisi so namreč določeni na poseben način – njihov zapis temelji na izbranem jeziku in vsebini, ki sta plod njihovega oblikovanja, usklajevanja in sprejemanja. Način določitve merila oziroma standarda vpliva na to, ali bo določeno stanje, pojav ali njegov vidik sploh evalviran in na kakšen način, s kakšno pozornostjo.

Vse tri lastnosti presoj so zunanje posamični presoji dejanskega stanja in neodvisne od jezika in vsebine izrečene ugotovitve ali ocene. Obstajajo pa tudi lastnosti presoj, ki ne izhajajo niti iz deklarirane skladnosti ali ocene niti iz načina določitve predpisa. Te lastnosti razberemo iz načina zapisa in vsebinske sestave konkretne presoje.

NOTRANJE LASTNOSTI PRESOJ - NAČINI

Od znotraj presoje določajo trije načini izrekanja ugotovitev in ocen:

Konceptualni način

Prvi način izrekanja ugotovitev, še posebej pa ocen, je konceptualen. Nanaša se na možnost uporabe različnih bodisi esencialnih bodisi funkcionalnih konceptov kakovosti pri povezovanju dejanskega stanja s predpisom. Isto ugotovitev po istem predpisu je pogosto mogoče hkrati ocenjevati skozi prizmo:

1. uspešnosti doseganja skladnosti z zastavljenimi cilji (npr. strateškimi) ali predpisi;
2. ustreznosti namenu, torej z vidika uresničevanja pričakovanj in potreb različnih skupin deležnikov oziroma z vidika njihovega zadovoljstva;
3. ekonomije in z gospodarstvom povezanih potreb;
4. transformacije, ki kot konstruktivistični pristop h kakovosti v ospredje postavi študenta, se posveča njegovi psihološki spremembi in kakovost študija poveže z izboljšanjem učne izkušnje;
5. upravljanja procesov, kjer je poudarek na predpisovanju, načrtovanju, organiziranju, upravljanju in nadziranju procesov na zavodu/šoli ter s tem povezanih pravic in obveznosti deležnikov;
6. ali pa skozi prizmo različnih akademskih standardov in vrednot, kjer so vodilo iskanja kakovosti načela vednosti, raziskovanja in poučevanja.

Spoznavni način

Drugi način izrekanja ugotovitev in ocen se nanaša na spoznavni horizont kakovosti. Njeno razumevanje je lahko postavljeno v svet količin in objektivnih, merljivih pojavov in lastnosti, ali pa v svet vrednotenja, torej manj oprijemljivega. Za prvi način razumevanja je kakovost dejstvo v sklopu predpisa, za drugega pa rezultat vrednostne sodbe, ki se opira ne le na predpis, ampak tudi na ideal. In v prvem se tako ugotovitev kot ocena (vsaj navidezno) osredinjata na materialni obstoj ali lastnost dejanskega stanja zunaj subjektivne percepcije, v drugem pa na njegove kvalitativne lastnosti ali njihovo priznanje na podlagi strokovnega mnenja. To se odraža tudi v različni metodi, saj so enkrat presoje plod empiričnih meritev količin, drugič pa interpretacij, ki izvirajo iz različnih gledišč ter morajo biti strokovno poglobljene in utemeljene. V praksi spoznavni okviri kakovosti niso razmejeni, temveč se križajo in prepletajo, zaradi česar so presoje tako epistemološko kot metodološko zapletene.

Vračamo se k problemu, da je lahko nekaj dobro ali kakovostno zato, ker sploh obstaja, ker je to mogoče izmeriti oziroma ker ima določeno (presežno) količino. Vendar s tem ne pokažemo, da je to res kakovostno. Kaj se zgodi z vsem tistim, česar ni mogoče izmeriti in količinsko nadzirati? Kakovost naj bi namreč izhajala iz notranje vrednosti tega, kar opazujemo, v visokem šolstvu pa opazujemo družbeni in duhovni pojav, ki ga v vsej njegovi razsežnosti enostavno ni mogoče postvariti. Za prehod od količine h kakovosti je treba v količini spoznati notranjo vrednost in jo povezati z omenjeno predstavo, pravzaprav s konceptom kakovosti.

Fazni način

Tretjič se izrekanje ugotovitev in ocen razlikuje glede na njihovo usmeritev v tako imenovano fazo dejanskega stanja. Ugotovitve in ocene je mogoče izrekat o (1) pogojih, ki lahko, vendar ne nujno, vodijo h kakovosti; (2) procesih, ki prav tako lahko, vendar ne nujno, vodijo h kakovosti (sem spadajo tudi postopki in spremembe dejanskega stanja); in o (3) končnih stanjih, torej o dosežkih, priznanjih, zaključenih delih, končnih ocenah, izidih, izkupičkih. Ko na kakovost gledamo s tega zornega kota, se pomikamo na osi od obljube ali možnosti kakovosti k akciji in spremembi, usmerjeni v večjo, morebitno ali pa zgolj možno kakovost, ter naposled k doseženi, uresničeni, pridobljeni, izkazani ali priznani kakovosti. Pomembno postane vprašanje, kako blizu so ugotovitve in ocene končnim stanjem, še posebej če so tudi predpisi določeni z usmeritvijo v končno stanje.

ODMIKI

Tako pri zunanjih kot pri notranjih lastnostih presoj je mogoče opazovati odmike od normale ali ravnovesja. V takih primerih prihaja bodisi do navzkrižja bodisi neravnovesja med predpisanim, spoznanim dejanskim stanjem in predstavo tega, kaj je kakovostno, dobro.

Odmiki pri pogostosti obravnav

Z odmiki pri pogostosti obravnav se daje določenim standardom kakovosti in posameznim določilom za njihovo presojo večja pozornost kot drugim ne glede na to, da merila za akreditacijo niso hierarhično strukturirana. Ob tem se postavlja vprašanje, zakaj se je določenim standardom kakovosti v praksi posvečalo več pozornosti kot drugim in kako se to povezuje z razumevanjem kakovosti.

Področja presoje, ki so jih analize evalvacijskih praks razkrile za redkeje obravnavana, so umeščenost študijskih vsebin v disciplino, kakovost študijskih vsebin z usmerjenostjo in zahtevnostjo študija (tudi glede na njegovo stopnjo in vrsto), vidiki znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela in referenc nosilcev te dejavnosti ter strokovni pogled na kakovost pedagoškega dela (sicer pa ne tudi na razmere zanj). Po drugi strani so presoje pogosteje poudarjale zadovoljstvo, sodelovanje, motiviranost in povezanost deležnikov, še posebej študentov, procesno-upravne vidike izobraževalne in raziskovalne dejavnosti ter razmere zanje.

Odmiki pri kritičnosti obravnav

Odmiki pri kritičnosti obravnav nastanejo, kadar ugotovimo dejansko stanje, ki nakazuje določeno skladnost oziroma kakovost, v svoji oceni pa mu ne sledimo ali pa pozornost preusmerimo drugam. Nepravilno je tudi, kadar ugotovitev označimo zgolj kot priložnost za izboljšanje, čeprav gre dejansko za večjo pomanjkljivost oziroma neskladnost. Konkretni variaciji tovrstnega odmika sta še, kadar nekaj označimo kot prednost, čeprav to zapišemo kot kritiko ali kot usmeritev za izboljšanje. Ali pa kadar nekaj označimo za prednost, ne da bi to vsebovalo kakršno koli kakovost oziroma brez kakršne koli utemeljitve in pojasnila. Preusmeritev pozornosti lahko ponazorimo z ugotovljeno odsotnostjo znanstveno-raziskovalnih

dosežkov, ki pa jo upravičimo zgolj kot priložnost za izboljšanje, s tem ko se navežemo na obremenjenost s pedagoškim delom oziroma administrativne obveznosti, ali pa jo s pohvalo optimizacije dejavnosti zavoda celo zavijemo v prednost. Takšni primeri begajo tako vlagatelja pri iskanju rešitev in pojasnil kot svet agencije pri sprejemanju odločitev.

Analize evalvacijskih praks so pokazale, da tako pogostost obravnav kot kritičnost ocen glede na predpise občutno variirata. Kot smo nakazali, so nekatera določila za presojo standardov še posebej pogosto in kritično obravnavana, kar pa za druga izrazito ne velja. Opazovane prednosti in priložnosti za izboljšanje imajo predvsem skromnejši posluš za posebnosti stopnje in vrste študija, njegovega disciplinarnega ozadja, pa tudi za določene koncepte kakovosti.

Če pozornost preusmerimo še k vprašanju posameznih standardov kakovosti, so se presoje pogosteje in bolj kritično posvečale določilom, ki so tesneje povezana s potrebami študentov in zunanega okolja ter z organiziranjem izobraževalne in raziskovalne dejavnosti oziroma z njenim upravljanjem. Deli predpisov, ki se nanašajo na notranje posebnosti visokega šolstva – na strokovna, znanstvena, umetniška in akademska vprašanja, kot je na primer skladnost vsebine študijskega programa z njegovim področjem in disciplino – pa so bili obravnavani redkeje in manj kritično. Kakovost je torej vanje prek presoj in iz njih izvirajočih zahtev za izboljšanje posegala manj odločno, medtem ko je študij premočrtno potiskala v smeri večje aplikativnosti in funkcionalnosti. V presojah so na račun akademskih prevladovali ekonomski in procesno-upravni pogledi na kakovost.

Odmiki v načinih izrekanja ugotovitev in ocen

Odmiki v načinih izrekanja ugotovitev in ocen izvirajo iz tega, kako so te zapisane – iz jezika in vsebine:

1. Pri odmiku del za celoto presojamo neko partikularnost oziroma podrejeno stanje ali pojav in to povežemo z bolj splošno, širše določenim standardom. Težaven odmik lahko nastane tudi, ko na specifičen standard pripnemo presplošno ocenjeno ali preširoko, preobsežno dejansko stanje, saj s tem presežemo predpisano. Problem lahko ponazorimo s presojanjem in ocenjevanjem študijskih vsebin na podlagi slovničnih napak v učnih načrtih, ali pa tutorstva na podlagi dosegljivosti kontaktnih podatkov o tutorjih na spletni strani visokošolskega zavoda.
2. Odmik k drugi ali nezdružljivi lastnosti, pojavu ali stanju nastane, ko se podre poravnano med predpisanim in dejanskim stanjem. Tako na primer možnosti učiteljev za pedagoško izpopolnjevanje označimo kot kakovost poučevanja.
3. Odmik z menjavo med kvaliteto in kvantiteto temelji na zamenjavi ali prekritju kakovosti s količino in obratno. Slednja postane znak dobrega ali slabega. V nasprotnem primeru pa se kakovost omeji na objektivno presojo. Gre za odmik v objektivnosti in merljivosti, ki izhaja iz spoznavnega horizonta kakovosti. Problematično je, kadar izrekamo vrednostno sodbo (oceno) zgolj na podlagi količin.
4. Odmik s pretiravanjem, napihovanjem podobe pomeni, da določeno dejansko stanje ocenimo preveč kritično ali preveč pozitivno; gre za čezmerno hvaljenje ali neutemeljeno kritiko. Sem spada tudi neutemeljeno izrekanje kritične ocene, ki ni podprto z dokazili. Nekatere ugotovitve so čezmerno nevtralne, čeprav je dejansko stanje problematično. Rezultat takih odmkov je ustvarjanje napačnih ali lažnih podob.
5. Časovni odmik se je za agencijo pogosto izkazal kot posebej pereč. Nastane, kadar se pozornost pri presoji pomika od aktualnega dejanskega stanja k preteklemu ali prihodnjemu, kar še posebej velja za akreditacije novih študijskih programov ali zavodov, pri katerih se izreka skladnost s predpisi ali celo ocene na podlagi obljub, načrtov in strategij – torej na podlagi nečesa, česar še ni, čeprav predpis to zahteva. V postopkih podaljšanja akreditacije ali evalvacije je položaj obrnjen, saj se dejansko stanje po pravih presojah tudi na podlagi preteklih dosežkov, rešitev ali praks.

6. Konceptualni odmik je napačna ali problematična raba koncepta kakovosti, kar vpliva na interpretacijo predpisa in ugotovljenega dejanskega stanja. Posledica je lahko zmotna ali pristranska ugotovitev oziroma ocena. Na primer, akademsko vprašanje umeščenosti študijskega programa v disciplino presojujemo zgolj po konceptu kakovosti kot ustreznosti namenu in se sklicujemo na zadovoljstvo različnih skupin deležnikov z disciplinarnim ustrojem študija, disciplinarna pravila pa zaobidemo; oceno disciplinarnosti študija povežemo zgolj z ekonomskim vidikom njegove konkurenčnosti, saj naj bi ravno zaradi disciplinarnega ustroja študij pomenil dobro tržno nišo. Eden od najpogostejših konceptualnih odklonev je zamenjava kakovosti z zadovoljstvom deležnikov – slednje je lahko le eden od konceptov kakovosti.
7. Fazni odmik se nanaša na to, da ugotovitev in oceno usmerimo v fazo stanja, ki je drugačna od tiste, določene s predpisom. Problematično je predvsem presojanje razmer in še posebej procesov tam, kjer bi bilo treba presoditi končna stanja. Problem lahko nastane na primer s presojanjem razmer za izobraževanje in raziskovanje skozi oceno organizacijskih in upravljaljskih procesov, povezanih s prizadevanji zanje, in ne – kot bi bilo pravilno – z ugotavljanjem ustreznosti razmer samih.

Kritične ocene se tako pogosteje izrekajo pri razmerah in predvsem procesih (na primer na področju notranjega zagotavljanja kakovosti), manj pa pri končnih stanjih. Gre za tendenco zatekanja k formalnostim, k organizacijskim in upravnim dilemam tam, kjer bi morale biti ugotovitve vsebinsko in strokovno utemeljene.
8. Odmik od posebnosti presojanega izhaja bodisi iz neustreznega, premalo poglobljenega in nenačnega spoznanja dejanskega stanja bodisi iz ozkoglede uporabe praviloma splošnega predpisa, ki ni vselej dovolj natančen za vse notranje posebnosti dejanskega stanja. Vzrok za tovrstni odmik je lahko tudi neustrezna raba konceptov kakovosti, izrekanje površinskih in tipskih ocen kakovosti ter zgledovanje po generičnih dobrih praksah z drugih področij oziroma zunaj visokošolskega polja. Glede na vrsto postopka presoja zato ni dovolj občutljiva za institucionalne posebnosti presojanega, posebnosti poučevanja in povezanih pristopov k poučevanju, disciplinarne posebnosti poučevanja in raziskovanja ter posebnosti stopenj in vrst študijskih programov (glej poglavje III Razmislek o presoji na izbranih področjih).

Odmiki oziroma odstopanja od določenosti obravnave s predpisi

Odmiki oziroma odstopanja od določenosti obravnave s predpisi ne izvirajo iz jezika in vsebine zapisa ugotovitve in ocene, ampak, kot nakazuje ime, iz jezika in vsebine predpisa; iz tega, kako je predpisan standard kakovosti oziroma sam postopek. Na zgoraj predstavljene odklone torej gledamo z drugega zornega kota: pri presoji lahko bodisi zaradi površnosti bodisi namenoma zaobidemo način in obseg določitve predpisa. Zato je pri uporabi predpisov ključno misliti tudi na tri načine izrekanja ugotovitev in ocen – na konceptualnega, spoznavnega in faznega. Ker ti načini niso vselej jasno ali pa sploh niso vpisani v vse predpise, lahko pridejo do izraza le pri določenih standardih kakovosti in so, kadar se to zgodi, pravzaprav sestavni del drugih odklonev. Dotaknimo se nekaj primerov: če predpis določa zgolj skladnost, torej obstoj nečesa, ali ustreznost, tako kot na področju habilitacij, potem je ocenjevanje kakovosti presežno – pozornost je treba usmeriti v njihov obstoj (veljavnost) in ustreznost. Ko pa merila za akreditacijo zahtevajo izkazovanje kakovostne znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti, je ocena kakovosti obvezna, in sicer se mora opirati predvsem na končno stanje, ne pa na spremljajoče razmere ali procese, kot na primer na kakovost načrta razvoja raziskovalne dejavnosti ali pa nemara na imenovanje delovne skupine, ki bo tak načrt pripravila.

K tej vrsti odklonev lahko pripišemo tudi odmik od okvirov postopka. Tu gre za neprimerno rabo predpisa, za neupoštevanje njegovih določb oziroma namena. Poredkoma se na primer zgodi, da se pozornost pri presoji posveti standardom in vprašanju kakovosti, ki pritičejo drugi vrsti postopka. Svoj čas se je na primer agencija srečevala s pripombami vlagateljev, da se šole presojujejo kot zavodi. Občasni so bili tudi čezmerni poudarki na institucionalnih vprašanjih pri presojanju študijskih programov.

DOKAZOVANJE, UGOTAVLJANJE IN ARGUMENTIRANJE SKLADNOSTI

Dokaz naj bo preverljiv – dopuščati mora, da se ga skupaj s strokovno ugotovitvijo lahko pravno preskusi. Z uporabo dokazov skupina strokovnjakov spoznano dejansko stanje obrazloži, pojasni svoje strokovno videnje resnice in razsežnosti dejanskega stanja. Ker je ugotavljanje slednjega povezano s posameznim standardom kakovosti, se obrazložitev razširi tudi na argumentirano izrekanje o njegovem izpolnjevanju. Ključno je, da strokovnjaki konkretno dejansko stanje povežejo s predpisanim in da na primer o ustreznosti sestave in vsebine študijskega programa ne pišejo pri analizi delovanja notranjega sistema kakovosti ali upravljanja zavoda.

Čeprav je smiselno vsak standard kakovosti presojati v povezavi z drugimi, ker se standardi med seboj tudi povezujejo, pa je treba ravno pri argumentiranju delnih skladnosti in večjih pomanjkljivosti oziroma neskladnosti s pravnega vidika paziti, da se argumentacija opira zgolj na tisti standard, ki je z dejanskim stanjem (najbolj) neposredno povezan. Več standardov, na katere bi strokovnjaki poskusili pripeti težavno dejansko stanje, bi pomenilo več izzivov za argumentacijo, za pravni preskus ugotovitve in posledično za vzdržnost odločitve sveta agencije. Na mestu je stalen razmislek o tem, ali je bil določen velik problem dovolj dobro dokazan, razložen in umeščen v pravni okvir ter ali je imel vlagatelj dovolj možnosti, da se o njem izreče. Če temu ni mogoče pritrčiti, je smiselno presojo poglobiti, ne pa se zateči k varnejši, skromnejši, delni ugotovitvi oziroma oceni.

Posebnostim dejanskega stanja včasih ni mogoče najti jasne in neposredne povezave v predpisih. Ker je njegovo ugotavljanje povezano s konceptom kakovosti kot skladnosti, je pomembno pri izrekanju skladnosti poleg predpisov upoštevati tudi **smernice in priporočila agencije**, evropske standarde kakovosti **ESG**, interne akte zavodov/šol (na primer pravilnike, statut, ustanovitveni akt), njihove organizacijske cilje (na primer strateške cilje ali pa načrte ukrepov v sklopu samoevalvacije) ter akreditirano stanje presojane zadeve (na primer zaveze in določila v predmetniku in učnih načrtih). Vprašanje skladnosti ugotovljenega dejanskega stanja s predpisanim se lahko nanaša le na dejstva in objektivne okoliščine, ne pa tudi na zavest, predstave, obljube, mnenja ali želje, razen če so te predmet določila v predpisu.

Pretekle prakse opominjajo, da je bila odločitev sveta agencije v pritožbenem postopku najpogosteje izpodbita zaradi presplošnega navajanja ugotovitev brez obrazložitve in ocene spoznanega dejanskega stanja ter brez argumentacije, zakaj predpisano ni izpolnjeno. Odločbe so bile odpravljene predvsem zaradi pomanjkljive obrazložitve, pomanjkljivih dokazov, nepopolno ugotovljenega dejanskega stanja, nejasne povezave med ugotovljenim dejanskim stanjem in pravnimi podlagami, delne presoje posameznih problematik, pa tudi neupoštevanja pravnih praks pri odločanju.

EVALVIRANJE

Bistvene posebnosti evalviranja oziroma ocenjevanja zajema predhodno poglavje. S pravnega gledišča pa je pomembno, da imajo tudi kvalitativne ocene podlago v predpisu, čeprav kakovost ni pravna kategorija in čeprav priložnost za izboljšanje ne pomeni sankcije, povezane z akreditacijo. Razlog je v tem, da tudi izrečene priložnosti za izboljšanje vlagatelja praviloma zavezujejo k ukrepanju in mu nalagajo obveznosti. O ukrepih mora vsaj poročati. Zato je primerno, da so tudi ocene argumentirane in da ne temeljijo zgolj na popisovanju stanja oziroma so celo brez konteksta. Ni primerno na primer zgolj naštetih vseh raziskovalnih projektov zavoda in nato izstreliti ocene prednosti brez razlage notranje vrednosti presojanega raziskovanja in njegovih učinkov na kakovost.

Ocena kakovosti se označuje s kvalifikatorji, kot je kakovosten, dober, odličen, izvrsten, poseben, nadpovprečen, izjemen, podpovprečen, slab. Oznake, kot so nujen, prednosten, zaželen, pomemben in

njihove protipomenke, ne razkrivajo toliko kvalitativne vrednosti, kot razkrivajo interesno usmerjenost oziroma motiv, ki tiči za kakovostjo – kakovost instrumentalizirajo. Kakovost se ne označuje z oznakami skladnosti, kot so primeren, ustrezen in njuni protipomenki, ali z objektivnimi oziroma količinskimi oznakami, kot so zadosten, presežen, številen, obstoječ in njihove protipomenke. Količine lahko pomagajo vrednotiti kakovost, ne morejo pa biti njeni označevalci.

TEHTANJE

Ugotovitve in ocene je treba naposled tudi tehtati. To je treba narediti, kadar ugotovimo neskladnosti, delne skladnosti, pa tudi resnejše priložnosti za izboljšanje. Skupina strokovnjakov oceni resnost in posledice problema in oceno tudi pojasni. Njegovo resnost preverja že med presojo in poskrbi, da se do nje opredelijo vsi deležniki; v dialogu z njimi je treba preučiti tudi morebitne rešitve. Verjetno je, da bo zavod ali šola oziroma vlagatelj problem razumel drugače, da ga bo celo racionaliziral ali odpravil kot nesporazum.

Če na primer ugotovljen problem študentov ni motil in če bi ga bilo mogoče s strokovnega vidika odložiti oziroma zaupati v reševanje zavodu/šoli, potem ni tako resen. Morda gre le za formalnost, ki nima resnih posledic za dejansko kakovost izobraževalne, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti. Ker pa ga je treba rešiti, se ga morda lahko v reševanje zaupa samoevalvaciji ali drugim vzvodom notranjega nadzora na zavodu/šoli. Če pa je problem strokovnjake zmotil s strokovnega zornega kota in se je zdel pereč tudi sogovornikom na evalvaciji, ker so morda nanj vodstvo večkrat opozorili in se ni nič zgodilo, je treba skrbno pretehtati pojasnilo zavoda/šole in izpolniti obveznost zunanjih skrbnikov kakovosti.

Ta ključna naloga pri presoji ni lahka. Sproža vrsto vprašanj, na katera ni mogoče enostavno odgovoriti:

- kako nujno je treba pred problemom zavarovati najšibkejše skupine deležnikov, kadar se odločamo, ali njegovo reševanje prepustiti avtonomiji zavoda/šole ali pa nadaljnjemu ukrepanju agencije?
- katere so sploh realne možnosti za odpravo problema?
- kdo lahko problem reši – kaj če ga ne moreta rešiti niti zavod/šola niti agencija? Kaj če je torej nacionalen, sistemski, strukturni? Ali pa če je to problem določene skupine deležnikov, za katero zavod/šola glede na predpise preprosto ne more odgovarjati?
- kaj vse je treba storiti za rešitev problema – kateri in koliko virov ter vložkov?
- kako dolgo bo trajalo reševanje problema? Je treba le sprejeti ukrep na organu upravljanja, recimo spremeniti interni pravilnik, kar lahko zavod/šola reši že na prvem zasedanju pristojnega organa, ali pa so potrebni novi raziskovalci, zahtevna oprema, učne baze oziroma prostori, kar zahteva več časa, lahko tudi več let?

Predstavljeni miselni proces pomaga pri izrekanju o skladnosti ali ocenjevanju kakovosti. Če so težave manj relevantne, je lahko odločanje med izrekom delne skladnosti ali pa zgolj priložnosti za izboljšanje lažje. Ta proces bistveno pomaga tudi svetu agencije, kadar na primer akreditacijo podeli za krajši čas ali določi rok za odpravo težav. Dobro je, da ima takšna odločitev podlago že v poročilu skupine strokovnjakov.

Na prvi pogled bi lahko imele ugotovljene neskladnosti, ki niso izrecno določene v zakonskih in podzakonskih aktih, nekoliko manjšo težo. Prevečkrat pozabljamo, da je treba pri presojanju upoštevati ESG in da ima neskladnost z njimi večjo težo, saj gre za nadnacionalni predpis, ki je integriran v ZViS in merila. Večjo težo ima tudi neskladnost z akreditiranim stanjem, ki namreč temelji na posamičnem aktu agencije, vendar je treba upoštevati avtonomijo zavoda/šole pri spreminjanju študijskih programov. Podobno so pomembna odstopanja od internih aktov zavoda/šole. Neskladja in odstopanja od nacionalnih smernic in priporočil ter nedoseganje organizacijskih ciljev pa imajo manjšo težo.

Strokovnjaki strogosti presoj ne smejo spreminjati, do zavodov/šol ne smejo biti različno prizanesljivi. Je strokovnjak nekdo, ki najprej natančno poskrbi za izpolnjevanje zakonov in meril ter opravlja nadzor? Ali pa nastopa predvsem v vlogi svetovalca, ki skuša zavod/šolo spodbuditi, da se samostojno izboljšuje? Strokovnjak mora dosledno izpolniti obe obveznosti, pri čemer nobena ni pomembnejša od druge.

POUDARKI:

Vsaka ocena naj bo utemeljena oziroma naj ima v jedru besedila jasen kontekst s pojasnilom in podlago v predpisu (zakonu, merilih).

Kritična in negativna ocena naj bosta tehtani. Kako resen je problem? Kdo je zanj odgovoren? Kdo ga lahko reši? Kako in kdaj? Gre za nekaj, za kar je potreben zunanji nadzor, ali za nekaj, kar lahko zavod/šola rešuje v sklopu samevalvacije?

Izrek skladnosti oziroma ocena kakovosti naj bosta brez odmikov.

Preprečimo odmike v kritičnosti presoj: prednost naj bo dejansko prednost in naj izraža kvalitativno vrednost – vsebuje naj kvalifikator. Priložnost za izboljšanje naj izraža pomanjkanje kakovosti oziroma priložnost za njeno izboljšanje in naj bo dobro preiščena. Neskladnost ali delna skladnost naj ne bo le priložnost za izboljšanje.

Preprečimo odmike v pogostosti presoj – v izhodišču vsem standardom in določilom za njihovo presojo posvetimo enako pozornost. Večja pozornost pri presoji posameznih standardov nastane pozneje, in sicer zaradi morebitne potrebe po preverjanju dokazov in argumentov, kadar ugotovimo pomanjkljivosti oziroma neskladnosti.

Presoja kakovosti mora biti odgovorna in odkrita – presojanje brez konceptualnih odmikov. Sploh pri študijskih vsebinah in izvajanju študija ne opuščamo meril, povezanih s posebnostmi stopnje in vrste študija ter z njegovo disciplinarno umeščenostjo. Prekritje tovrstnih pogledov na kakovost z ekonomskimi ali organizacijskimi pogledi (kakovost kot učinkovitost, optimiziranje študija ali njegovo spremljanje ...) je lahko problematično.

II.2 PRESOJA PO STANDARDIH KAKOVOSTI, PREDPISANIH ZA POSAMEZNO VRSTO AKREDITACIJE IN EVALVACIJE

Čeprav smo že veliko povedali o lastnostih presoj in o ocenjevanju, naj pred obravnavo problematike v podnaslovu opozorimo na pomembna dejstva:

1. **Vsebinska presoja ni nujno skladna z navedbami v vlogi in drugih dokumentih. Dokument (priloga vloge) sam po sebi še ne izkazuje kakovosti.**
2. **Izpolnjevanje posameznega standarda kakovosti je treba presojati po vseh za to predpisanih merilih oziroma določbah, podrobneje zapisanih v obrazcih vlog.**
3. **Pri presoji morajo biti upoštevana mnenja vseh deležnikov, seveda ob upoštevanju njihovih zmožnosti ali strokovne usposobljenosti za oceno določenega področja.**
4. **Pri presoji je treba upoštevati posebnosti vrste zavoda/šole, stopnje, vrste in področja oziroma discipline študijskega programa. Posamezni standardi ali deli standardov ne pridejo v poštev za presojo vseh vrst študijskih programov oziroma zavodov/šol.**
5. **Določanje večjih pomanjkljivosti oziroma neskladnosti pri podaljšanju akreditacije zavodu, evalvaciji šole ali pri evalvaciji študijskega programa mora biti oprto na 45. člen meril za akreditacijo ali 21. člen meril za evalvacijo (lahko se zgodi, da nepravilnosti, ki jih v presoji ugotovimo, niso zajete v njih, kar pomeni, da vsa merila za presojo nimajo enake »teže«).**
6. **Priložnosti za izboljšanje niso nujno povezane s slabo kakovostjo.**
7. **Večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti niso priložnosti za izboljšanje.**
8. **Prednosti niso skladnost s predpisanim.**
9. **Pri presoji je poleg določb ZViS ali ZSZN in meril za akreditacijo ali evalvacijo treba upoštevati še druga merila, standarde oziroma smernice agencije.**

V nadaljevanju so prikazane značilnosti posameznih vrst akreditacij in evalvacij, področja presoje, standardi kakovosti z merili za njihovo izpolnjevanje, neustreznosti pri presoji in usmeritve za pravilno presojo s pojasnili. Gre za konkretne usmeritve kot tudi izhodišča za kritično in poglobljeno refleksijo predmeta presoje. Napisane so tako, da postavljajo zgled dobre presoje. Upamo, da boste usmeritve sprejeli pozitivno in se z njimi v praksi spoprijeli na konstruktiven način. Z njimi ne želimo omejiti pogledov na presojanje kakovosti.

II.2.1 AKREDITACIJA IN ZUNANJA EVALVACIJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

Akreditacija študijskega programa velja za nedoločen čas. Zunanja evalvacija študijskega programa se opravlja v postopku podaljšanja akreditacije zavoda, postopku izredne evalvacije študijskega programa ali vzorčne evalvacije.

V postopku **akreditacije študijskega programa** se presojuje predvsem vsebina in sestava ter zasnova izvajanja študijskega programa. Pomembno se je opredeliti do umeščenosti programa v študijsko področje oziroma znanstveno disciplino, ustreznosti predlaganega predmetnika in učnih načrtov glede na cilje in kompetence oziroma učne izide, določene s programom, do ustreznosti pedagoškega, znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela nosilcev predmetov študijskega programa ter zasnove njegovega izvajanja.

Obisk zavoda je predviden le izjemoma, kadar je to potrebno zaradi popolne ugotovitve dejanskega stanja. Tu pridejo v poštev predvsem materialne razmere, na primer posebni laboratoriji, prostori in oprema, in sicer takrat, kadar zavod še nima akreditiranih programov, za izvedbo katerih bi bili ti potrebni.

V postopku **zunanje evalvacije študijskega programa** je evalvacijski obisk zavoda obvezen. Ker je študijski program že akreditiran, se presojuje predvsem njegova samoevalvacija, spreminjanje, posodabljanje in izvajanje; temelj za to pa je poznavanje akreditiranega stanja, predmetnika z nosilci in izvajalci predmetov, učnih načrtov itd. Če se študijski program izvaja na dislocirani enoti zavoda, je treba naštetu preveriti tudi na njej. Kadar je dislociranih enot več, naj se opravi obisk vsaj petine.

PREGLED STANDARDOV KAKOVOSTI ZA PRESOJO ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV PO PODROČJIH PRESOJE IN VRSTAH AKREDITACIJ / EVALVACIJ

AKREDITACIJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA	EVALVACIJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (v postopku podaljšanja akreditacije zavoda, izredna evalvacija in evalvacija vzorca)
SESTAVA IN VSEBINA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (17. člen meril)	NOTRANJE ZAGOTAVLJANJE IN IZBOLJŠEVANJE KAKOVOSTI ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (21. člen meril)
1. Študijski program po sestavi in vsebini študentom ponuja celovito znanje ter jim omogoča doseči postavljene cilje in načrtovane kompetence oziroma učne izide.	1. Visokošolski zavod evalvira in posodablja vsebino, sestavo in izvajanje študijskega programa.
2. Študijski program se po imenu, namenu in vsebini primerno umešča v predvideno področje in disciplino.	2. Uresničevanje nalog, načrtovanih na podlagi izsledkov samoevalvacije študijskega programa, je razvidno iz samoevalvacijskih poročil.
3. Študijski program je povezan z okoljem, v katerem visokošolski zavod deluje.	

AKREDITACIJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA	EVALVACIJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (v postopku podaljšanja akreditacije zavoda, izredna evalvacija in evalvacija vzorca)
	SPREMINJANJE IN POSODABLJANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (22. člen meril)
	<p>3. Visokošolski zavod spremlja izvajanje študijskega programa, ga pregleduje in izboljšuje ob upoštevanju razvoja študijskih, znanstvenih, strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških področij in disciplin (razvoja stroke), v katera se primerno umešča, ob evalviranju doseganja postavljenih ciljev, kompetenc oziroma učnih izidov ter potreb po znanju in ciljev družbe – odvisno od vrste in stopnje študijskega programa. Spremembe in posodobitve upoštevajo temeljne cilje programa ter ohranjajo povezanost njegovih vsebin oziroma predmetov.</p>
ZASNOVA IZVAJANJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (18. člen meril)	IZVAJANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (23. člen meril)
<p>4. Zasnova izvajanja študijskega programa ustreza njegovi vsebini, sestavi, vrsti, stopnji in namenu (ciljem), tako da so kakovostno prilagojene in zagotovljene študijske vsebine, izvedbene prakse in viri (kadrovski in materialni).</p>	<p>4. Način, oblika in obseg izvajanja študijskega programa ustrezajo njegovi vsebini, sestavi, vrsti in stopnji, tako da so kakovostno prilagojene in zagotovljene študijske vsebine, izvedbene prakse in viri (kadrovski in materialni).</p>
<p>5. Pogoji za študij in obvezne sestavine študijskega programa so določeni, pregledni in razumljivi. Omogočajo uveljavljanje pravic in izpolnjevanje obveznosti vseh deležnikov v študijskem procesu.</p>	<p>5. Zagotovljeno je varovanje pravic deležnikov v študijskem procesu.</p>

PRESOJA PO STANDARDIH ZA AKREDITACIJO ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

SESTAVA IN VSEBINA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (17. člen meril)

1. standard: **ŠTUDIJSKI PROGRAM PO SESTAVI IN VSEBINI ŠTUDENTOM PONUJA CELOVITO ZNANJE TER JIM OMOGOČA DOSEČI POSTAVLJENE CILJE IN NAČRTOVANE KOMPETENCE OZIROMA UČNE IZIDE.**

Merila za presojo:

- a. konsistentnost in vsebinska povezanost posameznih predmetov in učnih načrtov ter študijskega programa kot celote
- b. povezanost (skladnost) ciljev, kompetenc oziroma učnih izidov, določenih v učnih načrtih, s cilji in kompetencami študijskega programa in z njegovo vsebino glede na vrsto in stopnjo študija

(Presojajo se:

- primernost (zahtevnost, razmerje med temeljnimi vedenji in posebnostmi (specialnostjo)) ter aktualnost znanstvenih, strokovnih oziroma umetniških vsebin,
- vsebinska primernost (zahtevnost, obseg) in aktualnost študijske literature;
- omogočanje pridobitve ustreznih kompetenc oziroma učnih izidov,
- omogočanje pridobitve ustreznega strokovnega ali znanstvenega naslova.

Priporočilo: Del obvezne študijske literature naj bo v slovenskem jeziku.)

- c. v program integrirane znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške vsebine
- d. vrstni red predmetov oziroma njihova razporejenost po semestrih in letnikih (horizontalna in vertikalna povezanost) ter njihovo kreditno ovrednotenje

(Presoja se širjenje, poglobljanje in smiselno povezovanje vsebin predmetov iz letnika v letnik, ob upoštevanju izbirnosti; omogočanje učinkovitega pridobivanja ter preverjanja in ocenjevanja znanja, usmerjenost k vmesnim in končnim ciljem ali kompetencam oziroma učnim izidom, določenim s študijskim programom in učnimi načrti.

Ustreznost kreditnega ovrednotenja predmetov se ugotavlja glede na pomembnost, zahtevnost in obseg predmeta (primerna uravnoteženost kreditnih točk)).

Pojasnila:

Presoja po tem standardu in študijskega programa nasploh **temelji na značilnostih oziroma posebnostih vrste in stopnje študijskega programa**. Treba je upoštevati, da se morajo na tej podlagi študijske vsebine in z njimi povezani cilji, kompetence oziroma učni izidi razlikovati med seboj in že sami po sebi izkazovati vrsto, stopnjo in zahtevnost študija.

Pri presoji je treba upoštevati tudi druga merila agencije (ECTS).

Presoja je povezana s presojo po drugih standardih kakovosti; na primer gre za tesno vsebinsko povezanost z umestitvijo programa v predvideno področje ali disciplino (2. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- izpolnjevanje standarda se le delno presoja, mestoma ni poglobljene vsebinske presoje, čeprav so določila zanjo jasna;
- nekritično prepisovanje iz vloge brez vsebinskega ovrednotenja zapisanega;
- le naštevanje znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela posameznih nosilcev predmetov študijskega programa, brez presoje predvsem določb pod prvo alinejo točk a) in b); delo nosilcev je treba presoditi pri 4. standardu na področju »zasnova izvajanja študijskega programa«;
- ni ovrednotenja v program integriranih vsebin (točka c), pogosto le golo naštevanje, in analitičnega pogleda, kaj te vsebine pomenijo za celoten program ob upoštevanju njegove umestitve v področje oziroma disciplino;
- predlogi za spremembo predmetnika (npr. več izbirnih predmetov, povečanje interdisciplinarnosti študija ...) brez tehtnega razmisleka in utemeljitve;
- predlogi za povečanje števila ur (kreditnih točk - KT) za praktično izobraževanje in tesnejšo povezavo z gospodarstvom oziroma delodajalci brez utemeljitve; brez poglobljenega in tehtnega razmisleka predvsem o vsebini, vrsti, stopnji študijskega programa in kompetencah oziroma učnih izidih, za katere izobražuje;
- namesto predpisanih vsebin se presojajo razmere za izvedbo študija (predvsem za študente), čeprav jih je treba oceniti v naslednjem področju presoje »zasnova izvajanja študijskega programa«.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo, ali:

- so ob upoštevanju discipline/stroke zajete vse temeljne in druge pomembne vsebine glede na cilje študijskega programa in strokovni oziroma znanstveni/umetniški naslov;
- so vsebine pravilno vertikalno in horizontalno povezane;
- so vsebine primerno zahtevne glede na stopnjo in vrsto študija, pa tudi področje ali konkretnije predmet;
- so vsebine primerno splošne oziroma specialne glede na stopnjo in vrsto študija;
- so vsebine primerno zaprte za namen aplikativnosti oziroma primerno odprte in teoretske za nadaljnji študij, poglobljanje razumevanja in razvoj znanstvenosti (odvisno tudi od študijskega področja).

Preveliko število izbirnih predmetov lahko zamegli izobrazbeni profil.

Izogibajmo se priporočilom, kot je usmerjanje univerzitetnega študija prve stopnje v aplikativni in specialni študij: poudarjanje potreb trga dela ne oziraje se na posebnosti študijskega programa; priporočanje dodajanja strokovnih in specialnih predmetov na škodo teoretskih in bazičnih; krepitev projektnega dela pri študiju ... Univerzitetni študij mora biti praviloma dovolj splošen, vsebinsko širok, teoretsko naravnani, uvajati mora v znanost in odpirati možnosti za nadaljnji študij.

Izogibajmo se:

- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, kadar se kakovost predmetnika, torej njegova celovitost in povezanost, presoja na podlagi matematičnih proporcij po številu kreditov obveznih in izbirnih ter temeljnih in specifičnih predmetov. Iz tovrstnih količinskih razmerij ni mogoče sklepati o povezanosti, uravnoteženosti, zahtevnosti, kakovosti ali razporeditvi študijskih vsebin – za to je potrebna njihova vsebinska analiza, analiza učnih izidov oziroma kompetenc in študijske literature;

- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, ki je pogost pri preštevanju objav in raziskovalnih projektov, na kar se potem opira neposreden izrek ocene kakovosti raziskovalnega dela brez prepoznave njegove notranje vrednosti in dosežkov, povezanih z vsebino študijskega programa, ki se akreditira;
- faznemu odmiku pri presoji študijskih vsebin: kljub poglobljeni analizi študijskih vsebin, ki izpostavi vsebinske probleme v predmetniku, se presoja konča zgolj s priporočilom, naj zavod analizira učne izide posamičnih predmetov in slednje primerja med seboj. Vsebinska ocena je s tem odmaknjena v proces, ki bo ne glede na izid postal znak kakovosti po sebi, če bo takšna analiza zgolj opravljena;
- čezmernemu opiranju presoje študijskih vsebin in ciljev na dejavnike, povezane z izpolnjevanjem potreb zunanjega okolja oziroma pričakovanj zgolj izbranih skupin deležnikov.

2. standard: **ŠTUDIJSKI PROGRAM SE PO IMENU, NAMENU IN VSEBINI PRIMERNO UMEŠČA V PREDVIDENO PODROČJE IN DISCIPLINO.**

Merila za presojo:

(Presojajo se povezanost vsebin študijskega programa, njihovo razmerje do uporabnih oziroma temeljnih znanj s področja in discipline ter idejni izbor vsebin, jasno opredeljenih in smiselno povezanih z aktualnim stanjem in razvojnimi trendi v znanosti, stroki oziroma umetnosti.

Epistemična konjunktura je množica problematik, teorij, metod, teoretskih prijemov in perspektiv, ki jim v nekem zgodovinskem trenutku znanstvena skupnost priznava teoretsko in znanstveno veljavo.

Opis epistemične konjunkturo zajema tudi prikaz medsebojnih razmerij med veljavnimi teorijami, metodami, prijemi in perspektivami ter prikaz glavnih problemskih polj, kjer poteka teoretska in znanstvena razprava.

Prikaz umestitve študijskega programa v epistemično konjunkturo zajema tudi predstavitev teorije ali teorij, iz katerih program izhaja, in predstavitev kritičnega odnosa (dialoga) do drugih relevantnih teorij.)

Pojasnilo:

Presoja umestitve programa v epistemično konjunkturo svojega področja in discipline oziroma drugega področja in discipline je tesno povezana s presojo izpolnjevanja 1. standarda, vendar jo je treba presojati z drugega zornega kota.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pri presoji niso upoštevana predpisana merila oziroma določila v oklepajih;
- presoja sestave študijskega programa, njegovih vsebin v skladu z določbami prvega standarda, in ne drugega, kar bi bilo ustrezno;
- nekritično prepisovanje iz vloge brez strokovnega razmisleka in vsebinskega ovrednotenja zapisanega;
- presoja se ne opira na disciplinarna pravila;
- pomanjkljiva presoja posebnosti, povezanih z interdisciplinarnostjo študija.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo, ali:

- je razmerje študijskih vsebin do uporabnih oziroma temeljnih znanj s področja in discipline ustrezno;
- je izbira vsebin jasno opredeljena in smiselno povezana z relevantnim stanjem in razvojem v znanosti, stroki oziroma umetnosti;
- so vsebine epistemološko in metodološko homogene, skladne in celovite;
- so ob interdisciplinarnosti študijskih vsebin uspešno rešene zagate različnih ontoloških, epistemoloških in metodoloških izhodišč - npr. različnih pogledov na resnico, razumevanje, eksaktnost, uporabnost, na refleksijo vednosti;
- se vsebine iz drugih disciplin primerno povezujejo s primarnim področjem študijskega programa;
- je pri interdisciplinarnem študijskem programu vsaj del študijske literature interdisciplinaren in izkazuje vsebinske povezave s primarnim področjem študijskega programa;
- so pri interdisciplinarnem študijskem programu zagotovljene ustrezne povezave med različnimi vejami znanja na ravni temeljnih predmetov in ali je primarno področje ustrezno podkrepljeno;
- interdisciplinarnost študijskega programa temelji na interdisciplinarnem problemskem polju, ki ga je poprej opredelila znanost in na katerem raziskuje vsaj del nosilcev predmetov.

Izogibajmo se ocenam, ki zaobidejo disciplinarna merila, na primer:

- študijski program ima prihodnost, ker je z določenega področja in ker bo skupaj z raziskovanjem uporaben za družbo na splošno. Aplikativnost študija ne more biti disciplinarna prednost po sebi, sicer je to le promoviranje uporabne vednosti. Prednost bi bila, če bi prepoznali znanjsko celovitost, pomembnost in povezanost vsebin, kakovost njihove strukturiranosti v manjše disciplinarno zaključene segmente, ustreznost teoretskih podlag ...;
- hvaljenju interdisciplinarnosti študija po sebi oziroma pohvalam interdisciplinarnosti zgolj na račun ekonomskih ali političnih dejavnikov, na primer pohvali zaradi odzivanja na globalizacijske trende in aktualne izzive ali da interdisciplinarnost povezuje zaposlitvene možnosti diplomantov. Takšne ocene so lahko pomembne pri naslednjem standardu kakovosti.

Presoja interdisciplinarnosti bi morala razkriti uspešno povezavo med vsebinskim jedrom študijskega programa in njegovimi segmenti iz drugih disciplin. Ta povezava bi morala omogočati prepoznavo skupnega imenovalca, ki opredeljuje problemsko polje na presečišču različnih vej vednosti in različnih disciplinarnih pravil z enotno potjo do resnice oziroma razumevanja. Razkriti bi morala tudi, da je za vse spajajoče discipline uspešna pedagoška in raziskovalna podlaga - torej razvita in povezana skupina visokošolskih učiteljev (strokovnjakov) iz različnih specialnosti. In razkriti bi morala, ali bo študentu v času, ki je predviden za študij, uspelo spojiti osnove in poglobljene tematike različnih disciplin ter povezovati posamezne sklope vednosti. To je posebej pomembno pri magistrskem študiju, ki je za inter- in multidisciplinarnost kratek in zahteva zelo specifično kombinacijo predznanj z različnih področij. In nenazadnje bi morala presoja razkriti, v čem je notranja vrednost interdisciplinarnosti z vidika razvoja in posredovanja nove vednosti.

Presoja interdisciplinarnih študijskih programov druge stopnje:

Med izbirnimi predmeti interdisciplinarnega študijskega programa morajo biti obvezno predmeti, ki vsebujejo temeljne vsebine disciplin, ki so del interdisciplinarnega študija.

Brez dodatnih izpitov se lahko v interdisciplinarni študijski program druge stopnje vpiše študent, ki je dokončal študij prve stopnje iz ene od disciplin primarnega področja tega programa.

Med študijem morajo študenti interdisciplinarnega študijskega programa druge stopnje med izbirnimi predmeti izbrati tiste, ki so povezani s temeljnimi znanji disciplin, ki niso bile del njihovega študija na prvi stopnji, so bile pa del študija druge discipline na prvi stopnji. Takih predmetov je lahko največ 40 % (ECTS točk) za vse discipline skupaj. Organizirani so lahko v obliki samostojnih predmetov ali v obliki delov posameznih predmetov. Višje ravni Bloomove taksonomije je zato treba zagotoviti na ravni celotnega interdisciplinarnega programa ne pa nujno tudi obveznih izbirnih predmetov iz tega odstavka.

Treba je paziti na celovitost programa, pri čemer ne moremo ločeno presojati le primernosti vsebin posamezne discipline:

1. Študijski program mora imeti jasno opredeljeno problemsko polje na stičišču vanj zajetih disciplin. To polje je jasno povezano s primarno disciplino študijskega programa in z ostalimi disciplinami.
2. Z relevantnimi interdisciplinarnimi znanstveno-raziskovalnimi dosežki na ravni zavoda in predvidenih nosilcev študijskega programa vlagatelj dokazuje, da je problemsko polje študijskega programa v znanosti in stroki že oblikovano; kar se izkazuje z mednarodno klasifikacijo področij, z znanstveno revijo, monografijo, znanstvenimi članki ali ustrezno recenziranimi in objavljenimi znanstvenimi deli. To je kriterij apriorne znanstvene razvitosti interdisciplinarnega polja za postavitev programa – ne da se problemsko polje postavlja na novo le s programom brez poprej uveljavljenih raziskovalnih podlag. Torej, problemsko polje je v znanosti realno in ni plod kombinatorike kadrov na zavodu.
3. Vsebinska povezanost predmetov (teoretične in strokovne vsebine) izkazuje, da je na predvidenem presečišču disciplin vlagatelju uspelo premostiti ontološke (kaj je resnica spoznavnega predmeta), epistemološke (t.j. spoznavne) in metodološke razlike med posameznimi, v program zajetimi disciplinami.

Izogibajmo se odmikom, na primer konceptualnemu odmiku pri presojanju disciplinarnosti po ekonomskem konceptu kakovosti (ko zaposljivost postane merilo za disciplinarnost).

3. standard: ŠTUDIJSKI PROGRAM JE POVEZAN Z OKOLJEM, V KATEREM VISOKOŠOLSKI ZAVOD DELUJE.

Merila za presojo:

- a. analize potreb zaposlovalnega okolja, trga dela in zaposljivosti ali potreb po znanju in ciljev družbe

(Metodološko utemeljeno analizo lahko naredi visokošolski zavod sam ali jo naroči pri pristojnih ministrstvih, zbornicah ali združenjih. Iz nje mora biti razvidna povezava med učnimi izidi v predlogu študijskega programa in ugotovitvami stroke glede potreb po znanju, zaposljivosti diplomantov ali nadaljnega izobraževanja – odvisno od vrste in stopnje študijskega programa, ki se akreditira.)

- b. razmere za praktično izobraževanje študentov

(Presojajo se:

- primernost podjetij v skladu s 4. standardom 7. člena meril,
- zmožnost za mentorstvo v delovnem okolju,
- število in ustreznost dogovorov.)

(Iz načrta za praktično izobraževanje morajo biti jasno razvidni predvidena organiziranost praktičnega izobraževanja, njegovi nosilci ter naloge vseh udeležencev (visokošolskih učiteljev in sodelavcev, mentorjev prakse pri delodajalcih, organizatorjev praktičnega izobraževanja in študentov)).

Pojasnila:

Standard se selektivno uporablja, pri čemer je treba razlikovati med presoja pod točko a) in b). Doktorski študijski programi se po tem standardu ne presojajo.

Merilo za presojo pod točko a) se uporablja tudi pri študijskih programih, ki niso praktično naravnani. Določeni sta **dve vrsti analiz**, ki upoštevata vsebino oziroma sestavo, vrsto in stopnjo študijskega programa:

- analiza potreb zaposlovalnega okolja, trga dela in zaposljivosti diplomantov za visokošolske strokovne študijske programe,
- analiza potreb po znanju in ciljev družbe za univerzitetne študijske programe prve stopnje ali študijske programe druge stopnje.

Merilo za presojo pod točko b) razmere za praktično izobraževanje je treba vedno presojati pri visokošolskih strokovnih študijskih programih (gre za pomemben sestavni del teh programov, po katerem se najbolj razlikujejo od ostalih (univerzitetnih) programov); pri drugih pa le, če je njihov obvezni sestavni del.

Celoten standard je pomemben z vidika razlikovanja med različnimi študijskimi programi, pa tudi zavodi, in je dokaz, da merila za akreditacijo to raznolikost upoštevajo.

Poleg upoštevanja sestave in vsebine študijskega programa je presoja po tem standardu povezana predvsem s presojo zasnove izvajanja študijskega programa po 4. standardu.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- premalo upoštevana vrsta in stopnja, pa tudi vsebina študijskega programa;
- pomanjkljivo presojanje analiz, ni razlikovanja med predpisanimi vrstama analiz;
- dopuščanje pomanjkljivih analiz, takih, ki niso pripravljene v skladu z merili in določbami za presojo;
- ni ugotovljeno sodelovanje zavoda z okoljem, ni utemeljitve načrtovanega števila študentov;
- načrti za praktično izobraževanje niso ustrezno presojani (ni ugotovitve, ali bo ustrezno organizirano skupaj z nosilci in vsemi udeleženci (določila v oklepaju pri točki b)).

Usmeritve za pravilno presojo:

Pred presojo se moramo poglobiti v vsebino in sestavo študijskega programa ter njegovo vpetost v področje ali disciplino. Odgovorimo si na vprašanja:

- za katero vrsto in stopnjo študijskega programa gre in ali je presoja po tem standardu upravičena;

- ali je vlogi priložena analiza prava, predpisana za vrsto in stopnjo študijskega programa, ki ga presojujemo;
- ali analiza vsebuje vse potrebno za pravilno presojanje potreb zaposlovalnega okolja in trga dela oziroma za zaposljivost diplomantov visokošolskega strokovnega študijskega programa;
- ali je analiza metodološko in strokovno prepričljiva;
- ali predlagani (univerzitetni in drugostopenjski) študijski program izkazuje potrebe po znanju, ki ga ponuja, in ciljev družbe – kako se to kaže;
- koliko je v povezavi z načrtovanim številom študentov podjetij, primernih za njihovo praktično izobraževanje?

Primerna podjetja so tista, ki lahko študentom ponudijo izobraževanje, ustrezno vsebini, zahtevnosti oziroma stopnji študija; ki imajo kakovostne razmere za praktično izobraževanje ter ustrezno izobražene in usposobljene mentorje zanj.

Še posebej pri univerzitetnih študijskih programih ter študijskih programih, vpetih v čiste discipline, je treba okolje razumeti nekoliko širše, saj to ni zgolj gospodarski ali javni sektor v ožjem smislu, ampak je lahko tudi kulturno, umetniško, socialno in disciplinarno. Tako so lahko pomemben vidik vpetosti v okolje pri študiju zgodovine ali pa geografije tudi raziskovalne reference in možnosti, povezane s preučevanjem nacionalno pomembnih, regionalnih ali lokalnih pojavov.

Izogibajmo se:

- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, ki je pogost pri preštevanju dogovorov za praktično izobraževanje, na kar se potem opira neposreden izrek ocene primernosti dogovorov brez prepoznave njihove vsebine oziroma tega, da bodo v skladu z učnimi načrti študijskega programa, ki se akreditira, vsem predvidenim vpisanim študentom dejansko omogočali pridobitev ustreznih kompetenc oziroma učnih izidov.

ZASNOVA IZVAJANJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (18. člen meril)

4. standard: **ZASNOVA IZVAJANJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA USTREZA NJEGOVI VSEBINI, SESTAVI, VRSTI, STOPNJI IN NAMENU (CILJEM), TAKO DA SO KAKOVOSTNO PRILAGOJENE IN ZAGOTOVLJENE ŠTUDIJSKE VSEBINE, IZVEDBENE PRAKSE IN VIRI (KADROVSKI IN MATERIALNI).**

Merila za presojanje:

a. predvideni načini, oblike in potek poučevanja

(Pri presoji načina izvajanja študijskega programa se upoštevata sestava in vsebina študijskega programa (17. člen meril) in s tem povezana primernost oblik dela s študenti in poteka poučevanja. Morebitno načrtovano prilagajanje izvajanja študijskega programa oziroma oblik dela s študenti in poteka poučevanja mora zagotavljati kakovostno izvedbo študija.)

b. ustreznost kadrov v skladu s 13. členom meril ter:

- področna primernost izvolitev v naziv,
- izpolnjevanje pogojev za mentorstvo doktorskim študentom in ustreznost mentorjev

(Ustreznost visokošolskih učiteljev in sodelavcev za izvajanje študijskega programa ter usposobljenost nepedagoških delavcev se presojata v skladu s 13. členom meril. Presoja se, ali področja izvolitev v naziv visokošolskih učiteljev in sodelavcev ustrezajo vsebini, sestavi, vrsti, stopnji in namenu (ciljem) študijskega programa. Kadar se akreditira študijski program tretje stopnje, se presoja še izpolnjevanje minimalnih raziskovalnih standardov, pogojev za mentorstvo doktorskim študentom ter ustreznost mentorjev.)

(Študijski programi tretje stopnje morajo zagotavljati visoke raziskovalne standarde. Minimalni raziskovalni standardi za študijske programe tretje stopnje so:

- visokošolski zavod, ki izvaja oziroma bo izvajal študijski program tretje stopnje, je v zadnjih petih letih pridobil raziskovalne ali razvojne ali sicer akademsko relevantne projekte, ki so financirani z javnimi sredstvi, sredstvi iz tujine ali sredstvi iz gospodarstva v skupni minimalni vrednosti 50.000 EUR. Upoštevajo se projekti, katerih vodje so oziroma bodo hkrati nosilci predmetov študijskih programov tretje stopnje na tem visokošolskem zavodu.
- nosilci predmetov študijskega programa tretje stopnje morajo v obdobju zadnjih petih letih biti raziskovalno, razvojno, oziroma sicer akademsko-relevantno aktivni vsaj do te mere, da izpolnjujejo potrebne pogoje za izvolitev najmanj v naziv docenta.)

(Temeljno izhodišče za kakovostno raziskovalno delo pri doktorskem študiju je zmožnost za mentorstvo doktorskim študentom. Pri ugotavljanju zmožnosti se upoštevajo delovne obveznosti nosilcev ter njihovo raziskovalno delo. Mentorjeve pedagoške, znanstvene in raziskovalne reference morajo biti področno ustrezne, na visoki ravni in aktualne.

Priporočeno največje število doktorskih študentov na mentorja je 5 na doktorski študijski program. Priporočeno je tudi, da je mentor nosilec ali sodeluje v področno primernih raziskovalnih projektih oziroma programih.)

- c. materialne razmere, povezane z izvajanjem študijskega programa, v skladu s 15. členom meril

(Upošteva se 15. člen meril; ugotavlja se tudi, ali bo prostorov in opreme dovolj za predvideno število vpisanih študentov; predvsem takrat, kadar visokošolski zavod že izvaja druge (akreditirane) študijske programe.

Knjižnica visokošolskega zavoda mora imeti ustrezno študijsko, strokovno in znanstveno literaturo; študijsko gradivo in elektronske baze podatkov morajo ustrezati vsebini in stopnji študijskega programa.

Visokošolski zavod mora imeti ustrezne knjižnične delavce.)

Pojasnila:

Doseganje standarda je treba presojati tudi po določbah iz 13. člena (kadri) in 15. člena (materialne razmere) meril.

Pri ugotavljanju zaposlenosti nosilcev programa (FTE) je treba upoštevati določbe 14. člena ZVŠ. FTE se razlikuje glede na vrsto zavoda oziroma programa. Presoja znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela nosilcev mora ustrezati vrsti oziroma stopnji študijskega programa.

Druga alineja točke b) se presoja le, kadar se akreditira študijski program tretje stopnje.

Prostori in oprema za izvajanje študijskega programa morajo biti zagotovljeni, zavod jih mora torej že imeti, prav tako mora imeti zagotovljene nosilce programa. Namere oziroma razni dogovori niso dovolj.

Če zavod namerava izvajati študijski program na daljavo (e-študij) ali kombinirano oziroma hibridno obliko študija, je treba presoditi ustreznost programske opreme zanj, načrtovan potek poučevanja, oblike dela s študenti, obseg izvajanja študija na daljavo, in sicer po posameznih predmetih, predvidene načine preverjanja in ocenjevanja znanja, kakšna je usposobljenost visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter tutorjev in nepedagoških delavcev za tako obliko izvajanja programa.

Pri presoji materialnih razmer so v pomoč **Smernice za dostopnost v terciarnem izobraževanju v Republiki Sloveniji**: <https://www.nakvis.si/akreditacije-in-evalvacije-v-visokem-solstvu/zakonodaja/>.

Pri presoji kadrov so v pomoč baze podatkov o njihovem strokovnem, raziskovalnem oziroma umetniškem delu.

Presojanje habilitacij:

Ker izvolitve v naziv potrjujejo pravnomočni upravni akti – habilitacijske odločbe, presoje ne morejo oporekati veljavnosti habilitacij, čeprav lahko pregled habilitacijskega spisa, bibliografskih podatkov ali sestave habilitacijske komisije poraja dvom o ustreznosti posamične habilitacije. Izvolitve v naziv so v pristojnosti avtonomnega zavoda. Če pa presoja potrди, da obstaja vzorec pomanjkljivosti pri izvolitvah v naziv, kot je na primer sistematično neupoštevanje pogoja za trimesečno delo v tujini za izvolitev v naziv izrednega profesorja, je mogoče sklepati o neustreznosti delovanja organov zavoda, pristojnih za izvolitve v naziv, ali nespoštovanju internih postopkov in pravil zavoda oziroma o neustreznosti upoštevanja minimalnih standardov agencije.

Čeprav ne moremo oporekati veljavnosti posamične habilitacije, pa moramo ugotoviti, ali je ustrezna glede na področje predmeta, za katerega je posamezni visokošolski učitelj zadolžen. Ker je lahko področje izvolitve v naziv glede na predmet bodisi preširoko bodisi preozko oziroma ker se lahko habilitacija s področjem predmeta ujema le deloma, je treba pri presoji ustreznosti področnih referenc upoštevati tudi področno primernost znanstvenih, strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških dosežkov posameznega visokošolskega učitelja glede na predmet, pri katerem sodeluje kot nosilec ali izvajalec. Če se področje predmeta ne ujema niti s področjem habilitacije niti s področjem raziskovalnih referenc, je kakovost z vidika področne primernosti visokošolskega učitelja neustrezna.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s sestavo in vsebino študijskega programa.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- navedba, da je zasnova načina izvedbe študijskega programa ustrezna, brez utemeljitve;
- ni poglobljene presoje predvsem znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela nosilcev, povezanega s študijskim programom ali nosilstvom predmetov – le naštevanje projektov ipd. ni dovolj, tudi količina sama po sebi ne zagotavlja kakovosti;
- presoja znanstveno-raziskovalnega dela nosilcev tam, kjer bi ob upoštevanju vrste in stopnje študijskega programa morala biti na prvem mestu presoja strokovnega ali umetniškega dela;
- kljub ugotovljenim neustreznostim (na primer glede na področje habilitacije, raziskovalno, strokovno delo ..., tudi nedopustno preobremenjenost posameznikov) ali pomanjkljivemu številu nosilcev in mentorjev prakse neskladnosti v poročilih niso zapisane;

- kljub ugotovljenemu pomanjkanju prostorov in opreme ali njihovi neprimernosti neskladnosti v poročilih niso zapisane;
- prostori in oprema niso presojani ob upoštevanju predvidenega števila študentov ter števila tistih, ki se na zavodu že izobražujejo;
- knjižnice praviloma niso ustrezno presojane (le navedba, da knjižnica je, nič pa o njeni opremljenosti in ustreznosti zaposlenih knjižničnih delavcev) ali se jih celo izpusti.

Usmeritve za pravilno presojo:

Vsak predvideni način, obliko in potek poučevanja presojamo tudi po vsebini. Ne gre le za lupino – tehniko, temveč za to, zakaj so izbrani določeni načini, oblike in potek in kako prek njih posredujemo spoznanja, vedenja, veščine ipd. Vsak način, oblika in potek niso primerni za vse študijske programe.

Ugotovimo, ali so število in vrsta kontaktnih ur, predvideni način izvajanja (bodisi v tehnološkem ali organizacijskem smislu bodisi v smislu pristopa k poučevanju) ter kreditno vrednotenje primerni glede na:

- merila, značilnosti discipline oziroma stroke, v katero sega posamezni predmet/študij;
- predvidene študijske vsebine pri predmetu;
- kompetence in učne izide;
- stopnjo in vrsto študijskega programa – pri doktorskem študiju se narava kontakta spremeni in osredini na mentorja.

Presodimo tudi, ali je za alternativne, hibridne oblike poučevanja in študij na daljavo v učnih načrtih ustrezno prilagojena didaktika takega pouka.

Pri ocenjevanju kakovosti kadrov ne pozabimo, da jih je treba presojati tudi po vseh določbah iz 13. člena meril (področje kadri pri podaljšanju akreditacije visokošolskega zavoda) in jih povezati s študijskim programom, ki se akreditira. Za kakovost znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela učiteljev je pomembna ocena končnega stanja – ocena vrednosti, odmevnosti, kakovosti strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških dosežkov.

Ugotovimo:

- za poučevanje v kateri vrsti in stopnji študijskega programa presojamo kakovost nosilcev predmetov; katero delo morajo glede na to poleg pedagoškega pretežno opravljati (strokovno, raziskovalno ali umetniško);
- ali so visokošolski učitelji znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavni na področju predmetov, katerih nosilci so;
- ali so njihovi znanstveni, strokovni, raziskovalni oziroma umetniški dosežki primerni za nosilstvo določenega predmeta;
- ali v primeru interdisciplinarnega študija izkazujejo tudi reference na stičiščih različnih, v študijski program povezanih disciplin.

Pri ocenjevanju materialnih razmer ne pozabimo na določbe iz 15. člena meril (področje materialne razmere pri podaljšanju akreditacije zavodu). Čeprav jih presojamo v povezavi s študijskim programom, ki se akreditira, moramo upoštevati vse dejavnosti, ki jih zavod že izvaja, in število vpisanih študentov. Je prostorov in opreme dovolj za vse?

Presoja visokošolske knjižnice naj bo dovolj natančna; treba je ugotoviti in presoditi količino in kakovost gradiva v povezavi s študijskim programom, ki se akreditira. Ali je s področja in discipline študijskega programa knjižnica ustrezno založena, ali je literatura oziroma gradivo primerno za vrsto in stopnjo tega programa? Ali je ustrezno za s programom predviden način študija ali njegovega izvajanja; ali bo zadoščalo za predvideno število in potrebe študentov, visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih delavcev? Kakšna sta navsezadnje informacijska podpora in dostop do baz podatkov?

Pri študijskih programih tretje stopnje je ustreznost mentorja močno pogojena z njegovo uveljavljenostjo, mednarodno odmevnostjo in objavami.

Izogibajmo se:

- spoznavnemu odmiku pri zahtevah za količinsko proporcionalnost med številom kontaktnih ur in krediti, s katerimi je posamezen predmet ovrednoten. Takšno razmišljanje je sicer lahko dobra podlaga za približno identifikacijo težav, vendar pa nima neposredne podlage v predpisih. Prav tako se ne opira na razumevanje konkretnih študijskih vsebin in posebnosti študija. Od predmeta do predmeta se lahko razlikuje, koliko dela in katero delo naj študent opravi sam, koliko je potrebnega razlaganja, koliko prakse oziroma koliko samostojnega dela v okviru seminarjev;
- faznemu odmiku pri presoji kadrov, kadar se namesto obravnave znanstvenih, strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških kompetenc učiteljev preusmerimo le v presojno ustreznosti minimalnih standardov za izvolitve v naziv, uvajanja razgovorov z zaposlenimi, oblike in obseg zaposlitev, načrt za izobraževanje učiteljev ...

5. standard: **POGOJI ZA ŠTUDIJ IN OBVEZNE SESTAVINE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA SO DOLOČENI, PREGLEDNI IN RAZUMLJIVI. OMOGOČAJO UVELJAVLJANJE PRAVIC IN IZPOLNJEVANJE OBVEZNOSTI VSEH DELEŽNIKOV V ŠTUDIJSKEM PROCESU.**

Merila za presojo:

- a. pogoji za vpis v študijski program in napredovanje študentov
- b. merila za priznavanje znanja in spretnosti, pridobljenih pred vpisom v študijski program
(Ugotavlja se, ali bo visokošolski zavod kandidatom priznaval znanje in spretnosti (usposobljenost ali zmožnosti), pridobljene s formalnim, neformalnim ali izkustvenim učenjem, ki po vsebini in zahtevnosti v celoti ali deloma ustrezajo splošnim oziroma predmetno-specifičnim kompetencam predlaganega študijskega programa, in sicer kot opravljeno študijsko obveznost, ovrednoteno po ECTS.)
- c. načini ocenjevanja
(Presoja se, ali so načini in oblike preverjanja in ocenjevanja znanja opredeljeni tako, da bodo omogočali ustrezno preverjanje doseženih učnih izidov in kompetenc, študentom pa sprotni študij in učinkovito spremljanje lastnega napredka.)
- d. pogoji za dokončanje študija
- e. pogoji za dokončanje posameznih delov programa, če jih ta vsebuje

f. strokovni oziroma znanstveni/umetniški naslov

(Presoja se tudi, ali je (so) naslov(i) skladen(ni) s stopnjo, vrsto in vsebino študijskega programa ter z zakonom, ki jih ureja in določa njihovo tvorjenje.)

g. pogoji za prehode med študijskimi programi

(Presoja se, ali so določbe skladne z merili za prehode, ki jih je sprejel svet agencije.)

Pojasnilo:

Pri presoji je treba preverjati skladnost z ZViS in ZSZN.

Upoštevati je treba še druga merila agencije, na primer merila ECTS, merila za prehode.

Pri ugotavljanju ustreznosti pogojev za vpis v skladu z 38. členom ZViS je treba upoštevati smernice za določanje ustreznih srednješolskih programov za vpis v univerzitetne študijske programe, objavljene na spletni strani agencije (<https://www.nakvis.si/wp-content/uploads/2022/10/Smernice-38.-clen-ZVIS.pdf>).

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s sestavo in vsebino študijskega programa.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- dopuščanje, da pogoji za vpis v študijski program niso v skladu z ZViS;
- standard ni presojan po vseh merilih ali točkah;
- načini ocenjevanja so prepisani iz vloge, niso pa presojani v skladu z določbami v oklepaju.

Usmeritve za pravilno presoj:

Izpolnjevanje standarda se večinoma presoja v skladu z določbami ZViS, ki jih je treba v celoti spoštovati. Kadar presojamo strokovni oziroma znanstveni/umetniški naslov v skladu z ZSZN, poleg pravilne sestave naslova ugotovimo, ali je ta skladen z vsebino, stopnjo in vrsto študijskega programa ter področjem in disciplino, kamor se umešča.

Ocenjevanje je za kakovostno delo tako nosilcev predmetov kot študentov izredno pomembno, zato presodimo, ali:

- je ustrezno glede na vsebino, stopnjo, zahtevnost študijskega programa oziroma predmeta;
- bo omogočilo učitelju dejanski uvid v usvojeno študentovo znanje, veščine, spretnosti;
- bo omogočilo študentu spremljanje lastnega napredka, ga bo vzpodbujalo h kakovostnemu sprotnemu delu in poglobljenemu študiju;
- bo omogočilo izpolnjevanje vseh obveznosti tako učitelja kot študenta;
- bo omogočilo pridobitev s programom določenih kompetenc oziroma učnih izidov;
- bo navsezadnje tako učitelju kot študentu omogočilo prepoznavanje študentovih odlik ali njegovih posebnosti.

POSEBNOSTI PRI AKREDITACIJI SKUPNEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

V akreditacijski postopek lahko dobimo:

- **skupni študijski program samo slovenskih zavodov (v nadaljevanju skupni študijski program) ali**
- **mednarodni skupni študijski program slovenskih in tujih zavodov (v nadaljevanju mednarodni skupni študijski program).**

Za obe vrsti je značilno, da program oblikujejo in sprejmejo vsi sodelujoči zavodi ter da medsebojna razmerja uredijo s sporazumom. Pri akreditaciji takih programov moramo poleg zgoraj navedenih standardov kakovosti in določb za njihovo presojo na področjih sestava in vsebina študijskega programa ter zasnova izvajanja študijskega programa za skupni študijski program upoštevati določbe 20. člena meril za akreditacijo, za mednarodni skupni študijski program pa določbe 6., 7. in 8. člena meril za mednarodno sodelovanje. V teh členih je določeno, kaj sploh opredeljuje take študijske programe. Za obe vrsti je podlaga sporazum med vsemi sodelujočimi zavodi; za skupni študijski program se sklene posebni sporazum, za mednarodni skupni študijski program pa konzorcijski sporazum (v nadaljevanju sporazum), iz katerega morajo biti razvidni na primer:

- način sodelovanja zavodov pri izvajanju skupnega študijskega programa, njihove pravice in obveznosti;
- delež in vsebina oziroma učne enote študijskega programa, ki ju bo izvajal posamezni zavod, ter število kreditnih točk, ki jih bo podeljeval;
- redna skupna samoevalvacija programa, njegovega spreminjanja in posodabljanja;
- vsebina in oblika skupne priloge k diplomii;
- koordinacija vpisa študentov, poteka in končanja študija ter podeljevanja diplom.

Natančne obvezne sestavine sporazumov so razvidne iz 20. člena meril za akreditacijo oziroma 8. člena meril za mednarodno sodelovanje. Sodelujoči zavodi sestavljajo konzorcij.

Pazimo:

- vsak študijski program, pri katerem zavod sodeluje z drugim, ni (mednarodni) skupni študijski program (na primer različne izmenjave študentov ali učiteljev). O slednjem govorimo takrat, kadar ga zavodi oblikujejo, sprejmejo in izvajajo skupaj ter so izpolnjene določbe iz meril oziroma sporazumov med njimi;
- tudi mednarodni skupni študijski program je treba presoditi v celoti; in ne samo tistega dela, ki ga bo izvajal slovenski zavod. Pridobiti si je treba predmetnik in učne načrte za ves program. V povezavi s tem presodimo tudi tuje kadre, pri čemer pa se v standarde za njihovo habilitacijo, ki se lahko razlikujejo od minimalnih standardov agencije, ne spuščamo. Dovolj je, da ima tuji visokošolski učitelj veljavno habilitacijo na svojem zavodu. Mora pa biti habilitiran za ustrezno področje predmeta, katerega nosilec bo.

Pred poglobljenim presojanjem sestave in vsebine ter zasnove izvajanja (mednarodnega) skupnega študijskega programa ugotovimo:

- ali so deleži programa med sodelujoče zavode ustrezno vsebinsko porazdeljeni in ali so ustrezno utemeljeni;
- ali porazdelitev deležev pomeni študijsko povezavo, ki presega izobraževalno, raziskovalno in ustvarjalno zmožnost posamičnih sodelujočih zavodov s svojimi vzvodi mobilnosti;
- ali je porazdelitev izvajanja programa ustrezna oziroma bo omogočala izvajanje v skladu z 18. členom meril za akreditacijo;
- ali sporazum dovolj natančno določa, kako bo potekalo sodelovanje zavodov, ter njihovo odgovornost in povezovanje tako izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti kot kadrov, študentov, tudi delodajalcev, kadar je to potrebno; oziroma kako se bo študijski program izvajal;

- ali je (samo)evalvacija programa kakovostno in pregledno načrtovana in ali določa ustrezno sodelovanje zavodov na vseh temeljnih področjih samoevalvacije:
 - kako in kje je urejena (v sporazumu, skupnem poslovniku kakovosti ali drugem ustreznem dokumentu);
 - ali bo prilagojena posebnostim (mednarodnega) skupnega študijskega programa in bo za kakovost odgovoren konzorcij, ne pa posamezen zavod, ki je le eden od partnerjev konzorcija?

PRESOJA PO STANDARDIH ZA EVALVACIJO ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

NOTRANJE ZAGOTAVLJANJE IN IZBOLJŠEVANJE KAKOVOSTI ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (21. člen meril)

1. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD EVALVIRA IN POSODABLJA VSEBINO, SESTAVO IN IZVAJANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA.**

Merila za presojo:

- a. samoevalvacija študijskega programa omogoča njegovo razvijanje in posodabljanje, tako da se ohranja njegova aktualnost ter ustvarja kakovostno izobraževalno okolje

(Presoja se, ali so načrtovanje samoevalvacije študijskega programa in naloge, povezane s tem, osredinjene predvsem na:

 - posodabljanje vsebine študijskega programa,
 - presojanje ustreznosti izvajanja študijskega programa, načinov in oblik pedagoškega dela in dela študentov,
 - evalviranje obremenitev študentov, njihovega napredovanja in dokončanja študija ter jav-noveljavnih listin,
 - primerjanje doseženih kompetenc oziroma učnih izidov z načrtovanimi oziroma presojanje upravičenosti njihovega spreminjanja,
 - presojanje ustreznosti preverjanja in ocenjevanja znanja,
 - presojanje razmer za študij oziroma študijskega okolja in svetovalnih storitev,
 - presojanje pričakovanj, potreb in zadovoljstva študentov, visokošolskih učiteljev in sode-lavcev, pa tudi deležnikov iz okolja,
 - ugotavljanje potreb po znanju in zaposlitvenih potreb v okolju v skladu s 5. standardom 12. člena meril;
 - analiziranje vpisa, prehodnosti in dokončanja študija.
 - presojanje znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela ter **aktualnosti in obsega dosežkov** na področju študijskega programa.)
- b. načini in postopki zbiranja informacij ali predlogov za spreminjanje študijskega programa ter njihovega analiziranja
- c. primernost obveščanja deležnikov o uresničevanju načrtovanih nalog oziroma o izsledkih in ugotovitvah pri samoevalvaciji študijskega programa

Pojasnila:

Temelj za presojo kakovosti po tem standardu - in po vseh standardih kakovosti, predpisanih za evalvacijo študijskega programa - je samoevalvacija študijskega programa oziroma poročilo o tem. Do samoevalvacije se je treba vsebinsko opredeliti, pri tem pa upoštevati določbe v oklepaju pri točki a); samo presoja samoevalvacijskih postopkov ni ustrezna.

Načrtovanje samoevalvacije je lahko razvidno iz samoevalvacijskega načrta, lahko pa tudi iz letnega delovnega načrta zavoda ali drugega ustreznega dokumenta.

Da bi lahko kakovostno evalvirali študijski program, moramo dobro poznati akreditirano stanje.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- ni razvidno, da se standard presoja po vseh določitih pri točki a); ugotovitve le pri posameznih alinejah (določbah) ali ponekod samo skopa navedba, da je evalvacija programa redna in ustrezna;
- pomanjkljiva presoja evalvacije načinov in oblik pedagoškega dela, ustreznosti in oblik ocenjevanja, aktualnosti in obsega dosežkov znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela na področju študijskega programa;
- nekritično naštevaje elementov samoevalvacije brez vsebinskega ovrednotenja - presojajo se predvsem postopek, odgovorni za posamezne naloge ...; in ne poglobljenost samoevalvacije: tehtnost argumentov, razdelanost in utemeljenost posameznih ocen kakovosti ter primernost priporočil glede na ugotovljeno stanje;
- zanemarjanje ali opuščanje pogleda, mnenja, predlogov ... visokošolskih učiteljev in sodelavcev (tudi znanstvenih delavcev ali delodajalcev tam, kjer je to glede na vrsto in stopnjo študijskega programa potrebno); poudarjen le študentski vidik;
- nekritični in nepojasneni predlogi strokovnjakov za spremembo programa, brez tehtnega razmisleka in utemeljitev - poleg tega predlogi za spremembe programa spadajo k 3. standardu;
- pri presoji določb pod točkama b) in c) izrazito prevladuje študentski vidik;
- pri presoji določbe pod točko c) poudarjeni samo načini obveščanja, brez ocene primernosti (ob upoštevanju značilnosti posamezne skupine deležnikov);
- majhno število vpisanih študentov kot prednost (gre za dejstvo, ki samo po sebi ne more biti prednost).

Usmeritve za pravilno presojo:

Samoevalvacija mora biti dovolj celovita, kar pomeni, da mora vsebinsko uravnoteženo presojati izobraževalno, znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost, potrebno za vrsto in stopnjo študijskega programa. Ponuditi mora odgovor na vprašanje, ali in kako želi zavod razvijati študijski program - tako študijske vsebine in njihove spremembe kot tudi izvajanje študija ter zanj potrebne materialne in kadrovske razmere.

Ugotovimo, ali (samo)evalvacija vsebuje tehten in dovolj obsežen razmislek o tem:

- ali evalviranje študijskih vsebin upošteva disciplinarna merila (univerzitetni študij) oziroma merila stroke (poklica v primeru visokošolskega strokovnega študija);
- ali se vsebine pravilno posodablajo glede na prvotni namen študija (morda ni značilnost (smisel) študija to, da se stalno iščejo novejšje vsebine in nadomeščajo stare)? Katere »stare« vsebine so nujne in kanonske, pomembne;

- če je študijski program oprt na idejno strujo ali šolo oziroma če je oprt na vednost ali epistemologijo iz zgodovinskega obdobja, je treba zahteve po aktualnosti primerno kontekstualizirati in ne zahtevati izključevanja pomembnih vsebin zaradi »zastarelosti«. To je odvisno tudi od discipline in je na primer pomembno za humanistiko, družboslovje in umetnost. Določene disciplinarne vsebine so nesporne in zato brezčasne. Vse discipline ali disciplinarne specialnosti tudi niso trendovske. Sledenje trendom velja predvsem za aplikativne discipline;
- kako vsebinske spremembe vplivajo na vpetost predmetnika v disciplino, na njegovo vsebinsko celovitost in zaokroženost;
- kakšno je razmerje med vsebinami in kompetencami iz umaknjenih predmetov ter vsebinami in kompetencami v na novo uvedenih predmetih? Kako recimo nov predmet nadomešča kompetence iz predmetnika umaknjenega diplomskega dela (pisno izražanje, argumentiranje, znanstveno dokazovanje ...)? Je ukinitve diplomskega dela zaradi povečanja števila diplomantov sprejemljiva;
- kako spremembe pri izvedbi študija vplivajo na posredovanje predvidenih znanj ter doseganje izidov, ciljev in kompetenc, še posebej ob zmanjševanju števila kontaktnih ur ali pa celo vaj;
- ali se celovito obravnavajo učinki (primernost, kakovost ...) akreditiranih vsebin oziroma sprememb in kakšen je pogled različnih deležnikov nanje.

Ugotovitve povežimo z ugotovitvami pri akreditaciji študijskega programa (usmeritve za presojo pri akreditaciji programa).

(Samo)evalvacija oziroma presoja kakovosti kompetenc oziroma učnih izidov:

Kakšna je analiza doseganja kompetenc in učnih izidov? Gre le za popisovanje povprečnih ocen in stopnje prehodnosti/dokončanja študija?

Ali je zajeta tudi refleksija visokošolskih učiteljev o preverjanju in ocenjevanju znanja in izsledkih ter o tem, kako dobri so študenti pri študiju?

Kaj menijo študenti in diplomanti o doseganju kompetenc oziroma učnih izidov? Ali je strokovni pogled uravnotežen s pogledom študentov na lastno napredovanje pri študiju in na kakovost pridobivanja znanja in veščin?

Pomembna je (samo)evalvacija izobrazbe ne le na kvalifikacijski (kompetenčni) ravni, ampak tudi na socializacijski in subjektifikacijski. Gre za razmislek o pristopih k poučevanju, o umeščanju diplomantov v družbo, o njihovih socialnih in osebnih veščinah ter osebni rasti. Ali jih po njihovem mnenju na eni strani in po strokovnem mnenju na drugi zavod uspešno pripravlja za avtonomno življenje v družbi?

(Samo)evalvacija oziroma presoja znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela (v nadaljevanju: raziskovalnega dela):

Kako poglobljena je samoevalvacija raziskovalnega dela? Temelji zgolj na bibliometriji v povezavi s strateškimi cilji ali vsebuje tudi refleksijo o pomenu, učinkih in notranji vednosti tega dela?

Se dejansko presoja ustvarjanje nove vednosti in njena relevantnost za študijsko področje oziroma program, celo predmet (kadar je to smiselno, kadar ne gre za temeljni, pregledni predmet)?

Ali se presojajo le razmere za raziskovanje in spremljajoči procesi, kot so recimo načrtovanje raziskovanja, razmere zanj, spremljanje napredka, administrativni in organizacijski izzivi – ali torej prihaja do faznih odmikov? (Samo)evalvirati je treba predvsem vsebino in pomen raziskovanja po sebi. Presoja kakovosti raziskovalnega dela naj bi znala ločiti med:

- značilnostmi različnih kognitivnih danosti disciplin: trda, mehka, čista, aplikativna znanost; pozitivistična in aplikativna ter refleksivna in hermenevtična znanost; eksaktno in neeksaktno

raziskovanje; avtonomno in interesno raziskovanje; specialno in temeljno raziskovanje; tehnično in politično raziskovanje; etatično in kritično raziskovanje;

- različnimi merili glede na njihov izvor/lokacijo: Temeljno raziskovanje bi se moralo presojati po disciplinarnih merilih za notranjo kakovost, izvirnost, podprtost teorije z dokazi, vednost in raziskovanje. Po zunanjih merilih se presoja predvsem uporabno raziskovanje – tisti segment, v katerem se že ustvarjena vednost prenaša v prakso in ko ne govorimo več toliko o znanosti, spoznavanju resnice in poglobljanju razuma, ampak o inovaciji.

Pri opiranju na zunanja merila je primerno zavedanje o zapletenosti tako imenovane družbene relevantnosti raziskovalnega dela. Nanjo namreč ne vplivajo le akademske vrednote in disciplinarna merila, temveč tudi birokratska kultura (ki temelji na pravilih in zastopništvu), potrebe gospodarstva in ustvarjanja dobička ter javna sfera s poudarkom na pravnih zahtevah, enakosti, družbeni ugodnosti in manjšanju razlik:

- ali želimo v družbenem interesu iskati povprečje ekonomskih in političnih interesov ali pa potrebe za nove interpretacije naravnega in družbenega sveta za svoje življenje;
- ali bomo pri iskanju kakovosti v imenu družbene relevantnosti odkriti, na katero obliko relevantnosti se opiramo;
- ali lahko ena oblika družbene relevantnosti prekrije ostale (odmik del za celoto)?

Dodatek k presoji pedagoškega dela:

(Samo)evalvacija kakovosti pedagoškega dela ne more biti zgolj:

- preštevanje pedagoško-andragoških izpopolnjevanj, izmenjav učiteljev, gostujočih predavanj, povprečnih ocen, stopenj prehodnosti in dokončanja študija;
- popis ali neargumentirano priporočanje uvajanja »novih« pristopov (npr. na študenta osredinjeno učenje) namesto »starih« oziroma metod, tehnologij in tehnik v pedagoški proces;
- obravnava izsledkov o neposrednem zadovoljstvu študentov s poučevanjem (problem nadomeščanja strokovnih ocen s stališči, ki bi utegnili temeljiti na ugodju, všečnosti in osebni koristi).

Treba je ustrezno ločevati med razmerami za kakovostno poučevanje in neposrednimi znaki dobrega poučevanja.

Ali in kdaj sploh je primerno o kakovosti poučevanja razmišljati v kontekstu zadovoljstva s storitvijo?

Pogled na kakovost poučevanja v (samo)evalvaciji ne more biti razvit le v kontekstu učinkovitosti, optimalnosti, uspešnosti in preglednosti poučevanja (organizacijsko-upravljavski in ekonomski koncept kakovosti), ampak je pomembno razmišljati tudi o strokovnih in akademskih ciljih in učinkih poučevanja.

Koliko (ali) je smiselno kakovost poučevanja povezovati tudi s celovitostjo realizacije učnega načrta, v njem predvidenih vsebin, ciljev, izidov in kompetenc?

Je primerno o kakovosti poučevanja razmišljati z vidika sredstev ali z vidika ciljev oziroma izidov, ki so določeni vnaprej, nesporni in čedalje bolj odločilni? Kaj če sredstva in načini za doseganje ciljev postanejo problematični? Kako torej uravnati med avtonomijo poučevanja na eni strani ter zunanjim nadzorom v sklopu učinkovitosti in storilnosti na drugi?

Poleg študentskega mnenja je pomemben vir za presojo refleksija učiteljev – razmislek o namenih in učinkih oziroma kakovosti poučevanja. Pomembna je strokovna in akademska ocena pedagoškega dela (podajanja znanja, sistematiziranja, umeščanja v disciplino, poglobljanja, posploševanja ...). Enako je pomemben pogovor o vrednotah in idealih poučevanja, o tem, kaj je dobro

poučevanje. Konkretnije so lahko viri: strokovna anketa, fokusne skupine, razgovori, zunanje evalvacije poučevanja (ki jih izvajajo kolegi s področja po eni strani ali visokošolski didaktiki po drugi), pedagoški dnevniki in strokovni komentarji učiteljev na mnenja študentov.

Pomemben je razmislek o tem, kako in v čem se visokošolski učitelj pri pedagoškem delu razlikuje od učiteljev na nižjih ravneh izobraževanja. Je dobro poučevanje odvisno le od strokovnih veščin, ki jih učitelj krepi v sklopu kadrovskega razvoja, ali ima tudi druge odlike?

Pomemben je razmislek o izobraženosti študentov/diplomantov glede na kvalifikacijsko, socializacijsko in subjektifikacijsko raven izobraževanja.

Je poučevanje usmerjeno v uvajanje v disciplino in stroko, v splošno umeščanje posameznika v družbo ali v študenta kot individua? Kako se glede na to diverzificira pogled na kakovost poučevanja (poznavanje različnih idejnih pristopov k poučevanju ob upoštevanju svobode poučevanja)?

Kako se obravnavajo in razvijajo veščine – kot poklicne zmožnosti, v povezavi z vednostjo in znanostjo, kot zmožnosti samostojnega učenja in procesiranja informacij ali kot zmožnosti spreminjanja ali razvijanja samega sebe (študenta)?

Pomemben je razmislek o vplivu discipline na poučevanje, torej upoštevanje meril oziroma značilnosti disciplinarnospecifične visokošolske didaktike. Koga učitelji sploh izobražujejo? Teoretike, aplikativce, kritike, ustvarjalce ... Kako dobri so diplomanti v tem specifičnem pogledu?

Glede na to se nadalje presoja, ali so načini uvajanja v disciplino in privzganjanja veščin kakovostni, na primer:

- ali je konkretno pri študiju geografije dovolj poudarjena veščina prostorskega razmišljanja ali pa interpretiranja in kreiranja zemljevidov? Kako se te veščine razvijajo v praksi (pri terenskih vajah), kako v laboratorijih (pri simulacijah, modeliranjih in eksperimentih) in kako v predavalnici oziroma pri samostojnem delu;
- kako je pri študiju zgodovine poleg zgodovinskih tem, ki so namenjene prenosu vednosti in usvajanju osrednjih disciplinarnih predpostavk, razdelan tudi poudarek na narativnosti, kritiki in prevpraševanju različnih idejnih struj, interpretiranju, dokazovanju.

Brez odkrite razprave z visokoškolskimi učitelji je težko oblikovati uporabna in tudi utemeljena priporočila za izboljšanje, ki presegajo organizacijske ukrepe. Prav tako je težko krmariti med (1) različnimi koncepti kakovosti (skladnost, ustreznost namenu, transformacija ...), (2) različnimi pristopi k poučevanju (tradicionalni, kritični, progresivni, konstruktivistični, poklicni ...) in (3) različnimi disciplinarnimi posebnostmi, ki zaznamujejo izobraževanje (aplikativnost, nezainteresiranost, kritičnost, ustvarjalnost ...). Zato je pomembno poznavanje posebnosti (1), (2) in (3).

Izogibajmo se:

- premajhnemu številu ocen končnih stanj, torej o natančnosti, kritičnosti, točnosti, preverljivosti, poglobljenosti in vsebinski uravnoteženosti poročanja v samoevalvaciji. Kaj od vsega naštetega zgoraj je bolje obravnavano in kaj slabše? Ali je zajeto tudi strokovno mnenje o strokovnih temah? Ali pa v samoevalvaciji prevladuje dokumentiranje in navajanje podatkov brez refleksije in evalvacije;
- odmiku k drugi lastnosti, pojavu ali stanju, kadar pri ocenjevanju samoevalvacije študijskih vsebin pozornost preusmerimo k učinkovitosti samoevalvacije po sebi, k popisu procesov ali elementov sistema kakovosti na sploh, k preglednosti in vključevanju deležnikov. Tudi to je pomembno, sploh pri institucionalnih vprašanih delovanja sistema kakovosti, vendar ne more biti pomembno samo to;

- nekoliko šablonskim in površinskim priporočilom, da je treba izboljšati komunikacijo z deležniki in njihovo sodelovanje pri samoevalvaciji. Treba je identificirati, v čem je težava pri samoevalvaciji študija: v pomanjkanju refleksije študijskih vsebin, pedagoškega ali pa raziskovalnega dela? V pomanjkanju argumentov, ki bi podpirali kakovost vsebinske zasnove, spremembe ali izvedbe?

Za dobro priporočilo je potrebno temeljito poznavanje študijske vsebine in kaj zaznamuje njeno izvajanje. To šele omogoča prepoznavanje morebitnih pomanjkljivosti:

- ali recimo spremembe preveč ali premalo godijo pričakovanjem in potrebam zunanjega okolja;
- ali je disciplinarnim merilom še vedno zadoščeno;
- ali je zadoščeno pričakovanjem in potrebam študentov, pri čemer je razloženo med neposrednimi željami po ugodju in zadovoljstvu ter pričakovanji s strokovno/akademsko podlago.

2. standard: **URESNIČEVANJE NALOG, NAČRTOVANIH NA PODLAGI IZSLEDKOV SAMOEVALVACIJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA, JE RAZVIDNO IZ SAMOEVALVACIJSKIH POROČIL.**

Merila za presojo:

Uresničevanje nalog, povezanih s samoevalvacijo študijskega programa, v zadnjih treh letih in:

- sodelovanje deležnikov pri sprejemanju ukrepov za izboljšave, spremljanju njihovega uresničevanja in nastajanju samoevalvacijskega poročila
- sklenjenost kroga kakovosti

Pojasnilo:

Podlaga za kakovostno presojo po tem standardu so jasne in natančne vsebinske ugotovitve pri presoji 1. standarda. Treba je upoštevati, da imajo pri evalvaciji posameznih vsebin (oklepaj pod točko a) 1. standarda študenti, visokošolski učitelji in sodelavci, nepedagoški delavci, delodajalci ... **različne vloge oziroma da zanje vsi nimajo enakih (ali celo ustreznih) zmožnosti.**

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pavšalna ocena, da krog kakovosti je/ni sklenjen, brez jasne utemeljitve;
- preveč poudarjena ena stran (ne)sodelovanja deležnikov, večinoma študentov; nič ali zelo malo o sodelovanju visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih deležnikov (nepedagoških delavcev);
- akcijski načrti, analize poročil kot prednost;
- nepojasnjena ali skopo pojasnjena ugotovitev, da so samoevalvacijska poročila dobro strukturirana.

Usmeritve za pravilno presojo:

Bistvena je vsebinsko zaključena in sklenjena samoevalvacija oziroma notranja ocena kakovosti, ki:

- združuje vse pomembne poglede na vsebino, spremembe in izvajanje študija ter materialne in kadrovske razmere zanj;
- upošteva značilnosti stopnje in vrste študija;

- upošteva značilnosti disciplinarnosti študija (kadar gre za univerzitetni študij) ali pa stroke (torej poklica, kadar gre za visokošolski strokovni študijski program);
- upošteva različne poglede: poglede učiteljev in raziskovalcev, študentov in predstavnikov zunanjega okolja, pri čemer je treba zunanje okolje previdno koncipirati glede na kompleksnost družbene relevantnosti in glede na disciplinarnost študija. Ne gre vselej za gospodarsko sfero in za ožje delovno področje, kjer se diplomanti večinoma zaposlujejo;
- zajema oziroma povezuje tudi vsebinske izsledke pomembnih senatnih komisij.

Dobra samoevalvacija je plod celovite presoje, ki zajema dokumentiranje, analiziranje, evalviranje in načrtovanje ukrepov, in sicer:

- z vsebinsko uravnoteženostjo;
- s poudarkom na argumentiranju in refleksiji stanja;
- brez faznih, časovnih ali drugih odmikov v načinih izrekanja ugotovitev in ocen;
- brez odmikov, povezanih s pogostostjo obravnav (pretirano asimetrična obravnava po področjih presoje);
- z načinom presojanja, ki ni le kazalniški, ampak išče tudi notranjo, simbolno vrednost v opazovanem – v vsebini, spreminjanju in izvajanju študija ter v razmerah zanj;
- s premišljeno in bolj odkrito rabo konceptov kakovosti.

Od obravnavanja procesov se moramo premakniti k vsebinski razpravi: proti koncu samoevalvacijskega cikla je treba na kakovost študija gledati širše kot le s procesnega oziroma upravljavsko-organizacijskega vidika PDCA (akcijski načrt, aktivnosti, izvedbeni roki, nosilci in njihovi nadzorniki). Ni bistveno le, katera delovna skupina se imenuje za prenovo učnih načrtov in katera komisija ali strokovna služba mora do določenega dne pripraviti nove urnike. Pomembna sta vsebina in namen teh ukrepov, torej razvijanje argumentov in presoje, zakaj študij uresničuje svoj namen in je dober, oziroma v katerih vsebinskih in izvedbenih stebrih študija bi veljalo razmisliti o izboljšavah in zakaj.

Podobno kot pri prejšnjem standardu tudi pri tem pogosto ni analize, kako podrobno in strokovno (in, ali sploh) je v samoevalvacijskem poročilu obravnavan razvoj študijskih vsebin. Če so spremembe v njem le popisane, navadno ni obravnavano, na kaj se opirajo in zakaj so bile sprejete, kaj se želi z njimi doseči, izboljšati? Takšni razmisleki so bistveni za dobre predloge ukrepov in spremljanje njihovega uresničevanja tudi po vsebinski plati.

Če so ukrepi v samoevalvaciji smiselni, vendar ne v celoti uresničeni, še ne pomeni, da krog kakovosti ni sklenjen. To je odmik k drugi lastnosti. Vendar, koliko ukrepov pa se lahko odloži, da je samoevalvacija še smiselna, relevantna?

Lahko so problematični hitri zasilni izhodi, kot je redefinicija ukrepov na način, da jih ni težko uresničiti – redefinicija s faznimi odmiki v pogojnost in s časovnimi odmiki v prihodnost. Namesto, da boš nekaj naredil, napišeš le, da boš nekaj načrtoval.

Temeljni pogoj za sklenitev kroga kakovosti je natančna in celovita samoevalvacija, ki narekuje razširitev obzorja samoevalvacije preko podatkov iz vpisnih služb. Vprašljiva so na primer priporočila, naj zavod pripravi nov popis ali shemo procesov kakovosti ali preglednejše komunikacijske kanale. Popis ali opredelitev administrativnih postopkov namreč ne more biti zadostna podlaga za dober študij.

Sklenjenost kroga kakovosti je tudi, da se strokovni argument poveže s študentskim in tistim iz zunanjega okolja. Zunanje okolje pa ni le gospodarska sfera, ampak še družbena in kulturna, sploh pri študijskih programih, ki niso iz aplikativnih in trdih disciplin. Kaj torej o študijskih vsebinah menijo tudi kulturniki, kulturne institucije, skupine v sklopu civilne iniciative, nevladne organizacije?

SPREMINJANJE IN POSODABLJANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (22. člen meril)

3. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD SPREMLJA IZVAJANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA, GA PREGLEDUJE IN IZBOLJŠUJE OB UPOŠTEVANJU RAZVOJA ŠTUDIJSKIH, ZNANSTVENIH, STROKOVNIH, RAZISKOVALNIH OZIROMA UMETNIŠKIH PODROČIJ IN DISCIPLIN (RAZVOJA STROKE), V KATERA SE PRIMERNO UMEŠČA, OB EVALVIRANJU DOSEGANJA POSTAVLJENIH CILJEV, KOMPETENC OZIROMA UČNIH IZIDOV TER POTREB PO ZNANJU IN CILJEV DRUŽBE - ODVISNO OD VRSTE IN STOPNJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA. SPREMEMBE IN POSODOBITVE UPOŠTEVAJO TEMELJNE CILJE PROGRAMA TER OHRANJAJO POVEZANOST NJEGOVH VSEBIN OZIROMA PREDMETOV.**

Merila za presojo:

(Presoja se, ali je ob vsebinskem razvijanju, posodabljanju in spreminjanju študijski program še vedno vsebinsko in po sestavi dovršen, ali se ohranja povezanost učnih načrtov in predmetnika s cilji in kompetencami študijskega programa ter ali so vsebine povezane po horizontalni in vertikalni osi (ob upoštevanju 17. člena meril.)

Presoja se tudi, kako znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo na visokošolskem zavodu vpliva na posodabljanje študijskega programa.)

Pojasnilo:

Če je treba pri 1. standardu presoditi vse elemente samoevalvacije študijskega programa, naštetih v alinejah pri točki a), se 3. standard (ki je s prvim tesno povezan) še bolj poglobi v spreminjanje in posodabljanje študijskega programa oziroma v ohranjanje njegove dovršenosti in sodobnosti.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- ugotovitve pri presoji so si v (delnem) nasprotju z ugotovitvami pri 1. standardu;
- ni ugotovitev v skladu z določbo o presoji in poimenovanjem standarda;
- pretežno se popisujejo postopki in vloga študentov pri samoevalvaciji, ne pa vsebinska ustreznost sprememb študijskega programa;
- nepremišljeni oziroma neutemeljeni predlogi za spremembo študijskega programa, na primer, naj se v univerzitetni program doda več praktičnega izobraževanja ob hkratni ugotovitvi (ali ugotovitvi pri presoji 1. standarda), da je namenjen predvsem nadaljevanju študija na drugi stopnji;
- ni razvidno, ali in kako na posodabljanje študijskega programa vpliva znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo, ki se opravlja na zavodu (naštevaje različnih projektov ipd., pri katerih ni razvidno, od kod izvirajo oziroma kakšna je njihova vsebinska povezava s spreminjanjem programa);
- neupoštevanje vrste in stopnje študijskega programa pri ugotavljanju vpliva znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela na spreminjanje programa.

Usmeritve za pravilno presojo:

Upoštevamo usmeritve pri 1. standardu, le da se ne sprašujemo več o tem, ali to vsebuje samoevalvacija, ampak presodimo, ali to drži za študijski program.

Naj še enkrat poudarimo, da:

- je večkrat preskromno obravnavano spreminjanje študijskega programa z vidika vpetosti študijskih vsebin v disciplino. Sicer mora biti ta presojana že pri akreditaciji študijskega programa (2. standard), vendar pa tudi na tem mestu nanjo ne smemo pozabiti. Kaj se je zgodilo z njo pri spreminjanju študijskega programa? Je še vedno ustrezna?
- je treba pazljivo presojati spremembe za (večjo) interdisciplinarnost študija. (Več usmeritev o presoji disciplinarnosti in interdisciplinarnosti je pri 1. in 2. standardu za akreditacijo študijskega programa.)

Izogibajmo se:

- priporočilom, s katerimi bi univerzitetni študij prve stopnje usmerjali v aplikativni in specialni študij: poudarjanje potreb trga dela; priporočanje dodajanja strokovnih in specialnih predmetov na račun teoretskih in temeljnih; krepitev projektne dela pri študiju ... Ne smemo prezreti potreb po njegovi splošnosti, vsebinski širini, teoretski naravnosti, uvažanju v znanost in možnosti za nadaljnji študij;
- konceptualnemu odmiku pri presojanju disciplinarnosti; ne presojajmo je po ekonomskem konceptu kakovosti – ko zaposljivost postane kriterij disciplinarnosti;
- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju ali pa faznemu odmiku pri presoji kakovosti znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela, tako da ne preusmerjamo pozornosti od kakovosti dejavnosti in dosežkov h kakovosti sodelovanja ali organizacije in materialnih razmer na tem področju;
- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, kadar opiramo presojo kakovosti raziskovalnega dela zgolj na preštevanje objav in raziskovalnih projektov, namesto da bi izluščili njegovo notranjo vrednost, pa tudi relevantnost glede na področje oziroma kurikularne spremembe.

IZVAJANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA (23. člen meril)

4. standard: **NAČIN, OBLIKA IN OBSEG IZVAJANJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA USTREŽAJO NJEGOVI VSEBINI, SESTAVI, VRSTI IN STOPNJI, TAKO DA SO KAKOVOSTNO PRILAGOJENE IN ZAGOTOVLJENE ŠTUDIJSKE VSEBINE, IZVEDBENE PRAKSE IN VIRI (KADROVSKI IN MATERIALNI).**

Merila za presojo:

- a. načini in oblike poučevanja, njihov razvoj oziroma prilagojenost (vključno z viri):
 - različnim skupinam študentov,
 - različnim študijskim potrebam in načinom študija (na študenta osredinjen študij in poučevanje),
 - potrebam učiteljev in sodelavcev
- b. število izvedenih kontaktnih ur, določenih s študijskim programom, ali drugih oblik dela s študenti
- c. študijska gradiva in njihova prilagojenost načinom in oblikam poučevanja ter potrebam študentov

(Presoja se, ali so študijska gradiva prilagojena e-študiju, študiju na daljavo ali drugim oblikam študija ter potrebam študentov, predvsem študentom z različnimi oblikami invalidnosti.)

d. delo študentov v znanstvenih, strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških projektih ob upoštevanju 33. člena ZViS

e. praktično izobraževanje študentov

(Iz načrta mora biti jasno razvidna organiziranost praktičnega izobraževanja, njegovi nosilci ter naloge vseh udeležencev (visokošolskih učiteljev in sodelavcev, mentorjev prakse, organizatorjev praktičnega izobraževanja in študentov). V povezavi s tem se presoja izvedba tega izobraževanja v delovnem okolju oziroma zunaj visokošolskega zavoda. Ugotavlja se: število ur praktičnega izobraževanja in izvajanje tega izobraževanja v delovnem okolju, vsebina praktičnega izobraževanja, sodelovanje visokošolskega zavoda s podjetji ter vodenje dokumentacije o tem.)

(Presoja se zadovoljstvo vseh udeležencev: študentov, mentorjev prakse, nosilcev oziroma organizatorjev praktičnega izobraževanja na visokošolskih zavodih in v podjetjih.)

f. ustreznost urnikov, števila govornih ur ali dostopnosti visokošolskih učiteljev in sodelavcev študentom

g. ustreznost in usposobljenost kadrov v skladu s 13. členom meril

(Na obisku visokošolskega zavoda se preverjajo pogodbe o zaposlitvi visokošolskih učiteljev in sodelavcev. Presoja se, ali povezava med poučevanjem in znanstvenim, strokovnim, raziskovalnim, oziroma umetniškim delom zagotavlja kakovosten prenos znanj v pedagoški proces in hkrati razvijanje področij in disciplin. Presoja se tudi razmerje učitelji/študenti in študenti/visokošolski sodelavci, mobilnost učiteljev, sodelavcev in študentov.)

(Študijski programi tretje stopnje morajo zagotavljati visoke raziskovalne standarde. Minimalni raziskovalni standardi za študijske programe tretje stopnje so:

- visokošolski zavod, ki izvaja oziroma bo izvajal študijski program tretje stopnje, je v zadnjih petih letih pridobil raziskovalne ali razvojne ali sicer akademsko relevantne projekte, ki so financirani z javnimi sredstvi, sredstvi iz tujine ali sredstvi iz gospodarstva v skupni minimalni vrednosti 50.000 EUR. Upoštevajo se projekti, katerih vodje so oziroma bodo hkrati nosilci predmetov študijskih programov tretje stopnje na tem visokošolskem zavodu.
- nosilci predmetov študijskega programa tretje stopnje morajo v obdobju zadnjih petih letih biti raziskovalno, razvojno, oziroma sicer akademsko-relevantno aktivni vsaj do te mere, da izpolnjujejo potrebne pogoje za izvolitev najmanj v naziv docenta.

Temeljno izhodišče za kakovostno raziskovalno delo pri doktorskem študiju je zmožnost za mentorstvo doktorskim študentom. Pri ugotavljanju zmožnosti se upoštevajo delovne obveznosti nosilcev ter njihovo raziskovalno delo. Mentorjeve pedagoške, znanstvene in raziskovalne reference morajo biti področno ustrezne, na visoki ravni in aktualne.

Priporočeno največje število doktorskih študentov na mentorja je 5 na doktorski študijski program. Priporočeno je tudi, da je mentor nosilec ali sodeluje v področno primernih raziskovalnih projektih oziroma programih.)

h. materialne razmere, povezane z izvajanjem študijskega programa, v skladu s 15. členom meril

Pojasnila:

Doseganje standarda se presoja tudi v skladu s 13. členom (kadri) in 15. členom (materialne razmere) meril. Po določbah pod točko e) tega standarda je treba posebej natančno presojati, kadar gre za visokošolski strokovni študijski program. Te določbe ne pridejo v poštev pri študijskih programih tretje stopnje, pri drugih pa le, če je praktično izobraževanje njihov obvezni sestavni del.

Po določbah pod točko g) je treba pogoje za mentorstvo doktorskim študentom presojati, kot že samo ime pove, pri študijskih programih tretje stopnje. Natančno in poglobljeno je treba oceniti njihovo znanstveno-raziskovalno delo in dosežke, povezane s študijskim programom.

V skladu s 14. členom ZViS je treba ugotoviti ustreznost FTE.

Preverimo tudi skladnost vpisnih pogojev z 38. členom ZViS: smernice za določanje ustreznih srednješolskih programov za vpis v univerzitetne študijske programe, objavljene na spletni strani agencije. (<https://www.nakvis.si/wp-content/uploads/2022/10/Smernice-38.-clen-ZVIS.pdf>)

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- predlogi za spremembo programa ne spadajo pod ta standard;
- presoja po točki a) pomanjkljiva, nič o razvoju načinov in oblik poučevanja, potrebah učiteljev in sodelavcev ...;
- presoja po točki d) pomanjkljiva, navedba, da ima zavod zagotovljene razmere za delo študentov v skladu s 33. členom ZViS ni dovolj – npr. projekte je treba presoditi po vsebini in zahtevnosti v povezavi s stopnjo in vrsto programa, ki se presoja;
- praktično izobraževanje, točka e); nič o mnenju (zadovoljstvu) nosilcev in mentorjev tega izobraževanja tako na zavodu kot v podjetjih, presojan samo pogled študentov;
- ni razvidno, ali je praktično izobraževanje sistematično urejeno, ali ima zavod ustrezen načrt zanj, iz katerega je razvidna njegova organiziranost in naloge vseh udeležencev, ki jih je treba presoditi;
- aktivno sodelovanje udeležencev praktičnega izobraževanja (predavatelj oziroma učitelj, študent, mentor v podjetju) je pogoj in ne prednost;
- kljub ugotovljenemu premajhnemu številu kontaktnih ur (KU), ki jih zavod ni nadomestil z drugimi oblikami dela s študenti, neustreznosti urnikov oziroma njihove izvedbe večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti niso ugotovljene;
- predstavljen samo pogled ali mnenje študentov na zmanjševanje števila KU, pogled izvajalcev programa pa je prezrt;
- golo naštevanje področij, s katerih so visokošolski učitelji, nosilci študijskih programov, brez presoje njihovega znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega ali umetniškega dela in dosežkov na področju študijskega programa;
- presojanje samo znanstveno-raziskovalnega dela nosilcev (nič o njihovem strokovnem, razvojnem delu), čeprav gre za visokošolski strokovni študijski program – neupoštevanje stopnje in vrste študijskega programa, pa tudi določb ZViS o visokošolskih učiteljih in sodelavcih in takih programih;
- kadri niso presojani v skladu z vsemi določbami 13. člena meril – najpogosteje se zanemari določbe pod točko a) (zagotavljanje pedagoškega in strokovnega razvoja učiteljev) 8. standarda, po točki b) (dosežki učiteljev) tega standarda se neustrezno presoja, pomanjkljivo se presoja doseganje 9. standarda (nepedagoški delavci);
- ni ugotovitve (ne)ustreznosti FTE ob upoštevanju 14. člena ZViS;

- materialne razmere niso ocenjene po vseh standardih iz 15. člena meril – zanemarjene ali prezrte so predvsem določbe 16. standarda (finančni viri) in 17. standarda (knjižnica visokošolskega zavoda: ustreznost literature, založenost knjižnice, strokovna pomoč v njej, razvoj knjižnične dejavnosti).

Usmeritve za pravilno presojo:

Opirajmo se na usmeritve pri 1. standardu, le da se ne sprašujemo več po tem, ali to vsebuje samoevalvacija, ampak ali to drži za izvajanje študijskega programa.

Če lahko pri akreditaciji študijskega programa presojamo le predvidene načine in oblike poučevanja, pa v tem postopku presojamo predvsem kakovost poučevanja po sebi. Pozornost se od notranje vrednosti poučevanja ne bi smela preusmerjati le k tehničnemu procesu in podpori poučevanju. Zato je pomembno, da se učitelji tudi sami izrekajo o odlikah in vrednosti poučevanja, tako kot to že preverjamo pri študentih. Več o tem je zapisano pri 1. standardu (presoja pedagoškega dela).

Ustreznost izvedenega števila in vrste kontaktnih ur, načina izvajanja ter kreditnega vrednotenja presodimo glede na akreditirano stanje in morebitne spremembe študijskega programa. Pri tem moramo upoštevati:

- značilnosti, merila discipline oziroma stroke, v katero sega posamezni predmet/študij,
- študijske vsebine pri predmetu,
- kompetence in učne izide,
- stopnjo in vrsto študijskega programa.

Kadar ugotovimo, da gre za alternativne, hibridne oblike študija in študij na daljavo, presodimo, ali je ustrezno prilagojena didaktika takega pouka, še posebej, če se je od akreditacije spreminjal način izvedbe študijskega programa.

Zahtevnost študija – zahtevnost in poglobljenost študijskih vsebin, kognitivne in praktične spretnosti, kompleksnost predvidenih sposobnosti in zmožnost njihovega razvoja glede na različne oblike pedagoškega usmerjanja ter predznanje študentov so tisto, kar narekuje okoliščine izvajanja predmeta/študija oziroma kar naj bo izhodišče za presojo kakovosti. S tem mora biti povezana tudi presoja materialnih razmer za izvedbo študijskega programa, predvsem knjižnično gradivo, baze podatkov in povezave za študijski program, ki ga presojamo (več v področju presoje materialne razmere (15. standard) pri podaljšanju akreditacije zavoda.

Tudi presoja izvajanja praktičnega izobraževanja študentov mora biti oprta na temeljito poznavanje vsebin študijskega programa, njegove vrste in stopnje. Izhaja iz kompetenc, znanja, spretnosti in veščin, ki si jih mora študent pridobiti. Ugotovimo:

- ali je praktično izobraževanje na primerni ravni zahtevnosti in študentu ponuja, kar je določeno s študijskim programom – ali torej delovne obveznosti ustrezajo profilu diplomanta;
- ali je podjetje ustrezno za izvajanje praktičnega izobraževanja (od usposobljenosti mentorjev v njem do razmer za tako izobraževanje);
- ali sta mentoriranje in delo študentov dobro razmejena, tako da so primerno aktivni in samostojni pri delu;
- ali so opravljeno delo in izdelki študentov dobri;
- ali to izobraževanje poteka kakovostno ob sodelovanju visokošolskih učiteljev na zavodu, mentorjev v podjetjih in študentov;

- kako ga poleg študentov ocenjujejo visokošolski učitelji, pa tudi mentorji; katere skupne ukrepe sprejemajo za njegovo spremljanje, presojanje oziroma izboljševanje.

Kaj pa presoja raziskovalnega dela študentov v doktorskih študijskih programih? Presoditi in oceniti moramo predvsem:

- ustreznost projektov na zavodu za njihovo delo, in sicer po vsebini in zahtevnosti;
- kakovost raziskovalnega dela študentov na eni strani ter ustreznost (povezava s študijskim programom, ki ga presojamo) in kakovost raziskovalnega dela in dosežkov njihovih mentorjev – nosilcev predmetov na drugi;
- kakovost vzorca doktoratov oziroma doktorskih raziskav.

Pri presoji kakovosti kadrov je torej pomembna presoja po fazi končnega stanja tako za kakovost pedagoškega dela kot za kakovost znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela učiteljev in raziskovalcev.

Pri študijskih programih tretje stopnje je ustreznost mentorja močno pogojena z njegovo uveljavljenostjo, mednarodno odmevnostjo in objavami.

Izogibajmo se:

- priporočilom, ki o kakovosti ne povedo nič: za kakovost poučevanja ne priporočajmo zgolj boljšega povezovanja pedagoških delavcev, na primer organiziranja skupnih sestankov za pregledovanje učnih načrtov. Takšno priporočilo je le organizacijsko. Namesto tega bi se lahko presoje poglobile v pedagoško delo (ukrepe) ter v spremljajoča prepričanja in namene poučevanja (t.j. pristopi k poučevanju in z njimi povezani koncepti kakovosti). Na takšno priporočilo lahko namreč zavod odgovori le z dnevnim redom naslednjega kolegija učiteljev in že je kakovost storjena. Podobno velja za generične in posredne ocene, kot so: majhnost skupin študentov; komunikativnost in poslušnost učiteljev; pozitiven odnos; videovsebine za študij; vzpostavitev tehnične pomoči učiteljem; spodbujanje uporabe najnovejših metod za aktivacijo študentov (odmik del za celoto);
- delnosti ocen (odmik del za celoto), ki izvirajo tudi iz izključnega ugotavljanja kakovosti poučevanja iz študentskega mnenja, ki je sicer pomembno, a ne edino relevantno;
- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju: ali je pri zmanjševanju števila kontaktnih ur sprejemljivo priporočati ali pa kot kakovostne sprejemati kompenzacijske ukrepe, kot so povečanje ekstrakurikularnih aktivnosti in administrativne podpore študentom? Je krepitev tutorstva lahko kompenzacija za zmanjševanje števila kontaktnih ur ob nespremenjenih študijskih vsebinah, kompetencah in učnih izidih;
- spoznavnemu odmiku, če zahtevamo količinsko sorazmernost med izvedenimi kontaktnimi urami in krediti, s katerimi je posamezen predmet ovrednoten. Takšno razmišljanje je lahko dobra podlaga za približno identifikacijo težav. Vendar pa nima neposredne podlage v predpisih. Prav tako se ne opira na razumevanje konkretnih študijskih vsebin in posebnosti študija. Od predmeta do predmeta se lahko razlikuje, koliko dela in katero delo naj študent opravi sam, koliko je potrebnega razlaganja, koliko prakse oziroma koliko samostojnega seminarskega dela;
- nekritični presoji izvajanja študija: ali in kdaj je (a) ciklično izvajanje predmetov, (b) zmanjšanje števila kontaktnih ur, (c) združevanje rednih in izrednih študentov, (d) ali pa združevanje študentov po ključu ponujanja predmetov enega študijskega programa študentom drugih študijskih programov v izbirnost, kar rezultira v večjih razredih s študenti z zelo različnimi predznanji, sploh lahko prednost oziroma znak kakovosti? Je v takih primerih dopustno slediti ekonomskemu konceptu kakovosti in v uvedenih praksah prepoznati povečanje učinkovitosti in optimizacije poučevanja? Ali vendarle pri tem ne gre tudi za konceptualni odmik, pri katerem ekonomski koncept kakovosti zamenja akademskega tam, kjer bi bilo treba upoštevati strokovne in akademske standarde.

5. standard: **ZAGOTOVLJENO JE VAROVANJE PRAVIC DELEŽNIKOV V ŠTUDIJSKEM PROCESU.**

Merila za presojo:

- a. vsem študentom je ob rednem izpolnjevanju obveznosti, določenih s študijskim programom, omogočeno nemoteno napredovanje in dokončanje študija

(Pri presoji so posebej pomembni:

- razporejenost izpitnih rokov,
- vnaprej objavljena merila in načini ocenjevanja,
- pravičnost in preglednost pri ocenjevanju,
- različne metode ocenjevanja in pomoč visokošolskega zavoda pri razvijanju znanja visokošolskih učiteljev na tem področju,
- omogočanje pritožbe na oceno in preglednost pritožbenih postopkov.)

- b. vsem visokošolskim učiteljem in sodelavcem je zagotovljeno spoštovanje njihove avtonomije pri poučevanju in raziskovanju ter pomoč in svetovanje pri razvijanju karijerne poti

- c. obveščenost deležnikov v skladu s 7. standardom 12. člena meril

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- določbe pod točko a) presojane prek podatkov o prehodnosti iz letnika v letnik in številu diplomantov;
- točka a) ni presojana po vseh določbah v oklepaju;
- ugotavljanje pomoči in svetovanja pri razvijanju karijerne poti visokošolskih učiteljev in sodelavcev je povezana le z njihovimi izmenjavami in habilitacijami (nič o pomoči, svetovanju, izobraževanju na pedagoškem, raziskovalnem, strokovnem ali umetniškem področju).

Usmeritve za pravilno presojo:

Kakovostno pedagoško delo visokošolskih učiteljev je tesno povezano z ocenjevanjem. Slednje je izredno pomembno tako za študente in učitelje, zato presodimo, ali:

- je ustrezno glede na vsebino (vrsto), stopnjo, zahtevnost študijskega programa oziroma predmeta;
- omogoča učitelju dejanski uvid v usvojeno študentovo znanje, veščine, spretnosti;
- omogoča študentu spremljanje lastnega napredka, ga vzpodbuja h kakovostnemu sprotnemu delu;
- omogoča študentu kakovostno izpolnjevanje vseh obveznosti pri študiju;
- omogoča jasen vpogled v pridobitev s programom določenih kompetenc oziroma učnih izidov;
- navsezadnje tako učitelju kot študentu omogoča prepoznavanje študentovih odlik, njegovih nadarjenosti, nagnjenosti, posebnosti; študenta pa vzpodbuja k poglobljenemu študiju, razvijanju njegovih prednosti, nadarjenosti ...

Kako razmišljati o avtonomiji visokošolskih učiteljev glede na možnost poseganja uprav zavodov v poučevanje in raziskovanje, glede na nujnost uresničevanja organizacijskih ciljev, glede na uveljavljene oblike nadzora (npr. samoevalvacija, pogodbene obveznosti), glede na vse večjo tržno naravnost poučevanja in še posebej raziskovanja, in glede na spreminjajoče se oblike zaposlitve (naraščajoča prekarnost zaposlitev)?

Bolj kot preverjanje spoštovanja avtonomije (konkretnije svobode poučevanja in raziskovanja) je zato na mestu odprta razprava o tem, kaj je od ideala avtonomije v praksi ostalo in kako bi jo bilo mogoče ubraniti ali okrepiti, če je to za učitelje smiselno.

POSEBNOSTI PRI EVALVACIJI (MEDNARODNEGA) SKUPNEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

EVALVACIJA (MEDNARODNEGA) SKUPNEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA

Pri evalvaciji ne smemo pozabiti na temeljno značilnost (mednarodnega) skupnega študijskega programa; na dejstvo, kaj sploh ga opredeljuje za takega (glej pojasnilo o posebnostih pri akreditaciji skupnih študijskih programov na straneh 31 in 32). Zato mora biti izhodišče za presojanje posebni ali konzorcijski sporazum (v nadaljevanju: sporazum), sklenjen med sodelujočimi zavodi ob akreditaciji programa (določbe 20. člena meril za akreditacijo), kadar presojamo skupni študijski program samo slovenskih zavodov, ter določbe 6., 7. in 8. člena meril za mednarodno sodelovanje, kadar presojamo mednarodni skupni študijski program). Proučitev uresničevanja tega sporazuma je treba povezati s presojanjem po področjih in standardih kakovosti, predpisanih za evalvacijo študijskega programa.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji obeh vrst skupnih študijskih programov:

- ni upoštevana temeljna značilnost programa - presoja se napačno, kot navadni program;
- niso upoštevane določbe sporazuma oziroma njegova vsebina;
- pomanjkljivo vsebinsko presojanje skupne samoevalvacije, posodabljanja oziroma spreminjanja programa; kljub jasnim merilom za presojo prvega in drugega standarda kakovosti ni ocen o neposredni kakovosti študijskih vsebin in izvajanja študija, h kateri bi lahko pripomogla samoevalvacija oziroma je ta doprinos upravičila;
- pomanjkljivo presojanje izobraževalnega, pedagoškega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela na vseh sodelujočih zavodih;
- ni ugotovitve, ali se izobraževalno, pedagoško, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo na posameznih sodelujočih zavodih, povezano s presojanim programom, povezuje v organsko, smiselno in kakovostno celoto;
- neustrezno presojanje izvajanja programa;
- presojanje kakovosti vsebine, izvajanja programa in razmer za študij le na ravni slovenskega zavoda;
- ni presoje dodane kakovosti, ki jo ravno z združitvijo oziroma sodelovanjem zavodov ustvari program, pri čemer ni obrazloženo, ali tak program kakovost dosega na način premostitve pomanjkljivosti vsebinskih, izvedbenih, kadrovskih ali materialnih zmogljivosti posamičnega zavoda, ali na način ustvarjanja dodane razsežnosti študija, ki izhaja iz sinergije vseh sodelujočih zavodov v konzorciju in je navadni študijski program kljub kakovostnim virom ne bi zmožni ustvariti.

Pri mednarodnih skupnih študijskih programih pa še zlasti:

- ni opredelitve do kakovosti mednarodne razsežnosti programa/študija oziroma do njegovega doprinosa k internacionalizaciji.

Usmeritve za pravilno presojo:

Vodilo pri presoji mora biti ugotavljanje tako imenovane presežnosti, ki jo ustvarja sodelovanje več zavodov (glej opredelitev značilnosti (mednarodnih) skupnih študijskih programov) na vseh področjih presoje in po vseh standardih kakovosti, predpisanih za evalvacijo študijskega programa. V povezavi s tem je treba proučiti uresničevanje sporazuma. Ugotovimo, ali:

- sporazum med zavodi v praksi sploh presega izobraževalno, raziskovalno in ustvarjalno zmožnost posamičnih sodelujočih zavodov z njihovimi vzvodi mobilnosti;
- se pri samoevalvaciji, spreminjanju, posodabljanju in izvajanju študijskega programa uresničujejo zaveze iz sporazuma;
- je sodelovanje zavodov pri tem stalno (sprotno) in celovito oziroma ali je koordinacija tega sodelovanja kakovostna;
- je samoevalvacija študijskega programa plod vseh sodelujočih zavodov; še posebej priporočila za izboljšanje tako vsebinske kot izvedbene kakovosti programa;
- je prišlo do sprememb oziroma prerazporeditve ob akreditaciji določenih deležev študijskega programa, ki naj bi jih izvajali posamezni zavodi, in zakaj? Kako morebitne prerazporeditve vplivajo na kakovost programa (ob upoštevanju predvsem pedagoških, strokovnih, raziskovalnih, materialnih razmer na posameznem zavodu);
- ali skupno samoevalvacijsko poročilo vsebuje strokovne ugotovitve o dejanski kakovosti študija – o kakovosti njegovih vsebin, sprememb, njegovega izvajanja in ključnih razmer zanj ter izobraženosti diplomantov; in ne le ali pa pretežno ugotovitve o učinkovitosti in preglednosti postopkov, predpisov na eni strani ter izpolnjevanju potreb deležnikov na drugi;
- v katerih segmentih sodelovanje različnih zavodov vpliva na (zagotavlja) presežnost (vsebinsko, pedagoško, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško, izvedbeno) in kako.

Pomembno:

Pri evalvaciji mednarodnega skupnega študijskega programa presodimo vpliv mednarodne razsežnosti na njegovo kakovost in razvoj. Ali in kako vpliva na:

- obogatitev študijskih vsebin, izvajanje študija in razmere zanj;
- izobraženost, medkulturne oziroma mednarodne kompetence in izkušnje diplomantov,
- kakovost poučevanja ter strokovno, znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško delo nosilcev študijskega programa, pa tudi vanj vpisanih študentov – slednje je odvisno od vrste in stopnje programa.

Posebnosti pri evalvaciji študijskega programa, ki se izvaja kot visokošolsko transnacionalno izobraževanje – VTI

Ker gre za akreditiran študijski program, ki ga slovenski zavod izvaja v tujini, mora biti izhodišče za presojo uresničevanje pogodbe VTI, ki jo je zavod sklenil pred vpisom v evidenco teh pogodb pri agenciji. Presojamo izpolnjevanje zavez za ohranjanje predvidene ravni kakovosti študija, te pa povežemo s presojanjem po področjih in standardih kakovosti, predpisanih za evalvacijo študijskega programa. Poleg njih moramo upoštevati določbe 13., 14. in 15. člena meril za mednarodno sodelovanje.

II.2.2 PRVA AKREDITACIJA IN PODALJŠANJE AKREDITACIJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA

Prva in vsaka podaljšana akreditacija zavoda velja največ pet let. Zunanja evalvacija zavoda je bistveni sestavni del postopka za podaljšanje njegove akreditacije.

Pri **prvi akreditaciji zavoda** mora standarde kakovosti izpolniti ustanovitelj: imeti mora formalno sprejete poslanstvo, vizijo in strategijo z jasnimi cilji za razvoj zavoda, ki ga želi akreditirati. Izpolnjevanje standardov kakovosti se presoja na treh področjih, kadar gre za prvo akreditacijo samostojnega zavoda. Kadar gre za prvo akreditacijo univerze, mora ustanovitelj izpolnjevati tudi standarde kakovosti z več področij presoje, predpisanih za podaljšanje akreditacije zavoda.

V postopku prve akreditacije je treba obvezno opraviti ogled prostorov oziroma opreme, v katerih bo zavod opravljal svojo dejavnost.

Pri presoji primernosti prostorov, opreme, visokošolskih učiteljev, nosilcev predvidenega študija, oziroma razmer za študij so v pomoč predlogi študijskih programov, ki jih namerava zavod izvajati in jih je treba obvezno priložiti vlogi za akreditacijo. Ob upoštevanju vrste zavoda, ki se akreditira (visoka strokovna šola, fakulteta, univerza), je treba ugotoviti, ali bo lahko izobraževalno, znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško deloval v skladu z uvrstitvijo ustanovitelja v študijsko(a) področje(a) po KLASIUS in znanstveno(a) področje(a) po Frascati. Na ogledu zavoda se razčistijo vsa odprta vprašanja v zvezi z vlogo.

V postopku **podaljšanja akreditacije zavoda** se presoja delovanje zavoda v celoti in njegov napredek v obdobju od zadnje akreditacije. Področij presoje je več (pet) kot pri prvi akreditaciji in so enaka tako za samostojni zavod kot univerzo.

Obvezni del je evalvacijski obisk zavoda, ki praviloma traja več dni oziroma je razdeljen na dva dela. Za dva obiska zavoda se odločimo takrat, kadar ima razvejeno dejavnost in izobražuje po večjem številu študijskih programov ali je treba presoditi določeno stanje, ki ga ni bilo mogoče razjasniti na prvem obisku. Treba je ugotoviti kakovost zavoda na vseh področjih presoje, od njegovega delovanja v celoti do kakovosti izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti, posebno pozornost pa nameniti tudi poglobljeni vsebinski presoji samoevalvacije na ravni zavoda ter na ravni študijskih programov, katerih izvajanje, posodabljanje in spreminjanje se v postopku podaljšanja akreditacije podrobneje presojajo (pri manjših zavodih lahko v sklopu enega obiska, pri večjih pa na drugem obisku).

PREGLED STANDARDOV KAKOVOSTI ZA PRESOJO VISOKOŠOLSКИH ZAVODOV PO PODROČJIH PRESOJE IN VRSTAH AKREDITACIJ/EVALVACIJ

PRVA AKREDITACIJA VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA	PODALJŠANJE AKREDITACIJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA
DELOVANJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA (7. in 12. člen meril)	
1. Ustanovitelj ima formalno sprejete poslanstvo, vizijo in strategijo s strateškim načrtom z jasnimi in preverljivimi organizacijskimi in izvedbenimi cilji, ki omogočajo načrtovano visokošolsko dejavnost.	1. Visokošolski zavod uspešno uresničuje poslanstvo v slovenskem in mednarodnem visokošolskem prostoru. Z doseganjem organizacijskih in izvedbenih ciljev zagotavlja kakovostno visokošolsko dejavnost in njen razvoj. Če gre za prvo podaljšanje akreditacije, je iz poslanstva, vizije in strategije visokošolskega zavoda razvidno, da nadaljuje obveze ustanovitelja.
2. Zagotovljeni in načrtovani finančni viri omogočajo kakovosten razvoj visokošolskih dejavnosti.	2. Notranja organiziranost visokošolskega zavoda zagotavlja sodelovanje visokošolskih učiteljev in sodelavcev, znanstvenih delavcev in nepedagoških delavcev, študentov in drugih deležnikov pri upravljanju in razvijanju dejavnosti visokošolskega zavoda.
3. Notranja organiziranost visokošolskega zavoda je zasnovana tako, da zagotavlja sodelovanje zaposlenih, študentov in drugih deležnikov pri upravljanju in izvajanju dejavnosti visokošolskega zavoda.	3. Visokošolski zavod izkazuje kakovostno znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost in z njo povezane pomembne dosežke na področjih in disciplinah, na katerih jo izvaja.
4. Praktično izobraževanje študentov v delovnem okolju, če je predvideno s študijskimi programi, je dobro načrtovano. Zagotovljeni so zadostni viri za njegovo izvedbo.	4. Praktično izobraževanje študentov v delovnem okolju, če je del izobraževalne dejavnosti, je dobro organizirano in se tako tudi izvaja. Zagotovljeni so viri za njegovo izvedbo.
5. Notranji sistem kakovosti je zasnovan na način, da bo zagotovil sklenjen krog kakovosti na vseh področjih delovanja visokošolskega zavoda.	5. Visokošolski zavod spremlja potrebe po znanju in zaposlitvene potrebe v okolju. Zagotavlja informacije o zaposlitvenih možnostih na področjih, ki so primerne kompetencam oziroma ucnim izidom diplomantov.
	6. Notranji sistem kakovosti omogoča sklenitev kroga kakovosti na vseh področjih delovanja visokošolskega zavoda.
	7. Visokošolski zavod deležnike in javnost pravočasno obvešča o študijskih programih in svoji dejavnosti.
KADRI (8. in 13. člen meril)	
6. Zagotovljeni so visokošolski učitelji za vsa študijska področja oziroma za vse obvezne in notranje izbirne predmete, določene v predlogih študijskih programov.	8. Zagotovljeni so visokošolski učitelji in sodelavci ter znanstveni delavci za kakovostno opravljanje pedagoškega, raziskovalnega in drugega dela.
7. Znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo nosilcev in izvajalcev študijskih programov je ustrezno na področjih in disciplinah, za katera se zavod ustanavlja in s katerih so predlogi študijskih programov.	9. Zagotovljeni so strokovno-tehnični in upravno-administrativni delavci (v nadaljevanju: nepedagoški delavci) za učinkovito pomoč in svetovanje.

PRVA AKREDITACIJA VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA	PODALJŠANJE AKREDITACIJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA
	ŠTUDENTI (14. člen meril)
	10. Visokošolski zavod študentom zagotavlja ustrezno pomoč in svetovanje.
	11. Študenti imajo zagotovljene ustrezne razmere za kakovosten študij, znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo ter za obštudijsko dejavnost.
	12. Visokošolski zavod varuje pravice študentov.
	13. Študenti sodelujejo pri vrednotenju ter posodabljanju vsebin in izvajanja dejavnosti visokošolskega zavoda.
MATERIALNE RAZMERE (9. in 15. člen meril)	
8. Ustanovitelj zagotavlja ustrezne prostore za izvajanje visokošolske dejavnosti.	14. Visokošolski zavod zagotavlja primerne prostore in opremo za izvajanje svoje dejavnosti.
9. Ustanovitelj zagotavlja ustrezno tehnično-tehnološko in drugo opremo za izvajanje visokošolske dejavnosti.	15. Zagotovljene so prilagoditve študentom z različnimi oblikami invalidnosti.
10. Zagotovljene so ustrezne prilagoditve študentom z različnimi oblikami invalidnosti.	16. Zagotovljeni so ustrezni in stabilni finančni viri za izvajanje in nadaljnji razvoj visokošolske dejavnosti.
11. Zagotovljene so storitve knjižnice visokošolskega zavoda.	17. Knjižnica visokošolskega zavoda ima ustrezno študijsko, strokovno in znanstveno literaturo ter zagotavlja kakovostne knjižnične storitve.
	ZAGOTAVLJANJE IN IZBOLJŠEVANJE KAKOVOSTI, SPREMINJANJE, POSODABLJANJE IN IZVAJANJE ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV (16. člen meril)
<p>PRVA AKREDITACIJA UNIVERZE</p> <p>Ustanovitelj mora izkazati razvito izobraževalno, znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost. Presoja se izpolnjevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ standardov za prvo akreditacijo in 3. standarda za podaljšanje akreditacije s področja delovanja visokošolskega zavoda, ▪ standardov z drugih področij za podaljšanje akreditacije visokošolskega zavoda. 	

PRESOJA PO STANDARDIH ZA PRVO AKREDITACIJO VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA

Pri presoji doseganja standardov kakovosti za prvo akreditacijo zavoda je treba dosledno upoštevati določbe 14. člena ZViS.

Za razliko od drugih postopkov v prikazu presoje po standardih za prvo akreditacijo zavoda ni sivega polja, v katerem so našteje najpogostejše neustreznosti pri presoji. Vzrok za to je izredno malo prvih akreditacij zavodov oziroma premajhen vzorec akreditacijskih poročil za tehtno analizo.

DELOVANJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA (7. člen meril)

1. standard: **USTANOVITELJ IMA FORMALNO SPREJETE POSLANSTVO, VIZIJO IN STRATEGIJO S STRATEŠKIM NAČRTOM Z JASNI MI IN PREVERLJIVIMI ORGANIZACIJSKIMI IN IZVEDBENIMI CILJI, KI OMOGOČAJO NAČRTOVANO VISOKOŠOLSKO DEJAVNOST.**

Merila za presoj o:

- a. umešč enost visokošolskega zavoda v visokošolski in širši družbeni prostor
- b. vsebinska povezanost poslanstva, vizije in strategije s strateškim načrtom
- c. izvedljivost ciljev, opredeljenih v strateškem načrtu

(Iz poslanstva, vizije in strategije s strateškim načrtom mora biti jasno razviden načrtovani razvoj visokošolskega zavoda predvsem na izobraževalnem ter znanstvenem, strokovnem, raziskovalnem oziroma umetniškem področju, za katera se zavod ustanavlja. Presojata se:

- izvedljivost ciljev, opredeljenih v strateškem načrtu, za vsa področja delovanja visokošolskega zavoda, tudi za notranji sistem kakovosti oziroma zagotavljanje kakovosti, ter
- utemeljenost (podprtost) strateškega načrta s finančno projekcijo ter analizo drugih materialnih in kadrovskih virov ustanovitelja.)

- d. predlogi študijskih programov, ki jih bo visokošolski zavod izvajal

(V študijskem programu morajo biti izkazani: povezanost s poslanstvom, vizijo in strategijo ustanovitelja, sposobnost za ustvarjanje akademskih dosežkov ter povezanost z okoljem, v katerem bo visokošolski zavod deloval (sodelovanje z akademsko skupnostjo, gospodarstvom in negospodarstvom na področjih in disciplinah, za katera se visokošolski zavod ustanavlja in s katerih je predlog študijskega programa).)

Pojasnila:

Poslanstvo, vizijo in strategijo s strateškim načrtom sprejme ustanovitelj - sprejeti poslanstvo, vizija in strateški načrt niso prednost - gre za pogoj, ki mora biti izpolnjen, čeprav zavod še ni ustanovljen oziroma še ne deluje.

Predlog(i) študijskega(ih) programa(ov) mora(jo) biti sestavljen(i) (v nadaljevanju: predlogi študijskih programov) v skladu z zakonom ter 17. in 18. členom meril (akreditacija študijskega programa, stran 19 do 30), vsebovati mora(jo) tudi osnutek predmetnika(ov) in učnih načrtov.

Ustanovitelj mora pojasniti svojo povezanost ali sodelovanje z okoljem, ga povezati z načrtovanim številom študentov ter priložiti analizo potreb po znanju in ciljev družbe na področjih in disciplinah predlogov študijskih programov.

(Metodološko utemeljeno analizo lahko naredi ustanovitelj sam ali jo naroči pri pristojnih ministrstvih, zbornicah oziroma združenjih. Iz nje mora biti razvidna povezava med učnimi izidi v predlogih študijskih programov in ugotovitvami stroke glede:

- zaposljivosti diplomantov, **kadar gre za visokošolske strokovne študijske programe;**
- potreb po znanju oziroma nadaljnega izobraževanja.)

Presoja doseganja standarda je povezana s presojo po vseh drugih standardih kakovosti.

Usmeritve za pravilno presojo:

Za presojo doseganja tega standarda je nujen poglobljen vpogled v načrtovani razvoj zavoda, saj moramo ugotoviti:

- kako se bo zavod razvijal, ali bo lahko uresničil vizijo, poslanstvo in strateške cilje, ki jih je postavil ustanovitelj;
- ali se strateške usmeritve odražajo v dejavnosti, ki jo bo zavod opravljal, in so povezane s predlogi študijskih programov;
- ali je načrtovanje razvoja zavoda povezano z usmeritvami v slovenskem in mednarodnem visokošolskem prostoru (na primer: ali bo zavod sodeloval z drugimi zavodi; ali si bo prizadeval za kakovost izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti, kakšen bo njegov doprinos k razvoju, kakovosti določene dejavnosti v širšem prostoru).

Pomemben je tudi vpogled v zgodovino razvoja pobude in razmer za ustanovitev zavoda ter v stanje njune trenutne znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške relevantnosti:

- ali zavod nastaja iz uveljavljenih in področno dovolj celovitih znanstvenih, strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških podlag glede na predvidene študijske programe;
- v kateri segment visokega šolstva se umešča in kako se profilira glede na družbeno vlogo, ki jo namerava opravljati, in ali jo bo zmožen kakovostno opravljati;
- kako namerava organizirati strokovna področja oziroma discipline in vse svoje dejavnosti; kako jih namerava razmejiti oziroma povezovati in jih razvijati;
- kako bo vzdrževal institucionalno avtonomijo in akademsko svobodo;
- katerim normam in idejam se zavezuje in kako se bo razvijal?

Brez vsebinske presoje ne moremo oceniti, ali je strateško načrtovanje izvedljivo in celovito ter ali bo spremljanje dejavnosti zavoda oziroma uresničevanja strateških ciljev ustrezno.

Za presojo pri tem in naslednjih standardih upoštevajmo predvsem vrsto zavoda in predvideno velikost oziroma razvejenost načrtovanih dejavnosti:

- katera znanstvena, strokovna, raziskovalna oziroma umetniška dejavnost je po ZViS in merilih za akreditacijo predpisana oziroma značilna za vrsto zavoda, ki se ustanavlja;

- katera študijska in znanstvena, strokovna, raziskovalna oziroma umetniška področja ali discipline bo moral zavod razvijati glede na predloge študijskih programov?

Za celovito presojo predlogov študijskih programov je treba poleg pojasnila k točki č) v oklepaju upoštevati tudi temeljne usmeritve za presojo kakovosti predvidenih vsebin študijskega programa v poglavju o njegovi akreditaciji. Presoja povezanosti organizacijskih ciljev s predlogi študijskih programov je odvisna od njihove sestave, vpetosti v disciplino, stopnje, vrste in povezav med predvidenimi cilji in kompetencami na eni strani ter študijskimi vsebinami in učnimi izidi na drugi.

2. standard: **ZAGOTOVLJENI IN NAČRTOVANI FINANČNI VIRI OMOGOČAJO KAKOVOSTEN RAZVOJ VISOKOŠOLSКИH DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

(Presoja se finančna projekcija ustanovitelja, iz katere morajo biti razvidni viri za financiranje predvidenih dejavnosti visokošolskega zavoda, predvsem izobraževalne, strokovne, znanstvene, raziskovalne oziroma umetniške, ob upoštevanju:

- predvidenega števila vpisanih študentov,
- števila visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih delavcev,
- obdobja trajanja študijskega programa, podaljšanega za eno leto,
- temeljne infrastrukture za izobraževalno in področno strokovno, znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost.)

Pojasnilo:

S finančno projekcijo mora biti strateški načrt utemeljen, prihodnji razvoj in kakovostno delovanje zavoda pa zagotovljena.

Usmeritve za pravilno presojo:

Poleg strateškega načrta so za presojo po tem standardu pomembni predlogi študijskih programov, njihova vrsta, stopnja in področje oziroma disciplina, v katerega so vpeti. Šele z natančno proučitvijo predlogov študijskih programov, načrtovanega števila študentov, učiteljev, raziskovalcev in strokovnih delavcev bomo lahko ugotovili, ali so zagotovljena potrebna sredstva ter koliko in kakšna morajo biti za temeljno infrastrukturo, potrebno za kakovostno delo zavoda; tako izobraževalno kot znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost, povezano s predlogi študijskih programov.

Pomembna je tudi presoja zanesljivosti virov. Presodimo, ali je primerno, da:

- ustanovitelj opira svoje financiranje le na pridobivanje sredstev iz šolnin – pri tem ni zanemarljivo načrtovano število vpisanih študentov;
- se zanaša na pridobitev koncesije za opravljanje svoje dejavnosti – kaj pa, če zavodu ne bo dodeljena?

Kako zanesljivi so morebitni drugi viri za financiranje zavoda? Ali ima ustanovitelj tudi lastne vire, ki so dolgoročni in stabilni?

3. standard: **NOTRANJA ORGANIZIRANOST VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA JE ZASNOVANA TAKO, DA ZAGOTAVLJA SODELOVANJE ZAPOSLENIH, ŠTUDENTOV IN DRUGIH DELEŽNIKOV PRI UPRAVLJANJU IN IZVAJANJU DEJAVNOSTI VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA.**

Merila za presojo:

(Presoja se, ali sta iz akta razvidni primerna notranja organiziranost ter zasnova notranjega sistema kakovosti visokošolskega zavoda. Poleg tega se preverja sestava organov zavoda, predvsem zastopanost študentov v njih.)

Iz statuta morajo biti natančno razvidni:

- pravice in dolžnosti članov organov visokošolskega zavoda,
- pravica študentov do soodločanja,
- zagotovljenost enakopravnega varstva pravic vseh študentov, visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih delavcev – zasnova ureditve pritožbenih organov ter pritožbenih postopkov,
- določitev postopkov, pravic in obveznosti ustanovitelja ter študentov in drugih deležnikov ob prenehanju delovanja ali odvzemu akreditacije visokošolskemu zavodu, ukinitvi ali odvzemu akreditacije študijskemu programu.)

Pojasnilo:

Ustanovitelj mora vlogi priložiti akt o ustanovitvi in statut zavoda v osnutku. Osnutek zato, ker zavod šele nastaja (se ustanavlja) in ga še ni bilo mogoče sprejeti na pristojnih organih v skladu z ZViS.

Usmeritve za pravilno presojo:

Čeprav uresničevanje pravic in obveznosti, določenih v aktu in statutu zavoda, presojamo v postopku podaljšanja akreditacije zavoda, moramo v postopku prve akreditacije ugotoviti, ali bo lahko zakonito deloval. Na določbe v aktu in statutu pogledjmo z vsebinskega vidika in ugotovimo, ali so kakovostna podlaga za celovito delovanje v praksi.

Poleg jasnosti opredelitev pristojnosti, nalog in pravic je pomembna tudi njihova pravilnost.

4. standard: **PRAKTIČNO IZOBRAŽEVANJE ŠTUDENTOV V DELOVNEM OKOLJU, ČE JE PREDVIDENO S ŠTUDIJSKIMI PROGRAMI, JE DOBRO NAČRTOVANO. ZAGOTOVLJENI SO ZADOSTNI VIRI ZA NJEGOVO IZVEDBO.**

Merila za presojo:

- primernost podjetij za izvedbo praktičnega izobraževanja
- povezanost praktičnega izobraževanja s področji in disciplinami, s katerih so predlogi študijskih programov

Pojasnila:

Standard se selektivno uporablja. Praktično izobraževanje je treba vedno presojati, če se ustanavlja visoka strokovna šola oziroma zavod, ki namerava izvajati visokošolske strokovne študijske

programe (gre za pomemben sestavni del teh programov, po katerem se najbolj razlikujejo od drugih (univerzitetnih) programov); ali programe, katerih obvezni sestavni del je praktično izobraževanje. Pri doktorskih študijskih programih presoja po tem standardu ne pride v poštev.

Ustanovitelj mora obvezno priložiti dogovore o praktičnem izobraževanju za vse predloge študijskih programov, ki to izobraževanje vsebujejo. Gre za konkretne zavezujoče dogovore, ne pa nekakšna pisma o nameri.

Ustanovitelj mora namreč utemeljiti primernost podjetij, s katerimi je sklenil dogovore o praktičnem izobraževanju, glede na njihove materialne, finančne in kadrovske vire (primerni prostori in oprema ter zmožnost za ustrezno mentorstvo študentom in njihovo financiranje). Utemeljiti mora tudi povezanost praktičnega izobraževanja s področji in disciplinami, s katerih so predlogi študijskih programov.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo strateških usmeritev zavoda in načrtov za njegov razvoj; gre za tesno vsebinsko povezanost s predlogi študijskih programov, katerih obvezni del je praktično izobraževanje.

Usmeritve za pravilno presojo:

Pri presoji je treba upoštevati vrsto zavoda oziroma vrsto, stopnjo in vsebino predlogov študijskih programov. Preverimo najprej:

- ali je praktično izobraževanje obvezna sestavina predlogov študijskih programov oziroma
- ali je presoja po tem standardu sploh upravičena.

Ugotoviti je treba, ali bo praktično izobraževanje kakovostno, ustrezno po vsebini in obsegu, oziroma zadostnost virov zanj. Ali bo to izobraževanje oziroma delo mentorjev prakse:

- v skladu z vsebinami predlogov študijskih programov;
- primerno dopolnilo in z delovnim okoljem povezovalo siceršnje praktične vsebine predlogov študijskih programov;
- na primerni ravni zahtevnosti in bo študentu ponudilo, kar je določeno s predlogi študijskih programov – ali bo torej ustrezalo profilu diplomantov?

Ugotovimo še:

- koliko je v povezavi z načrtovanim številom vpisanih študentov dogovorov ustanovitelja s podjetji, primernimi za praktično izobraževanje;
- ali pogodbe s podjetji ustrezno opredeljujejo pravice, obveznosti in dolžnosti za vse udeležence praktičnega izobraževanja.

Primerna podjetja so tista, ki bodo lahko študentom ponudila izobraževanje, ustrezno vsebini, zahtevnosti oziroma stopnji študija; ki imajo kakovostne materialne in kadrovske razmere za praktično izobraževanje, še posebej pa ustrezno izobražene in usposobljene mentorje zanj.

Visokošolski strokovni študij, ki je izrazito aplikativen in pri katerem je študijsko okolje neločljivo povezano z delovnim, tako da v njem potekajo aktivnosti in projekti, ki so del delovnega okolja, je posebnost. Vlagatelj lahko na podlagi projektov in učnega načrta za praktično izobraževanje utemelji, da je delovno okolje del študijskega.

5. standard: **NOTRANJI SISTEM KAKOVOSTI JE ZASNOVAN NA NAČIN, DA BO ZAGOTOVIL SKLENJEN KROG KAKOVOSTI NA VSEH PODROČJIH DELOVANJA VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA.**

Merila za presojo:

(Iz poslovnika mora biti razvidna zasnova:

- metodologije za zbiranje podatkov, njihovo analiziranje in evalvacijo,
- spremljanja zadovoljstva zaposlenih, študentov in predstavnikov zunanjega okolja,
- zagotavljanja in izboljševanja kakovosti dejavnosti visokošolskega zavoda,
- načrtovanja, uresničevanja in spremljanja ukrepov za izboljšanje v smeri razvoja in napredka, in sicer za vsa področja standardov kakovosti agencije.

Poleg zgoraj navedenega je pomembno:

- redno zbiranje in analiziranje podatkov o učnih izidih študentov in celotnega izobraževanja ter drugih, z njim povezanih dejavnosti,
- da vodstvo, vsi visokošolski učitelji in sodelavci, študenti ter drugi deležniki presojujejo kakovost svojega dela in dela drugih deležnikov,
- ugotavljanje pomanjkljivosti pri opravljanju dejavnosti ter odstopanj od načrtovanih aktivnosti in dosežkov, redno seznanjanje študentov in drugih deležnikov z ukrepi za izboljševanje kakovosti, načrtovanje periodičnih samoevalvacij.)

Pojasnila:

Ustanovitelj mora priložiti poslovnik kakovosti zavoda oziroma ustrezen dokument o notranjem presojanju kakovosti (lahko v osnutku). Pojasniti mora načrt za samoevalvacijo zavoda.

Čeprav se na prvi pogled zdi, da v postopku prve akreditacije zavoda presodimo le notranji sistem kakovosti po formalni plati oziroma le formalne postopke brez vsebine, lahko kljub temu predvidimo, ali bo sodelovanje deležnikov (študentov, visokošolskih učiteljev, nepedagoških delavcev ...) ustrezno, saj morata biti njihova vloga in vpliv na razvoj zavoda jasno razvidna tudi iz predpisa. Ugotovimo lahko še, ali bo zavod presojal vse svoje dejavnosti in kako.

Presoja po tem standardu je povezana s presojo po vseh standardih kakovosti na vseh področjih presoje, določenih za prvo akreditacijo zavoda, ob upoštevanju predlogov študijskih programov, ki jih bo izvajal.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo, ali bo samoevalvacija dovolj poglobljena, kritična in celovita. Ali bo vsebinsko uravnoteženo zajemala presojo izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti zavoda; odvisno tudi od področij, vrste in stopnje študijskih programov, ki jih bo izvajal, oziroma od tega, kaj želi ustanovitelj strateško razvijati. Kakšni so njegovi strateški izobraževalni, strokovni, raziskovalni, ustvarjalni cilji?

Ali bo samoevalvacija zajela še oceno in pogled na razvoj kadrov, knjižnične dejavnosti, pa tudi prostorov, opreme, finančnega poslovanja zavoda?

Pri prvi akreditaciji presodimo tudi, ali in kako bo zavod evalvirал študijske programe, ki jih bo izvajal. Ali je iz osnutka poslovnika mogoče razbrati:

- kako se bodo v sklopu samoevalvacije presojale in posodabljale vsebine študijskih programov in kdo bo pri tem sodeloval;
- ali bo analizirano doseganje kompetenc oziroma učnih izidov, ali bo strokovni pogled nosilcev izobraževanja uravnotežen s pogledom študentov na lastno napredovanje pri študiju in na kakovost pridobivanja znanja in veščin;
- ali bodo pri presoji praktično naravnanih študijskih programov sodelovali tudi delodajalci?

Presodimo še, kako poglobljena bo samoevalvacija znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela zavoda. Ali bo zavod poleg razmer za raziskovanje in ustvarjanje ter na primer načrtovanja raziskovanja (samo)evalviral vsebino, vpliv in pomen raziskovanja?

Ali bo zavod (samo)evalviral kakovost pedagoškega dela in kako?

Iz poslovnika kakovosti mora biti razvidna tudi (samo)evalvacija materialnih, kadrovskih in finančnih virov, oprta na vse dejavnosti, ki jih bo zavod izvajal. Presodimo, ali bo zavod evalviral tudi kakovost virov zunaj sebe (na primer: materialne razmere in usposobljenost mentorjev za praktično izobraževanje v podjetjih, kadar bo izvajal študijske programe z obveznim praktičnim izobraževanjem).

Naposled ugotovimo, ali je poslovnik kakovosti podlaga za dobro, celovito samoevalvacijo, ki bo zajemala dokumentiranje, analiziranje, evalviranje in načrtovanje ukrepov z vsebinsko uravnoteženostjo in s poudarkom na argumentiranju in refleksiji stanja.

KADRI (8. člen meril)

6. standard: **ZAGOTOVLJENI SO VISOKOŠOLSKI UČITELJI ZA VSA ŠTUDIJSKA PODROČJA OZIROMA ZA VSE OBVEZNE IN NOTRANJE IZBIRNE PREDMETE, DOLOČENE V PREDLOGIH ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV.**

Merila za presojo:

- a. veljavnost izvolitev v naziv visokošolskih učiteljev in ustreznost področja izvolitve glede na predmete, katerih nosilci bodo

(Visokošolski učitelji morajo imeti veljavne izvolitve v naziv na področjih, za katera se visokošolski zavod ustanavlja in s katerih so predmeti v predlogih študijskih programov, katerih nosilci in izvajalci bodo.)

- b. kadrovski načrt

(Iz kadrovskega načrta morajo biti razvidni:

- da kadrovska sestava ustreza stopnji in vrsti predloga študijskega programa,
- vrsta predvidene zaposlitve visokošolskih učiteljev in sodelavcev,
- ekvivalent zaposlitve visokošolskih učiteljev v skladu z zakonom,
- šifra raziskovalca*.)

* Za visokošolske učitelje na visokih strokovnih šolah in tuje visokošolske učitelje šifre raziskovalca ni potrebno pridobiti.

c. sestava začasnega senata

(Za oblikovanje senata visokošolskega zavoda je zagotovljeno ustrezno število visokošolskih učiteljev, če tako določa osnutek statuta, pa tudi znanstvenih delavcev. V pravilih za izvolitev članov senata je zagotovljena enakopravna zastopanost vseh področij in disciplin visokošolskega zavoda.)

d. upoštevanje minimalnih standardov agencije v osnutku meril visokošolskega zavoda za izvolitve v nazive

(Minimalni standardi agencije so temeljni pogoji, ki se lahko v merilih razširijo, nadgradijo, poglobijo, zaostrijo ipd.)

Pojasnila:

Pri presoji standarda je pomembna vrsta zavoda in predlogov študijskih programov ter njihova stopnja. Upoštevati je treba, kateri visokošolski učitelji so lahko v skladu z 52. členom ZViS nosilci različnih vrst študijskih programov; tudi od tega je odvisno, ali je kadrovski načrt ustanovitelja ustrezen.

Pri vrsti zaposlitve in ugotavljanju FTE, ki se razlikujeta glede na vrsto zavoda, je treba upoštevati 14. člen ZViS.

Veljavna izvolitev v naziv pomeni, da si jo je v predlogu programa predvideni nosilec pridobil na drugem akreditiranem zavodu. Ta mora ustrezati določbam 52. člena ZViS, v katerih je opredeljeno, kdo lahko poučuje v posameznih vrstah in stopnjah programov. Le začet postopek za izvolitev ne pomeni izpolnjenega standarda oziroma merila za njegovo presojo.

Izjemi pri navajanju šifer raziskovalcev:

- ustanovitelju šifer ni treba navesti, če se ustanavlja visoka strokovna šola ali so priloženi predlogi visokošolskih strokovnih študijskih programov;
- tudi za tuje visokošolske učitelje šifre niso potrebne.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo:

- kakšne so značilnosti vrst in stopenj predlogov študijskih programov in katero dejavnost bo moral zavod v povezavi s tem razvijati (strokovno, znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško);
- ali je izvolitev v naziv posameznega predvidenega nosilca ustrezna glede na znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo, ki opredeljuje posebnosti stopenj in vrst študijskih programov, ob upoštevanju vseh predlogov študijskih programov.

Prav tako presodimo, ali je zagotovljena:

- področna primernost habilitacij glede na predloge študijskih programov in predvidena področja, ki jih bo zavod razvijal;
- raven oziroma struktura habilitacijskih nazivov glede na predvidene stopnje in vrste študijskih programov ter glede na vrsto zavoda (ustreznost deleža rednih in izrednih profesorjev, upoštevanje pristojnosti nižjih nazivov, npr. predavateljev glede na to, ali imamo npr. opravka

z visoko strokovno šolo, fakulteto ali univerzo oziroma z visokošolskim strokovnim ali doktorskim študijskim programom);

- ustrezna in enakopravna zastopanost vseh predvidenih področij v začasnem senatu;
- kakovostna kadrovska struktura, ki je dovolj stabilna in matična.

Podrobnejša napotila za presojanje ustreznosti izvolitev v naziv oziroma področne primernosti habilitacij so v pojasnilih pri akreditaciji študijskega programa (4. standard, stran 27).

Da bi lahko ugotovili pravilnost oblikovanja začasnega senata, moramo pogledati širše od osnutka statuta zavoda. Oblikovanje narekujejo predlogi študijskih programov in dejavnosti, ki jih bo zavod razvijal.

Izogibajmo se časovnim odmikom: kakovosti ne smemo presojati na podlagi obljub, da si bodo določeni sodelavci pravočasno pridobili nazive, kar jim bo omogočilo sodelovanje v izobraževalno-raziskovalnem procesu ali senatu, da bo ustanovitelj sklenil pogodbo o sodelovanju z drugim zavodom, ki bo zagotovil zunanje visokošolske učitelje ali raziskovalce. V kadrovski načrt na primer ne spadajo posamezniki, ki so trenutno še doktorski študenti in za katere je predvideno, da bodo nekoč nosilci predmetov ali predstojniki katedre. Prav tako vanj ne spadajo zunanji sodelavci, s katerimi so sklenjene le namere o sodelovanju.

Ne pozabimo, da morajo imeti v skladu z ZViS vsi v predlogih študijskih programov predvideni nosilci veljavno izvolitev v naziv.

7. standard: ZNANSTVENO, STROKOVNO, RAZISKOVALNO OZIROMA UMETNIŠKO DELO NOSILCEV IN IZVAJALCEV ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV JE USTREZNO NA PODROČJIH IN DISCIPLINAH, ZA KATERA SE ZAVOD USTANAVLJA IN S KATERIH SO PREDLOGI ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV.

Merila za presojo:

- a. poročilo o znanstvenem, strokovnem, raziskovalnem oziroma umetniškem delu nosilcev in izvajalcev študijskih programov v zadnjih petih letih ter ustreznost tega dela
- b. program znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela za naslednje akreditacijsko obdobje

(Za ustanovitev:

- visoke strokovne šole se presoja predvsem strokovno delo,
- fakultete pretežno znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško,
- akademije pretežno umetniško,
- univerze predvsem znanstveno in raziskovalno delo.

Ustreznost dela visokošolskih učiteljev se presoja predvsem v razmerju do predmetov, katerih nosilci ali izvajalci bodo, ter področij in disciplin, na katerih bo visokošolski zavod opravljal svojo dejavnost. Izkazuje se z raziskovalnimi dosežki, njihovimi objavami, citati, umetniškimi deli, razstavami, prireditvami, izdelki, storitvami, ki so priznani, aktualni, sodobni in odmevni, in sicer za področje, na katerem bodo pedagoško dejavni. Pri presoji se upošteva tudi vrsta,

stopnja, vsebina predloga študijskega programa, študijsko oziroma umetniško področje, znanstvena disciplina in posebnosti, značilne za področje ali disciplino.

Pomembni dosežki so tisti, ki jih področna akademska skupnost oziroma stroka priznava za take, ker prodorno in bistveno pripomorejo k razvoju disciplin ali stroke ter k razvoju znanja oziroma umetnosti. Z njimi je povezana kakovostna znanstvena, strokovna, raziskovalna oziroma umetniška dejavnost.

Program znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela je preverljiv, izvedljiv in vsebinsko zasleduje cilje glede na vrsto visokošolskega zavoda, področja in stopnje predvidenih študijskih programov.)

- c. zagotavljanje minimalnih raziskovalnih standardov in izpolnjevanje pogojev za mentorstvo, kadar bo visokošolski zavod izvajal študijske programe tretje stopnje.

(Študijski programi tretje stopnje morajo zagotavljati visoke raziskovalne standarde. Minimalni raziskovalni standardi za študijske programe tretje stopnje so:

- visokošolski zavod, ki izvaja oziroma bo izvajal študijski program tretje stopnje, je v zadnjih petih letih pridobil raziskovalne ali razvojne ali sicer akademsko relevantne projekte, ki so financirani z javnimi sredstvi, sredstvi iz tujine ali sredstvi iz gospodarstva v skupni minimalni vrednosti 50.000 EUR.
- nosilci predmetov študijskega programa tretje stopnje morajo v obdobju zadnjih petih letih biti raziskovalno, razvojno, oziroma sicer akademsko-relevantno aktivni vsaj do te mere, da izpolnjujejo potrebne pogoje za izvolitev najmanj v naziv docenta, ki jih določajo minimalni standardi agencije.

Temeljno izhodišče za kakovostno raziskovalno delo pri doktorskem študiju je zmožnost za mentorstvo doktorskim študentom. Pri ugotavljanju zmožnosti se upoštevajo delovne obveznosti nosilcev ter njihovo raziskovalno delo. Mentorjeve pedagoške, znanstvene in raziskovalne reference morajo biti področno ustrezne, na visoki ravni in aktualne.

Priporočeno največje število doktorskih študentov na mentorja je 5 na doktorski študijski program. Priporočeno je tudi, da je mentor nosilec ali sodeluje v področno primernih raziskovalnih projektih oziroma programih.)

Pojasnila:

Predpisana merila za presojo izpolnjevanja standarda (v oklepajih pri posameznih točkah) so obširna in dokaj natančna, saj je za prvo akreditacijo zavoda izredno pomembna **že izkazana kakovost predvidenih nosilcev študijskih programov (kadrov)**. Kadri se presojajo podobno kot v postopku podaljšanja akreditacije zavoda, kar pomeni, da jih za razliko od posameznih standardov na področju delovanja zavoda presojamo po fazi končnega stanja (že doseženem in priznanem strokovnem, znanstvenem, raziskovalnem oziroma umetniškem delu, veljavnih odločbah o izvolitvi v naziv ...).

Upoštevati je treba, kateri visokošolski učitelji so lahko v skladu z ZViS nosilci različnih vrst in stopenj študijskih programov; tudi od tega je odvisno, ali se od njih zahteva predvsem strokovno (predavatelji, višji predavatelji) ali znanstveno-raziskovalno oziroma umetniško delo (docenti, izredni in redni profesorji).

Ustanovitelj mora dokazati ustrezno znanstveno, raziskovalno, strokovno oziroma umetniško delo (odvisno od vrste in stopnje predlogov študijskih programov) predvidenih nosilcev študijskih programov; v skladu s 14. členom ZViS mora zagotoviti ustrezne kadre. To dokazuje s poročilom o njihovem temeljnem ali aplikativnem delu v zadnjih petih letih na področjih, za katera se zavod ustanavlja in s katerih so predlogi študijskih programov. Poleg poročila mora imeti ustanovitelj program strokovnega oziroma raziskovalnega ali umetniškega dela na teh področjih.

Predvideni nosilci in izvajalci predmetov morajo biti znanstveno, strokovno, raziskovalno ali umetniško dejavni na področjih vseh predlogov študijskih programov. To dejavnost je treba presoditi po vsebini in ne le s preštevanjem projektov, raziskav ipd.

V pomoč pri presoji standarda je baza podatkov o raziskovalni dejavnosti.

Usmeritve za pravilno presojo:

Spomnimo, da pri tem standardu ne presojamo zgolj razmer za strokovno, znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško delo predvidenih nosilcev, temveč predvsem njegovo vsebino in pomen.

Za presojo kakovosti znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela učiteljev je pomembna ocena vrednosti, odmevnosti, kakovosti strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških dosežkov.

Pomembno je, da ugotovimo:

- ali so visokošolski učitelji znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavni na področjih predlogov študijskih programov in predmetov, katerih nosilci bodo;
- kakšne so značilnosti vrst in stopenj predlogov študijskih programov in iz katere dejavnosti (strokovna, znanstvena, raziskovalna ali umetniška) morajo v povezavi s tem kadri dokazati svoje delo;
- ali imajo predvideni nosilci kakovostne in priznane dosežke na področjih, ki jih bo zavod razvijal oziroma s katerih so predlogi študijskih programov in predmetov;
- kako se dosežki kadrov odražajo v predlogih učnih načrtov.

Kadar bo zavod izvajal doktorske študijske programe, moramo raziskovalno delo nosilcev presoditi s pogledom na možnosti za raziskovalno delo študentov – torej kakovost dosežkov mentorjev – nosilcev predmetov.

Kakovost znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela predvidenih nosilcev predmetov v predlaganih študijskih programih se torej **presoja po fazi končnega stanja**.

Izogibajmo se:

- opiranju presoje kakovosti raziskovalnega dela na preštevanje objav in raziskovalnih projektov brez prepoznavne njegove notranje vrednosti in dosežkov (spoznavni odmik z menjavo med kvaliteto in kvantiteto);
- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju, kadar se pri presoji znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela pozornost od kakovosti in dosežkov na tem področju preusmeri na primer h kakovosti materialnih razmer za to delo.

Več usmeritev za pravilno presojo je zapisanih pri podaljšanju akreditacije zavodu (8. standard, stran 77 do 79).

MATERIALNE RAZMERE (9. člen meril)

8. standard: USTANOVITELJ ZAGOTAVLJA USTREZNE PROSTORE ZA IZVAJANJE VISOKOŠOLSKE DEJAVNOSTI

Merila za presojo:

(Ustreznost prostorov se presoja ob upoštevanju načrtovane dejavnosti visokošolskega zavoda, predlogov študijskih programov, kadrov in predvidenega števila vpisanih študentov. Ugotavlja se tako ustreznost predavalnic, laboratorijev, delavnic in drugih prostorov, namenjenih izobraževalni, znanstveni, strokovni, raziskovalni oziroma umetniški dejavnosti visokošolskega zavoda, kot ustreznost prostorov, namenjenih vodstvu, podpornim službam, visokošolskim učiteljem in sodelavcem, študentom oziroma njihovim organom.)

Pojasnilo:

Ustanovitelj mora zagotoviti dovolj primernih prostorov za opravljanje vseh dejavnosti zavoda. Če nima lastnih prostorov, mora imeti veljavne pogodbe o najemu najmanj za pet let. Preverimo tudi njihovo trajanje.

Zagotovitev prostorov spada med temeljne pogoje po 14. členu ZViS, zato mora ustanovitelj vlogi priložiti dokazila o njihovem lastništvu oziroma najemu, navesti seznam lastnih prostorov in prostorov v najemu ter tudi načrt za izvedbo študijskega programa, kadar so prostori na različnih lokacijah.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo:

- ali so prostori primerni za izvajanje predlogov študijskih programov. Upoštevati je treba vrsto študijskega programa in študijsko področje. Za nekatere programe so potrebni posebni prostori (na primer laboratoriji, specialne učilnice);
- ali je velikost prostorov primerna glede na predvideno število študentov;
- ali je zavod lastnik prostorov oziroma ali so pogodbe o njihovem najemu ustrezne? Ali so sklenjene najmanj za pet let in bodo omogočale nemoteno izobraževalno in drugo delo zavoda;
- ali ima ustanovitelj dovolj prostorov za opravljanje vseh dejavnosti zavoda: izobraževalne, strokovne, znanstvene, raziskovalne oziroma umetniške (odvisno od vrste zavoda);
- ali so zagotovljeni prostori za pedagoške in nepedagoške delavce.

9. standard: USTANOVITELJ ZAGOTAVLJA USTREZNO TEHNIČNO-TEHNOLOŠKO IN DRUGO OPREMO ZA IZVAJANJE VISOKOŠOLSKE DEJAVNOSTI

Merila za presojo:

(Ustreznost opreme se presoja ob upoštevanju načrtovane znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti visokošolskega zavoda, predlogov študijskih programov, predvide-

nega načina njihovega izvajanja in predvidenega števila vpisanih študentov. Če bo visokošolski zavod izvajal e-študij oziroma študij na daljavo ali druge posebne oblike, mora ustanovitelj dokazati, da ima primerno opremo tudi za take načine izvajanja študijskih programov.)

Pojasnilo:

Standard mora biti izpolnjen, kar pomeni, da niso dovolj zagotovila ustanovitelja, da bo to naredil po pridobitvi akreditacije. **Je eden od temeljnih pogojev po 14. členu ZViS, zato mora ustanovitelj vlogi priložiti dokazila o lastništvu oziroma najemu opreme in seznam lastne opreme ter opreme v najemu.**

Usmeritve za pravilno presojo:

Pri presoji upoštevajmo primernost opreme glede na vsebino predlogov študijskih programov oziroma študijska področja in dejavnosti, ki jih bo zavod opravljala. Za izvedbo nekaterih programov oziroma dejavnosti je potrebna posebna oprema (avdiovizualna, laboratorijska itd.). Ali oprema zadošča za predvideno število študentov? Ali je ustrezna in sodobna?

Pomembna je tudi presoja opreme, kadar bo zavod izvajal e-študij oziroma študij na daljavo ali druge posebne oblike. Presodimo:

- ali bo računalniška oprema študentom omogočala nemoten študij in možnosti za povezovanje: klepetalnice, forumi, skupinsko delo, interaktivno preverjanje znanja, videokonferenčna predavanja in vaje, simulacije itd.;
- ali je oprema dovolj zmogljiva za izvedbo e-študija oziroma študija na daljavo, hibridnega študija ...

Podrobnejše usmeritve so navedene pri podaljšanju akreditacije zavoda (14. standard, stran 86 do 87).

10. standard: **ZAGOTOVLJENE SO USTREZNE PRILAGODITVE ŠTUDENTOM Z RAZLIČNIMI OBLIKAMI INVALIDNOSTI**

Merila za presojo:

Prilagoditve prostorov in opreme ter komunikacijska in informacijska dostopnost

(Presojajo se dostop do predavalnic, laboratorijev, referata za študentske zadeve, knjižnice, skupnih prostorov - dvigala, klančine ipd. ter prilagojenost prostorov in naprav - sanitarije za invalide, privozi, parkirišča, ploščice z napisi v Braillovi pisavi, glasovna opozorila v dvigalu in drugo).

Pojasnilo:

Pri presoji upoštevajmo posebne smernice, nastale v sodelovanju z različnimi organizacijami za invalide, objavljene tudi na spletni strani agencije: **Smernice za dostopnost v terciarnem izobraževanju v Republiki Sloveniji:** <https://www.nakvis.si/akreditacije-in-evalvacije-v-visokem-solstvu/zakonodaja/>.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo, ali so prostori in oprema prilagojeni študentom z različnimi oblikami invalidnosti (klančine, sanitarije, dvigala, oprijemala itd.) oziroma ali ima ustanovitelj drugo posebno opremo zanje. Ali bodo prilagoditve omogočale več samostojnosti pri študiju, boljšo vpetost v študijsko okolje?

Glede na posebnosti posameznega predloga študijskega programa je lahko upravičen tudi razmislek, ali njegova vsebina in sestava študentom z različnimi oblikami invalidnosti sploh omogočata študij.

11. standard: ZAGOTOVLJENE SO STORITVE KNJIŽNICE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA

Merila za presojo:

- a. študijska, strokovna in znanstvena literatura ter načrt razvoja knjižnične dejavnosti in storitev
- b. usposobljenost knjižničnih delavcev

(Presojata se ustreznost študijske, strokovne in znanstvene literature s področja predlogov študijskih programov oziroma področij in disciplin, ki jih bo zavod razvijal, ter načrt nadaljnega razvoja knjižnice visokošolskega zavoda.)

Pojasnila:

Za visokošolsko knjižnico, ki jo potrebuje zavod za izvajanje svoje dejavnosti, **veljajo enaki pogoji ne glede na to, ali gre za javni ali zasebni zavod.**

Ustanovitelj mora po določbah **14. člena ZViS študentom in zaposlenim zagotoviti storitve knjižnice zavoda**, ki bodo z izvajanjem knjižnične dejavnosti podpirale študijski, strokovni, raziskovalni in umetniški proces. Pogodbe z raznimi splošnimi knjižnicami niso ustrezne.

Pri presojanju usposobljenosti knjižničnih delavcev ne pozabimo na njihovo izobrazbo v skladu s 54. členom ZViS, v katerem je določeno, da imajo zavodi bibliotekarje, ki spadajo med visokošolske sodelavce.

Usmeritve za pravilno presojo:

Pri prvi akreditaciji zavoda je treba presoditi oziroma ugotoviti količino in kakovost gradiva v povezavi z dejavnostmi, ki jih bo zavod razvijal, in predlogi študijskih programov, ki jih je priložil ustanovitelj. Odgovorimo si na vprašanje, ali je študijska, strokovna in znanstvena literatura oziroma gradivo primerna za vrste in stopnje predlogov študijskih programov ter strokovno, znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost, ki jo bo zavod opravljal.

Preverimo, ali so v načrtu razvoja knjižnične dejavnosti in storitev jasno opredeljeni:

- status in naloge visokošolske knjižnice;
- odgovornost za delovanje knjižnice in evalvacijo njenih dejavnosti;
- razvojni cilji ob upoštevanju strateškega razvoja in ciljev, ki si jih je postavil ustanovitelj.

Ugotovimo, ali bo knjižnica zagotavljala:

- dostopnost učbenikov, obvezne in priporočene literature in zaključnih del diplomantov zavoda ter mednarodne strokovne in znanstvene literature;
- posredovanje knjižničnega gradiva in informacij;
- prostor za študij oziroma delo študentov in drugih uporabnikov;
- izobraževanje ter pomoč in svetovanje uporabnikom, tudi tistim s posebnimi potrebami, pri uporabi knjižničnega gradiva, informacijskih virov in drugih storitev.

Ali je iz načrta razvidno, kako bo knjižnica izbirala, pridobivala, organizirala in zagotavljala dostop do raznovrstnih, zanesljivih, kakovostnih in relevantnih informacijskih virov ter informacij? Kako bo dopolnjevala knjižnično zbirko (obvezno študijsko gradivo, mednarodna strokovna, znanstvena ... literatura in baze podatkov, zaključna dela diplomantov, objave visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter znanstvenih delavcev zavoda – odvisno od vrste zavoda oziroma študijskih programov, po katerih bo izobraževal)? Ali bo uporabnikom omogočala dostop do elektronskih virov, pomembnih za študijske programe in znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo zavoda? Ali bodo izpolnjeni pogoji za vnos bibliografskih podatkov o dosežkih zaposlenih na zavodu v sistem COBISS.SI?

Ker mora ustanovitelj zagotoviti storitve visokošolske knjižnice zavoda, je treba presoditi tudi, ali je zagotovljen knjižnični delavec. Preverimo, ali je ustrezno izobražen v skladu s 54. členom ZViS in usposobljen za uresničevanje načrta razvoja knjižnice.

Izogibajmo se stališčem, da:

- »klasična« knjižnica nima več take vloge kot v preteklosti, saj si je študijsko literaturo oziroma gradivo mogoče pridobiti na spletu;
- lahko »klasično« knjižnico v celoti nadomesti virtualna in da je dovolj le, da ima ustanovitelj ustreznega knjižničnega delavca.

PRESOJA PO STANDARDIH ZA PODALJŠANJE AKREDITACIJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA

DELOVANJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA (12. člen meril)

1. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD USPEŠNO URESNIČUJE POSLANSTVO V SLOVENSKEM IN MEDNARODNEM VISOKOŠOLSKEM PROSTORU. Z DOSEGANJEM ORGANIZACIJSKIH IN IZVEDBENIH CILJEV ZAGOTAVLJA KAKOVOSTNO VISOKOŠOLSKO DEJAVNOST IN NJEN RAZVOJ. ČE GRE ZA PRVO PODALJŠANJE AKREDITACIJE, JE IZ POSLANSTVA, VIZIJE IN STRATEGIJE VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA RAZVIDNO, DA NADALJUJE OBVEZE USTANOVITELJA.**

Merila za presojo:

- usklajenost strateškega načrtovanja s poslanstvom, nacionalnimi in evropskimi usmeritvami
- izvedljivost in celovitost strateškega načrtovanja
- ustreznost načina preverjanja uresničevanja strateškega načrtovanja

(Iz dokumentov morajo biti jasno razvidni izobraževalni, znanstveni, strokovni, raziskovalni oziroma umetniški cilji. V povezavi s poslanstvom in vizijo se presoja nadaljnje strateško načrtovanje dejavnosti visokošolskega zavoda, spremljanje postavljenih ciljev in zavez z izvedbenimi roki in nosilci odgovornosti; strateški načrt naj vsebuje časovnico za spremljanje dejavnosti in izboljševanje doseganja ciljev od zadnje akreditacije zavoda. Presojajo se tudi:

- uspeh pri uresničevanju poslanstva v slovenskem in mednarodnem visokošolskem prostoru;
- sodelovanje notranjih deležnikov (vodstva, visokošolskih učiteljev in sodelavcev, znanstvenih delavcev, študentov in drugih delavcev visokošolskega zavoda) ter tudi zunanjih deležnikov (npr. delodajalcev, pristojnih ministrstev, zbornic, združenj ipd.) pri strateškem načrtovanju; uspeh pri uresničitvi strateških načrtov od zadnje akreditacije zavoda oziroma povezava med postavljenimi cilji in dejanskim razvojem visokošolskega zavoda.)

Pojasnilo:

Poslanstvo, vizijo in strategijo s strateškim načrtom sprejme zavod.

Presoja po tem standardu je povezana s presojo po drugih standardih kakovosti; gre za vsebinsko povezanost na primer strateškega načrtovanja in njegovega uresničevanja na področju izobraževalnega, strokovnega, znanstvenega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela zavoda.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- največkrat se v celoti izpusti presoja po merilu a);
- vsebinske presoje ni, je le golo naštevanje oziroma prepisovanje navedb iz dokumentov;
- nobenega vpogleda v preteklost in prihodnost zavoda, ovrednotenja njegovega razvoja v povezavi s tem;
- sprejeti poslanstvo, vizija in strateški načrt niso prednost – gre za pogoj, ki mora biti izpolnjen.

Usmeritve za pravilno presojo:

Nujen je tudi vpogled v pretekli razvoj zavoda, saj moramo ugotoviti:

- kako se je razvijal, ali uresničuje vizijo, poslanstvo in strateške cilje, ki si jih je postavil;
- ali je prišlo do (korenitih) sprememb pri njegovem razvoju in zakaj;
- kako morebitne spremembe oziroma razširitev dejavnosti pojasnjuje in utemeljuje v svojih dokumentih oziroma ali je to razvidno iz načrtovanja nadaljnjega razvoja zavoda;
- ali so njegove usmeritve razvidne iz dejavnosti, ki jo opravlja, in povezane s študijskimi programi, ki jih izvaja ali jih načrtuje;
- ali sta njegov pretekli razvoj in načrtovanje nadaljnjega razvoja povezana z usmeritvami v slovenskem in mednarodnem visokoškolskem prostoru in kako se to kaže (na primer: sodelovanje zavoda z drugimi zavodi; izboljšana kakovost izobraževalne, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti zavoda, njegov doprinos k razvoju, kakovosti določene dejavnosti v širšem prostoru).

Ko naštetu ugotovimo, presodimo poglede in mnenje deležnikov na razvoj zavoda, s čimer bomo dobili vpogled tudi v njihovo (ne)sodelovanje pri uresničevanju strategije in strateškem načrtovanju.

Brez vsebinske presoje ne moremo oceniti, ali je strateško načrtovanje izvedljivo in celovito ter ali je spremljanje dejavnosti zavoda in izboljševanje doseganja ciljev od zadnje akreditacije ustrezno.

Pri priporočanju krepitev centralizacije ali povezovanja temeljnih in podpornih dejavnosti na zavodu je treba skrbno upoštevati varovanje avtonomije in akademske svobode, k ohranjanju katerih pomembno pripomorejo ravno katedre ali druge manjše enote, ki so organizirane po študijskih področjih oziroma disciplinah. Prav tako je treba varovati razmejitev odgovornosti med senatom in upravnim odborom na način, da je za akademska in strokovna vprašanja odgovoren senat.

Za presojo po tem in naslednjih standardih upoštevajmo vrsto zavoda, njegov status, velikost in druge institucionalne posebnosti.

2. standard: **NOTRANJA ORGANIZIRANOST VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA ZAGOTAVLJA SODELOVANJE VISOKOŠOLSKIH UČITELJEV IN SODELAVCEV, ZNANSTVENIH DELAVCEV IN NEPEDAGOŠKIH DELAVCEV, ŠTUDENTOV IN DRUGIH DELEŽNIKOV PRI UPRAVLJANJU IN RAZVIJANJU DEJAVNOSTI VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA.**

Merila za presojo:

(Presoja se predstavnitvo deležnikov v organih visokošolskega zavoda, še posebej študentov, in uresničevanje pravic in dolžnosti vseh, pri čemer je pomembno zagotavljanje:

- enakopravnosti,
- medsebojnega sodelovanja in spoštovanja,
- upoštevanja potreb deležnikov.

Visokoškolski zavod mora biti organiziran ter mora delovati v skladu z zakonom in svojim statutom, v katerem so pristojnosti, naloge, pravice (do sodelovanja, pravnega varstva oziroma do pritožb ...) in dolžnosti vodstva, zaposlenih in študentov v organih visokošolskega zavoda jasno opredeljene.)

Pojasnilo:

Določila formalno sprejetega akta o ustanovitvi in statuta zavoda je treba vsebinsko preveriti v praksi. Presoja po tem standardu je povezana s presojo kadrov in študentov, pa tudi delovanja zavoda, predvsem na področju samoevalvacije.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pogosto le navedba, da so pristojnosti, pravice, obveznosti ... jasno opredeljene v aktu;
- poudarjanje majhnosti zavoda, majhnega števila študentov, kar naj bi samo po sebi pomenilo, da je standard izpolnjen; še več, da gre celo za nadpovprečno dobro delovanje; brez utemeljitve.

Usmeritve za pravilno presojo:

Čeprav bomo uresničevanje nekaterih pravic in obveznosti, določenih v aktu in statutu zavoda, presojali tudi na področjih kadri, študenti in pri samoevalvaciji, moramo na tem mestu ugotoviti celovitost delovanja zavoda v skladu s predpisi, ki jih je sam določil. Na določbe v aktu in statutu pogledimo z vsebinskega vidika in ugotovimo dejansko stanje v praksi. Slednje je zelo pomembno, saj dejstvo, da ustrezeni predpis je, samo po sebi ne pove ničesar.

Poleg jasnosti opredelitev pristojnosti, nalog in pravic je pomembna tudi njihova pravilnost. Pazimo:

Presodimo še ravnanje v praksi, kadar je predpis (akt) pomanjkljiv – tudi na področjih, ki jih ne ureja. Morda bomo ugotovili, da zavod bolje dela, kot je razbrati iz predpisa, kar pa je za kakovost odločilnega pomena. V tem primeru mora svoje ravnanje le še formalizirati, zato ne gre za neskladnost oziroma večjo pomanjkljivost pri njegovem delovanju v skladu s 45. členom meril za akreditacijo.

3. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD IZKAZUJE KAKOVOSTNO ZNANSTVENO, STROKOVNO, RAZISKOVALNO OZIROMA UMETNIŠKO DEJAVNOST IN Z NJO POVEZANE POMEMBNE DOSEŽKE NA PODROČJIH IN DISCIPLINAH, NA KATERIH JO IZVAJA.**

Merila za presojo:

(Presojajo se kakovost, razvoj in napredek znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti glede na vrsto in velikost visokošolskega zavoda ter vrsto, stopnjo in število študijskih programov, ki jih izvaja.

Pomembni dosežki so tisti, ki jih področna akademska skupnost ali stroka priznava za take, ker prodorno in bistveno vplivajo na razvoj disciplin ali stroke ter pripomorejo k razvijanju znanja oziroma umetnosti. So plod kakovostne znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti.)

Pojasnila:

Gre za delo zavoda, torej visokošolskih učiteljev, sodelavcev in znanstvenih delavcev, ki so na njem zaposleni oziroma tudi znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delajo. Ne šteje tisto delo, ki je »matično« na nekem drugem zavodu. Zavod mora to delo načrtovati, ga izvajati, spremljati in po potrebi izboljševati. To dokazuje tako, da je omenjen v objavah raziskovalcev ali delih umetnikov, dejavnih na zavodu.

Ovrednotiti je treba pomen (vplivnost, vrednost priznanja, odmevnost, uporabnost) dosežkov. Standard oziroma njegova presoja je popolnoma jasen – gre za izkazovanje znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela, ki ga je treba v skladu z merili presoditi po vsebini.

Presoja izpolnjevanja tega standarda je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, študentih, knjižnični dejavnosti in seveda s samoevalvacijo znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela, tudi ob upoštevanju strateških usmeritev zavoda, načrtov za njegov prihodnji razvoj, njegovih posebnosti (glede na vrsto, področja, ki jih razvija...); gre za tesno vsebinsko povezanost s študijskimi programi, ki jih zavod izvaja, in razvojnim delom na tem področju.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presoja samo na ravni nosilcev predmetov, ki znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost »prinesejo« s seboj ali jo opravljajo na drugem zavodu;
- vsebinske presoje znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela velikokrat sploh ni, je le naštevanje oziroma prepisovanje naslovov projektov, raziskav idr. iz dokumentov; če jih ima zavod veliko, strokovnjaki to delo ocenijo za ustrezno, pogosto celo odlično, brez vsakršne presoje njegove vrednosti, vpliva, pomembnosti ...;
- pri presoji ni upoštevana vrsta zavoda oziroma vrsta in stopnja, pa tudi vsebina študijskih programov, ki jih izvaja;
- na akademijah ali tako imenovanih »umetniških« zavodih se presoja znanstveno-raziskovalno delo, umetniško se kot po naključju tu in tam omeni.

Usmeritve za pravilno presojo:

Znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo presodimo na ravni zavoda in ne posameznih nosilcev študijskih programov. Preverimo:

- katera znanstvena, strokovna, raziskovalna oziroma umetniška dejavnost je po ZViS in merilih za akreditacijo predpisana oziroma značilna za vrsto zavoda, ki se presoja;
- katera študijska področja in znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške discipline mora zavod razvijati glede na dejavnost, za katero je akreditiran oziroma ima akreditirane študijske programe;
- kakšne so značilnosti vrst in stopenj študijskih programov, ki jih zavod izvaja, in katera dejavnost mora biti v povezavi s tem razvita (strokovna, znanstvena, raziskovalna oziroma umetniška);
- ali je znanstvena, strokovna, raziskovalna oziroma umetniška dejavnost relevantna za kakovostno izobraževanje v skladu s 33. členom ZViS, ki opredeljuje posebnosti stopenj in vrst študijskih programov – ob upoštevanju vseh študijskih programov, ki jih zavod izvaja;
- ali znanstvena, strokovna, raziskovalna oziroma umetniška dejavnost prinaša novosti v svoji disciplini oziroma na študijskem področju, je ustvarjena nova vednost, ki vpliva na razvoj disciplin oziroma stroke;
- ali ima zavod kakovostne in priznane dosežke iz dejavnosti, ki jih razvija.

Ne presojajmo zgolj razmer za strokovno, znanstveno, raziskovalno oziroma umetniško delo ter na primer njegovo načrtovanje, z njim povezan administrativni in organizacijski vidik, temveč predvsem njegovo vsebino, težo ali pomen po sebi. Pri presojanju kakovosti raziskovalnega in ustvarjalnega dela bi morali razlikovati med značilnostmi različnih kognitivnih danosti disciplin in različnimi merili glede na njihov izvor. Več o tem je pojasnjeno v usmeritvah za presojo pri evalvaciji študijskega programa (1. standard, stran 34 do 35).

Izogibajmo se:

- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju, kadar se pri presoji kakovosti znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela pozornost od kakovosti dejavnosti in dosežkov na tem področju preusmeri h kakovosti sodelovanja ali pa organizacije in materialnih razmer;
- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto; ki je pogost pri preštevanju objav in raziskovalnih oziroma drugih projektov, na kar se potem opira neposreden izrek ocene kakovosti znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela brez prepoznavne notranje vrednosti presojanega dela in dosežkov.

4. standard: **PRAKTIČNO IZOBRAŽEVANJE ŠTUDENTOV V DELOVNEM OKOLJU, ČE JE DEL IZOBRAŽEVALNE DEJAVNOSTI, JE DOBRO ORGANIZIRANO IN SE TAKO TUDI IZVAJA. ZAGOTOVLJENI SO VIRI ZA NJEGOVO IZVEDBO.**

Merila za presojo:

- a. sistemska ureditev praktičnega izobraževanja študentov in njegovega izvajanja

(Iz opisa oziroma dokumentov morajo biti jasno razvidni organiziranost praktičnega izobraževanja, njegovi nosilci ter naloge vseh udeležencev (visokošolskih učiteljev in sodelavcev, mentorjev pri delodajalcih, organizatorjev praktičnega izobraževanja in študentov). V povezavi s tem se presoja izvedba tega izobraževanja v delovnem okolju.)

- b. zadovoljstvo udeležencev praktičnega izobraževanja

(Presoja se zadovoljstvo vseh udeležencev: študentov, mentorjev prakse, nosilcev oziroma organizatorjev praktičnega izobraževanja na visokošolskih zavodih in v podjetjih.)

Pojasnila:

Standard se selektivno uporablja. Praktično izobraževanje je treba vedno presojati na visokih strokovnih šolah in zavodih, ki izvajajo visokošolske strokovne študijske programe (gre za pomemben sestavni del teh programov, po katerem se najbolj razlikujejo od drugih (univerzitetnih) programov) ali programe, katerih obvezni sestavni del je praktično izobraževanje. Pri doktorskih študijskih programih standard ne pride v poštev.

Pri presoji zadovoljstva udeležencev praktičnega izobraževanja si pomagajte s spletno povezavo, na kateri je objavljena dokumentacija o tem, oziroma s samoevalvacijskim poročilom zavoda. S **pojmom »zadovoljstvo«** je povezanih več zadev, ne le zadovoljstvo z izvedbo praktičnega izobraževanja – **gre predvsem za ugotavljanje njegove kakovosti, ustreznosti po vsebini in obsegu.**

Zavodi velikokrat priznajo prakso zaposlenim študentom, na kar je treba biti posebej pozoren. Praksa se lahko prizna le, kadar je po vsebini, zahtevnosti, obsegu, kakovosti ... ustrezna oziroma v skladu z vsebino študijskega programa. Priznavanje prakse mora zavod dokumentirati; iz dokumentov mora biti naštetno jasno razvidno.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, študentih, ob upoštevanju strateških usmeritev zavoda, načrtov za njegov razvoj, samoevalvacije; gre za tesno vsebinsko povezanost s študijskimi programi, ki jih zavod izvaja in katerih obvezni del je praktično izobraževanje.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pri presoji ni upoštevana vrsta zavoda oziroma vrsta in stopnja, pa tudi vsebina študijskih programov, ki jih izvaja;
- zavodom se priporoča povečanje števila ur (KT) za praktično izobraževanje in tesnejša povezava z gospodarstvom oziroma delodajalci brez utemeljitve; brez poglobljenega in tehtnega razmisleka predvsem o izobraževalni dejavnosti zavoda, vsebini, vrsti in stopnji študijskih programov v povezavi s kompetencami oziroma učnimi izidi, za katere izobražujejo;
- presoja zadovoljstva udeležencev praktičnega izobraževanja se velikokrat konča pri presoji zadovoljstva študentov, mestoma tudi mentorjev v podjetjih (nič o zadovoljstvu oziroma strokovnem mnenju učiteljev, delodajalcev ...);
- presoja zadovoljstva je pomanjkljiva; ugotavlja se zadovoljstvo z izvedbo praktičnega izobraževanja, ne pa z njegovo kakovostjo in primernostjo vsebini študijskega programa.

Usmeritve za pravilno presojo:

Pred presojjo preverimo značilnosti vrste zavoda oziroma študijskih programov, po katerih izobražuje, in:

- ali je praktično izobraževanje njihova obvezna sestavina;
- ali je presoja po tem standardu sploh upravičena.

Da bi lahko ustrezno ocenili sistemsko ureditev praktičnega izobraževanja, njegovo organiziranost in drugo, kar je določeno za presojo izpolnjevanja standarda, ne zadostuje le pregled načrtov za praktično izobraževanje in ugotovitev, da vsebujejo vse potrebne sestavine. Zapisano v teh dokumentih je treba presoditi v praksi:

- ali se praktično izobraževanje opravlja v skladu z vsebinami študijskih programov, ki jih zavod izvaja in katerih obvezni del je;
- ali se praktične vsebine študijskega programa primerno povezujejo z delovnim okoljem, se s programom določene kompetence v njem ostrijo in razvijajo – kako je torej praksa poravnana s praktično naravnostjo študija;
- ali je praktično izobraževanje na primerni ravni zahtevnosti in študentu ponuja, kar je določeno s študijskim programom – ali torej delovne obveznosti ustrezajo profilu diplomanta;
- koliko je v povezavi z vpisanim številom študentov primernih podjetij za praktično izobraževanje;
- kako kakovostno visokošolski učitelji, nosilci ali organizatorji praktičnega izobraževanja, študenti, mentorji in drugi predstavniki podjetij sodelujejo med seboj (od določanja tega izobraževanja v skladu s študijskim programom, spremljanja njegovega poteka, ocenjevanja, dokumentiranja do (samo)evalviranja);
- kako poleg študentov ocenjujejo pridobljeno znanje, spretnosti in veščine visokošolski učitelji – nosilci praktičnega izobraževanja in predstavniki podjetij (mentorji);
- kakšno je, upošteva študijsko področje, razmerje med samostojnim in mentoriranim delom študenta; med aktivnim delom študenta in opazovanjem; med simulacijo oziroma delom v namišljenem okolju in med prakso v realnem delovnem okolju;
- ali pogodbe ustrezno opredeljujejo pravice, obveznosti in dolžnosti za vse udeležence praktičnega izobraževanja?

Primerna podjetja so tista, ki lahko študentom ponudijo izobraževanje, ustrezno vsebini, zahtevnosti oziroma stopnji študija; ki imajo kakovostne materialne in kadrovske razmere zanj, še posebej pa ustrezno izobražene in usposobljene mentorje.

Naj spomnimo, da moramo pazljivo presoditi praktično izobraževanje po evropskih sektorskih direktivah, izdanih za izobraževanje na posameznih področjih (zdravstva, veterine, arhitekture ...).

Visokošolski strokovni študij, ki je izrazito aplikativen in pri katerem je študijsko okolje neločljivo povezano z delovnim, tako da v njem potekajo aktivnosti in projekti, ki so del delovnega okolja, je posebnost. Vlagatelj lahko na podlagi projektov in učnega načrta za praktično izobraževanje utemelji, da je delovno okolje del študijskega.

Izogibajmo se:

- odmiku dela za celoto: le popisovanju organizacije in poteka prakse brez dejanske vsebinske ocene. Na primer ugotovitev, da so študenti zadovoljni z raznolikimi možnostmi opravljanja strokovne prakse in da jim ta omogoča opravljanje specifičnih nalog, kaže na pravilno strokovno umeščenost prakse in na možnosti zanjo, ne more pa biti znak za ustreznost delovnih okolij, kakovost organizacije prakse in znak kakovosti njenega izvajanja.

5. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD SPREMLJA POTREBE PO ZNANJU IN ZAPOSLOTVENE POTREBE V OKOLJU. ZAGOTAVLJA INFORMACIJE O ZAPOSLOTVENIH MOŽNOSTIH NA PODROČJIH, KI SO PRIMERNA KOMPETENCAM OZIROMA UČNIM IZIDOM DIPLOMANTOV.**

Merila za presojo:

- a. sodelovanje visokošolskega zavoda z okoljem ali delodajalci in s svojimi diplomanti

(Presoja se, ali je to sodelovanje ustrezna podlaga predvsem za stalno spremljanje potreb po znanju oziroma po diplomantih, spremljanje ustreznosti pridobljenih kompetenc oziroma učnih izidov, sprotno obveščanje študentov o tem in pomoč študentom pri načrtovanju njihove poklicne poti.)

- b. razvitost kariernih centrov, klubov diplomantov ali drugih organiziranih oblik

Pojasnilo:

Standard se selektivno uporablja, za razliko od 4. standarda je po njem treba obvezno presojati vse zavode, ki izvajajo študijske programe prve in druge stopnje, ne glede na to, ali je praktično izobraževanje obvezna sestavina teh programov. Kadar imamo opravka s slednjimi, se presoja sodelovanje zavoda s širšim okoljem, na primer: potrebe po znanju, kompetencah, za katere izobražuje, pomen za okolje, vpliv na njegov razvoj ...

Presoja je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o študentih, ob upoštevanju strateških usmeritev zavoda, načrtov za njegov prihodnji razvoj; gre za vsebinsko povezanost s študijskimi programi, ki jih zavod izvaja, njihovo samoevalvacijo, spreminjanjem in posodabljanjem.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pri presoji ni upoštevana vrsta zavoda oziroma vrsta in stopnja, pa tudi vsebina, področje in disciplina študijskih programov, ki jih izvaja;

- zavodom se priporoča tesnejša povezava z gospodarstvom oziroma delodajalci brez poglobljenega in tehtnega razmisleka predvsem o vsebini, področju, disciplini študijskega programa in kompetencah oziroma učnih izidih, za katere izobražuje;
- ugotovitev, da sodelovanje je, nič pa o tem, ali je ustrezno za spremljanje potreb po znanju, diplomantih ...; torej o tem, kar je naštetu v oklepaju pri merilu a).

Usmeritve za pravilno presojo:

Ker se tudi ta standard selektivno uporablja, se najprej prepričajmo, ali in katere študijske programe prve in druge stopnje zavod izvaja. Upoštevajmo razliko med visokošolskimi strokovnimi programi prve stopnje na eni strani ter univerzitetnimi programi prve stopnje in drugostopenjskimi programi na drugi. Šele takrat bomo lahko standard oziroma določbo pod točko a) ustrezno presodili:

- pri visokošolskem strokovnem izobraževanju bomo dali večji poudarek presoji sodelovanja z delodajalci in dejanskih možnosti za zaposlitev oziroma zaposlenosti diplomantov;
- pri univerzitetnem izobraževanju prve stopnje ter magistrskem izobraževanju pa presoji sodelovanja zavoda s širokim okoljem zaradi ugotavljanja potreb po znanju, kompetencah ..., ki jih tako izobraževanje ponuja.

6. standard: NOTRANJI SISTEM KAKOVOSTI OMOGOČA SKLENITEV KROGA KAKOVOSTI NA VSEH PODROČJIH DELOVANJA VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA.

Merila za presojo:

a. poznavanje pomena in vloge notranjega sistema kakovosti

(Iz poslovnika mora biti razviden notranji sistem kakovosti visokošolskega zavoda. Presoja se, ali je sklenjen krog kakovosti, kar se odraža v:

- metodološkem, primerljivem in preverljivem zbiranju podatkov, njihovem analiziranju in presojanju kakovosti dejavnosti visokošolskega zavoda,
- spremljanju zadovoljstva visokošolskih učiteljev in sodelavcev, znanstvenih delavcev, strokovnih in drugih delavcev, študentov in zunanjih deležnikov,
- sodelovanju, odgovornosti ter uresničevanju pravic in obveznosti deležnikov v samoevalvacijskih postopkih,
- načrtovanju, uresničevanju in spremljanju ukrepov za zagotavljanje in izboljševanje kakovosti dejavnosti visokošolskega zavoda oziroma za izboljšanje razvoja in napredka, odpravljanje napak in pomanjkljivosti.)

b. samoevalvacijsko poročilo za zadnje zaključeno samoevalvacijsko obdobje, ukrepi na podlagi samoevalvacije v obdobju od zadnje akreditacije ter načrt izboljšav za prihodnje samoevalvacijsko obdobje;

(Iz samoevalvacijskega poročila mora biti razvidno, da visokošolski zavod presoja:

- vsebine študijskih programov, njihovo spreminjanje in posodabljanje,
- ustreznost izvajanja študijskih programov,
- uspešnost študentov (njihov napredek, prehodnost, pridobivanje kompetenc oziroma učnih izidov ...),

- znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo visokošolskega zavoda,
- zadostnost in raznovrstnost materialnih in kadrovskih virov ter finančno uspešnost

ter da

- dokumentira ugotovljene pomanjkljivosti in napake ter predloge za izboljšave,
- odpravlja ugotovljene pomanjkljivosti in napake ter izboljšuje kakovost izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti ter drugih dejavnosti zavoda,
- analizira svoje dosežke.

Ugotavlja se tudi uresničevanje v naprej določenih vlog, pravic in odgovornosti deležnikov pri samoevalvaciji.)

- c. notranji sistem kakovosti omogoča in spodbuja razvijanje, povezovanje in posodabljanje izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti ter vpliv te dejavnosti na okolje

(Podlaga za presojo je samoevalvacijsko poročilo, podatki o izobraževalnem, znanstvenem, strokovnem, raziskovalnem oziroma umetniškem delu ter o spremembah študijskih programov.

Gre za podrobnejšo presojo razvoja dejavnosti visokošolskega zavoda z vsebinskega vidika. Ugotavlja se:

- ali notranji sistem kakovosti daje točne in kritične ocene stanja, kar podpira razvijanje izobraževalne, znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške dejavnosti in njenih vsebin, ter
- zadovoljstvo deležnikov z notranjim sistemom kakovosti.)

Pojasnila:

Presoja dokumentov, kot sta poslovnik kakovosti in samoevalvacijsko poročilo, se **mora osrediniti na vsebino oziroma kakovost samoevalvacije.**

Izpolnjevanje standarda je treba presojati v celoti, ne le deloma (praviloma po formalni plati - procesi samoevalvacije, predpisi, postopki ipd.). **Poudarek mora biti na vsebinski presoji; merila za presojo jasno in nedvoumno napotujejo k temu.**

Presoja je povezana s presojo po vseh standardih kakovosti na vseh področjih presoje zavoda ob upoštevanju študijskih programov, ki jih izvaja - na tej podlagi strokovnjaki predlagajo evalvacijo posameznih študijskih programov (praviloma na drugem obisku zavoda).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presoja se le notranji sistem kakovosti po formalni plati (razviden predvsem iz poslovnika kakovosti zavoda ali sorodnih predpisov) oziroma le formalni postopki brez vsebine;
- ugotovitev, da sodelovanje deležnikov je, nič pa o tem, ali je ustrezno - naštevanje sodelujočih pri samoevalvaciji brez ugotovitve njihove vloge, vpliva, mnenja, zahtev ...;
- ni ugotovitev, ali je samoevalvacija poglobljena, analitična, kritična ... ali in kako se presojajo vse dejavnosti zavoda;
- ni ugotovitev, kakšen vpliv imajo študenti, učitelji in drugi zaposleni ter drugi (zunanji) deležniki na razvoj in kakovost dejavnosti zavoda;

- pogosto navajanje anket brez vsebinske presoje izsledkov (poleg tega ankete niso edina oblika pridobivanja mnenj, predlogov, rešitev ...);
- le suhoparna navedba, da je krog kakovosti sklenjen, in nobene vsebinske utemeljitve, od kod taka ugotovitev.

Usmeritve za pravilno presojo:

Presodimo, ali je samoevalvacija dovolj poglobljena, kritična in celovita. Ali vsebinsko uravnoteženo zajema presojo vseh dejavnosti zavoda – od izobraževalne do znanstvene, strokovne, raziskovalne oziroma umetniške; odvisno tudi od vrste in stopnje študijskih programov, ki jih izvaja, oziroma od tega, kaj želi strateško razvijati – kakšni so njegovi strateški cilji. Ali zajema še oceno in pogled na razvoj kadrov, knjižnične dejavnosti, pa tudi prostorov, opreme, finančnega poslovanja zavoda?

Pomemben je razmislek, kako sistem kakovosti na zavodu umešča različne koncepte kakovosti ter kako dobro je njihova raba prilagojena posameznim področjem presoje.

Podrobne usmeritve za oceno samoevalvacije vsebin študijskih programov, njihovega spreminjanja in posodabljanja ter ustreznosti njihovega izvajanja so napisane pri evalvaciji študijskega programa (1. standard, stran 33 do 37, ter 3. standard, stran 39 do 40), na tem mestu naj le še enkrat opozorimo na to, da pri podaljšanju akreditacije presodimo predvsem, ali in kako (vsebinsko poglobljeno) zavod evalvira vse študijske programe, ki jih izvaja:

- ali evalviranje študijskih vsebin upošteva stopnjo in vrsto študija, disciplinarna merila oziroma merila stroke (poklica v primeru visokošolskega strokovnega študija);
- ali se vsebine študijskih programov pravilno posodablja glede na prvotni namen študija;
- ali se celovito obravnavajo učinki (primernost, kakovost ...) akreditiranih vsebin oziroma sprememb in kakšen je pogled različnih deležnikov nanje.

Samoevalvacija uspešnosti študentov (njihov napredek, prehodnost, pridobivanje kompetenc oziroma učnih izidov ...): Kakšna je analiza doseganja kompetenc oziroma učnih izidov? Prepričajmo se, da ne gre le za popisovanje povprečnih ocen in stopnje prehodnosti/dokončanja študija. Pomembna je analiza ugotovitev visokošolskih učiteljev, mnenj študentov in diplomantov (tudi delodajalcev, kadar gre za visokošolsko strokovno izobraževanje) o pridobljenih kompetencah oziroma učnih izidih. Ali je strokovni pogled nosilcev izobraževanja uravnotežen s pogledom študentov na lastno napredovanje pri študiju in na kakovost pridobivanja znanja in veščin?

Pomembni sta (samo)evalvacija znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela zavoda ter (samo)evalvacija ustreznosti izvajanja študijskih programov v povezavi s presojo kakovosti pedagoškega dela. Več o njuni presoji je pojasnjeno pri evalvaciji študijskega programa (1. standard). Usmeritve uporabimo za presojo na ravni zavoda.

(Samo)evalvacija materialnih, kadrovskih in finančnih virov mora biti oprta na vse dejavnosti, ki jih zavod izvaja. Ne pozabimo na posebno opremo, če je ta potrebna, in na to, ali zavod evalvira tudi kakovost teh virov zunaj sebe (na primer: materialne razmere in usposobljenost mentorjev za praktično izobraževanje v podjetjih, kadar izvaja študijske programe z obveznim praktičnim izobraževanjem).

Na sklenjenost kroga kakovosti ni dovolj gledati le s procesnega vidika PDCA. Kakšna naj bi bila vsebinsko zaključena in sklenjena samoevalvacija oziroma notranja ocena kakovosti, je pojasnjeno pri evalvaciji študijskega programa (2. standard).

7. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD DELEŽNIKE IN JAVNOST PRAVOČASNO OBVEŠČA O ŠTUDIJSKIH PROGRAMIH IN SVOJI DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

Dostopnost, vsebina, zanesljivost, razumljivost in natančnost informacij o dejavnosti visokošolskega zavoda, še posebej pa informacije o študijskih programih, njihovem izvajanju in znanstveni, strokovni, raziskovalni oziroma umetniški dejavnosti s področij in disciplin teh programov

(Preverjajo se vsebina, zanesljivost, razumljivost in natančnost informacij o dejavnosti visokošolskega zavoda ter njihova dostopnost kandidatom za študij, študentom, diplomantom, visokošolskim učiteljem in sodelavcem, znanstvenim delavcem, nepedagoškim delavcem, drugim deležnikom in širši javnosti.

Poleg splošnih podatkov o študijskih programih, vpisnih in izbirnih postopkih, poteku in dokončanju študija se presoja, ali kandidati za študij, študenti in drugi deležniki dobijo ustrezne informacije o:

- načinih poučevanja in študija, kompetencah oziroma učnih izidih, ki si jih pridobijo študenti ali diplomanti,
- načinih in možnostih za znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo študentov,
- umestitvi študijskih programov v SOK, EOK in EOVK,
- zaposljivosti diplomantov, potrebah po njihovem znanju oziroma možnostih za nadaljevanje študija.)

Pojasnilo:

Bolj kot naštevanje različnih oblik obveščanja naj se presodijo vsebina, zanesljivost, razumljivost, aktualnost informacij, in ugotovi, ali so pomembne za tiste, ki naj bi jim bile namenjene.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Golo naštevanje različnih oblik obveščanja, brez presoje informacij (standard ni presojan v skladu z določbami za presojo).

Usmeritve za pravilno presojo:

Po tem standardu kakovosti so dokaj natančno določene v merilih oziroma obrazcu za vlogo in praviloma upoštevane pri presoji, pazimo le, da so informacije o dejavnosti zavoda pravočasne, prave in uporabne za različne skupine deležnikov. Različnim skupinam morajo biti tudi prilagojene (po vsebini, glede na potrebe posamezne skupine študentov ipd).

8. standard: **ZAGOTOVLJENI SO VISOKOŠOLSKI UČITELJI IN SODELAVCI TER ZNANSTVENI DELAVCI ZA KAKOVOSTNO OPRAVLJANJE PEDAGOŠKEGA, RAZISKOVALNEGA IN DRUGEGA DELA.**

Merila za presojo:

- a. zagotavljanje pedagoškega in strokovnega razvoja visokošolskih učiteljev in sodelavcev od zadnje akreditacije

(Presoja se pomoč visokošolskega zavoda visokošolskim učiteljem in sodelavcem pri razvijanju njihove karierne poti (vanjo spada tudi usposabljanje visokošolskih učiteljev glede ocenjevanja znanja študentov, razvijanja in implementacije kakovostnih učnih metod, priprave študijskega gradiva ipd.; ob upoštevanju dela z različnimi skupinami študentov oziroma njihovih potreb). Ugotavlja se, ali visokošolski zavod vodi ustrezne evidence o tem in ali ima ustrezna dokazila (o usposabljanju, izobraževanju ...).

Presoja se tudi, ali sta zagotovljeni akademska svoboda in poštenost visokošolskih učiteljev in sodelavcev.)

- b. znanstveni, strokovni, raziskovalni oziroma umetniški dosežki visokošolskih učiteljev in sodelavcev

(Presojajo se raziskovalni oziroma umetniški dosežki v obdobju od zadnje akreditacije. Poročilo niso kopije podatkovnih baz: npr. cobiss, sicris. Navedite spletno povezavo do poročila, če je objavljeno.)

(Kakovost dela nosilcev in izvajalcev študijskih programov se presoja predvsem v razmerju do področja predmetov, katerih nosilci ali izvajalci so, v povezavi z vrsto, stopnjo, vsebino študijskega programa, študijskim oziroma umetniškim področjem, znanstveno disciplino in posebnostmi, značilnimi za področje ali disciplino. Izkazuje se z raziskovalnimi dosežki, njihovimi objavami, citati, umetniškimi deli, razstavami, prireditvami, izdelki, storitvami, ki so priznani, aktualni, sodobni in odmevni, in sicer za področje, na katerem so pedagoško dejavni. Če visokošolski zavod izvaja študijske programe tretje stopnje, je treba zagotoviti izpolnjevanje minimalnih raziskovalnih standardov in pogojev za mentorstvo doktorskim študentom.)

- c. merila visokošolskega zavoda za izvolitve v nazive in področja za izvolitve

(Presoja se, ali so v merilih upoštevani oziroma preseženi minimalni standardi agencije, ali so postopki za izvolitve učinkoviti in pregledni ter ali struktura področij za izvolitve zagotavlja stabilno kadrovsko strukturo in njen razvoj.

Presoja se, ali so člani senata izbrani tako, da so enakovredno zastopana vsa področja in discipline visokošolskega zavoda.)

- d. vrsta zaposlitve visokošolskih učiteljev in visokošolskih sodelavcev

Pojasnila:

Pri presoji izpolnjevanja standarda so pomembni vrsta zavoda ter vrsta in stopnja študijskih programov; še posebej pri točki b). Upoštevati je treba, kateri visokošolski učitelji so lahko v skladu z ZViS nosilci različnih vrst in stopenj študijskih programov; tudi od tega je odvisno, ali se od njih

zahteva predvsem strokovno (predavatelji, višji predavatelji) ali znanstveno-raziskovalno oziroma umetniško delo (docenti, izredni in redni profesorji).

Pri vrsti zaposlitve in ugotavljanju FTE, ki se razlikujeta glede na vrsto zavoda, je treba upoštevati 14. člen ZViS.

Pomemben je pogled visokošolskih učiteljev in sodelavcev na izpolnjevanje meril oziroma standardov kakovosti na kadrovskem področju.

V pomoč pri presoji standarda je baza podatkov o raziskovalni dejavnosti.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o dejavnosti zavoda (3. standard) in samoevalvaciji zavoda (6. standard). Povezana je tudi s študenti (11. standard) in materialnimi razmerami.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- standard se le delno presoja (opuščanje presoje po posameznih točkah, največkrat a) in b));
- pomanjkljivo presojanje standarda pri točki a); samo navajanje načrtov ali dokazil o usposabljanju kadrov ni dovolj – treba je presoditi vsebino (ustreznost) usposabljanja ob upoštevanju mnenj visokošolskih učiteljev in sodelavcev;
- presoja kadrov ni povezana z značilnostmi vrste zavoda oziroma študijskih programov, ki jih izvaja;
- iz presoje ni razvidno, da so visokošolski učitelji znanstveno, strokovno, raziskovalno ali umetniško dejavni na področjih vseh študijskih programov, ki jih zavod izvaja;
- le naštevanje projektov, programov, dosežkov ... brez vsebinske presoje;
- presojanje znanstveno-raziskovalnega dela, čeprav zavod izobražuje le po visokošolskih strokovnih študijskih programih;
- presojanje pretežno znanstveno-raziskovalnega dela, čeprav zavod izobražuje le po študijskih programih z umetniških področij,
- mešanje ali enačenje znanstveno-raziskovalnega dela z delom pri praktičnem izobraževanju ali strokovnim delom.

Usmeritve za pravilno presoj:

Usmeritve za presoj znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela so popisane pri 3. standardu; razlika je, da se preusmerimo k ugotavljanju tega dela za posamezne nosilce študijskih programov. To pomeni, da lahko posameznik nekatere projekte »prinese s seboj« oziroma da ni nujno, da so vsi matični na zavodu, ki se presoja.

Naj še enkrat poudarimo, da je za kakovost znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela učiteljev pomembna ocena končnega stanja – ocena vrednosti, odmevnosti, kakovosti strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških dosežkov.

Pomembno je, da ugotovimo:

- za poučevanje v kateri vrsti (ob upoštevanju posebnosti programa) in stopnji študijskega programa presojamo kakovost nosilcev predmetov; katero delo morajo glede na to poleg pedagoškega pretežno opravljati (znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško);
- ali so visokošolski učitelji strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavni na področju študijskih programov, katerih nosilci so.

Kadar zavod izvaja doktorske študijske programe, moramo raziskovalno delo nosilcev presoditi s pogledom na možnosti za raziskovalno delo študentov v teh programih, predvsem:

- ustreznost projektov za njihovo delo, in sicer po vsebini in zahtevnosti;
- kakovost raziskovalnega dela študentov na eni strani ter ustreznost (povezava s študijskimi programi, ki jih zavod izvaja) in kakovost raziskovalnega dela njihovih mentorjev – nosilcev predmetov na drugi;
- kakovost dosežkov mentorjev – nosilcev predmetov;
- kakovost vzorca doktoratov oziroma doktorskih raziskav.

Pri presoji kakovosti kadrov je torej pomembna presoja po fazi končnega stanja tako za kakovost pedagoškega dela kot za kakovost znanstvenega, strokovnega, raziskovalnega oziroma umetniškega dela učiteljev in raziskovalcev.

Pri presoji zagotavljanja pedagoškega in strokovnega razvoja visokošolskih učiteljev in sodelavcev od zadnje akreditacije ne ugotavljajmo le števila izobraževanj oziroma dogodkov; tudi tu je potrebna vsebinska presoja. Oprta naj bo na samoevalvacijo in na strokovna mnenja deležnikov.

Ugotovimo:

- kaj visokošolski učitelji potrebujejo, kakšno je njihovo mnenje o izobraževanjih, usposabljanjih, seminarjih ipd., ki jih zavod ponuja oziroma jih je vnesel v načrt izobraževanja kadrov;
- ali se je zavod pri načrtovanju izobraževanja in odbiri dogodkov, povezanih z njim, posvetoval z visokošolskimi učitelji in sodelavci ter ali je upošteval njihove potrebe;
- kakšna je bila ocena izobraževanja (še posebej tistih, ki jim je bilo namenjeno).

Izogibajmo se:

- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto: opiranju presoji kakovosti raziskovalnega dela na preštevanje objav in raziskovalnih projektov – brez prepoznave njegove notranje vrednosti in dosežkov;
- faznemu odmiku, usmerjenemu v uvajanje razgovorov z zaposlenimi, oblike in obseg zaposlitve, načrt za izobraževanje učiteljev. Namesto obravnave pedagoških in raziskovalnih kompetenc učiteljev je pozornost odmaknjena v presojo spremljajočih razmer.

9. standard: **ZAGOTOVLJENI SO STROKOVNO-TEHNIČNI IN UPRAVNO-ADMINISTRATIVNI DELAVCI (V NADALJEVANJU: NEPEDAGOŠKI DELAVCI) ZA UČINKOVITO POMOČ IN SVETOVANJE.**

Merila za presojo:

- a. vrste in ustreznost pomoči ter svetovanja študentom in drugim deležnikom
- b. število, delovno področje in izobrazbena struktura nepedagoških delavcev

(Presoja se, ali število, delovno področje in izobrazbena struktura nepedagoških delavcev ustrezajo zahtevnosti nalog, ki jih opravljajo, številu vpisanih študentov ter razvejenosti visokošolskega zavoda oziroma področjem in disciplinam, na katerih opravlja svojo dejavnost.)

- c. izobraževanje in usposabljanje nepedagoških delavcev

(Presoja se pomoč visokošolskega zavoda pri razvijanju poklicne poti nepedagoških delavcev, še posebej pomoč pri delu z različnimi skupinami deležnikov ob upoštevanju njihovih potreb. Ugotavlja se, ali visokošolski zavod vodi evidence o uresničevanju načrta in ima dokazila o usposabljanju oz. izobraževanju.)

Pojasnilo:

Presojati je treba po vseh točkah v skladu s predpisanimi določbami. Pomemben je pogled nepedagoških delavcev na izpolnjevanje tega standarda kakovosti.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Izpuščena presoja po točki c).

Usmeritve za pravilno presojo:

Presoja nepedagoških delavcev je tesno povezana z velikostjo zavoda in razvejenostjo njegovih dejavnosti oziroma številom, vrsto in stopnjo študijskih programov, po katerih izobražuje, z načini izvajanja izobraževanja, potrebami različnih skupin študentov ... Od tega so namreč odvisne tako različne vrste in ustreznost pomoči ter svetovanja študentom in drugim deležnikom kot število in izobrazbena struktura nepedagoških delavcev.

Pomembno je, da poleg znanih in stalnih nalog, ki jih opravljajo delavci v referatih za študentske zadeve in katerih presoja je ustaljena in dobra, razmislimo tudi o tem:

- za pomoč pri organizaciji izobraževanja katere vrste in stopnje študijskega programa presoja mo kakovost dela nepedagoških delavcev (na primer organizacija praktičnega izobraževanja, terenskih vaj, seminarjev, projektov; priprava laboratorijev ipd.);
- ali so nepedagoški delavci ustrezno usposobljeni za vrste pomoči, ki jih ponujajo.

Nepedagoški delavci so raznolika skupina. Med njimi so tudi ljudje, ki visokošolsko dejavnost podpirajo bolj posredno in niso v rednem stiku s študenti. Gre za računalničarje, hišnike in ljudi, ki so v pomoč vodstvu ter skrbijo za zagotavljanje materialnih in kadrovskih razmer. Vsi strokovni delavci potrebujejo dobre materialne razmere za svoje delo. Biti morajo primerno obremenjeni in zagotovljena jim mora biti ustrezna organizacijska podpora. Tudi kakovost njihovega medsebojnega sodelovanja je odvisna od končne kakovosti strokovne podpore.

Pri presoji zagotavljanja strokovnega razvoja oziroma izobraževanja in usposabljanja nepedagoških delavcev ne preštevajmo le izobraževanj oziroma dogodkov; tudi tu je potrebna vsebinska presoja. Oprta naj bo na samoevalvacijo in na mnenja deležnikov. Ugotovimo:

- kakšno usposabljanje potrebujejo glede na delo, ki ga opravljajo, kakšno je njihovo mnenje o izobraževanjih, usposabljanjih, seminarjih ipd., ki jih zavod ponuja oziroma jih je vnesel v načrt izobraževanja kadrov;
- ali se je zavod pri načrtovanju izobraževanja in odbiri dogodkov, povezanih z njim, posvetoval z delavci ter ali je upošteval njihove potrebe;
- kakšna je bila ocena izobraževanja (še posebej tistih, ki jim je bilo namenjeno).

ŠTUDENTI (14. člen meril)

10. standard: VISOKOŠOLSKI ZAVOD ŠTUDENTOM ZAGOTAVLJA USTREZNO POMOČ IN SVETOVANJE.

Merila za presojo:

- a. upoštevanje raznolikosti in potreb študentov pri vzpostavljanju in določanju vsebine svetovanja oziroma pomoči zanje

(Presoja se, ali visokošolski zavod upošteva raznolikost študentov in njihove potrebe (redni, izredni, s posebnimi potrebami, tuji študenti, študenti z različnimi oblikami invalidnosti). Gre za:

- vrste in vsebino pomoči in svetovalnih storitev,
- načine pomoči in svetovanja,
- dostopnost storitev oziroma nepedagoških delavcev,
- dostopnost visokošolskih učiteljev in sodelavcev.)

- b. pravočasno in učinkovito obveščanje študentov

(Študenti morajo pravočasno dobiti tako informacije za nemoten in učinkovit študij kot informacije v zvezi z delovanjem visokošolskega zavoda, tudi o delovanju notranjega sistema kakovosti. Obveščanje se presoja ob upoštevanju 7. standarda s področja presoje »delovanje visokošolskega zavoda«.)

- c. spremljanje zadovoljstva študentov s storitvami

Pojasnilo:

Za ustrezno presojo (po vseh točkah in določbah o presoji) je pomemben pogled študentov na izpolnjevanje standarda. To velja za presojo po vseh standardih kakovosti, predpisanih na področju študenti. Ugotovitve se ne smejo opirati samo ali pretežno na izsledke študentskih anket, ki velikokrat niso niti reprezentativne.

Presoja izpolnjevanja tega standarda je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih in na področju delovanja zavoda (6. in 7. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pogled študentov v ugotovitvah ni vsebovan ali je le delno;
- ugotavljanje spremljanja zadovoljstva študentov s storitvami ni vsebinsko utemeljeno – »zadovoljstvo« pomeni opredelitev do kakovosti, primernosti, razsežnosti storitev ipd. ob upoštevanju meril pod točkama a) in b).

Usmeritve za pravilno presojo:

Tudi pri presoji tega standarda moramo upoštevati značilnosti in vsebino vseh študijskih programov, po katerih zavod izobražuje, načine izvajanja študija, morebitne različne skupine študentov (redni, izredni, tuji, s posebnimi potrebami ...) ter ugotovitve pri presoji predvsem 6., 7., 8. in 9. standarda primerjati z mnenji študentov. Pomemben je torej pogled vseh deležnikov (kadrov in

študentov) na isto problematiko. Šele s poglobljenim razmislekom o vseh mnenjih lahko pomoč in svetovanje študentom objektivno presodimo – enako velja seveda tudi za druge standarde.

Ne zadovoljimo se le z naštevanjem vrst oziroma načinov pomoči in svetovalnih storitev, temveč jih vsebinsko ovrednotimo, pri čemer upoštevajmo naštetu v prvem odstavku. Podobno velja za dostopnost storitev oziroma nepedagoških delavcev ter visokošolskih učiteljev in sodelavcev; na primer to, da so kadarkoli dosegljivi po elektronski poti ali nasprotno, samo po sebi ne pomeni veliko. Všečnosti, komoditete, ozkih ali lastnih interesov ... ne smemo izključno enačiti s kakovostjo, saj so le en in za kakovost izobraževanja ne vselej pomemben vidik kakovosti.

11. standard: **ŠTUDENTI IMAJO ZAGOTOVLJENE USTREZNE RAZMERE ZA KAKOVOSTEN ŠTUDIJ, ZNANSTVENO, STROKOVNO, RAZISKOVALNO OZIROMA UMETNIŠKO DELO TER ZA OBŠTUDIJSKO DEJAVNOST.**

Merila za presojo:

- a. izvajanje študija in razmere zanj glede na potrebe in pričakovanja študentov

(Pričakovanja in potrebe študentov glede poteka študija oziroma izvajanja študijskega programa ter razmer zanj se presojajo tudi glede na obliko in vrsto študija (redni, izredni, e-izobraževanje, študij na daljavo).)

- b. omogočanje ustreznega strokovnega, umetniškega in raziskovalnega dela študentov

(Presoja se sodelovanje študentov pri raziskavah, projektih in drugih akademskih dogodkih, odvisno od vrste in stopnje študijskega programa ob upoštevanju 33. člena ZViS.)

- c. razmere za obštudijsko dejavnost

Pojasnilo:

Presoja izpolnjevanja tega standarda je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, materialnih razmerah in na področju delovanja zavoda (3., 4., 5. in 6. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pomanjkljiva presoja merila pod točko b); strokovno, umetniško in raziskovalno delo študentov je treba presoditi po vsebini – ob upoštevanju značilnosti, posebnosti študijskih programov, ki jih zavod izvaja;
- delna presoja standarda pod točko b) je zapisana pri kadrih, čeprav bi morala biti na področju »študenti«.

Usmeritve za pravilno presojo:

Mnenje študentov ob presoji določb tega standarda primerjajmo z ugotovitvami visokošolskih učiteljev in drugih deležnikov oziroma s samoevalvacijskimi izsledki zavoda.

Pri presoji izvajanja študija in razmer zanj dosledno upoštevajmo, da morajo biti pričakovanja in potrebe študentov stvarne in utemeljene. Pričakovanja naj bodo povezana z izboljšanjem kakovo-

sti, ne pa z zmanjševanjem zahtev pedagoškega kadra za opravljanje s programom predpisanih nalog, doseganje učnih izidov oziroma kompetenc ali z olajšanjem dela študentom po sebi.

Kakšen je pogled študentov na spremljanje napredka pri študiju, tudi na prehodnost, pridobivanje kompetenc oziroma učnih izidov? Ali je pogled na lastno napredovanje pri študiju in na kakovost pridobivanja znanja in veščin primerljiv s strokovnim pogledom nosilcev izobraževanja? Če so pri tem pomembne razlike, ugotovimo zakaj, njihov pomen in posledice; primerjajmo mnenja in šele nato sprejmimo odločitve.

Tudi pri presojanju mnenja študentov o načinih in oblikah poučevanja moramo dosledno upoštevati vsebino, značilnosti in posebnosti programov, ki jih zavod izvaja. Zahtevnost študija – zahtevnost in poglobljenost študijskih vsebin, kognitivne in praktične spretnosti, kompleksnost predvidenih sposobnosti študentov in zmožnost njihovega razvoja glede na različne oblike pedagoškega usmerjanja ter njihovo predznanje so tisto, kar narekuje okoliščine izvajanja predmeta/študija oziroma kar naj bo izhodišče za presojo kakovosti. S tem mora biti povezana tudi presoja materialnih razmer za izvedbo študijskega programa v naslednjem področju presoje, predvsem knjižnično gradivo, baze podatkov in povezave za študijski program, ki ga presojujemo.

Kaj pa mnenje študentov o praktičnem izobraževanju? Ne gre le za mnenje o (ne)ustreznosti organiziranja tega izobraževanja, odgovorijo naj še na vprašanja:

- ali si je s praktičnim izobraževanjem mogoče pridobiti s programom določene kompetence, znanje, spretnosti in veščine oziroma ali je to izobraževanje primerno zahtevno;
- ali je podjetje ustrezno za izvajanje tega izobraževanja (od usposobljenosti mentorjev v njih do razmer za prakso);
- ali to izobraževanje poteka kakovostno ob sodelovanju visokošolskih učiteljev na zavodu, mentorjev v podjetjih in študentov;
- ali jim je pri praksi zaupana primerna stopnja samostojnosti in odgovornosti;
- kako ocenjujejo to, kar so pri praksi ustvarili oziroma izdelali;
- ali to izobraževanje diplomanta usposobi za samostojno delo?

Pomembno je tudi mnenje študentov o raziskovalnem delu, posebej v doktorskih študijskih programih. Ali jim zavod omogoča študij v skladu s 33. členom ZViS, ki opredeljuje posebnosti stopenj in vrst študijskih programov? Kakšno je njihovo mnenje o vsebini in zahtevnosti raziskave oziroma raziskovalnega projekta, v kateri sodelujejo, o kakovosti lastnega raziskovalnega dela? So jim pri slednjem na voljo primerni mentorji?

Kakšno je mnenje študentov o ocenjevanju njihovega dela? Ali menijo, da:

- omogoča učitelju dejanski vpogled v usvojeno znanje, veščine, spretnosti;
- omogoča študentu spremljanje lastnega napredka, ga vzpodbuja h kakovostnemu sprotnemu delu in poglobljenemu študiju;
- omogoča izpolnjevanje vseh študentskih obveznosti; so izpitni roki ustrezno razporejeni;
- omogoča pridobitev s programom določenih kompetenc oziroma učnih izidov;
- omogoča prepoznavanje študentskih odlik ali njegovih posebnosti?

Pomembno:

Pazimo na to, da se ne bomo pri presoji zadovoljstva študentov s poučevanjem zadovoljili s stališči, ki bi utegnili temeljiti na ugodju, všečnosti in osebni koristi, ter zanemarili stroko na tem področju. Ali in kdaj sploh je primerno o kakovosti poučevanja razmišljati v kontekstu zadovoljstva s storitvijo?

Pogled na kakovost poučevanja ne more biti razvit le v kontekstu učinkovitosti, optimalnosti, uspešnosti in preglednosti (organizacijsko-upravljavski in ekonomski koncept kakovosti), ampak je pomembno razmišljati tudi o strokovnih in akademskih ciljih in učinkih poučevanja.

Poleg študentskega mnenja je pomemben vir za presojo predvsem refleksija učiteljev – razmislek o namenih in učinkih oziroma kakovosti poučevanja. Pomembna je strokovna in akademska ocena pedagoškega dela (podajanja znanja, sistematiziranja, umeščanja v disciplino, poglobljanja, posploševanja ...). Enako je pomemben pogovor o vrednotah in idealih poučevanja, o tem, kaj je dobro poučevanje. Konkretnije so lahko viri: strokovna anketa, fokusne skupine, razgovori, zunanje evalvacije poučevanja (ki jih izvajajo kolegi s področja po eni strani ali visokošolski didaktiki po drugi), pedagoški dnevniki in strokovni komentarji učiteljev na mnenja študentov.

Pomemben je razmislek o vplivu discipline na poučevanje, torej upoštevanje meril oziroma značilnosti disciplinarno-specifične visokošolske didaktike. Koga učitelji sploh izobražujejo? Teoretike, aplikativce, kritike, ustvarjalce ... Kako dobri so diplomanti v tem pogledu?

Več o poučevanju je opisano pri evalvaciji študijskega programa (1. standard, presoja pedagoškega dela, stran 35 do 36).

12. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD VARUJE PRAVICE ŠTUDENTOV.**

Merila za presojo:

- a. delovanje organov visokošolskega zavoda na tem področju
- b. mehanizmi za prepoznavanje in preprečevanje diskriminacije ranljivih skupin študentov ter diskriminacije na podlagi osebnih okoliščin in prepričanj študentov

(Presojajo se tudi preglednost, pravočasnost in objektivnost delovanja organov visokošolskega zavoda pri varovanju pravic študentov (poleg organov, določenih z zakonom, predvsem pritožbenega organa visokošolskega zavoda, različnih komisij, povezanih s študijem, ipd.) ter pravočasno obveščanje študentov o tem.)

- c. sodelovanje predstavnikov študentov v organih zavoda z drugimi študenti

(Presojajo se organiziranost, preglednost, pravočasnost in sprotno sodelovanje predstavnikov študentov z drugimi študenti – pridobivanje mnenj in korektno zastopanje prevladujočih interesov študentov.)

Pojasnilo:

Presoja izpolnjevanja tega standarda je povezana predvsem s presojo na področju delovanja zavoda (2. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- naštevanje organov zavoda brez presoje njihovega delovanja;
- navajanje, da imajo študenti svoje predstavnike povsod, nič pa o tem, ali svojo vlogo kakovostno opravljajo ob upoštevanju določb v oklepajih pri točki c.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovitev, da je zavod organiziran v skladu s predpisi, ne pomeni kakovosti njegovega delovanja. Treba je oceniti, kako organi zavoda delujejo, ali varujejo pravice vseh študentov, jih pravočasno obveščajo tako o pravicah in dolžnostih, morebitnih posledicah, možnostih za pritožbe, rokov za nje? Ali na zavodu dosledno spoštujejo določbe aktov in svojih statotov pri obravnavanju študentov? Ali so odločitve teh organov objektivne oziroma nepristranske in pravočasne ...?

Pridobimo si torej mnenje študentov o delovanju in vsebini delovanja vseh pomembnih organov zavoda. Posebno pozornost namenimo ugotovitvam študentov o tem, ali zavod preprečuje in prepoznava različne oblike diskriminacije študentov, kako učinkovito ukrepa ob tem ter ali ustrezno zavaruje »žrtve« in kaznuje povzročitelje.

Poleg diskriminacije ranljivih skupin študentov na podlagi osebnih prepričanj in okoliščin ugotovimo, ali zavod zagotavlja spolno nedotakljivost študentk in študentov, ali ima ničelno toleranco do vsakršnega spolnega nadlegovanja. Kako je zavod organiziran, kakšne ukrepe in kako hitro jih sprejme, kadar to nadlegovanje zazna? Tudi ugotovitev, da imajo študenti svoje predstavnike v organih zavoda v skladu z ZViS, ne pomeni kakovosti. Študentski predstavniki naj odgovorijo na vprašanja, kot so:

- ali so vaši predlogi in stališča ustrezno upoštevana pri sprejemanju odločitev;
- ali lahko enakopravno sodelujete v razpravi in odločate o vseh problematikah, še posebej tistih, ki zadevajo študente;
- ali dosledno predstavljate mnenja, predloge in stališča študentov na zavodu: kako pridete do njih oziroma kaj naredite, da si jih pridobite;
- ali redno obveščate študente o delu v organih in sprejetih odločitvah in kako.

Od preostalih študentov ter od drugih deležnikov v organih upravljanja pa si pridobimo oceno dela študentskih predstavnikov in odgovore obeh skupin primerjamo med seboj, da lahko ugotovimo dejansko stanje.

13. standard: ŠTUDENTI SODELUJEJO PRI VREDNOTENJU TER POSODABLJANJU VSEBIN IN IZVAJANJA DEJAVNOSTI VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA.

Merila za presojo:

- a. sodelovanje pri oblikovanju poslanstva, strateških usmeritev, pri samoevalvaciji visokošolskega zavoda in študijskih programov ter pri njihovem spreminjanju

(Presoja se, ali študenti sodelujejo pri:

- oblikovanju poslanstva in strateških usmeritev visokošolskega zavoda,
- samoevalvaciji dejavnosti visokošolskega zavoda, dajejo predloge za izboljšave in nadaljnji razvoj ter ali se njihovi predlogi obravnavajo in upoštevajo,
- evalvaciji izvajanja študijskih programov ter pri njihovem spreminjanju oziroma prenavljanju in posodabljanju.)

- b. načini zagotovitve sodelovanja pri samoevalvaciji in posodabljanju dejavnosti

(Študentske ankete, njihova analiza in seznanjanje študentov z izsledki so le ena izmed oblik pridobivanja mnenj študentov.)

Pojasnilo:

Presoja izpolnjevanja tega standarda je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti na področju delovanja zavoda (6. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presoja sodelovanja študentov samo prek anketiranja in predstavnikov v organih zavoda;
- standard se ne presoja po vseh določbah iz oklepaja pri točki a).

Usmeritve za pravilno presojo:

Glejte usmeritve za presojo samoevalvacije zavoda (6. standard, stran 75) ter si pomagajte z usmeritvami pri presoji standardov za evalvacijo študijskega programa tam, kjer zadevajo študente.

MATERIALNE RAZMERE (15. člen meril)

14. standard: **VISOKOŠOLSKI ZAVOD ZAGOTAVLJA PRIMERNE PROSTORE IN OPREMO ZA IZVAJANJE SVOJE DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

(Prostori in oprema se presojajo ob upoštevanju potreb za pedagoško, znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost, načina izvajanja študijskih programov, števila vpisanih študentov in potreb kadrov. Preverja se tudi vzdrževanje in posodabljanje opreme oziroma računalniških programov, še posebej, kadar visokošolski zavod izvaja e-študij oziroma študij na daljavo. Na obisku visokošolskega zavoda se preverijo pogodbe o lastništvu oziroma najemu.)

Pojasnilo:

Zavod mora imeti zagotovljenih dovolj ustreznih prostorov in opreme za opravljanje vseh svojih dejavnosti. Če nima lastnih prostorov in opreme, mora imeti veljavne pogodbe o najemu. Preverimo tudi njihovo trajanje.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Ugotavljanje ustreznosti prostorov in opreme samo za izvajanje izobraževalne dejavnosti (določbe v oklepaju pri merilih za presojo standarda niso v celoti upoštevane).

Usmeritve za pravilno presojo:

Presoja ustreznosti prostorov in opreme je zapisana pri prvi akreditaciji zavoda (8. in 9. standard, stran 62 do 63).

Ta razdelek namenjamo premisleku o presoji kakovosti laboratorijev na aplikativnih študijskih področjih. Prvi pogoj za dober laboratorij je prostorska zmogljivost. Ta vpliva na količino opreme, ki jo

je mogoče v laboratoriju namestiti. Primernost opreme ni odvisna le od zahtev znanstveno-raziskovalnega dela, temveč tudi od posebnosti študijskega programa, ki vsebuje laboratorijske vaje.

Če študijski program izobražuje za zaposljivost (predvsem visokošolski strokovni študij), je bistveno, da bodo študenti v laboratoriju delali z enako ali podobno opremo kot v delovnem okolju. Računalnik pri tem ni tako pomemben, kot je pomembna tehnološka in programska oprema. Prav tako je bolj kot zagotovitev orodij za delo pomembno število kosov in vrednost tehnološke opreme.

Če je študij znanstven, se vprašanje o kakovosti opreme poveže s kriteriji znanstvenega raziskovanja na posameznem področju. Študent se usposobi za ravnanje z dražjo in zahtevnejšo opremo, ki je boljša od tiste v gospodarstvu in s katero se lahko ustvarja znanost. S pomočjo takšne opreme nastajajo znanstveni izsledki, ki v petih do desetih letih privedejo do inovacije in aplikacije. Če za osnovno usmeritev pomislimo na vrednost takšne opreme, so posamezni kosi, sicer odvisno od področja, dražji od 50.000 EUR. Dober znanstveni laboratorij je preskuševališče, ki ga tudi v podjetjih ni mogoče najti. Podjetja tako zahtevne opreme praviloma nimajo.

Laboratorij potrebuje uporabno dovoljenje. Ob upoštevanju števila vpisnih mest naj bi sprejel dovolj ljudi. Bil naj bi primerno osvetljen in v njem naj bi bilo ustrezno poskrbljeno za varnost.

Če ima zavod dobro opremljene laboratorije, je verjetno, da večino svojih sredstev namenja za laboratorijsko opremo.

Omenjena kvantitativna merila ne morejo biti izključna za oceno kakovosti, ki je vsekakor večplastna. Lahko pa so ji v pomoč.

15. standard: **ZAGOTOVLJENE SO PRILAGODITVE ŠTUDENTOM Z RAZLIČNIMI OBLIKAMI INVALIDNOSTI.**

Merila za presojo:

- a. prilagoditve prostorov in opreme
- b. komunikacijska in informacijska dostopnost

(Prilagoditve prostorov in opreme ter komunikacijska in informacijska dostopnost morajo študentom zagotoviti primerno sodelovanje pri študiju in omogočati uresničevanje njihovih potreb.)

- c. prilagoditve študijskih gradiv in izvajanja študija

(Presoja se, ali prilagoditve študentom zagotavljajo primeren študij in omogočajo uresničitev njihovih potreb.)

Pojasnilo:

Standard mora biti izpolnjen predvsem po merilih a) in b). Neizpolnjevanje standarda, češ da zavod nima invalidov, je večja pomanjkljivost oziroma neskladnost. Le pri presoji pod točko c) je mogoče ugotoviti, da prilagoditev izvajanja študija in gradiv še ni, ker zavod nima študentov invalidov.

Presoja tega standarda je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti na področju študenti.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Kljub ugotovitvi, da zavod standarda ne izpolnjuje, presoja sporoča, da je to razumljivo zaradi njegove majhnosti, »mladosti« in zato, ker nima vpisanih študentov invalidov.

Usmeritve za pravilno presojo:

Pri presoji upoštevajmo posebne smernice, nastale v sodelovanju z različnimi organizacijami za invalide, objavljene tudi na spletni strani agencije: **Smernice za dostopnost v terciarnem izobraževanju v Republiki Sloveniji:** <https://www.nakvis.si/akreditacije-in-evalvacije-v-visokem-solstvu/zakonodaja/>.

16. standard: **ZAGOTOVLJENI SO USTREZNI IN STABILNI FINANČNI VIRI ZA IZVAJANJE IN NADALJNI RAZVOJ VISOKOŠOLSKE DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

(Presoja se, ali finančni načrt omogoča nemoteno delovanje in razvijanje visokošolskega zavoda ter ali je narejen ob upoštevanju:

- virov financiranja visokošolskega zavoda,
- števila in predvidenega števila vpisanih študentov,
- števila visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih delavcev,
- infrastrukture za izobraževalno in področno znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško dejavnost,
- infrastrukture za podporno dejavnost,
- razvijanja in izboljševanja kakovosti dejavnosti visokošolskega zavoda,
- nadaljnega razvoja ali morebitne načrtovane širitve visokošolske dejavnosti.)

Pojasnilo:

Presoja se tudi ocena zavoda za štiri prihodnja leta oziroma za obdobje, ki ga s pogodbo določi z ministrstvom, pristojnim za visoko šolstvo (kadar gre za financiranje iz javnih sredstev). Standard je treba presojati tudi ob upoštevanju načrtovanega razvoja zavoda (strateških usmeritev ipd.)

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- kljub ugotovljeni nezadostnosti (celo minusu) finančnih sredstev pomanjkljivosti niso zaznane;
- standard ni presojan v skladu z določbami v oklepaju.

Usmeritve za pravilno presojo:

Na tem mestu naj poudarimo, da je bilo pri številnih zavodih ugotovljeno pomanjkanje sredstev za njihovo delovanje – tudi pri javnih zavodih, katerih dejavnost se financira iz proračuna. Kljub temu standard presodimo po vseh določbah za presojo in opozorimo na pomanjkljivosti; slednje tudi pojasnimo.

Na drugi strani presodimo, ali je primerno, da:

- zavod opira svoje financiranje le na pridobivanje sredstev iz šolnin – pri tem ni zanemarljivo število vpisanih študentov;
- se zavod zanaša na pridobitev koncesije za opravljanje svoje dejavnosti – kaj pa, če mu slednja ne bo dodeljena, kar je glede na dodeljevanje koncesij v zadnjih desetih letih zelo verjetno.

Kako zanesljivi so morebitni drugi viri za financiranje zavoda?

Pri izrekanju priporočil za večanje raznolikosti pridobivanja finančnih sredstev in predvsem za krepitev financiranja iz trga je treba temeljito presoditi učinke vpliva financerjev na avtonomijo, akademsko svobodo in na nemoteno raziskovanje doktorandov (če ima zavod tudi doktorski študij) ter upoštevati tudi vrsto zavoda in predvsem njegova študijska in raziskovalna področja, ki lahko segajo v čiste discipline.

17. standard: **KNJIŽNICA VISOKOŠOLSKEGA ZAVODA IMA USTREZNO ŠTUDIJSKO, STROKOVNO IN ZNANSTVENO LITERATURO TER ZAGOTAVLJA KAKOVOSTNE KNJIŽNIČNE STORITVE.**

Merila za presojo:

- a. ustreznost študijske, strokovne in znanstvene literature
- b. založenost knjižnice, dostopnost gradiva, informacijska bibliografska podpora in dostop do baz podatkov

(Ustreznost literature, založenost knjižnice in dostopnost gradiva, informacijska podpora in dostop do baz podatkov se presojajo ob upoštevanju:

- znanstvenih, strokovnih, raziskovalnih oziroma umetniških področij visokošolskega zavoda,
- vrste in stopnje študijskih programov, ki jih izvaja,
- načina študija ali izvajanja študijskih programov,
- števila ter potreb študentov, visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih delavcev.)

- c. strokovna pomoč zaposlenih v knjižnici

(Na obisku visokošolskega zavoda se preverjajo dokazila o izobrazbi knjižničnih delavcev. Presojajo se tudi morebitna dokazila o usposabljanju knjižničnih delavcev za svetovanje in pomoč študentom ter drugim deležnikom.)

- d. razvoj knjižnične dejavnosti

(Razvoj te dejavnosti se presoja na področju študijskih programov.)

Pojasnila:

Za visokošolsko knjižnico, ki jo potrebuje zavod za izvajanje svoje dejavnosti, **veljajo enaki pogoji ne glede na to, ali je javni ali zasebni.**

Pri podaljšanju akreditacije zavodu je treba ugotoviti, ali izpolnjuje določbe **14. člena ZVis**, v katerem je predpisana visokošolska knjižnica. Pogodbe z različnimi splošnimi knjižnicami niso ustrezne.

Presoja tega standarda je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti na področju kadri, študenti in delovanja zavoda (3. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- standard ni presojan po vseh merilih za presojo (določbah v oklepaju);
- čeprav zavod ustrezno knjižnico šele vzpostavlja (nima na primer niti temeljne literature), večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti niso ugotovljene.

Usmeritve za pravilno presojo:

Presoja visokošolske knjižnice naj bo dovolj natančna; treba je ugotoviti in presoditi količino in kakovost gradiva v povezavi z dejavnostmi, ki jih zavod razvija, in študijskimi programi, ki jih izvaja.

Ugotovimo:

- ali je s področij in disciplin študijskih programov knjižnica ustrezno založena, ali je literatura oziroma gradivo primerna za vrste in stopnje programov, ki jih zavod izvaja;
- ali gradivo ustreza načinom izobraževanja in ali zadošča številu ter potrebam študentov, visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter drugih delavcev;
- kakšna sta informacijska podpora in dostop do baz podatkov;
- ali je čitalniška zmogljivost ustrezna.

Pri presoji preverimo, ali:

- so v organizacijski strukturi zavoda jasno razvidni status in naloge visokošolske knjižnice ter ali je opredeljena odgovornost za njeno delovanje in evalvacijo njenih dejavnosti; kaže oziroma imata razvoj knjižnice in načrt zanj jasno opredeljene cilje ob upoštevanju strateškega razvoja zavoda in ciljev, ki si jih je postavil (1. standard);
- knjižnica zagotavlja:
 - dostopnost učbenikov, obvezne in priporočene literature in zaključnih del diplomantov zavoda ter dostopnost mednarodne strokovne in znanstvene literature;
 - posredovanje knjižničnega gradiva in informacij,
 - prostor za študij oziroma delo študentov in drugih uporabnikov,
 - izobraževanje ter pomoč in svetovanje za uporabo knjižnice in informacijskih virov;
 - podporo uporabnikom s posebnimi potrebami;
- ima visokošolska knjižnica javno dostopno spletno stran z aktualnimi podatki o svoji dejavnosti in založenosti ter informacijskih virih in storitvah;
- zagotavlja vnos bibliografskih podatkov o dosežkih znanstveno-raziskovalnega in strokovnega dela zaposlenih na zavodu v sistem COBISS.SI;
- je v njej zagotovljenih dovolj uporabniških mest;
- zagotavlja brezžično povezavo do interneta;
- ima opremo, prilagojeno posebnim skupinam uporabnikov (npr. slepim in slabovidnim, gibalno oviranim);
- je njen obratovalni čas ustrezen.

Poleg ugotovitve, ali in kako je knjižnično gradivo vsebinsko povezano s študijskimi, znanstvenimi, strokovnimi, raziskovalnimi oziroma umetniškimi področji zavoda, je pomembno, kako knjižnica izbira, pridobiva, organizira in zagotavlja dostop do raznovrstnih, zanesljivih, kakovostnih in relevantnih informacijskih virov ter informacij. Kako dopolnjuje knjižnično zbirko? Ali uporabnikom omogoča dostop do elektronskih virov, ki podpirajo študijske programe in znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo zavoda?

Knjižnično zbirko sestavlja knjižnično gradivo, ki ga knjižnica hrani sama, in viri, za katere vsaj za določeno časovno obdobje zagotavlja dostop na daljavo. Dostop v prostorih knjižnice in na daljavo naj bo do:

- obveznega študijskega gradiva,
- zbirk mednarodne znanstvene literature in baz podatkov, samostojno ali v sodelovanju z drugimi knjižnicami,
- zaključnih del diplomantov in do objav visokošolskih učiteljev in sodelavcev ter znanstvenih delavcev zavoda.

Naj opozorimo, da knjižnično gradivo, ki ga knjižnica dobi prek medknjižnične izposoje, in v knjižničnem katalogu popisano gradivo, ki je sicer prosto dostopno na internetu, ni del knjižnične zbirke. Visokošolska knjižnica uporabnikom zagotavlja prosti dostop oziroma dostop na daljavo do referenčne zbirke in najmanj enega izvoda obveznega študijskega gradiva.

Ne pozabimo, da moramo preveriti ustreznost izobrazbe knjižničnih delavcev v skladu s 54. členom ZViS. Pomembna je njihova usposobljenost za uresničevanje načrta razvoja knjižnice. Presodimo tudi, ali se stalno strokovno izpopolnjujejo oziroma kako zavod skrbi za njihov poklicni razvoj.

ZAGOTAVLJANJE IN IZBOLJŠEVANJE KAKOVOSTI, SPREMINJANJE, POSODABLJANJE IN IZVAJANJE ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV (16. člen meril)

Področje se presoja po standardih kakovosti in merilih za presojo, ki veljajo za evalvacijo študijskih programov.

Pojasnilo:

Presoja je pojasnjena pri evalvaciji študijskega programa (stran 32 do 47). Pri univerzah in večjih zavodih z razvejeno dejavnostjo na podlagi ugotovitev pri presoji po standardih kakovosti za zavod določimo, katere študijske programe bomo evalvirali. To naj bodo programi, katerih evalvacijo, posodabljanje in izvajanje oziroma znanstveno, strokovno, raziskovalno oziroma umetniško delo nosilcev, povezano s študijskim programom ali predmeti v njem, je treba podrobneje oceniti.

II.2.3 ZUNANJA EVALVACIJA VIŠJE STROKOVNE ŠOLE

Zunanja evalvacija šole se opravi najmanj vsakih pet let. Od zunanje evalvacije zavoda se razlikuje po tem, da gre za samostojen postopek, ki ni sestavni del postopka za podaljšanje akreditacije. Slednja ni v pristojnosti agencije, temveč ministrstva, odgovornega za višje šolstvo.

V postopku **zunanje evalvacije šole** se presojata delovanje šole v celoti in njen napredek v obdobju od zadnje evalvacije. Področij presoje je 5, kot pri podaljšanju akreditacije zavoda.

Obvezni del je evalvacijski obisk šole, ki praviloma traja dva dni. Na obisku je treba ugotoviti kakovost šole na vseh področjih presoje, posebno pozornost pa nameniti temeljni značilnosti višješolskega izobraževanja, ki je izrazito praktično naravnano (izobraževanje za trg dela, 40 % posameznega višješolskega študijskega programa je namenjenih praktičnemu izobraževanju v delovnem okolju), pa seveda tudi poglobljeni vsebinski presoji samoevalvacije tako na ravni šole kot študijskih programov, ki jih izvaja.

PRESOJA PO STANDARDIH KAKOVOSTI ZA EVALVACIJO VIŠJE STROKOVNE ŠOLE

DELOVANJE ŠOLE (6. člen meril)

1. standard: **ŠOLA USPEŠNO URESNIČUJE POSLANSTVO V LOKALNEM, NACIONALNEM IN MEDNARODNEM PROSTORU. Z DOSEGANJEM STRATEŠKIH CILJEV ZAGOTAVLJA KAKOVOSTNO VIŠJEŠOLSKO DEJAVNOST IN NJEN RAZVOJ.**

Merila za presojo:

- a. usklajenost strategije s poslanstvom, lokalnimi, nacionalnimi in evropskimi usmeritvami
- b. izvedljivost in celovitost strategije
- c. ustreznost načina preverjanja uresničevanja strategije
- d. redno strokovno in razvojno sodelovanje z drugimi šolami oziroma drugimi strokovnimi organizacijami

(Iz dokumentov morajo biti jasno razvidni izobraževalni, strokovni oziroma umetniški cilji. V povezavi s poslanstvom in vizijo se presoja nadaljnje strateško načrtovanje dejavnosti šole, spremljanje postavljenih ciljev in zavez z izvedbenimi roki in nosilci odgovornosti; strateški načrt naj vsebuje časovnico za spremljanje dejavnosti in izboljševanje doseganja ciljev od zunanje evalvacije. Presojajo se tudi:

- uspeh pri uresničevanju poslanstva v lokalnem, slovenskem in mednarodnem visokošolskem prostoru;
- sodelovanje notranjih deležnikov (vodstva, predavateljev in sodelavcev, študentov in drugih delavcev šole) ter zunanjih deležnikov (diplomantov, delodajalcev, pristojnih ministrstev, zbornic, združenj ipd.) pri strateškem načrtovanju;

- uspeh pri uresničitvi strateških načrtov od zadnje zunanje evalvacije oziroma povezava med postavljenimi cilji in dejanskim razvojem šole;
- uspeh pri rednem strokovnem in razvojnem sodelovanju z drugimi šolami oziroma drugimi strokovnimi organizacijami.)

Pojasnilo:

Presoja po tem standardu je povezana s presojo po drugih standardih kakovosti; gre za tesno vsebinsko povezanost na primer strateškega načrtovanja in njegovega uresničevanja na področju izobraževalnega, strokovnega oziroma umetniškega in razvojnega dela šole.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- največkrat se v celoti izpusti presoja po merilu a);
- vsebinske presoje ni, je le golo naštevanje oziroma prepisovanje navedb iz dokumentov;
- nobenega vpogleda v preteklost in prihodnost šole, ovrednotenja njenega razvoja v povezavi s tem;
- sprejeti poslanstvo, vizija in strateški načrt niso prednost – gre za pogoj, ki mora biti izpolnjen.

Usmeritve za pravilno presojo:

Nujen je tudi vpogled v pretekli razvoj šole, saj moramo ugotoviti:

- ali uresničuje vizijo, poslanstvo in strateške cilje, ki si jih je postavila;
- ali je prišlo do sprememb pri njenem razvoju in zakaj;
- kako morebitne spremembe oziroma razširitev dejavnosti pojasnjuje in utemeljuje v svojih dokumentih oziroma ali je to razvidno iz načrtovanja nadaljnega razvoja šole;
- ali so njene usmeritve razvidne iz dejavnosti, ki jo opravlja, in povezane s študijskimi programi, ki jih izvaja ali jih načrtuje izvajati;
- ali sta pretekli razvoj šole in načrtovanje njenega razvoja povezana z usmeritvami v slovenskem in mednarodnem višješolskem prostoru in kako se to kaže (na primer: sodelovanje šole s podjetji oziroma trgov del, z drugimi šolami in gospodarskimi oziroma javnimi institucijami, izboljšana kakovost izobraževalne, strokovne, oziroma umetniške dejavnosti na šoli, njen doprinos k razvoju, kakovosti določene dejavnosti oziroma stroke).

Ko ugotovimo naštetu, presodimo mnenje deležnikov o razvoju šole, s čimer bomo dobili vpogled tudi v njihovo (ne)sodelovanje pri uresničevanju strategije in strateškem načrtovanju.

Brez vsebinske presoje ne moremo oceniti, ali je strateško načrtovanje izvedljivo in celovito ter ali je spremljanje dejavnosti šole in izboljševanje doseganja ciljev od zadnje evalvacije ustrezno.

Za presojo po tem in naslednjih standardih upoštevajmo status šole, njeno velikost in morebitne druge posebnosti.

2. standard: **NOTRANJA ORGANIZIRANOST ŠOLE ZAGOTAVLJA SODELOVANJE PREDAVATELJEV, DRUGIH STROKOVNIH DELAVCEV, NEPEDAGOŠKIH DELAVCEV, ŠTUDENTOV, DIPLOMANTOV, DELODAJALCEV IN DRUGIH DELEŽNIKOV PRI UPRAVLJANJU IN RAZVIJANJU VIŠJEŠOLSKE DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

(Presoja se predstavlja deležnikov v organih šole, še posebej študentov, in uresničevanje pravic in dolžnosti vseh, pri čemer je pomembno zagotavljanje:

- enakopravnosti,
- medsebojnega sodelovanja in spoštovanja,
- upoštevanja potreb deležnikov.

Šola mora biti organizirana ter mora delovati v skladu z zakonom in ustanovitvenim aktom, v katerem so pristojnosti, naloge, pravice (do sodelovanja, pravnega varstva oziroma do pritožb ...) in dolžnosti vodstva, zaposlenih in študentov v organih šole jasno opredeljene.)

Pojasnilo:

Določila formalno sprejetega akta o ustanovitvi in drugih predpisov šole je treba vsebinsko preveriti v praksi. Upoštevajmo, da je to področje natančneje kot v visokem šolstvu urejeno s predpisi pristojnega ministrstva. Na primer, ustreznost akta o ustanovitvi preverja ministrstvo v svojih postopkih.

Organi, njihova točna sestava in pristojnosti so določeni od 7. do 15. člena ZVSI, pri čemer je treba paziti, ali je šola organizirana kot izobraževalni zavod ali kot organizacijska enota zavoda. Kadar gre za zasebno šolo, so organizacijske možnosti večje: po 6. členu ZVSI je lahko izobraževalni zavod, gospodarska družba, njuna organizacijska enota ... Od tega so odvisni obvezni organi šole. Mednje ne spada študentski svet.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pogosto le navedba, da so pravice, obveznosti ... jasno opredeljene;
- poudarjanje majhnosti šole, majhnega števila študentov, kar naj bi samo po sebi pomenilo, da je standard izpolnjen; še več, da gre celo za nadpovprečno dobro delovanje; brez utemeljitve.

Presoja tega standarda je povezana s presojo kadrov in študentov, pa tudi delovanja šole, predvsem na področju samoevalvacije.

Usmeritve za pravilno presojo:

Čeprav bomo uresničevanje nekaterih pravic in obveznosti presojali tudi na področjih kadri, študenti in pri samoevalvaciji, moramo na tem mestu ugotoviti celovitost delovanja šole v skladu s predpisi, ki jih je sama določila ali jih je določilo pristojno ministrstvo. Na določbe v njih pogledimo z vsebinskega vidika in ugotovimo dejansko stanje v praksi. Slednje je zelo pomembno, saj dejstvo, da ustreznih predpisov je, samo po sebi ne pomeni ničesar.

Poleg jasnosti opredelitev pristojnosti, nalog in pravic je pomembna tudi njihova pravilnost.

Pazimo:

Presodimo še ravnanje v praksi, kadar je predpis pomanjkljiv – tudi na področjih, ki jih ne ureja. Morda bomo ugotovili, da šola dela bolje, kot je razvidno iz predpisa, kar pa je za kakovost odločilnega pomena. V tem primeru mora svoje ravnanje le še formalizirati, zato ne gre za neskladnost oziroma večjo pomanjkljivost v skladu z 21. členom meril.

3. standard: **ŠOLA IZKAZUJE KAKOVOSTNO IZOBRAŽEVALNO, STROKOVNO IN RAZVOJNO OZIROMA UMETNIŠKO DEJAVNOST IN Z NJO POVEZANE POMEMBNE DOSEŽKE NA PODROČJIH, NA KATERIH JO IZVAJA.**

Merila za presojo:

(Presojajo se kakovost, razvoj in napredek izobraževalne, strokovne, razvojne oziroma umetniške dejavnosti glede na študijske programe, ki jih šola izvaja. Pomembni dosežki so tisti, ki jih področna stroka priznava za take, ker prodorno in bistveno vplivajo na razvoj stroke ter pripomorejo k razvijanju znanja oziroma umetnosti. So plod kakovostne strokovne, razvojne oziroma umetniške dejavnosti.)

Pojasnila:

Gre za delo šole, torej predavateljev in drugih strokovnih delavcev, ki so na njej zaposleni oziroma tudi strokovno ali umetniško delajo. Ne šteje tisto delo, ki je »matično« na neki drugi šoli ali instituciji. Šola mora to delo načrtovati, ga opravljati, spremljati, ugotavljati njegovo vrednost oziroma kakovost ter po potrebi izboljševati. To lahko dokazuje z odmevnimi storitvami, izdelki, praktičnimi projekti ... delavcev, dejavnih na šoli.

Glede na posebnosti višješolskega izobraževanja naj strokovna oziroma umetniška in razvojna dejavnost nastajata v povezavi z gospodarstvom/delodajalci, izobraževalna dejavnost pa naj upošteva načela didaktike na področju poklicnega izobraževanja.

Ovrednotiti je treba pomen (vplivnost, vrednost priznanja, odmevnost, uporabnost) dosežkov. Standard je popolnoma jasen – GRE ZA IZKAZOVANJE kakovosti izobraževalnega, strokovnega oziroma umetniškega dela, ki ga je treba v skladu z merili za presojo presoditi po vsebini.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, študentih, knjižnični dejavnosti in seveda s samoevalvacijo strokovnega, razvojnega oziroma umetniškega dela tudi ob upoštevanju strateških usmeritev šole, načrtov za njen prihodnji razvoj; gre za tesno vsebinsko povezanost s študijskimi programi, ki jih izvaja, in razvojnim delom na tem področju.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presoja samo na ravni predavateljev, ki strokovno, umetniško dejavnost »prinesejo« s seboj oziroma jo opravljajo na drugi šoli ali drugod;
- vsebinske presoje strokovnega oziroma umetniškega dela pogosto ni, je le naštevanje oziroma prepisovanje naslovov projektov idr. iz dokumentov; če jih ima šola veliko, ga strokovnjaki ocenijo za ustrezno, velikokrat celo odlično, brez vsakršne presoje njegove vrednosti, vpliva, pomembnosti ...;
- pri presoji tega dela ni upoštevana vsebina študijskih programov, ki jih šola izvaja.

Usmeritve za pravilno presojo:

Izobraževalno, strokovno, razvojno oziroma umetniško delo presodimo na ravni šole in ne posameznih predavateljev ali inštruktorjev študijskih programov. Ker gre za izrazito usmerjenost višješolskega izobraževanja v prakso, presodimo povezanost tega dela s sodelovanjem z (ne)gospodarstvom.

Ugotovimo:

- katera študijska področja oziroma strokovna, umetniška področja mora šola razvijati glede na dejavnost, s katere so študijski programi, oziroma glede na temeljne značilnosti programov, ki jih izvaja;
- ali ima šola kakovostne strokovne oziroma umetniške dosežke iz dejavnosti, ki jih razvija.

Ne presojamo zgolj razmer za izobraževalno, strokovno, razvojno oziroma umetniško delo ter na primer njegovo načrtovanje, z njim povezan administrativni in organizacijski vidik, temveč predvsem njegovo vsebino in pomen. Kakovost tega dela se v višjem šolstvu presoja predvsem prek uporabnosti – gre za tisti segment, v katerem se že ustvarjena vednost prenaša v prakso in v katerem sta pomembni inovativnost in prilagodljivost (ne)gospodarstvu in trgu dela.

Izogibajmo se:

- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju, kadar se pri presoji kakovosti strokovnega, razvojnega oziroma umetniškega dela pozornost od kakovosti dejavnosti in dosežkov na tem področju preusmeri h kakovosti sodelovanja ali organizacije in materialnih razmer zanj;
- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, ki je pogost pri preštevanju projektov, izdelkov, storitev ..., na kar se potem opira neposreden izrek ocene kakovosti strokovnega, razvojnega oziroma umetniškega dela brez prepoznave njegove notranje vrednosti.

4. standard: **PRAKTIČNO IZOBRAŽEVANJE ŠTUDENTOV V DELOVNEM OKOLJU JE DOBRO ORGANIZIRANO IN SE TAKO TUDI IZVAJA. ZAGOTOVLJENI SO VIRI ZA NJEGOVO IZVEDBO.**

Merila za presojo:

a. izvajanje praktičnega izobraževanja

(Iz opisa oziroma dokumentov morajo biti jasno razvidni organiziranost praktičnega izobraževanja, njegovi nosilci ter naloge vseh udeležencev (predavateljev – organizatorjev praktičnega izobraževanja, mentorjev prakse in študentov). V povezavi s tem se presoja izvedba tega izobraževanja v delovnem okolju.)

b. sklenjene pogodbe z različnimi partnerji (podjetji, inštituti, zavodi in drugimi organizacijami; v nadaljevanju: podjetja) o praktičnem izobraževanju študentov

(Presoja se ustreznost podjetij, kjer študentje opravljajo praktično izobraževanje, in sodelovanje med šolo oziroma organizatorjem praktičnega izobraževanja in podjetji. Na obisku se preverjajo konkretne tripartitne pogodbe o praktičnem izobraževanju študentov in morebitne druge pogodbe o sodelovanju med šolo in podjetji.)

c. stalno preverjanje usposobljenosti in kompetenc mentorjev prakse

(Presoja se, kako šole preverjajo usposobljenost mentorjev prakse, njihovo ustreznost in kompetence. Preveri se, ali šola prireja usposabljanja, okrogle mize in druge oblike delovnih srečanj z mentorji.)

d. zadovoljstvo udeležencev praktičnega izobraževanja

(Presoja se zadovoljstvo vseh udeležencev: študentov, mentorjev prakse, predavateljev - organizatorjev praktičnega izobraževanja na šolah in v podjetjih.)

Pojasnila:

Praktično izobraževanje je bistveni del višješolskega študija, zato ga je treba vedno temeljito in poglobljeno presojati.

Pri presojanju zadovoljstva udeležencev praktičnega izobraževanja si pomagajte s spletno povezavo, na kateri je objavljena dokumentacija o tem, oziroma s samoevalvacijskim poročilom šole. S **pojmom »zadovoljstvo«** je povezanih več zadev, ne le zadovoljstvo z izvedbo praktičnega izobraževanja – **gre predvsem za ugotavljanje njegove kakovosti, ustreznosti po vsebini in obsegu**, ob upoštevanju vsebine študijskih programov.

Šole velikokrat priznajo prakso zaposlenim študentom, na kar je treba biti posebej pozoren. **Praksa se lahko prizna le, kadar je po vsebini, zahtevnosti, obsegu, kakovosti ... ustrezna oziroma v skladu z vsebino študijskega programa, učnimi izidi oziroma kompetencami, ki si jih morajo študenti in diplomanti pridobiti.** Priznavanje prakse mora šola dokumentirati; iz dokumentov mora biti našteto jasno razvidno.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, študentih, ob upoštevanju strateških usmeritev šole, načrtov za njen prihodnji razvoj, samoevalvacije šole; gre za tesno vsebinsko povezanost s študijskimi programi, ki jih izvaja.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pri presoji premalo upoštevana vsebina študijskih programov;
- presoja zadovoljstva udeležencev praktičnega izobraževanja se velikokrat konča pri presoji zadovoljstva študentov, mestoma tudi mentorjev v podjetjih in delodajalcev (premalo ali nič o zadovoljstvu, predvsem pa strokovnem mnenju vseh predavateljev, ne le organizatorjev praktičnega izobraževanja);
- presoja zadovoljstva je pomanjkljiva; ugotavlja se zadovoljstvo z izvedbo praktičnega izobraževanja, ne pa z njegovo kakovostjo, vsebino, primernostjo;
- presoja priznane prakse že zaposlenim študentom je neustrezna – ni ugotovitve, ali je po vsebini in zahtevnosti primerna oziroma skladna s študijskim programom.

Usmeritve za pravilno presojo:

Da bi lahko ustrezno ocenili sistemsko ureditev praktičnega izobraževanja, njegovo organiziranost in drugo, kar je določeno za presojo standarda, ne zadostuje le pregled načrtov za praktično izobraževanje in ugotovitev, da vsebujejo vse potrebne sestavine. Zapisano v teh dokumentih je treba presoditi v praksi:

- ali se praktično izobraževanje opravlja v skladu z vsebinami študijskih programov, ki jih šola izvaja;

- ali je praktično izobraževanje na primerni ravni zahtevnosti in študentu ponuja, kar je določeno s študijskim programom – ali torej delovne obveznosti ustrezajo profilu diplomanta;
- koliko je v povezavi z vpisanim številom študentov podjetij, primernih za praktično izobraževanje študentov;
- ali pogodbe o praktičnem izobraževanju ustrezajo predpisanemu standardu in ali jih je dovolj za vse študente;
- kako kakovostno predavatelji – organizatorji praktičnega izobraževanja, drugi predavatelji, študenti, mentorji in drugi predstavniki podjetij (delodajalci in zaposlovalci) sodelujejo med seboj (od določanja prakse v skladu s študijskim programom, spremljanja njenega poteka, ocenjevanja, dokumentiranja do (samo)evalviranja);
- kako poleg študentov ocenjujejo pridobljeno znanje, spretnostih in veščine pri praktičnem izobraževanju predavatelji, predstavniki podjetij (mentorji) in tudi delodajalci oziroma zaposlovalci.

Primerna podjetja so tista, ki lahko študentom ponudijo praktično izobraževanje, ustrezno vsebini in zahtevnosti študija; ki imajo kakovostne materialne in kadrovske razmere, še posebej ustrezno izobražene in usposobljene mentorje za tako izobraževanje.

Pomembno je stalno preverjanje usposobljenosti in kompetenc mentorjev prakse.

Pazimo:

- na priznavanje prakse že zaposlenim študentom. Preveriti moramo, ali je ta ustrezala s študijskim programom določeni (predpisani) vsebini, zahtevnosti in obsegu.

Izogibajmo se:

- odmiku dela za celoto: le popisovanju organizacije in poteka prakse brez dejanske vsebinske ocene. Na primer ugotovitev, da so študenti zadovoljni z raznolikimi možnostmi opravljanja strokovne prakse in da jim ta omogoča opravljanje strokovno specifičnih nalog, kaže na pravilno strokovno umeščenost prakse in na možnosti zanjo, ne more pa biti znak za ustreznost delovnih okolij, kakovost organizacije prakse in znak kakovosti njenega izvajanja.

5. standard: ŠOLA SPREMLJA POTREBE PO ZNANJU IN ZAPOSLOTVENE POTREBE V OKOLJU. ZAGOTAVLJA INFORMACIJE O ZAPOSLOTVENIH MOŽNOSTIH NA PODROČJIH, KI SO PRIMERNA KOMPETENCAM OZIROMA UČNIM IZIDOM DIPLOMANTOV.

Merila za presojo:

- a. sodelovanje šole z okoljem ali delodajalci in s svojimi diplomanti

(Presoja se, ali je to sodelovanje ustrezna podlaga predvsem za stalno spremljanje potreb po znanju oziroma po diplomantih, spremljanje ustreznosti pridobljenih kompetenc oziroma učnih izidov, sprotno obveščanje študentov o tem in pomoč študentom pri načrtovanju njihove poklicne poti.)

- b. spremljanje zaposlenosti, zaposljivosti in konkurenčnosti diplomantov

(Presoja se ustreznost spremljanja zaposljivosti, zaposlenosti, kompetenc in karijerne poti diplomantov in smotrnost uporabe pridobljenih izsledkov za načrtovanje vpisa glede na potrebe na trgu dela.)

c. razvitost kariernih centrov, klubov diplomantov ali drugih organiziranih oblik

(Presojajo se karierni centri, klubi diplomantov ali druge organizirane oblike in njihovo delovanje.)

Pojasnilo:

Za razliko od visokega šolstva, kjer se standard selektivno uporablja, je pri evalvaciji šol presoja po njem izredno pomembna. Ne pozabimo, da je višješolsko izobraževanje namenjeno izkazanim potrebam (ne)gospodarstva in takojšnji zaposlitvi diplomantov v skladu s poklicnimi standardi, na podlagi katerih so višješolski študijski programi nastali oziroma jih je pristojni minister sprejel.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o študentih, ob upoštevanju strateških usmeritev šole, načrtov za njen prihodnji razvoj; gre za tesno vsebinsko povezanost s študijskimi programi, ki jih šola izvaja, njihovo samoevalvacijo, spreminjanjem in posodabljanjem.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pri presoji premalo upoštevana vsebina študijskih programov, ki jih šola izvaja;
- presoja ustreznosti zaposlenosti, zaposljivosti in konkurenčnosti diplomantov ob upoštevanju potreb na trgu dela ni dovolj poglobljena in utemeljena;
- ugotovitev, da sodelovanje je, nič pa o tem, ali je ustrezno za spremljanje potreb po diplomantih ...; o tem, kar je naštetu v oklepaju pri merilu a).

Usmeritve za pravilno presojo:

Pri presoji se zavedajmo pomembnosti tega standarda za višješolsko izobraževanje. Ugotovimo:

- kako kakovostno in plodno je sodelovanje z delodajalci in ali je to stalno (sprotno);
- ali šola v sodelovanju z njimi vsako leto ugotavlja dejanske možnosti za zaposlitev diplomantov in temu prilagaja načrtovanje vpisnih mest;
- ali delodajalci izkazujejo potrebe po diplomantih šole le v ožjem okolju ali tudi širšem;
- kakšna bo v prihodnje zaposlenost diplomantov ob upoštevanju razvoja stroke in razmer pri delodajalcih;
- kako šola skrbi in vzpodbuja karierni razvoj diplomantov ter kako ga spremlja.

6. standard: **NOTRANJI SISTEM KAKOVOSTI OMOGOČA SKLENITEV KROGA KAKOVOSTI NA VSEH PODROČJIH DELOVANJA ŠOLE.**

Merila za presojo:

a. poznavanje pomena in vloge notranjega sistema kakovosti

(Iz poslovnika mora biti razviden notranji sistem kakovosti šole. Presoja se, ali je sklenjen krog kakovosti, kar se odraža v:

- metodološkem, primerljivem in preverljivem zbiranju podatkov, njihovem analiziranju in presojanju kakovosti dejavnosti šole,

- spremljanju zadovoljstva predavateljev in sodelavcev, strokovnih in drugih delavcev, študentov in zunanjih deležnikov,
- sodelovanju, odgovornosti ter uresničevanju pravic in obveznosti deležnikov v samoevalvacijskih postopkih,
- načrtovanju, uresničevanju in spremljanju ukrepov za zagotavljanje in izboljševanje kakovosti dejavnosti šole oziroma za izboljšanje razvoja in napredka, odpravljanje napak in pomanjkljivosti.)

b. samoevalvacijsko poročilo za zadnje zaključeno samoevalvacijsko obdobje, ukrepi na podlagi samoevalvacije v obdobju od zadnje zunanje evalvacije (oziroma od ustanovitve) ter načrt izboljšav za prihodnje samoevalvacijsko obdobje

(Iz samoevalvacijskega poročila mora biti razvidno, da šola presoja:

- vsebine študijskih programov,
 - ustreznost izvajanja študijskih programov,
 - uspešnost študentov (njihov napredek, prehodnost, pridobivanje kompetenc oziroma učnih izidov ...),
 - strokovno, razvojno oziroma umetniško delo šole,
 - zadostnost in raznovrstnost materialnih in kadrovskih virov ter finančno uspešnost
- ter da
- dokumentira ugotovljene pomanjkljivosti in napake ter predloge za izboljšave,
 - odpravlja ugotovljene pomanjkljivosti in napake ter izboljšuje kakovost izobraževalne, strokovne, razvojne oziroma umetniške dejavnosti ter drugih dejavnosti šole,
 - analizira svoje dosežke.

Ugotavlja se tudi uresničevanje v naprej določenih vlog, pravic in odgovornosti deležnikov pri samoevalvaciji.)

c. notranji sistem kakovosti omogoča in spodbuja razvijanje, povezovanje in posodabljanje izobraževalne, strokovne, razvojne oziroma umetniške dejavnosti ter vpliv te dejavnosti na okolje

(Podlaga za presojo je samoevalvacijsko poročilo in podatki o izobraževalnem, strokovnem, razvojnem oziroma umetniškem delu.

Gre za podrobnejšo presojo razvoja dejavnosti šole z vsebinskega vidika. Ugotavlja se:

- ali notranji sistem kakovosti daje točne in kritične ocene stanja, kar podpira razvijanje izobraževalne, strokovne, razvojne oziroma umetniške dejavnosti in njenih vsebin, ter
- zadovoljstvo deležnikov z notranjim sistemom kakovosti.)

Pojasnilo:

Pri presoji dokumentov, kot sta poslovnik kakovosti in samoevalvacijsko poročilo, se je **treba osrediniti na vsebino oziroma kakovost samoevalvacije: kako poglobljena in celovita je, s katerimi analizami in argumenti je ocenjena njena kakovost in kako vsebinsko so usmerjeni načrtovani ukrepi, ki izvirajo iz ocen.**

Standard je treba presojati v celoti, ne le deloma (praviloma po formalni plati – samoevalvacijski postopki, predpisi ipd.). **Poudarek mora biti na vsebinski presoji; merila za presojo jasno in nedvoumno napotujejo k temu.**

Presoja po tem standardu kakovosti je povezana s presojo po vseh standardih na vseh področjih presoje šole.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presojajo se le notranji sistem kakovosti po formalni plati (razviden predvsem iz poslovnika kakovosti šole ali sorodnih predpisov) oziroma le formalni postopki brez vsebine;
- ugotovitev, da sodelovanje je, nič pa o tem, ali je ustrezno – naštevanje sodelujočih pri samoevalvaciji brez prepoznave njihove vloge, vpliva, mnenja, zahtev ...;
- ni ugotovitev, ali je samoevalvacija poglobljena, analitična, kritična ... ali in kako se presojajo vse dejavnosti šole;
- ni ugotovitev, ali so ukrepi, nastali na podlagi samoevalvacije, kakovostni, smiselni in vsebinsko povezani z višješolsko dejavnostjo;
- ni ugotovitev, kakšen vpliv imajo študenti, predavatelji in drugi zaposleni ter delodajalci in drugi (zunanj) deležniki na razvoj in kakovost dejavnosti šole;
- pogosto navajanje anket brez vsebinske presoje izsledkov (poleg tega ankete niso edina oblika pridobivanja mnenj, predlogov, rešitev ...);
- le suhoparna navedba, da je krog kakovosti sklenjen, in nobene vsebinske utemeljitve, od kod taka ugotovitev.

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovimo, ali je samoevalvacija dovolj poglobljena, kritična in celovita. Ali vsebinsko uravnoteženo zajema presojo vseh dejavnosti šole – od izobraževalne do strokovne, razvojne oziroma umetniške; odvisno tudi od študijskih programov, ki jih izvaja, in od tega, kaj želi strateško razvijati – kakšni so njeni strateški cilji. Ali zajema še oceno in pogled na razvoj kadrov, knjižnične dejavnosti, pa tudi prostorov, opreme, finančnega poslovanja šole?

Samoevalvacijo vsebine določenega študijskega programa, njegovega spreminjanja in posodabljanja ter ustreznosti izvajanja presodimo podrobneje pri evalvaciji študijskega programa (predvsem po 20. standardu), na tem mestu pa, ali in kako (vsebinsko poglobljeno) šola evalvira vse študijske programe, ki jih izvaja:

- ali evalviranje študijskih vsebin upošteva merila stroke (poklica);
- ali se vsebine študijskih programov pravilno posodablja glede na prvotni namen študija;
- ali se celovito obravnavajo učinki (primernost, kakovost ...) akreditiranih vsebin oziroma sprememb in kakšen je pogled različnih deležnikov nanje.

Samoevalvacija uspešnosti študentov (njihov napredek, prehodnost, pridobivanje kompetenc oziroma učnih izidov ...): Kakšna je analiza doseganja kompetenc oziroma učnih izidov? Prepričajmo se, da ne gre le za popisovanje povprečnih ocen in stopnje prehodnosti/dokončanja študija. Pomembna je analiza ugotovitev predavateljev in drugih strokovnih delavcev, mentorjev prakse v podjetjih, delodajalcev, mnenj študentov in diplomantov o pridobljenih kompetencah oziroma učnih izidih. Ali je strokovni pogled nosilcev izobraževanja uravnotežen s pogledom študentov na lastno napredovanje pri študiju, na kakovost praktičnega izobraževanja oziroma pridobivanja znanja in veščin?

Samoevalvacija strokovnega, razvojnega oziroma umetniškega dela (v nadaljevanju: strokovnega dela) šole mora biti poglobljena. Ali:

- vsebuje razmislek o kakovosti, pomenu in učinkih strokovnega dela;
- se dejansko presoja njegova relevantnost za študijsko področje oziroma program?

Ni ustrezna le samoevalvacija razmer za strokovno delo ter na primer njegovega načrtovanja, administrativnega in organizacijskega vidika; (samo)evalvirati je treba predvsem vsebino in pomen za prakso, razvoj in inovacije.

(Samo)evalvacija ustreznosti izvajanja študijskih programov v povezavi s presojo kakovosti pedagoškega dela ne more biti zgolj:

- preštevanje pedagoško-andragoških izpopolnjevanj, izmenjav predavateljev, povprečnih ocen, stopenj prehodnosti in dokončanja študija;
- obravnava izsledkov o neposrednem zadovoljstvu študentov s poučevanjem in izvajanjem študijskih programov (problem nadomeščanja strokovnih ocen s stališči, ki bi utegnila temeljiti na ugodju, všečnosti in osebni koristi).

Presoditi je treba tudi, ali se študij kakovostno izvaja, je primerno zahteven, poglobljen, usmerjen oziroma praktičen glede na svojo vrsto.

(Samo)evalvacija materialnih, kadrovskih in finančnih virov mora biti oprta na vse dejavnosti, ki jih šola izvaja. Ne pozabimo na posebno opremo, če je ta potrebna, in na to, ali šola evalvira tudi kakovost teh virov zunaj sebe (na primer: materialne razmere in usposobljenost mentorjev za praktično izobraževanje v podjetjih).

Na sklenjenost kroga kakovosti ni dovolj gledati le s procesnega vidika PDCA. Pomembna je vsebinsko sklenjena samoevalvacija oziroma notranja ocena kakovosti, ki:

- združuje vse pomembne poglede na opravljanje dejavnosti šole in njen razvoj;
- upošteva različne poglede: poglede predavateljev in drugih strokovnih delavcev, študentov in predstavnikov zunanjega okolja (delodajalcev oziroma zaposlovalcev);
- zajema oziroma povezuje tudi vsebinske izsledke različnih (študijskih) komisij.

Dobra samoevalvacija je plod celovite presoje, ki zajema dokumentiranje, analiziranje, evalviranje in načrtovanje ukrepov, in sicer:

- z vsebinsko uravnoteženostjo;
- s poudarkom na argumentiranju in refleksiji stanja;
- brez faznih, časovnih ali drugih odmikov v načinih izrekanja ugotovitev in ocen;
- brez odmikov, povezanih s pogostostjo obravnav (pretirano asimetrična obravnava po področjih presoje);
- z načinom presojanja, ki ni le kazalniški, ampak išče tudi notranjo vrednost v opazovanem;
- s premišljeno in odkritejšo rabo konceptov kakovosti.

Od obravnavanja procesov (akcijski načrt, aktivnosti, izvedbeni roki, nosilci in njihovi nadzorniki) se premaknimo k vsebinski razpravi: proti koncu samoevalvacijskega cikla je treba na kakovost študija gledati širše. Pomembna sta vsebina in namen ukrepov, ki jih je šola sprejela na podlagi samoevalvacije. Gre za razvijanje argumentov in presoje, zakaj dejavnost, ki jo šola opravlja, uresničuje svoj namen in je dobra, oziroma v katerih vsebinskih in izvedbenih delih bi kazalo razmisliti o izboljšavah in zakaj.

Če so ukrepi v samoevalvaciji smiselni, vendar ne v celoti uresničeni, še ne pomeni, da krog kakovosti ni sklenjen. To je odmik k drugi lastnosti.

Pogoj za sklenitev kroga kakovosti je natančna in celovita samoevalvacija.

Sklenjenost kroga kakovosti je tudi, da se strokovni argument poveže s študentskim in tistim iz zunanjega okolja ((ne)gospodarstvo).

Pazimo:

Vprašljiva so na primer priporočila, naj šola pripravi nov popis ali shemo postopkov kakovosti ali preglednejše komunikacijske kanale. Popis ali opredelitev administrativnih postopkov namreč ne more biti zadostna podlaga za kakovostno delo šole.

Problematični so lahko hitri zasilni izhodi, kot je redefinicija ukrepov tako, da jih ni težko uresničiti – s faznimi odmiki v pogojnost in s časovnimi odmiki v prihodnost. Namesto da boš nekaj naredil, napišeš le, da boš nekaj načrtoval.

7. standard: ŠOLA DELEŽNIKE IN JAVNOST PRAVOČASNO OBVEŠČA O ŠTUDIJSKIH PROGRAMIH IN SVOJI DEJAVNOSTI.

Merila za presojo:

(Preverjajo se vsebina, zanesljivost, razumljivost in natančnost informacij o dejavnosti šole ter njihova dostopnost kandidatom za študij, študentom, diplomantom, predavateljem in drugim strokovnim delavcem, nepedagoškim delavcem, drugim deležnikom in širši javnosti.

Poleg splošnih podatkov o študijskih programih, vpisnih in izbirnih postopkih, poteku in dokončanju študija se presoja, ali kandidati za študij, študenti in drugi deležniki dobijo ustrezne informacije o:

- načinih poučevanja in študija, kompetencah oziroma učnih izidih, ki si jih pridobijo študenti ali diplomanti,
- načinih in možnostih za strokovno, razvojno oziroma umetniško delo študentov,
- zaposljivosti diplomantov, potrebah po njihovem znanju oziroma možnostih za nadaljevanje študija.)

Pojasnilo:

Bolj kot naštevanje različnih oblik obveščanja je pomembno, da se presodi vsebina, zanesljivost, razumljivost, aktualnost informacij in ugotavljanje, ali so pomembne za tiste, ki naj bi jim bile namenjene.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Golo naštevanje različnih oblik obveščanja, brez presoje informacij (standard ni presojan v skladu z določbami za presojo).

Usmeritve za pravilno presojo:

Po tem standardu kakovosti so dokaj natančno določene v merilih oziroma obrazcu za vlogo in praviloma upoštevane pri presoji, pazimo le, da so informacije o dejavnosti šole res pravočasne, prave in uporabne za različne skupine deležnikov. Različnim skupinam morajo biti tudi prilagojene (po vsebini, glede na potrebe posamezne skupine študentov ipd).

KADRI (7. člen meril)

8. standard: **ZAGOTOVLJENI SO PREDAVATELJI IN DRUGI STROKOVNI DELAVCI ZA KAKOVOSTNO OPRAVLJANJE PEDAGOŠKEGA, STROKOVNEGA, RAZVOJNEGA OZIROMA UMETNIŠKEGA DELA.**

Merila za presojo:

- a. zagotavljanje pedagoškega in strokovnega razvoja predavateljev in strokovnih delavcev od zadnje zunanje evalvacije

(Presoja se pomoč šole predavateljem in strokovnim delavcem pri razvijanju njihove karierne poti (vanjo spada tudi usposabljanje predavateljev glede ocenjevanja znanja študentov, razvijanja in implementacije kakovostnih učnih metod, priprave študijskega gradiva ipd.; ob upoštevanju dela z različnimi skupinami študentov oziroma njihovih potreb). Ugotavlja se, ali šola vodi ustrezne evidence o tem in ali ima ustrezna dokazila (o usposabljanju, izobraževanju ...).

- b. dosežki predavateljev iz stroke

(Kakovost dela se presoja predvsem v razmerju do področja predmetov, ki jih izvajajo, vsebine študijskega programa, študijskega oziroma umetniškega področja in posebnosti, značilnimi za področje. Izkazuje se s strokovnimi objavami, strokovnimi projekti, umetniškimi deli, razstavami, prireditvami, izdelki, storitvami, ki so priznani, aktualni, sodobni in odmevni, in sicer za področje, na katerem so pedagoško dejavni.)

- c. vrsta zaposlitve predavateljev in drugih strokovnih delavcev

Pojasnila:

Direktor oziroma ravnatelj in predavatelj – organizator praktičnega izobraževanja morata biti v rednem delovnem razmerju v skladu z 2. točko 26. člena ZVSI.

Pomemben je pogled predavateljev in drugih delavcev na izpolnjevanje meril oziroma standardov kakovosti na kadrovskem področju.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih o delovanju in samoevalvaciji šole. Povezana je tudi s študenti in materialnimi razmerami.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- opuščanje presoje po posameznih točkah, največkrat b);
- pomanjkljivo presojanje standarda pri točki a); samo navajanje načrtov ali dokazil o usposabljanju kadrov ni dovolj – treba je presoditi vsebino (ustreznost) usposabljanja ob upoštevanju mnenja predavateljev;
- iz presoje ni razvidno, da so predavatelji strokovno oziroma umetniško dejavni na področjih vseh študijskih programov, ki jih šola izvaja;
- le naštevanje projektov, programov, dosežkov ... brez vsebinske presoje.

Usmeritve za pravilno presojo:

Usmeritve za presojo strokovnega oziroma umetniškega dela so popisane pri 3. standardu; razlika je, da se preusmerimo na ugotavljanje tega dela za posamezne predavatelje študijskih programov. To pomeni, da lahko posameznik nekatere projekte »prinese s seboj« oziroma da ni nujno, da so vsi matični na šoli, ki se evalvira.

Naj še enkrat poudarimo, da je za kakovost strokovnega ali umetniškega dela predavateljev pomembna ocena vrednosti, odmevnosti, kakovosti strokovnih oziroma umetniških dosežkov.

Pomembno je, da presodimo:

- za poučevanje v katerem študijskem programu (ob upoštevanju posebnosti ali vsebine programa) presojamo kakovost predavateljev predmetov; katero delo morajo glede na to poleg pedagoškega pretežno opravljati (strokovno ali umetniško);
- ali so predavatelji strokovno oziroma umetniško dejavni na področju študijskih programov, katerih nosilci so.

Pri presoji kakovosti kadrov je torej pomembna presoja končnega stanja tako glede kakovosti pedagoškega dela kot kakovosti strokovnega ali umetniškega dela predavateljev.

Pri presoji zagotavljanja pedagoškega in strokovnega razvoja predavateljev od zadnje evalvacije ne ugotavljajmo le števila izobraževanj oziroma dogodkov; tudi tu je potrebna vsebinska presoja. Oprta naj bo na samoevalvacijo in na strokovna mnenja deležnikov. Ugotovimo:

- kaj predavatelji potrebujejo, kakšno je njihovo mnenje o izobraževanjih, usposabljanjih, seminarjih ipd., ki jih šola ponuja oziroma jih je vnesla v načrt izobraževanja kadrov;
- ali se je šola pri načrtovanju izobraževanja in odbiri dogodkov, povezanih z njim, posvetovala s predavatelji ter ali je upoštevala njihove potrebe;
- kakšna je bila ocena izobraževanja (še posebej tistih, ki jim je bilo namenjeno).

Izogibajmo se:

- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, kadar presojanje kakovosti strokovnega dela opiramo le na preštevanje objav, projektov, izdelkov ipd. - brez prepoznave njene vrednosti in pomena;
- faznemu odmiku, usmerjenemu v uvajanje razgovorov z zaposlenimi, oblike in obseg zaposlitvev, načrt za izobraževanje predavateljev. Namesto obravnave pedagoških in strokovnih kompetenc predavateljev je pozornost odmaknjena v presojo spremljajočih razmer.

9. standard: **ZAGOTOVLJENI SO NEPEDAGOŠKI DELAVCI ZA UČINKOVITO POMOČ IN SVETOVANJE.**

Merila za presojo:

- a. vrste in ustreznost pomoči ter svetovanja študentom in drugim deležnikom
- b. število, delovno področje in izobrazbena struktura nepedagoških delavcev

(Presoja se, ali število, delovno področje in izobrazbena struktura nepedagoških delavcev ustrezajo zahtevnosti nalog, ki jih opravljajo, številu vpisanih študentov ter razvejenosti šole oziroma področjem, na katerih opravlja svojo dejavnost.)

c. izobraževanje in usposabljanje nepedagoških delavcev

(Presoja se pomoč šole pri razvijanju poklicne poti nepedagoških delavcev, še posebej pomoč pri delu z različnimi skupinami deležnikov ob upoštevanju njihovih potreb. Ugotavlja se, ali šola vodi evidence o uresničevanju načrta in ima dokazila o usposabljanju oz. izobraževanju.)

Pojasnilo:

Izpolnjevanje standarda je treba presojati po vseh točkah v skladu s predpisanimi določbami, pri čemer je pomemben pogled nepedagoških delavcev nanj.

Referent za študentske zadeve mora biti v rednem delovnem razmerju v skladu z 2. točko 26. člena ZVSI.

Usmeritve za pravilno presojo:

Tudi presoja nepedagoških delavcev je tesno povezana z velikostjo šole in razvejenostjo njene dejavnosti oziroma številom študijskih programov, po katerih izobražuje, z načini izvajanja izobraževanja, potrebami različnih skupin študentov ... Od tega so namreč odvisne tako različne vrste in ustreznost pomoči ter svetovanja študentom in drugim deležnikom kot število in izobrazbena struktura nepedagoških delavcev.

Pomembno je, da poleg znanih in stalnih nalog, ki jih opravljajo delavci v referatih za študentske zadeve in katerih presoja je ustaljena in dobra, razmislimo tudi o tem:

- za pomoč pri organizaciji izobraževanja katerega študijskega programa presojamo kakovost dela nepedagoških delavcev (na primer organizacija praktičnega izobraževanja, seminarjev, projektov; priprava laboratorijev ipd.);
- ali so nepedagoški delavci ustrezno usposobljeni za vrste pomoči, ki jih ponujajo;
- ali je nepedagoških delavcev dovolj za kakovostno opravljanje dela oziroma niso preveč obremenjeni.

Pri presoji zagotavljanja strokovnega razvoja oziroma izobraževanja in usposabljanja nepedagoških delavcev ne preštevajmo le izobraževanje oziroma dogodkov; tudi tu je potrebna vsebinska presoja. Oprta naj bo na samoevalvacijo in na mnenja deležnikov. Ugotovimo:

- kakšno usposabljanje potrebujejo glede na delo, ki ga opravljajo, kakšno je njihovo mnenje o izobraževanjih, usposabljanjih, seminarjih ipd., ki jih šola ponuja oziroma jih je vnesla v načrt izobraževanja kadrov;
- ali se je šola pri načrtovanju izobraževanja in izbiri dogodkov, povezanih z njim, posvetovala z nepedagoškimi delavci, ali je upoštevala njihove potrebe ter kako so slednji izobraževanje, ki jim je bilo namenjeno, ocenili;
- ali imajo na voljo ustrezna materialna sredstva in dobre razmere za opravljanje svojega dela.

ŠTUDENTI (8. člen meril)

10. standard: **ŠOLA ŠTUDENTOM ZAGOTAVLJA USTREZNO POMOČ IN SVETOVANJE.**

Merila za presojo:

- a. upoštevanje raznolikosti in potreb študentov pri vzpostavljanju in določanju vsebine svetovanja oziroma pomoči zanje

(Presoja se, ali šola upošteva raznolikost študentov in njihove potrebe (redni, izredni, s posebnimi potrebami, tuji študenti, študenti z različnimi oblikami invalidnosti). Gre za:

- vrste in vsebino pomoči in svetovalnih storitev,
- načine pomoči in svetovanja,
- dostopnost storitev oziroma nepedagoških delavcev,
- dostopnost predavateljev in drugih strokovnih delavcev.)

- b. pravočasno in učinkovito obveščanje študentov

(Študenti morajo pravočasno dobiti tako informacije za nemoten in učinkovit študij kot informacije v zvezi z delovanjem šole, tudi o delovanju notranjega sistema kakovosti. Obveščanje se presoja ob upoštevanju 7. standarda s področja presoje »delovanje šole«.)

- c. spremljanje zadovoljstva študentov s storitvami
- d. pomoč pri sklepanju pogodb o praktičnem izobraževanju

Pojasnilo:

Za ustrezno presojo (po vseh točkah in določbah o presoji) je pomemben pogled študentov na izpolnjevanje tega standarda in vseh standardov na področju »študenti«. Ugotovitve se ne smejo opirati samo ali pretežno na izsledke študentskih anket, ki velikokrat niso niti reprezentativne.

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih in na področju delovanja šole.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pogled študentov v ugotovitvah ni vsebovan ali je le delno;
- ugotavljanje spremljanja zadovoljstva študentov s storitvami ni vsebinsko utemeljeno – »zadovoljstvo« pomeni opredelitev do kakovosti, primernosti storitev, njihovega obsega ipd. ob upoštevanju meril pod točkama a) in b).

Usmeritve za pravilno presojo:

Tudi pri presoji tega standarda moramo upoštevati število, posebnosti in vsebino študijskih programov, po katerih šola izobražuje, načine izvajanja izobraževanja, morebitne različne skupine študentov (redni, izredni, tuji, s posebnimi potrebami ...) ter ugotovitve pri presoji predvsem 6., 7., 8. in 9. standarda primerjati z mnenji študentov. Pomemben je torej pogled vseh deležnikov (kadrov in študentov) na isto problematiko. Šele s poglobljenim razmislekom o vseh mnenjih lahko pomoč in svetovanje študentom objektivno presodimo – enako velja seveda tudi za druge standarde).

Ne zadovoljimo se le z naštevanjem vrst oziroma načinov pomoči in svetovalnih storitev, temveč jih vsebinsko ovrednotimo, pri čemer upoštevajmo naštetu v prvem odstavku. Podobno velja za dostopnost storitev oziroma nepedagoških delavcev ter predavateljev in drugih strokovnih delavcev; na primer to, da so kadarkoli dosegljivi po elektronski poti ali nasprotno, samo po sebi ne pomeni veliko. Všečnosti, komoditete, ozkih ali lastnih interesov ... ne smemo izključno enačiti s kakovostjo, saj so le en in za kakovost izobraževanja ne vselej pomemben vidik kakovosti.

11. standard: **ŠTUDENTI IMAJO ZAGOTOVLJENE USTREZNE RAZMERE ZA KAKOVOSTEN ŠTUDIJ, STROKOVNO, RAZVOJNO OZIROMA UMETNIŠKO DELO TER ZA OBŠTUDIJSKO DEJAVNOST.**

Merila za presojo:

- a. izvajanje študija in razmere zanj glede na potrebe in pričakovanja študentov
(Pričakovanja in potrebe študentov glede poteka študija oziroma izvajanja študijskega programa ter razmer zanj se presojajo tudi glede na obliko in vrsto študija (redni, izredni, e-izobraževanje, študij na daljavo).)
- b. omogočanje ustreznega strokovnega, umetniškega in razvojnega dela študentov
(Presoja se sodelovanje študentov pri projektih in drugih dogodkih, pomembnih za razvoj šole.)
- c. razmere za obštudijsko dejavnost
- d. omogočanje ustreznega in kakovostnega praktičnega izobraževanja študentov
(Študentom mora biti zagotovljeno ustrezno in kakovostno praktično izobraževanje v podjetjih v obsegu 400 ur na letnik. Če študent sam ne najde ustreznega delodajalca, mu pri tem pomaga šola.)

Pojasnilo:

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, materialnih razmerah in na področju delovanja šole (3., 4., 5. in 6. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pomanjkljiva presoja merila pod točko b); strokovno oziroma umetniško delo študentov je treba presoditi po vsebini – ob upoštevanju študijskih programov, ki jih šola izvaja;
- pomanjkljiva presoja kakovosti praktičnega izobraževanja študentov ob upoštevanju ustreznosti delodajalca, usposobljenosti mentorjev v podjetjih.

Usmeritve za pravilno presojo:

Mnenje študentov primerjajmo z ugotovitvami predavateljev, predvsem organizatorjev praktičnega izobraževanja, mentorjev v podjetjih in delodajalcev oziroma s samoevalvacijskimi izsledki šole.

Pri presoji izvajanja študija in razmer zanj dosledno upoštevajmo, da morajo biti pričakovanja in potrebe študentov stvarne in utemeljene. Pričakovanja naj bodo povezana z izboljšanjem kakovosti, ne pa z zmanjševanjem zahtev pedagoškega kadra za opravljanje s programom predpisanih nalog, doseganje učnih izidov oziroma kompetenc ali z olajšanjem dela študentom po sebi.

Kakšen je pogled študentov na spremljanje napredka pri študiju, tudi na prehodnost, pridobivanje kompetenc oziroma učnih izidov? Ali je pogled na lastno napredovanje pri študiju in na kakovost pridobivanja znanja in veščin primerljiv s strokovnim pogledom nosilcev izobraževanja? Če so pri tem pomembne razlike, ugotovimo zakaj, primerjajmo mnenja in šele nato sprejmimo odločitve.

Tudi pri presojanju mnenja študentov o načinih in oblikah poučevanja moramo dosledno upoštevati značilnosti programov (obveznost praktičnega izobraževanja v podjetjih) in posebnosti študijskih vsebin.

Kaj pa mnenje študentov o praktičnem izobraževanju? Poleg mnenja o (ne)ustreznosti organiziranja tega izobraževanja naj odgovorijo na naslednja vprašanja:

- ali si je s praktičnim izobraževanjem mogoče pridobiti s programom določene kompetence, znanje, spretnosti in veščine oziroma ali je praksa na primerni zahtevnostni ravni;
- ali je podjetje ustrezno za izvajanje tega izobraževanja (od usposobljenosti mentorjev v njih do razmer zanj);
- ali to izobraževanje poteka kakovostno ob sodelovanju predavateljev šole, mentorjev v podjetjih in študentov;
- ali jim je pri praksi zaupana primerna stopnja samostojnosti in odgovornosti;
- kako ocenjujejo to, kar so pri praksi ustvarili oziroma izdelali;
- ali je to izobraževanje dober temelj za samostojno delo v poklicu?

Kakšno je mnenje študentov o ocenjevanju njihovega dela? Ali menijo, da omogoča:

- predavatelju dejanski vpogled v usvojeno znanje, veščine, spretnosti;
- študentu spremljanje lastnega napredka, ga vzpodbuja h kakovostnemu sprotnemu delu in poglobljenemu študiju;
- izpolnjevanje vseh študentskih obveznosti; so izpitni roki ustrezno razporejeni;
- pridobitev s programom določenih kompetenc oziroma učnih izidov;
- prepoznavanje odlik ali posebnosti posameznega študenta?

Pomembno:

Pazimo na to, da se ne bomo pri presojanju zadovoljstva študentov s poučevanjem oziroma mentorstvom pri praktičnem izobraževanju zunaj šole, ocenjevanjem njihovega dela ... zadovoljili s stališči, ki bi utegnili temeljiti na ugodju, všečnosti in osebni koristi, ter zanemarili stroko na tem področju.

Poleg študentskega mnenja je pomemben vir za presojo predvsem refleksija predavateljev – razmislek o namenih in učinkih oziroma kakovosti poučevanja. Pomembna je strokovna ocena pedagoškega dela (podajanja znanja, sistematiziranja, poglobljanja, posploševanja ...). Enako je pomemben pogovor o tem, kaj je dobro poučevanje. Konkretnije so lahko viri: strokovna anketa, fokusne skupine, razgovori, zunanje evalvacije poučevanja, pedagoški dnevnik in strokovni komentarji predavateljev na mnenja študentov.

Pomemben je razmislek o vplivu stroke na poučevanje; v višješolskem izobraževanju gre predvsem za izobraževanje aplikativcev. Kako dobri so diplomanti v tem pogledu?

12. standard: ŠOLA VARUJE PRAVICE ŠTUDENTOV.

Merila za presojo:

- a. delovanje organov šole na tem področju
- b. mehanizmi za prepoznavanje in preprečevanje diskriminacije ranljivih skupin študentov ter diskriminacije na podlagi osebnih okoliščin in prepričanj študentov

(Presojajo se tudi preglednost, pravočasnost in objektivnost delovanja organov šole pri varovanju pravic študentov (poleg organov, določenih z zakonom, predvsem pritožbenega organa šole, različnih komisij, povezanih s študijem, ipd.) ter pravočasno obveščanje študentov o tem.)

- c. sodelovanje predstavnikov študentov v organih šole z drugimi študenti

(Presojajo se organiziranost, preglednost, pravočasnost in sprotno sodelovanje predstavnikov študentov z drugimi študenti – pridobivanje mnenj in korektno zastopanje prevladujočih interesov študentov.)

Pojasnilo:

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo na področju delovanja šole (2. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- naštevanje organov šole brez presoje njihovega delovanja;
- navajanje, da imajo študenti svoje predstavnike povsod, nič pa o tem, ali svojo vlogo kakovostno opravljajo ob upoštevanju določb v oklepajih pri točki c).

Usmeritve za pravilno presojo:

Ugotovitev, da je šola organizirana v skladu s predpisi, ne pomeni kakovosti njenega delovanja. Treba je oceniti, kako organi šole delujejo, ali varujejo pravice vseh študentov, jih pravočasno obveščajo tako o pravicah in dolžnostih, morebitnih posledicah, možnostih za pritožbe, rokov zanje? Ali na šoli pri obravnavanju študentov dosledno spoštujejo predpise? Ali so odločitve teh organov objektivne oziroma nepristranske in pravočasne ...?

Pridobimo si torej mnenje študentov o delovanju in vsebini delovanja vseh pomembnih organov šole. Posebno pozornost namenimo ugotovitvam študentov o tem, ali šola preprečuje in prepozna različne oblike diskriminacije študentov, kako učinkovito ukrepa ob tem ter ali ustrezno varuje »žrtve« in kaznuje povzročitelje.

Poleg diskriminacije ranljivih skupin študentov na podlagi osebnih prepričanj in okoliščin ugotovimo, ali šola zagotavlja spolno nedotakljivost študentk in študentov, ali ima ničelno toleranco do vsakršnega spolnega nadlegovanja. Kako je šola organizirana, katere ukrepe in kako hitro jih sprejme, kadar to nadlegovanje zazna?

Le ugotovitev, da imajo študenti svoje predstavnike v organih šole v skladu z ZVSI, ne pomeni kakovosti. Študentski predstavniki naj odgovorijo na vprašanja, kot so:

- ali so vaši predlogi in stališča ustrezno upoštevana pri sprejemanju odločitev;
- ali lahko enakopravno sodelujete v razpravi in odločate o vseh problematikah, še posebej tistih, ki zadevajo študente;
- ali dosledno predstavljate mnenja, predloge in stališča študentov na šoli: kako pridete do njih oziroma kaj naredite, da si jih pridobite;
- ali redno obveščate študente o delu v organih in sprejetih odločitvah in kako?

Od preostalih študentov pa si pridobimo oceno dela njihovih predstavnikov, odgovore obeh skupin primerjajmo med seboj, da lahko ugotovimo dejansko stanje.

13. standard: ŠTUDENTI SODELUJEJO PRI VREDNOTENJU TER POSODABLJANJU VSEBIN IN IZVAJANJA DEJAVNOSTI ŠOLE.

Merila za presojo:

- a. sodelovanje pri oblikovanju poslanstva, strateških usmeritev, pri samoevalvaciji šole in študijskih programov

(Presoja se, ali študenti sodelujejo pri:

- oblikovanju poslanstva in strateških usmeritev šole,
- samoevalvaciji dejavnosti šole, dajejo predloge za izboljšave in nadaljnji razvoj ter ali se njihovi predlogi obravnavajo in upoštevajo,
- evalvaciji izvajanja študijskih programov.)

- b) načini zagotovitve sodelovanja pri samoevalvaciji in posodabljanju dejavnosti

(Študentske ankete, njihova analiza in seznanjanje študentov z izsledki so le ena izmed oblik pridobivanja mnenj študentov.)

Pojasnilo:

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o delovanju šole (6. standard) in po standardih o notranjem zagotavljanju in izboljševanju kakovosti in izvajanju študijskih programov.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presoja sodelovanja študentov samo prek anketiranja in predstavnikov v organih šole;
- standard se ne presoja po vseh določbah iz oklepaja pri točki a).

Usmeritve za pravilno presojo:

Glejte usmeritve za presojo samoevalvacije šole pri 6. standardu ter si pomagajte z usmeritvami pri presoji izpolnjevanja standardov za evalvacijo študijskega programa tam, kjer zadevajo študente.

MATERIALNE RAZMERE (9. člen meril)

14. standard: **PROSTORI IN OPREMA ŠOLE OMOGOČAJO IZVAJANJE VSEH DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

(Prostori in oprema se presojajo ob upoštevanju potreb za pedagoško, strokovno, razvojno oziroma umetniško dejavnost, načina izvajanja študijskih programov, števila vpisanih študentov in potreb kadrov. Preverja se tudi vzdrževanje in posodabljanje opreme oziroma računalniških programov, še posebej, kadar šola izvaja e-študij oziroma študij na daljavo.)

Pojasnila:

Šola mora imeti zagotovljenih dovolj ustreznih prostorov in opreme za opravljanje vseh svojih dejavnosti. Če nima lastnih prostorov in opreme, mora imeti veljavne pogodbe o najemu. Preverimo tudi njihovo trajanje.

Pomembna so spletna orodja, programska oprema in vse potrebne licence za študij, presoja in svetovanje glede uporabe računalniških aplikacij – nekatera orodja so primernejša za posamezna študijska področja. Brez ustreznih aplikacij študij na daljavo sploh ne more biti kakovosten.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Ugotavljanje ustreznosti prostorov in opreme samo za izvajanje izobraževalne dejavnosti (določbe v oklepaju pri merilih za presojo standarda niso v celoti upoštevane).

Usmeritve za pravilno presojo:

Opozorimo na presojanje materialnih razmer na šolah, ki niso samostojne, temveč so na primer organizacijske enote šolskih centrov. V njih si prostore, opremo in knjižnico praviloma delita tako srednja kot višja šola, ponekod pa tudi visoka strokovna šola. Ugotovimo, ali so take razmere kakovostne in primerne, saj so namenjene tudi drugim programom in s tem večjemu številu učencev in študentov. Upoštevajmo torej, kdo vse prostore in opremo dejansko uporablja in koliko rabe lahko v praksi pripade presojani šoli. Pogled na izvedbeni urnik višješolskega programa lahko na primer pokaže, ali so s prostori in opremo težave, pa čeprav jih ima šola na prvi pogled dovolj.

15. standard: **ZAGOTOVLJENE SO PRILAGODITVE ŠTUDENTOM Z RAZLIČNIMI OBLIKAMI INVALIDNOSTI.**

Merila za presojo:

- a. prilagoditve prostorov in opreme
- b. komunikacijska in informacijska dostopnost

(Prilagoditve prostorov in opreme ter komunikacijska in informacijska dostopnost morajo študentom zagotoviti primerno sodelovanje pri študiju in omogočati uresničevanje njihovih potreb.)

c. prilagoditve študijskih gradiv in izvajanja študija

(Presoja se, ali prilagoditve študentom zagotavljajo primeren študij in omogočajo uresničitev njihovih potreb.)

Pojasnilo:

Standard mora biti izpolnjen predvsem po merilih a) in b). Neizpolnjevanje standarda, češ da šola nima invalidov, je večja pomanjkljivost oziroma neskladnost. Le pri presoji pod točko c) je mogoče ugotoviti, da prilagoditev izvajanja študija in gradiv še ni, ker šola nima študentov invalidov.

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Kljub ugotovitvi, da šola standarda ne izpolnjuje, presoja sporoča, da je to razumljivo zaradi njene majhnosti, »mladosti« in zato, ker nima vpisanih študentov invalidov.

Usmeritve za pravilno presojo:

Pri presoji standarda upoštevajmo posebne smernice, nastale v sodelovanju z različnimi organizacijami za invalide, objavljene tudi na spletni strani agencije: **Smernice za dostopnost v terciarnem izobraževanju v Republiki Sloveniji:** <https://www.nakvis.si/akreditacije-in-evalvacije-v-visokem-solstvu/zakonodaja/>.

16. standard: **ZAGOTOVLJENI SO USTREZNI IN STABILNI FINANČNI VIRI ZA IZVAJANJE IN NADALJNI RAZVOJ VIŠJEŠOLSKE DEJAVNOSTI.**

Merila za presojo:

(Presoja se, ali finančni načrt omogoča nemoteno delovanje in razvijanje šole ter ali je narejen ob upoštevanju:

- virov financiranja šole,
- števila in predvidenega števila vpisanih študentov,
- števila predavateljev, drugih strokovnih delavcev ter nepedagoških delavcev,
- infrastrukture za izobraževalno in področno strokovno, razvojno oziroma umetniško dejavnost,
- infrastrukture za podporno dejavnost,
- razvijanja in izboljševanja kakovosti dejavnosti šole,
- nadaljnega razvoja ali morebitne načrtovane širitve višješolske dejavnosti.)

Pojasnilo:

Presoja se še ocena šole za štiri prihodnja leta oziroma za obdobje, ki ga s pogodbo določi ministrstvo, pristojno za višje šolstvo (kadar gre za financiranje iz javnih sredstev). Izpolnjevanje standarda je treba presojati tudi ob upoštevanju načrtovanega razvoja šole (strateških usmeritev ipd.).

Najpogostejša neustreznost pri presoji:

Standard ni presojan v skladu z določbami v oklepaju.

Usmeritve za pravilno presojo:

Na tem mestu naj poudarimo, da je bilo pri številnih šolah ugotovljeno pomanjkanje sredstev za njihovo delovanje – tudi pri javnih šolah, katerih dejavnost se financira iz proračuna. Kljub temu standard presodimo po vseh določbah za presojo in opozorimo na pomanjkljivosti; slednje tudi pojasnimo.

Ugotovimo:

- ali je primerno, da šola opira svoje financiranje le na pridobivanje sredstev iz šolnin – pri tem ni zanemarljivo število vpisanih študentov;
- kakšna je pri financiranju vloga (ne)gospodarstva glede na potrebe po diplomantih;
- ali se šola zanaša na pridobitev koncesije za opravljanje svoje dejavnosti – kaj pa, če ji slednja ne bo dodeljena, kar je glede na število šol, ki izobražujejo po istih študijskih programih, in podeljevanje koncesij zelo verjetno;
- kako zanesljivi so morebitni drugi viri za financiranje šole.

17. standard: KNJIŽNICA ŠOLE IMA USTREZNO ŠTUDIJSKO IN STROKOVNO LITERATURO TER ZAGOTAVLJA KAKOVOSTNE KNJIŽNIČNE STORITVE.

Merila za presojo:

- a. ustreznost študijske in strokovne literature
- b. založenost knjižnice, dostopnost gradiva, informacijska bibliografska podpora in dostop do baz podatkov

(Ustreznost literature, založenost knjižnice in dostopnost gradiva, informacijska podpora in dostop do baz podatkov se presojajo ob upoštevanju:

- strokovnih oziroma umetniških področij šole,
- študijskih programov, ki jih izvaja,
- načina študija ali izvajanja študijskih programov,
- števila ter potreb študentov, predavateljev in sodelavcev ter drugih delavcev.)

- c. strokovna pomoč zaposlenih v knjižnici

(Na obisku šole se preverjajo dokazila o izobrazbi knjižničnih delavcev. Presojajo se tudi morebitna dokazila o usposabljanju knjižničnih delavcev za svetovanje in pomoč študentom ter drugim deležnikom.)

- d. razvoj knjižnične dejavnosti

(Razvoj te dejavnosti se presoja na področju študijskih programov.)

Pojasnilo:

Presoja po tem standardu je povezana predvsem s presojo po standardih kakovosti o kadrih, študentih in delovanju šole (3. standard).

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- standard ni presojan po vseh merilih za presojo (določbah v oklepaju);
- čeprav šola ustrezno knjižnico šele vzpostavlja (nima na primer niti temeljne literature), večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti niso ugotovljene.

Usmeritve za pravilno presojo:

Presoja knjižnice naj bo dovolj natančna; treba je ugotoviti in presoditi količino in kakovost gradiva v povezavi z dejavnostmi, ki jih šola razvija, in študijskimi programi, ki jih izvaja. Posebej pozorno presodimo ustreznost knjižnice v šoli, ki je organizacijska enota šolskega centra, gospodarske družbe ipd.

Ugotovimo:

- ali je s področij študijskih programov knjižnica ustrezno založena, ali je literatura oziroma gradivo primerna;
- ali gradivo ustreza načinom izobraževanja in ali zadošča potrebam vseh študentov, predavateljev ter drugih strokovnih delavcev;
- kakšna sta informacijska podpora in dostop do baz podatkov;
- ali je na voljo ustrezna čitalniška zmogljivost.

Izogibajmo se:

- stališčem, da »klasična« knjižnica nima več take vloge kot v preteklosti, saj si je študijsko literaturo oziroma gradivo mogoče pridobiti na spletu;
- da lahko »klasično« knjižnico v celoti nadomesti virtualna in da je dovolj le, da ima šola ustreznega knjižničnega delavca.

Pri presoji preverimo, ali:

- so v organizacijski strukturi šole jasno razvidni status in naloge knjižnice ter ali je opredeljena odgovornost za njeno delovanje in evalvacijo njenih dejavnosti;
- kažeta oziroma imata razvoj knjižnice in načrt zanj jasno opredeljene cilje ob upoštevanju strateškega razvoja šole in ciljev, ki si jih je postavila (1. standard);
- knjižnica zagotavlja:
 - dostopnost učbenikov, obvezne in priporočene literature in zaključnih del diplomantov šole ter dostopnost mednarodne strokovne literature,
 - posredovanje knjižničnega gradiva in informacij,
 - prostor za študij oziroma delo študentov in drugih uporabnikov,
 - izobraževanje ter pomoč in svetovanje za uporabo knjižnice in informacijskih virov,
 - pomoč uporabnikom s posebnimi potrebami pri uporabi svojih storitev;
- ima knjižnica javno dostopno spletno stran z aktualnimi podatki o svoji dejavnosti in založenosti ter informacijskih virih in storitvah;

- zagotavlja pogoje za vnos bibliografskih podatkov o dosežkih strokovnega dela zaposlenih šole v sistem COBISS.SI;
- zagotavlja brezžično povezavo do interneta;
- ima opremo, prilagojeno posebnim skupinam uporabnikov (npr. slepim in slabovidnim, gibalno oviranim);
- je njen obratovalni čas ustrezen.

Poleg ugotovitve, ali in kako je knjižnično gradivo vsebinsko povezano s študijskimi, strokovnimi oziroma umetniškimi področji šole, je pomembno, kako knjižnica izbira, pridobiva, organizira in zagotavlja dostop do raznovrstnih, zanesljivih, kakovostnih in relevantnih informacijskih virov ter informacij. Kako dopolnjuje knjižnično zbirko? Ali uporabnikom omogoča dostop do elektronskih virov, pomembnih za študijske programe in strokovno oziroma umetniško delo šole?

Naj opozorimo, da gradivo, ki ga knjižnica dobi prek medknjižnične izposoje, in v knjižničnem katalogu popisano gradivo, ki je sicer prosto dostopno na internetu, ni del knjižnične zbirke. Knjižnica uporabnikom zagotavlja prosti dostop oziroma dostop na daljavo do referenčne zbirke in najmanj enega izvoda obveznega študijskega gradiva.

Knjižnični delavci morajo biti ustrezno izobraženi in usposobljeni za uresničevanje načrta razvoja knjižnice. Presodimo tudi, ali se stalno strokovno izpopolnjujejo oziroma kako šola skrbi za njihov poklicni razvoj.

NOTRANJE ZAGOTAVLJANJE IN IZBOLJŠEVANJE KAKOVOSTI IN IZVAJANJE ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV (10. člen meril)

18. standard: ŠOLA EVALVIRA VSEBINO, SESTAVO IN IZVAJANJE IZVEDBENEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA.

Merila za presojo:

- a. samoevalvacija izvedbenega študijskega programa omogoča njegovo razvijanje in posodabljanje, tako da se ohranja njegova aktualnost ter ustvarja kakovostno izobraževalno okolje

(Presoja se, ali so načrtovanje samoevalvacije izvedbenega študijskega programa in naloge, povezane s tem, osredinjene predvsem na:

- presojanje ustreznosti izvajanja študijskega programa, načinov in oblik pedagoškega dela in dela študentov,
- evalviranje obremenitev študentov, njihovega napredovanja in dokončanja študija ter javnoveljavnih listin,
- primerjanje doseženih kompetenc oziroma učnih izidov z načrtovanimi oziroma presojanje upravičenosti njihovega spreminjanja,
- presojanje ustreznosti preverjanja in ocenjevanja znanja,
- presojanje razmer za študij oziroma študijskega okolja in svetovalnih storitev,
- presojanje pričakovanj, potreb in zadovoljstva študentov, predavateljev, strokovnih delavcev, nepedagoških delavcev pa tudi deležnikov iz okolja,

- ugotavljanje potreb po znanju in zaposlitvenih potreb v okolju v skladu s 5. standardom 6. člena meril;
 - analiziranje vpisa, prehodnosti in dokončanja študija,
 - presojanje strokovnega, razvojnega oziroma umetniškega dela ter aktualnosti in obsega dosežkov na področju študijskega programa.)
- b. načini in postopki zbiranja informacij ali predlogov za spreminjanje izvedbenega študijskega programa ter njihovega analiziranja
- c. primernost obveščanja deležnikov o uresničevanju načrtovanih nalog oziroma o izsledkih in ugotovitvah pri samoevalvaciji študijskega programa

Pojasnilo:

Temelj za presojo standarda je samoevalvacija študijskega programa oziroma poročilo o tem.

Do samoevalvacije se je treba vsebinsko opredeliti, pri tem pa upoštevati določbe v oklepaju pri točki a); le presoja samoevalvacijskih postopkov ni ustrezna.

Načrtovanje samoevalvacije je lahko razvidno iz samoevalvacijskega načrta, lahko pa tudi iz letnega delovnega načrta šole ali drugega ustreznega dokumenta.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pri presoji izpolnjevanja standarda niso upoštevana vsa določila pod točko a) ali samo skopa navedba, da je evalvacija programa redna in ustrezna;
- praviloma nič o evalvaciji načinov in oblik pedagoškega dela, ustreznosti in oblik ocenjevanja, aktualnosti in obsega dosežkov strokovnega ali umetniškega dela na področju študijskega programa;
- praviloma nič o kakovosti ali vsebinski usmerjenosti načrtovanih ukrepov;
- nekritično naštevaje elementov samoevalvacije brez vsebinskega ovrednotenja - presojajo se predvsem postopek, odgovorni za posamezne naloge ...; in ne vsebina;
- pri posameznih določbah zanemarjanje pogleda, mnenja, predlogov ... predavateljev, drugih strokovnih delavcev in delodajalcev;
- pri presoji določb pod točkama b) in c) izrazito prevladuje študentski vidik;
- pri presoji določbe pod točko c) poudarjeni samo načini obveščanja, brez ocene primernosti (ob upoštevanju značilnosti posamezne skupine deležnikov);
- majhno število vpisanih študentov kot prednost (gre za dejstvo, ki samo po sebi ne more biti prednost).

Usmeritve za pravilno presojo:

Samoevalvacija mora biti dovolj celovita, kar pomeni, da mora vsebinsko uravnoteženo presojati izobraževalno, strokovno, razvojno oziroma umetniško dejavnost, potrebno za študijski program. Samoevalvacija mora ponuditi odgovor na vprašanje, ali in kako želi šola razvijati izvedbeni študijski program.

Presodimo, ali (samo)evalvacija vsebuje tehten in dovolj obsežen razmislek o tem:

- ali evalviranje študijskih vsebin upošteva merila stroke (poklica);

- kako vsebinske spremembe vplivajo na vpetost predmetnika v stroko, na njegovo vsebinsko celovitost in zaokroženost;
- kako spremembe pri izvedbi študija vplivajo na posredovanje predvidenih znanj ter doseganje izidov, ciljev in kompetenc, še posebej ob zmanjševanju števila kontaktnih ur ali pa celo vaj;
- ali se celovito obravnavajo učinki (primernost, kakovost ...) akreditiranih vsebin oziroma sprememb in kakšen je pogled različnih deležnikov nanje.

(Samo)evalvacija oziroma presoja kakovosti kompetenc oziroma učnih izidov:

Kakšna je analiza doseganja kompetenc oziroma učnih izidov? Gre le za popisovanje povprečnih ocen in stopnje prehodnosti/dokončanja študija?

Ali je zajeta tudi refleksija predavateljev in drugih strokovnih delavcev o preverjanju in ocenjevanju znanja in izsledkih ter o tem, kako dobri so študenti pri študiju?

Kaj menijo študenti in diplomanti o doseganju kompetenc oziroma učnih izidov? Ali je strokovni pogled uravnotežen s pogledom študentov na lastno napredovanje pri študiju in na kakovost pridobivanja znanja in veščin?

Pomembna je (samo)evalvacija izobrazbe ne le na kvalifikacijski (kompetenčni) ravni, ampak tudi na socializacijski in subjektifikacijski. Gre za razmislek o pristopih k poučevanju, o umeščanju diplomantov v družbo, o njihovih socialnih ter osebnih veščinah in osebni rasti. Ali jih po strokovnem mnenju in po mnenju diplomantov šola uspešno pripravlja za avtonomno življenje v družbi?

(Samo)evalvacija oziroma presoja strokovnega in ustvarjalnega dela (v nadaljevanju: strokovnega dela):

- kako poglobljena je samoevalvacija strokovnega dela;
- ali temelji zgolj na bibliometriji v povezavi s strateškimi cilji;
- ali vsebuje tudi refleksijo o pomenu, vsebini in učinkih presojanega strokovnega dela?

Se dejansko presoja prenos znanja v prakso in njegova relevantnost za študijsko področje oziroma program, celo predmet (kadar je to smiselno, kadar ne gre za temeljni, pregledni predmet)?

Ali se presojuje le razmere za strokovno delo in spremljajoči procesi, kot so recimo načrtovanje tega dela, pogoji zanj, spremljanje napredka, administrativni in organizacijski izzivi – ali torej prihaja do faznih odmikov? (Samo)evalvirati je treba predvsem vsebino ali pomen strokovnega dela – tisti segment, v katerem se že ustvarjena vednost prenaša v prakso in ko govorimo o inovaciji, potrebah (ne)gospodarstva.

(Samo)evalvacija kakovosti pedagoškega dela ne more biti zgolj:

- preštevanje pedagoško-andragoških izpopolnjevanj, izmenjav predavateljev, povprečnih ocen, stopenj prehodnosti in dokončanja študija;
- obravnava izsledkov o neposrednem zadovoljstvu študentov s poučevanjem (problem nadomeščanja strokovnih ocen s stališči, ki bi utegnili temeljiti na ugodju, všečnosti in osebni koristi).

Treba je ustrezno ločevati med razmerami za kakovostno poučevanje in neposrednimi znaki dobrega poučevanja. Ali in kdaj sploh je primerno o kakovosti poučevanja razmišljati v kontekstu zadovoljstva s storitvijo?

Pogled na kakovost poučevanja v (samo)evalvaciji ne more biti razvit le v kontekstu učinkovitosti, optimalnosti, uspešnosti in preglednosti poučevanja (organizacijsko-upravljavski in ekonomski koncept kakovosti), ampak je pomembno razmišljati tudi o strokovnih ciljih in učinkih poučevanja.

Poleg študentskega mnenja je pomemben vir za presojo refleksija predavateljev – razmislek o namelih in učinkih oziroma kakovosti poučevanja. Pomembna je strokovna ocena pedagoškega dela (podajanja znanja, sistematiziranja, umeščanja v stroko, poglobljanja, posploševanja ...). Enako je pomemben pogovor o vrednotah in idealih poučevanja, o tem, kaj je dobro poučevanje. Konkretnije so lahko viri: strokovna anketa, fokusne skupine, razgovori, zunanje evalvacije poučevanja (ki jih opravljajo kolegi s področja po eni strani ali višješolski didaktiki po drugi), pedagoški dnevniki in strokovni komentarji predavateljev na mnenja študentov.

Pomemben je razmislek o vplivu stroke na poučevanje ter o tem, da se v višjem šolstvu vzgajajo aplikativci. Kako dobri so diplomanti v tem pogledu?

Brez odkrite razprave s predavatelji je težko oblikovati uporabna in utemeljena priporočila za izboljšanje, ki presegajo organizacijske ukrepe.

Izogibajmo se:

- premajhnemu številu ocen končnih stanj, torej o natančnosti, kritičnosti, točnosti, preverljivosti, poglobljenosti in vsebinski uravnoteženosti poročanja v samoevalvaciji. Kaj od vsega naštetega zgoraj je bolje obravnavano in kaj slabše? Ali je zajeto tudi strokovno mnenje o strokovnih vprašanjih? Ali pa v samoevalvaciji prevladuje dokumentiranje in navajanje podatkov brez refleksije in evalvacije;
- odmiku k drugi lastnosti, pojavu ali stanju, kadar pri ocenjevanju samoevalvacije pozornost preusmerimo k njeni učinkovitosti po sebi, k popisu procesov ali elementov sistema kakovosti na sploh, k preglednosti in sodelovanju deležnikov. Tudi to je pomembno, sploh pri institucionalnih vprašanjih delovanja sistema kakovosti, vendar ne more biti pomembno samo to;
- nekoliko šablonskim in površinskim priporočilom, da je treba izboljšati komunikacijo z deležniki in njihovo sodelovanje pri samoevalvaciji izvedbenega študijskega programa. Treba je identificirati, v čem je težava: v pomanjkanju refleksije o študijskih vsebinah, pedagoškem ali pa strokovnem delu? V pomanjkanju argumentov za kakovost vsebinske zasnove, spremembe ali izvedbe?

19. standard: **URESNIČEVANJE NALOG, NAČRTOVANIH NA PODLAGI IZSLEDKOV SAMOEVALVACIJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA, JE RAZVIDNO IZ SAMOEVALVACIJSKIH POROČIL**

Merila za presojo:

(Presoja se uresničevanje nalog, povezanih s samoevalvacijo študijskega programa, v zadnjih treh letih in:

- sodelovanje deležnikov pri sprejemanju ukrepov za izboljšave, spremljanju njihovega uresničevanja in nastajanju samoevalvacijskega poročila ter
- sklenjenost kroga kakovosti.)

Pojasnilo:

Podlaga za kakovostno presojo po tem standardu je poznavanje akreditiranega študijskega programa. Treba je upoštevati, da imajo pri evalvaciji posameznih vsebin (oklepaj pod točko a) 18. standarda) študenti, predavatelji in drugi strokovni delavci, nepedagoški delavci, delodajalci ... **različne vloge oziroma da zanje vsi nimajo enakih (ali celo ustreznih) zmožnosti.**

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- pavšalna ocena, da krog kakovosti je/ni sklenjen, brez jasne utemeljitve;
- preveč poudarjena ena stran (ne)sodelovanja deležnikov, večinoma študentov; nič ali zelo malo o sodelovanju predavateljev in drugih strokovnih delavcev, nepedagoških delavcev in deležnikov iz okolja, predvsem delodajalcev;
- akcijski načrti, analize poročil kot prednost.

Usmeritve za pravilno presojo:

Na sklenjenost kroga kakovosti ni dovolj gledati le s procesnega vidika PDCA. Pomembna je vsebinsko sklenjena samoevalvacija oziroma notranja ocena kakovosti, ki:

- združuje vse pomembne poglede na vsebino, sestavo in izvajanje izvedbenega študijskega programa,
- upošteva značilnosti višješolskega izobraževanja,
- upošteva značilnosti stroke (torej poklica, za katerega študijski program izobražuje),
- upošteva različne poglede: poglede predavateljev in drugih strokovnih delavcev, študentov in predstavnikov zunanjega okolja - gospodarske sfere z upoštevanjem delovnega področja, kjer se diplomanti večinoma zaposlujejo,
- zajema oziroma povezuje tudi vsebinske izsledke pomembnih komisij šole.

Dobra samoevalvacija je plod celovite presoje, ki zajema dokumentiranje, analiziranje, evalviranje in načrtovanje ukrepov. Ti ne smejo biti le merljivi, temveč predvsem vsebinski in argumentirani. Več o tem je zapisano pri usmeritvah za presojo po 6. standardu, stran 101 do 103.

Podobno kot pri prejšnjem standardu tudi pri tem pogosto ni analize, kako podrobno in strokovno (in, ali sploh) je v samoevalvacijskem poročilu obravnavano razvijanje ali posodabljanje študijskih vsebin oziroma izvedbenega študijskega programa. Če so spremembe v njem le popisane, navadno ni obravnavano, na kaj se opirajo in zakaj so bile sprejete, kaj se želi z njimi doseči, izboljšati ... Brez takšnih razmislekov ni mogoče dobro načrtovati ukrepov, spremljati njihovega uresničevanja in jih naposled tudi oceniti.

20. standard: ŠOLA SPREMLJA IZVAJANJE ŠTUDIJA, PREGLEDUJE IZVEDBENI ŠTUDIJSKI PROGRAM IN GA IZBOLJŠUJE OB UPOŠTEVANJU RAZVOJA STROKE. EVALVIRA DOSEGANE POSTAVLJENIH CILJEV, KOMPETENC OZIROMA UČNIH IZIDOV TER POTREBE PO DIPLOMANTIH. SPREMEMBE IN POSODOBITVE IZVEDBENEGA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA UPOŠTEVAJO TEMELJNE CILJE PROGRAMA TER OHRANJAJO POVEZANOST NJEGOVIH VSEBIN OZIROMA PREDMETOV.

Merila za presojo:

(Presoja se, ali je ob razvijanju in spreminjanju izvedbenega študijskega programa program še vedno vsebinsko in po sestavi dovršen, ali se ohranja povezanost učnih načrtov in predmetnika s cilji in kompetencami študijskega programa.)

Pojasnilo:

Če je treba pri 18. standardu presoditi vse elemente samoevalvacije izvedbenega študijskega programa, naštete v alinejah pri točki a), se 20. standard (ki je s prvim tesno povezan) še bolj poglobi v izboljševanje izvedbenega študijskega programa oziroma v ohranjanje povezanosti njegovih vsebin ali predmetov.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- ugotovitve pri presoji so si v (delnem) nasprotju z ugotovitvami pri 18. standardu;
- standard ni ustrezno presojan; ni ugotovitev v skladu z določbo o presoji in poimenovanjem standarda;
- pretežno se popisujejo postopki in vloga študentov pri samoevalvaciji, ne pa vsebinska ustreznost sprememb programa;
- nepremišljeni oziroma neutemeljeni predlogi za spremembo programa;
- ni razvidno, ali in kako na izboljševanje programa vpliva razvoj stroke.

Usmeritve za pravilno presojo:

Upoštevajmo usmeritve pri 18. standardu, le da se ne sprašujemo več, ali to vsebuje samoevalvacija, ampak presodimo, ali to drži za izvedbeni študijski program.

Izogibajmo se:

- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju ali pa faznemu odmiku, kadar pri presoji kakovosti strokovnega oziroma umetniškega dela na področju študijskega programa pozornost od kakovosti dejavnosti in dosežkov preusmerimo h kakovosti sodelovanja ali organizacije in materialnih razmer zanj;
- spoznavnemu odmiku z menjavo med kvaliteto in kvantiteto, kadar presojanje kakovosti strokovnega dela opremo zgolj na preštevanje dosežkov (izdelkov, storitev, projektov ipd.). Treba je prepoznati njegovo notranjo vrednost, pa tudi relevantnost glede na študijsko področje oziroma spremembe izvedbenega programa.

21. standard: **NAČIN, OBLIKA IN OBSEG IZVAJANJA ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA USTREZAJO NJEGOVI VSEBINI IN SESTAVI, TAKO DA SO KAKOVOSTNO PRILAGOJENE IN ZAGOTOVLJENE ŠTUDIJSKE VSEBINE, IZVEDBENE PRAKSE IN VIRI (KADROVSKI IN MATERIALNI)**

Merila za presojo:

- a. načini in oblike poučevanja, njihov razvoj oziroma prilagojenost (vključno z viri):
 - različnim skupinam študentov,
 - različnim študijskim potrebam in načinom študija (na študenta osredinjen študij in poučevanje),
 - potrebam predavateljev in drugih strokovnih delavcev
- b. število izvedenih kontaktnih ur, določenih s študijskim programom, ali drugih oblik dela s študenti

- c. študijska gradiva in njihova prilagojenost načinom in oblikam poučevanja ter potrebam študentov

(Presoja se, ali so študijska gradiva prilagojena e-študiju, študiju na daljavo ali drugim oblikam študija ter potrebam študentov, predvsem študentom z različnimi oblikami invalidnosti.)

- d. sodelovanje študentov pri projektnem delu

- e. praktično izobraževanje študentov

(Iz načrta mora biti jasno razvidna organiziranost praktičnega izobraževanja, njegovi nosilci ter naloge vseh udeležencev (predavateljev in drugih strokovnih delavcev, mentorjev prakse, organizatorjev praktičnega izobraževanja in študentov). V povezavi s tem se presoja izvedba tega izobraževanja v delovnem okolju oziroma zunaj šole. Ugotavlja se:

- izvajanje izobraževanja v delovnem okolju,
- vsebina praktičnega izobraževanja,
- sodelovanje šole s podjetji ter
- vodenje dokumentacije o tem.)

(Na obisku se preverjajo dokazila o usposobljenosti mentorjev prakse ter dokumentacija o spremljanju primernosti vsebine praktičnega izobraževanja ter doseganja učnih izidov in kompetenc.)

(Presoja se zadovoljstvo vseh udeležencev: študentov, mentorjev prakse, organizatorjev praktičnega izobraževanja na šolah in v podjetjih.)

- f. ustreznost urnikov, števila govornih ur ali dostopnosti predavateljev in drugih strokovnih delavcev študentom
- g. ustreznost in usposobljenost kadrov v skladu s 7. členom meril
- h. materialne razmere, povezane z izvajanjem študijskega programa, v skladu z 9. členom meril

Pojasnilo:

Standard se presoja tudi v skladu s 7. členom (kadri) in 9. členom (materialne razmere) meril.

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- presoja pod točko a) pomanjkljiva, nič o razvoju načinov in oblik poučevanja, potrebah predavateljev;
- točka e); nič o mnenju (zadovoljstvu) nosilcev praktičnega izobraževanja tako na šoli kot v podjetjih, presojan samo pogled študentov;
- ni razvidno, ali je praktično izobraževanje sistematično urejeno, ali ima šola ustrezen načrt zanj, iz katerega je razvidna njegova organiziranost in naloge vseh udeležencev, ki jih je treba presoditi;
- aktivno sodelovanje predavateljev oziroma organizatorjev praktičnega izobraževanja, študentov in mentorjev v podjetjih je pogoj in ne prednost;
- kljub ugotovljenemu premajhnemu številu kontaktnih ur (KU), ki jih šola ni nadomestila z drugimi ustreznimi oblikami dela s študenti, kot je individualno delo učitelja z njimi, neustreznosti urnikov oziroma njihove izvedbe večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti niso ugotovljene;

- predstavljen samo pogled ali mnenje študentov na zmanjševanje števila KU, pogled predavateljev in drugih strokovnih delavcev programa pa je prezrt;
- kadri niso presojani v skladu z vsemi določbami 7. člena meril – najpogosteje se zanemari določbe o zagotavljanju pedagoškega in strokovnega razvoja predavateljev in njihovih dosežkih na strokovnem področju, ki ga poučujejo;
- materialne razmere niso ocenjene po vseh standardih iz 9. člena meril – zanemarjene ali prezrte so predvsem določbe o knjižnici: ustreznost literature, založenost knjižnice, strokovna pomoč v njej, razvoj knjižnične dejavnosti.

Usmeritve za pravilno presojo:

Opirajmo se na usmeritve pri 18. standardu, le da se ne sprašujemo več po tem, ali to vsebuje samoevalvacija, ampak ali to drži za izvajanje študijskega programa.

Kadar presojamo kakovost poučevanja po sebi, se pozornost od notranje vrednosti poučevanja ne bi smela preusmerjati k tehničnemu procesu in pomoči poučevanju. Zato je pomembno, da se predavatelji tudi sami izrekajo o odlikah in vrednosti poučevanja, tako kot to že preverjamo pri študentih. Več o tem je napisano pri 18. standardu ((samo)evalvacija pedagoškega dela).

Število in vrsto kontaktnih ur, način izvajanja (bodisi v tehnološkem ali organizacijskem smislu bodisi v smislu pristopa k poučevanju) ter kreditno vrednotenje je primerno presojati:

- glede na značilnosti stroke, v katero sega posamezni predmet/študij,
- glede na predvidene študijske vsebine pri predmetu,
- glede na kompetence oziroma učne izide.

Zahtevnost študija – zahtevnost in poglobljenost študijskih vsebin, kognitivne in praktične spretnosti, kompleksnost predvidenih sposobnosti in zmožnost njihovega razvoja glede na različne oblike pedagoškega usmerjanja ter predznanje študentov so tisto, kar narekuje okoliščine izvajanja predmeta/študija oziroma kar naj bo izhodišče za presojo kakovosti. S tem mora biti povezana tudi presoja materialnih razmer za izvedbo študijskega programa (tako na šoli kot zunaj nje (v (ne)gospodarstvu)), predvsem knjižnično gradivo, baze podatkov in povezave za študijski program, ki ga presojamo (več v področju presoje materialne razmere).

Tudi presoja izvajanja praktičnega izobraževanja študentov narekuje temeljito poznavanje študijskega programa. Preverimo kompetence, znanje, spretnosti in veščine, ki si jih mora študent pridobiti, ter ugotovimo, ali:

- je praktično izobraževanje na primerni ravni zahtevnosti in študentu ponuja, kar je določeno s študijskim programom – ali torej njegove delovne obveznosti ustrezajo profilu diplomanta;
- je podjetje ustrezno za izvajanje tega izobraževanja (od usposobljenosti mentorjev v njem do razmer za prakso);
- sta mentoriranje in samostojno delo študentov primerno razmejena;
- so opravljeno delo in izdelki študentov dobri;
- predavatelji, mentorji v podjetjih in študenti kakovostno sodelujejo pri izvajanju praktičnega izobraževanja in kako ga ocenjujejo (skupaj z delodajalci); katere skupne ukrepe sprejemajo za njegovo spremljanje, presojanje ali evalviranje, posodabljanje, izboljševanje.

Pri presoji kakovosti kadrov je pomembna presoja po fazi končnega stanja tako za kakovost pedagoškega dela kot za kakovost strokovnega ali umetniškega dela predavateljev. Ali se študij izvaja na kakovosten način, je primerno zahteven, poglobljen, usmerjen in praktičen glede na svojo vrsto?

Izogibajmo se:

- samo organizacijskim priporočilom, ki o kakovosti poučevanja ne povedo nič. Zato ne priporočajmo zgolj boljšega povezovanja pedagoških delavcev, na primer organiziranja skupnih sestankov za pregledovanje učnih načrtov - na takšno priporočilo lahko namreč šola odgovori le z dnevnim redom naslednjega sestanka in že je kakovost storjena. Namesto tega bi se lahko poglobili v pedagoško delo (ukrepe) ter v spremljajoča prepričanja in namene poučevanja (pristopi k poučevanju). Podobno velja za generične in posredne ocene, kot so: majhnost skupin študentov; komunikativnost in poslušnost predavateljev; pozitiven odnos; videovsebine za študij; vzpostavitev tehnične pomoči predavateljem; spodbujanje uporabe najnovejših metod za pritegnitev študentov k delu (odmik del za celoto);
- delnosti ocen (odmik del za celoto), ki izvirajo tudi iz izključnega ugotavljanja kakovosti poučevanja na podlagi študentskega mnenja, ki je sicer pomembno, a ne edino relevantno;
- odmiku k drugi lastnosti, pojavu, stanju, kadar ob zmanjševanju števila kontaktnih ur priporočamo ali pa kot kakovostne sprejememo kompenzacijske ukrepe, na primer povečanje ekstrakurikularnih aktivnosti in administrativne pomoči študentom. Je krepitev tutorstva lahko kompenzacija za zmanjševanje števila kontaktnih ur ob nespremenjenih študijskih vsebinah, kompetencah in učnih izidih;
- spoznavnemu odmiku, če zahtevamo količinsko proporcionalnost med kontaktnimi urami in krediti, s katerimi je posamezen predmet ovrednoten. Takšno razmišljanje je lahko dobra podlaga za približno prepoznavanje težav. Vendar pa se ne opira na razumevanje konkretnih študijskih vsebin. Od predmeta do predmeta se lahko razlikuje, koliko dela in katero delo naj študent opravi sam, koliko je potrebnega razlaganja, koliko prakse ipd.;
- odmiku pri presojanju izvajanja študija (nekritičnost presoje): ali in kdaj je (a) ciklično izvajanje predmetov, (b) zmanjšanje števila kontaktnih ur, (c) združevanje rednih in izrednih študentov, (d) ali pa združevanje študentov po ključu ponujanja predmetov enega študijskega programa študentom drugih študijskih programov v izbirnost, kar rezultira v večjih razredih s študenti z zelo različnimi predznanji, sploh lahko prednost oziroma znak kakovosti? Je v takih primerih dopustno slediti ekonomskemu konceptu kakovosti in prednost prepoznati v povečanju učinkovitosti in optimizacije poučevanja, in ali vendarle pri tem ne gre tudi za konceptualni odmik, pri katerem ekonomski koncept kakovosti nadomesti upoštevanje strokovnih standardov v višjem šolstvu?

22. standard: **ZAGOTOVLJENO JE VAROVANJE PRAVIC DELEŽNIKOV V ŠTUDIJSKEM PROCESU.**

Merila za presojo:

- a. vsem študentom je ob rednem izpolnjevanju obveznosti, določenih s študijskim programom, omogočeno nemoteno napredovanje in dokončanje študija

(Pri presoji so posebej pomembni:

- razporejenost izpitnih rokov,
- vnaprej objavljena merila in načini ocenjevanja,
- pravičnost in preglednost pri ocenjevanju,

- različne metode ocenjevanja in pomoč šole pri razvijanju znanja predavateljev na tem področju,
 - omogočanje pritožbe na oceno in preglednost pritožbenih postopkov.)
- b. vsem predavateljem in drugim strokovnim delavcem je zagotovljeno spoštovanje njihove avtonomije pri poučevanju in strokovnem delu ter pomoč in svetovanje pri razvijanju karijerne poti
- c. obveščenost deležnikov v skladu s 7. standardom 6. člena meril

Najpogostejše neustreznosti pri presoji:

- določbe pod točko a) presojane prek podatkov o prehodnosti iz letnika v letnik in številu diplomantov;
- točka a) ni presojana po vseh določbah v oklepaju;
- ugotavljanje pomoči in svetovanja pri razvijanju karijerne poti predavateljev in drugih strokovnih delavcev je pomanjkljiva (nič o pomoči, svetovanju, izobraževanju na pedagoškem, strokovnem ali umetniškem področju).

Usmeritve za pravilno presoj:

Kakovostno pedagoško delo predavateljev je tesno povezano z ocenjevanjem. Slednje je izredno pomembno tako za študente in predavatelje, zato presodimo, ali:

- je ustrezno glede na vsebino in zahtevnost študijskega programa oziroma predmeta;
- omogoča predavatelju dejanski uvid v usvojeno študentovo znanje, veščine, spretnosti;
- omogoča študentu spremljanje lastnega napredka, ga vzpodbuja h kakovostnemu sprotnemu delu;
- omogoča študentu kakovostno izpolnjevanje vseh študijskih obveznosti;
- omogoča jasen vpogled v pridobitev s programom določenih kompetenc oziroma učnih izidov;
- ali navsezadnje tako predavatelju kot študentu omogoča prepoznavanje študentovih odlik, njegovih nadarjenosti, nagnjenosti, posebnosti; študenta pa vzpodbuja k poglobljenemu študiju, razvijanju svojih prednosti, nadarjenosti ...

II.3 POROČILO SKUPINE STROKOVNJAKOV IN SODELOVANJE S STROKOVNIM DELAVCEM

Poročila skupin strokovnjakov zaradi zahteve po konsistentnosti nastajajo po predpisanih predlogah (<https://www.nakvis.si/akreditacije-in-evalvacije-v-visokem-solstvu/register-strokovnjakov/>), ki strokovnjake vodijo po posameznih standardih kakovosti. Sestava in oblika poročil morata biti ustaljeni, poročila pa primerljiva. Tudi njihova vsebina se mora razvijati na usklajen in primerljiv način; dokazni postopek, ugotovitve in ocene morajo biti enotni in celoviti. Strokovnjaki se morajo jasno opredeliti do sprememb, ki so nastale z vlagateljevim odzivom na prvo poročilo. Kar je vlagatelj izboljšal, odpravil ali uredil, lahko odločilno vpliva tako na ugotovitev o dejanskem stanju kot na kakovost. Zato mora biti v poročilu pri vsakem standardu kakovosti posebej razvidno prvotno in končno dejansko stanje, ugotovitve in ocene pa morajo biti zaradi jasnosti le končne.

Ena ključnih lastnosti dobrega poročila je smiselna vsebinska uravnoteženost (1) med dokumentiranjem dejanskega stanja, ugotavljanjem in argumentiranjem skladnosti, večjih pomanjkljivosti oziroma neskladnosti ..., ocenjevanjem in tehtanjem ugotovitev oziroma ocen na eni strani in (2) po posameznih standardih kakovosti na drugi. Oznaka »smiselna« se nanaša na to, da sta obseg in globina poročanja odvisna tako od teže ugotovitev oziroma ocen kot od tega, na kaj se nanašajo. Poročanje naj se temeljiteje posveti morebitnim delnim skladnostim, neskladnostim ali večjim pomanjkljivostim oziroma neskladnostim. Podrobnejša obravnava je pomembnejša pri vsebinsko zahtevnejših standardih kakovosti, medtem ko je mogoče sicer redke standarde, usmerjene v skladnost, presoditi z manj obrazložitev in dokazov, morda zgolj s klici na navedbe v vlogi in izjavami o skladnosti. Tako na primer ni potrebna obsežna obravnava nesporne skladnosti vpisnih pogojev, pogojev za dokončanje študija ali pa za prehode med študijskimi programi z zakonom oziroma merili za akreditacijo. Bralci poročil verjetno ne bodo brali zato, da se zanimajo o potankostih tovrstnih obveznih vsebin študija – poiskali si jih bodo v razpisu za vpis ali na spletni strani zavoda/šole. V poročilu pa jih bo zanimalo s temi sestavinami povezano vprašanje zakonitosti in, kjer pride v poštev, tudi kakovosti. Nasprotno naj bo na primer obravnava kakovosti raziskovalnega dela dovolj poglobljena in obsežna že zaradi zapletenosti vprašanja o skladnosti dejanskega stanja s predpisi oziroma o kakovosti.

Na podlagi analize poročil bi lahko bili standardi kakovosti enakomernejše obravnavani, namesto količinske uravnoteženosti prednosti in priložnosti za izboljšanje pa bi bila boljša realna kritičnost do presojanega ob upoštevanju njegovih posebnosti. V poročilih smo opažali izpuščanje korakov v procesu presoje. Najpogostejše pomanjkljivosti so bile čezmerno dokumentiranje in iz konteksta izvzete, nerazložene ali neargumentirane ugotovitve oziroma ocene. V enem od poročil je na primer skladnost s predpisom razložena in izrečena zgolj z »da«. Ocena študijskih vsebin na primer ne more biti le popis sestave predmetnika. Treba je uvideti njegovo zasnovo in jo presoditi. Enako ni dovolj zgolj popisati podjetij, v katerih se izvaja praksa, in dodati, da zavod anketira deležnike o zadovoljstvu z njo. Na tako podlagi ni mogoče postaviti celovite ugotovitve dejanskega stanja, kaj šele ocene kakovosti prakse.

Poleg konsistentnosti in uravnoteženosti so lastnosti dobrega poročila še celovitost, poglobljenost in širina, natančnost, ponujanje pomembnih informacij, preverljivost, neizpodbitnost, jasnost, točnost in logičnost izpeljav, ki ne vsebujejo protislovij, domnev, nepopolnih, nezaključenih ali večpomenskih misli in niso pavšalne. Dobra poročila so tudi uporabna, pregledna in primerljiva – informirajo predvsem o dejanskem stanju, izpolnjevanju predpisov in o kakovosti, niso pa namenjena polemiziranju, širjenju ali razlaganju politik, idej in trendov.

POUDARKI:

1. Poročila strokovnjakov morajo biti napisana po predpisani predlogi in navodilih; predpisane predloge oziroma obrazca za poročilo ni dovoljeno spreminjati.
2. Vsak standard mora biti presojan po vseh določilih za presojo, ugotovitve pa jasne in nedvoumne.
3. Vse ugotovitve morajo biti utemeljene (vprašajmo se: zakaj, kako, čemu ipd. in na to odgovorimo).
4. Skladnosti, prednosti, večje pomanjkljivosti oziroma neskladnosti in priporočila za izboljšanje morajo biti dobro premišljene, usklajene in se ne smejo zamenjevati med seboj ali se izključevati.
5. Strokovnjaki so dolžni upoštevati pripombe strokovnih delavcev, ki vodijo postopke glede:
 - tega, ali se presoje opravljajo v skladu s predpisanimi določbami zanje,
 - sestave in vsebine akreditacijskih in evalvacijskih poročil (ne gre za vmešavanje v strokovno presojo, temveč za opozarjanje, kadar je poročilo pomanjkljivo napisano oziroma ne vsebuje vseh potrebnih ugotovitev in obrazložitvev, kadar je nejasno ipd.),
 - jezikovne ustreznosti poročil.

II.4 VLOGE UDELEŽENCEV V AKREDITACIJSKIH IN EVALVACIJSKIH POSTOPKIH

STROKOVNJAKI

V skupino strokovnjakov svet agencije imenuje najmanj tri člane, od tega enega študenta in enega tujega strokovnjaka. Sestava skupine je odvisna od velikosti zavoda ali šole, vrste in zahtevnosti akreditacijskega oziroma evalvacijskega postopka ter se tako številčno kot po zahtevanih kompetencah strokovnjakov razlikuje. Imenovani strokovnjaki morajo biti znanstveno, strokovno, umetniško in pedagoško dejavni na študijskem področju presojanega programa, zavoda ali šole.

NALOGE POSAMEZNIH ČLANOV SKUPINE STROKOVNJAKOV

Člani skupine strokovnjakov se s soglasjem k imenovanju zavežejo, da bodo delo opravili v skladu s predpisi in smernicami agencije ter strokovno, neodvisno in v predpisanem roku.

Predsednik

Predsednik skupine strokovnjakov usmerja člane skupine ter je odgovoren za vsebino akreditacijskega oziroma evalvacijskega poročila in za druga dejanja, potrebna za celovito presojo. S člani se dogovori o delitvi dela, nalogah in cilju presoje, uskladi in pregleda poročilo. V dogovoru z njimi določi morebitna dodatna dokazila vlagatelja in odloči o morebitnem obisku zavoda, kadar ta v postopku ni predpisan (npr. pri akreditaciji študijskega programa).

Člani skupine strokovnjakov in tuji strokovnjaki

Člani, ki so visokošolski učitelji ali višješolski predavatelji, presojevalci kakovosti ali strokovnjaki iz prakse, sodelujejo pri vsebinski pripravi poročila in delu, povezanem s presojo, npr. pri organizaciji evalvacijskega obiska, predlogih za dodatna dokazila ipd. V skladu z dogovorom s predsednikom opravijo naloge, ki so jim določene. Tuji strokovnjak v skupini omogoča širši oziroma mednarodni pogled na presojano zadevo. Navadno presoja vsebinski in strokovni del vloge, kot na primer ustreznost pedagoškega, znanstveno-raziskovalnega, strokovnega in/ali umetniškega dela, sistem kakovosti zavoda/šole, vsebino študijskega programa s cilji, kompetencami, predmetnikom in učnimi načrti. Predsednik skupine strokovnjakov in strokovni delavec mu predstavita posebnosti slovenskega visokošolskega in višješolskega sistema oziroma posebnosti zavoda/šole ali študijskega programa, ki se presoja.

Član študent

V skladu s slovenskimi in mednarodnimi predpisi in smernicami je v skupini strokovnjakov predstavnik študentov, ki enako kot drugi člani sodeluje pri vseh področjih presoje. Doda študentski vidik k presoji, vendar se njegovo delo ne omejuje zgolj na ta vidik ali na področja, povezana z njim.

KANDIDAT ZA VPIS V REGISTER STROKOVNJAKOV AGENCIJE

V okviru usposabljanj za strokovnjake se kandidati za vpis v register strokovnjakov udeležujejo evalvacijskih obiskov. Kandidat v skladu z navodili predsednika skupine strokovnjakov in strokovnih delavcev opravlja vse naloge strokovnjaka v skupini. Opravljene naloge in dejanja kandidata v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih ne vplivajo na končno presojo in poročilo skupine strokovnjakov. Enako kot skupina strokovnjakov ne sme biti v konfliktu interesov z vlagateljem, pri čemer je slednji o udeležbi kandidata obveščen.

SESTAVA SKUPINE STROKOVNJAKOV V POSAMEZNIH POSTOPKIH

Predsednik skupine strokovnjakov mora biti visokošolski učitelj ali predavatelj višje strokovne šole in področno ustrezati glavnemu ali vsaj enemu od področij študijskega programa oziroma zavoda/šole, in sicer po prvih dveh mestih klasifikacije Klasius-P-16. Če med slovenskimi strokovnjaki v registru, primernimi za predsednika skupine, ni strokovnjaka, ki bi izpolnjeval ta pogoj, ga mora izpolnjevati tuji strokovnjak.

Akreditacija zavoda in zunanja evalvacija šole

Skupina strokovnjakov mora biti sestavljena tako, da ima vsaj eden od strokovnjakov vodstvene izkušnje na zavodu/šoli najmanj iste vrste, kot je zavod/šola v postopku akreditacije oziroma evalvacije. Pri akreditaciji univerze ali samostojnega zavoda - fakultete mora imeti večina članov skupine strokovnjakov naziv redni ali izredni profesor, pri akreditaciji visoke strokovne šole mora imeti vsaj en član skupine strokovnjakov naziv najmanj docent, pri evalvaciji šole pa mora imeti vsaj en član skupine strokovnjakov naziv predavatelj višje strokovne šole. Študijska in znanstveno-raziskovalna področja strokovnjakov morajo ustrezati področjem po klasifikacijah Klasius in Frascati.

Akreditacija in evalvacija študijskega programa

Vsi člani skupine strokovnjakov morajo biti s področja študijskega programa in morajo imeti ustrezno izvolitev v naziv, pri čemer je pri visokošolskem strokovnem študijskem programu poleg predavateljev in višjih predavateljev vsaj en član izredni profesor ali docent. Pri univerzitetnem, magistrskem in doktorskem študijskem programu so člani redni in izredni profesorji ter docenti.

Predsednik skupine strokovnjakov mora biti visokošolski učitelj ali predavatelj višje strokovne šole in področno ustrezati glavnemu ali vsaj enemu od področij študijskega programa oziroma zavoda/šole, in sicer po prvih dveh mestih klasifikacije Klasius-P-16.

VLAGATELJ

Dokazila za presojo pri akreditaciji in zunanji evalvaciji

Agencija od vlagatelja pričakuje, da bo konstruktivno sodeloval s skupino strokovnjakov in agencijo, tako da bo omogočil dostop do vseh podatkov, ki so pomembni za presojo. Pogosto strokovnjaki poleg vloge s prilogami za akreditacijo oziroma evalvacijo za ugotovitev dejanskega stanja in presojo potrebujejo tudi podatke iz drugih dokazil. Podatke iz javno dostopnih baz podatkov si bo skupina strokovnjakov pridobila sama ali jim jih bo posredoval strokovni delavec agencije, medtem ko bo dokazila, ki niso javno dostopna, na zahtevo skupine strokovnjakov vlagatelj predložil med postopkom. Pri akreditacijskih postopkih vlagatelj dodatna dokazila praviloma posreduje po prejemu prvega poročila skupine strokovnjakov, skupaj s pripombami k poročilu, medtem ko pri evalvacijskih postopkih dokazila posreduje pred evalvacijskim obiskom, med njim ali takoj po njem, če ni mogoče drugače, pa skupaj s pripombami k evalvacijskemu poročilu. Pomembno je poudariti, da se vlagatelj z oddajo vloge za akreditacijo ali evalvacijo zaveže, da ima na voljo vsa za presojo relevantna dokazila, zato jih mora posredovati v roku.

Evalvacijski obisk

Agencija od vlagatelja pričakuje, da bo z izjemo utemeljenih objektivnih razlogov omogočil evalvacijski obisk po dogovorjenem urniku. Obvestilo o datumu obiska prejme najkasneje v 15 dneh. Na obisku strokovnjakom priskrbi ustrezno opremljen prostor za nemoteno delo, ustrezen fizični in virtualni dostop do zavoda ali šole, prostor za razgovore, zahtevana dokazila, ogled prostorov in opreme; upošteva dogovorjeni potek obiska in zagotovi relevantne sogovornike, na predlog skupine strokovnjakov pa tudi

datne intervjuvance, ter se prilagaja morebitnim spremembam poteka obiska, nastalim zaradi na novo ugotovljenega dejanskega stanja. Pri evalvacijskih obiskih ali pri obiskih zavoda ob akreditaciji študijskega programa ali prvi akreditaciji zavoda vlagatelj ne prejme posebnega zapisnika ali drugega zapisa, ki bi navajal ali povzegal izjave sogovornikov. Njihove izjave so upoštevane in povzete v poročilu skupine strokovnjakov, h kateremu ima vlagatelj možnost dati pripombe.

Pripombe k poročilu skupine strokovnjakov in končno poročilo

Ko vlagatelj prejme akreditacijsko ali evalvacijsko poročilo, ima možnost, da odgovori na poročilo skupine strokovnjakov, da pripombe k ugotovitvam in posreduje dodatna dokazila. Skupina strokovnjakov se mora do pripomb in novih dokazil opredeliti v končnem poročilu. Ko skupina strokovnjakov pripravi končno poročilo, vlagatelj pripomb in dodatnih dokazil praviloma ne more več pošiljati.

SVET AGENCIJE

Svetu agencije, ki odloča o vlogah za akreditacijo in zunanjo evalvacijo na podlagi končnega poročila skupine strokovnjakov in vlagateljevega odziva, vloge in drugih dokumentov, je presoja skupine strokovnjakov temeljno vodilo pri odločitvah. Zato pričakuje, da so ugotovitve v poročilu ustrezno obrazložene in utemeljene, tako z vidika predpisov kot z vidika strokovne presoje. Če svet ugotovi, da je poročilo nepopolno ali nejasno, lahko zahteva, da ga skupina strokovnjakov dopolni.

Svet agencije je pri sprejemanju odločitev samostojen in od ugotovitev skupine strokovnjakov lahko odstopa, mora pa takšna odstopanja ustrezno obrazložiti. Tako lahko na podlagi javnih evidenc, vloge in drugih dokazil presodi, da je določena pomanjkljivost takšne narave in tako velika, da bistveno vpliva na kakovost zavoda, šole ali študijskega programa, in ugotovi na primer, da določeni standard ni izpolnjen.

STROKOVNI DELAVCI, KI VODIJO POSTOPKE

Strokovni delavci agencije vodijo akreditacijske in evalvacijske postopke in dajejo skupini strokovnjakov strokovno, pravno in organizacijsko pomoč. Strokovnjaki so dolžni upoštevati pripombe strokovnih delavcev o sestavi in vsebini akreditacijskih in evalvacijskih poročil. Od strokovnih delavcev si lahko pridobijo pomembne podatke, kot so dosedanja akreditacijska in evalvacijska poročila o zavodu, šoli ali programu, odločitve sveta agencije, primerjalni podatki o raziskovalni dejavnosti zavoda in posameznih učiteljev ipd.

Strokovni delavci opravljajo tudi druga organizacijska in postopkovna opravila: po imenovanju skupine strokovnjakov vzpostavijo povezavo med člani skupine in jim priskrbijo ustrezno dokumentacijo za presojo, posredujejo zahteve skupine strokovnjakov vlagatelju in svetu agencije, pozivajo vlagatelja k dopolnitvi vloge, pomagajo skupini strokovnjakov pri organizaciji sestanka ali obiska, kot skrbniki pogodb in zahtevkov za izplačilo skrbijo, da so pogodbene obveznosti izpolnjene, v postopkih notranjega zagotavljanja kakovosti na agenciji presojajo delo strokovnjakov in sodelujejo pri anketiranju strokovnjakov, analiziranju poročil, zbiranju podatkov o presojah ipd.

NAČELA IN SMERNICE ZA OBJEKTIVNO IN NEPRISTRANSKO PRESOJO

Strokovni delavci in strokovnjaki so pri opravljanju svojega dela po zakonu samostojni. Slednji ne smejo dopustiti, da na njihovo presojo nezakonito vplivajo vlagatelj, svet agencije, vodstvo agencije in drugi zaposleni na agenciji.

Morebiten konflikt interesov

Strokovnjaki so dolžni svoje delo v postopkih opravljati nepristransko in se morajo izogibati kakršnemu-koli nasprotju interesov. Ta obstaja, če obstajajo okoliščine, v katerih zasebni interes strokovnjaka vpliva ali ustvarja videz, da vpliva na nepristransko in objektivno opravljanje njegovih nalog. Strokovnjak je dolžan sodelovanje v postopku zavrniti, če meni, da je v konfliktu interesov v povezavi z zavodom/šolo ali programom, na katerega se postopek nanaša. Če je strokovnjak v dvomu, ali bi utegnil biti v konfliktu interesov, se o tem posvetuje s strokovnim delavcem.

Strokovnjak ne sme sodelovati v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih, če je z vlagateljem v delovnem ali drugem pogodbenem razmerju, sorodstvenem razmerju ... ali če še nista minili dve leti, odkar je takšno razmerje prenehalo. Strokovnjak najprej presodi sam, ali je v konfliktu interesov z vlagateljem, lahko pa njegovo izločitev zahteva tudi vlagatelj. O slednji odloči svet agencije.

Možnosti vplivanja vlagatelja na strokovnjake in kako ravnati

V konkretnem postopku strokovnjaki v izogib poskusom vplivanja na presojo z vlagateljem in člani sveta komunicirajo preko strokovnega delavca. Morajo biti tudi pozorni in občutljivi za poskuse nedovoljenega vplivanja ali pritiske vlagateljev, članov sveta, drugih zaposlenih na agenciji ali drugih zainteresiranih v zvezi s presojo in morajo o tem obvestiti predsednika skupine strokovnjakov in strokovnega delavca.

III RAZMISLEK O PRESOJI NA IZBRANIH PODROČJIH

POSEBNOSTI POUČEVANJA

S tem vodnikom nam ne bo uspelo zadovoljivo predstaviti vseh posebnosti študija. Skušali bomo izbrati tiste, na katere morda nismo bili dovolj pozorni. Začeli bomo z izbranimi pogledi na poučevanje. K njegovi kakovosti lahko pristopamo generično ali pa disciplinarno-specifično. Medtem ko so po prvem pristopu prvine izobraževanja univerzalne in v praksi merijo v usposabljanje posameznika, jih pri drugem odločilno zaznamujejo disciplinarne kulture in njihovi standardi vednosti. Manj ko so pristopi k poučevanju občutljivi na disciplinarna pravila, bolj se ravna po pravilih, pričakovanjih in potrebah, ki so visokošolskemu polju zunanji, večji pomen pridobivajo praktično naravnane kompetence.

Za presojo kakovosti poučevanja so elementarni idejni pristopi k poučevanju. Čeprav merila za akreditacijo v ospredje postavljajo na študenta osredinjeno učenje, ki se ga bomo dotaknili v nadaljevanju, pa je posredovanje znanja in z njim vred izbira pristopa k poučevanju stvar svobode poučevanja. Zato bomo začrtali izhodiščni pregled pristopov in ga skušali vsaj površinsko povezati z različnimi koncepti kakovosti. Ti pristopi imajo do kvalifikacije (usposabljanja), socializacije (umeščanja v družbo) in subjektifikacije (razvoj osebnosti in osebne avtonomije) kot treh prvin izobraževanja različen odnos. Lahko poudarjajo bodisi omiko bodisi usposobljenost; lahko jim je pomembnejši razvoj akademskega, strokovnega ali pa poslovnega habitusa; naposled so lahko usmerjeni v umeščanje posameznika v veljavni družbeni red ali pa v emancipacijo. Različnim disciplinam, vrstam študija in zavodom/šolam so različno blizu.

Pristopi k poučevanju

1. Pristop, ki izvira iz razsvetljenske in humanistične tradicije, poudarja bogatenje disciplinarnega znanja, bistvo poučevanja pa vidi v uobličanju oziroma omiki. Takšno izobraževanje stremi k poglobljanju znanja in širitvi razuma, s premagovanjem mitoloških in nedokončanih razlag sveta pa naj bi študent postajal vse bolj samostojen in sposoben za avtonomno delovanje v družbi.
2. Kritični pristop tradicionalnemu očita nezadostno razsvetljevanje. Dopolnjuje ga s kritično razlago družbene neenakosti in vlogo zavodov pri vzdrževanju te neenakosti. Za razliko od predhodnega pristopa naj bi učitelj odkrival, kar je prikrito, posredovano znanje pa naj bi bilo še bolj odvisno od kritične refleksije, torej razmisleka o disciplinarnih in družbenih vzvodih, ki to znanje gnetejo.
3. Progresivni pristop se predhodnega loti tako, da skuša razlaganje emancipacije spremeniti v njeno udejanjanje. Poudarja pragmatično spoznavanje resnice in širitev razuma skozi osebno izkušnjo. Medtem ko se ti trije grobo predstavljeni pristopi opirajo na socializacijsko in subjektifikacijsko prvino izobraževanja, lahko naslednja pristopa izpeljemo iz kvalifikacijske ravni.
4. Poklicni pristop študij postavlja v vlogo uvajanja v stroko za opravljanje poklica. Tradicionalni in kritični pristop se umakneta oblikam usposabljanja in veščinenja, učitelj pa je idealno mojster oziroma strokovnjak ozke specialnosti, ki ni le raziskovalec, ampak je povezan tudi z zunanjim delovnim okoljem. Študentom posreduje zaprta in uporabna znanja.
5. Konstruktivistični pristop, ki sprejema tudi na študenta osredinjeno učenje, je podoben poklicnemu pristopu, le da se bežno navezuje na obliko progresivnega pristopa, pri katerem pa je družbenokritična nota izobraževanja nadomeščena s psihološko in individualistično. Tako je usposabljanje za delovno mesto prirojeno individualni učni izkušnji, v kateri ima učitelj vlogo nekakšnega inštruktorja oziroma pomočnika pri učenju.
6. Kot zadnjega omenimo še znanstveni pristop k poučevanju, v katerem se lahko med seboj prepletajo različni že omenjeni pristopi, povezujejo pa jih tako agonistični dialog, zasledovanje resnice in ravednost kot tudi znanstvena in disciplinarna načela odprte, kritične in refleksivne vednosti. Tak študij sprva uvaja v znanstveno raziskovanje, nato pa se nanj čim tesneje opira.

H kakovosti poučevanja

Ta zasilen poskus razmejčitve zakladnice idealov poučevanja zagotovo ne zadostuje niti za uporabno razlago pristopov k poučevanju niti za prikaz tega, kar se dogaja v praksi, kjer se ti pristopi med seboj prepletajo, nadgrajujejo in izrivajo. Lahko pa bi zadostoval za ponazoritev velike razvejenosti idealov poučevanja in predstav o tem, kaj naredi dobrega učitelja. Pogled na kakovost poučevanja skozi zavest o teh pristopih je v luči avtonomije poučevanja nujen za občutljivost presoj za raznoličnost pedagoškega dela. Vendar to še ni dovolj, povezati ga je treba tudi z različnimi koncepti kakovosti. Skušali bomo konkretnije ponazoriti izključujoče se poglede na kakovostnega učitelja.

1. Skozi ena očala je kakovosten učitelj kultiviran in razgledan pedagog ter aktiven in priznan znanstvenik. Poučuje skoraj z umetniškim navdihom: osvetljuje posebnost in celoto znanja, ga sistematizira, dopolnjuje in umešča v disciplino, sistem idej, stroko, družbo, kulturo, svet (npr. okolje), zgodovinski okvir, sedanost in v orise prihodnosti. Kontekstualizira ga, konkretizira in posploši oziroma ga povede na raven abstraktnega. Poglobi ga in preišči vrednoti. S študentom je v kolegialnem odnosu.
2. Skozi druga očala je učitelj strokovno izvrstno podkovan trener, inštruktor, več optimalnih tehnik poučevanja in uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije. Idealizira se kot prilagodljiv ponudnik izobraževalnih storitev, ki študentu pomaga oziroma ga usmerja pri vse bolj individualiziranem, a hkrati množičnem usposabljanju. Pri tem ga vodijo vnaprej določeni cilji in izidi, predpisane kompetence in veščine ter skrb za učinkovito poučevanje in študentovo zaposljivost.

Vsa ta uvodna razprava o različnih idejnih pristopih je vendarle pomembna, saj evalvacijske prakse pri nas in v tujini kažejo, da so presoje kakovosti poučevanja razmeroma formalne, tehnične in površinske. Poučevanje je v njih prevečkrat omejeno na kazalnike, kot so preštevanje pedagoško-andragoških izpopolnjevanj, izmenjav učiteljev ali gostujočih predavanj ter navajanje ali promoviranje najnovejših tehnik in metodoloških trendov poučevanja, ki o kakovosti pedagoškega dela ne povedo dovolj in ki na njegove posebnosti niso posebej občutljivi.

Presoja kakovosti poučevanja se v Evropi pogosto opira na kazalnike, kot so: delež diplomantov v generaciji, delež osipa, povprečne ocene, celo delež zaposljivosti in zaposlenosti diplomantov. Gre za kazalnike, ki niso odvisni le od kakovosti poučevanja, ampak od številnih drugih dejavnikov, kot sta izbira pri vpisu ali razvitost regije, in ki so lahko za dejansko kakovost poučevanja celo problematični, saj so lahko povezani z manjšanjem zahtevnosti študija, ki bi sicer moral potekati na visoki ravni, ali pa z njegovo optimizacijo, ki se primarno ne ravna po didaktičnih ali akademskih merilih. Problematično je tudi čezmerno opiranje na izsledke študentskih anket, še posebej v delih, povezanih z zadovoljstvom. Slednje je lahko zaradi privlačnosti, zanimivosti oziroma uporabnosti študija ali učiteljev, celo enostavnosti študija. Dobrega poučevanja ne zaznamujejo le informiranje študentov, njihova aktivnost, zavzetost in podpora učitelja ali uporaba najnovejših tehnik in metod, temveč tudi učiteljeva razgledanost in kultiviranost, predvsem pa dobro posploševanje, konkretiziranje, poglobljanje, členjenje, povezovanje, kontekstualiziranje, teoretiziranje, apliciranje in argumentiranje znanja.

V evalvacijskih razgovorih z učitelji so strokovnjaki do sedaj manj pozornosti namenili strokovnim in akademskim pogledom na kakovost poučevanja in mnenjem iz študentskih anket, ki jih ne zamejuje zadovoljstvo. Kadar pa so to vendarle naredili, je bila razprava pomanjkljivo umeščena v kontekst posameznih idejnih pristopov, ki jim učitelji svobodno sledijo pri svojem delu. Na mestu je razmislek, ali bi se v prihodnje na evalvacijskih razgovorih temeljiteje posvetili kvalitativnim posebnostim, po katerih se učitelj pozicionira med omiko, strokovnim usposabljanjem, učnim izkustvom ter uvajanjem v znanost in disciplino? Presoje niso znale prikazati, v čem se visokošolski in višješolski učitelj pravzaprav razlikujeta od srednješolskega ali osnovnošolskega. Kako udejanjata veliko odgovornost pri ravnanju z vednostjo, z njenimi implikacijami? S kakšno vrlino in zavestjo vplivata na oblikovanje posameznikov? Kako v njih aktivirata strokovno nadarjenost ali pa prebudita znanstveno oziroma umetniško žilico? Odgovore na takšna vprašanja lahko ponudijo didaktično podučene kolegialne razprave, s katerimi bi bilo smiselno uravnotežiti kazalniški, formalno-tehnični ali interesni (zadovoljstvo) pogled na odlike poučevanja.

POSEBNOSTI STOPENJ IN VRST VISOKOŠOLSКИH ŠTUDIJSКИH PROGRAMOV

Stopnje in vrste visokošolskih študijskih programov so predpisane z ZViS, dotikajo pa se jih tudi merila za akreditacijo in Slovensko ogrodje kvalifikacij (SOK).

ZViS največ določil o različnih stopnjah in vrstah študija namenja usposobljenosti, manj socializaciji, še manj pa subjektifikaciji. Za visokošolske strokovne in univerzitetne študijske programe prve stopnje so skupni prenos strokovnega znanja, uporaba znanstvenih metod, reševanje strokovnih problemov in praktično izobraževanje, ki pri univerzitetnih študijskih programih sicer ni obvezno. Zakonodaja univerzitetne študijske programe od visokošolskih strokovnih loči predvsem po dodatni specifikaciji študija teoretičnih in metodoloških konceptov. Pravzaprav dopušča, da se visokošolski strokovni in univerzitetni študij prve stopnje prepletata in gradita na podobnih kompetencah. Magistrski študij se glede na prvostopenjskega na ravni prenosa strokovnega znanja poglobi in razširi – zanimivo pa ne specializira. Študij kljub temu ostaja predvsem strokoven in šele na tretji stopnji preide na raven izrecno znanstvenega izobraževanja, raziskovanja, razvijanja novega znanja, reševanja najzahtevnejših problemov in iskanja rešitev.

V zakonodaji je socializacijska prvina na prvi in drugi stopnji tesno povezana z usposabljanjem za strokovno delo. Medtem ko prvostopenjski študij ne glede na vrsto predvideva odgovornost, samostojnost in iniciativnost v stroki, je pri magistrskem pomembna predvsem odgovornost. Ta prvina pri doktorskem študiju presahne in ni z ničimer opredeljena. Subjektifikacija ima v zakonodaji še manj opornih točk. Za vse stopnje in vrste študija je predpisana kritičnost, ki od strokovne kritičnosti na prvostopenjskem študiju prehaja h kritični refleksiji na študiju druge in tretje stopnje.

Slovensko ogrodje kvalifikacij, kot nakazuje že ime, razlikuje predvsem po usposobljenosti med vrstami in stopnjami študija. Merila za akreditacijo upoštevajo posebnosti stopenj in vrst študijskih programov predvsem z določitvijo standardov kakovosti oziroma razlikami pri presoji. Čeprav nacionalni predpisi zahtevajo občutljivost presoj kakovosti za stopnje in vrste študija, slednjega postavljajo v ozek kvalifikacijski okvir. Zahtevnost študija sicer stopnjujejo, a ga s ponavljanjem generičnih kompetenc in njihovo podobnostjo tudi uniformirajo. Ta izhodišča bomo skušali trenutni realnosti in veljavnim predpisom navkljub razširiti s čim večjim kontrastom, da bi bile posebnosti študija jasnejše.

Na prvi stopnji je visokošolski strokovni študij predvsem aplikativen. Namenjen je čim prejšnji zaposlitvi. Študente usposablja za poklic. Posreduje jim sicer na znanstvenih dognanjih temelječe, vendar strokovno znanje, ki pa je zaprto in stabilno, saj je bistveno, da se ga lahko prenese v delovno okolje in uporabi, ne pa da se vanj dvomi in se ga preskuša zaradi iskanja novih ali različnih poti, ki jih ubira vednost. Kompetence, ki jih pri študentih razvija tak študij, so tudi usmerjene v delovno okolje, naj si bo to okolje izrecno strokovno, ali pa po stroki razmeroma nedoločeno, nepredvidljivo in spremenljivo. Z večjim poudarkom na praktičnem izobraževanju ter s sodelovanjem učiteljev, ki so tudi dobri strokovnjaki brez akademskega habitusa, študente uri za čim boljše pripravljen vstop v svet dela. Zanj je zato pomembno sodelovanje z organizacijami, ki zagotavljajo uvajanje v praktično delo.

Univerzitetni študij je temeljen in daje dobro zaokroženo izobrazbo. Usmerjen je v določeno raven razgledanosti in kulturnosti. Študenta povede v disciplino, v njena ključna znanja in teoretske podlage. Obenem ga kultivira in mu ponudi prvo izkušnjo z znanstvenim raziskovanjem – s principi znanosti, problemi v disciplini, robnimi znanji in z ustvarjanjem znanja. Za poučevanje so pomembni omika, emancipacija, znanstveno uvajanje v disciplino in razvijanje akademskega habitusa. Učitelj sicer usposablja z večjim poudarkom na teoretskem znanju, vendar posreduje tudi odprto in pluralno znanje. Pri študentih razvija splošne umske veščine, kot je reševanje problemov, pri čemer so nekoliko manj pomembne veščine za uporabo specifičnih znanj. Tovrstni študijski programi so praviloma namenjeni nadaljnjemu študiju. Zato zahtevajo učitelje raziskovalce in povezavo predvsem z raziskovalnimi ustanovami.

Na prvi stopnji je torej predmetnik splošen. Ne glede na vrsto študija ohranja temeljna znanja in kompetence, primarno strukturirane po disciplinarnih pravilih. Prevelika področna raznoličnost predmetov, ki so znanjsko razpršeni, lahko vodi v multidisciplinarno nepismenost. Namesto posredovanja množice površinskih in fragmentarnih vsebin je primernejši poglobljen študij pri manj predmetih, ki niso prekratki ali čezmerno strnjeni. Sicer sta lahko ovirana razvoj analitičnih veščin in kritične drže. V tako izhodišče je mogoče umestiti tudi razvijanje izražanja in pismenosti na visoki ravni. Še posebej pri univerzitetnih študijskih programih ima diplomsko delo kot edina prava priložnost za izdelavo zaokrožene raziskave, ki že sega v znanstveno polje, velik pomen. Njegova nadomestitev z drugimi študijskimi obveznostmi je zato zahtevna, saj se pričakuje ohranitev vseh kompetenc, ki jih študent s takim delom razvije.

Za razliko od prve stopnje je magistrski študij primeren za strokovne specializacije, vendar mora zaradi možnosti vpisa tako z visokošolskega strokovnega kot univerzitetnega študija in zaradi možnosti nadaljevanja študija na tretji stopnji spajati posebnosti obeh vrst prvostopenjskega študija – poglobljati in fokusirati mora tako njune aplikativne kot bazične podlage. Hkrati mora doktorskemu študentu naprej odstirati disciplinarno vednost in spodbujati razvoj akademskega habitusa, bodočim strokovnjakom pa ponuditi specialna strokovna znanja, ki jih v prvostopenjskem študiju ni bilo ali niso bila dovolj poglobljena. To je velik izziv za praviloma dveletni predmetnik, ki povrh vsebuje obvezno magistrsko delo. Zato se kurikularna tveganja iz prvostopenjskega študija stopnjujejo, skrb za celovitost in zaokroženost ponujene specialnosti pa je toliko večja.

Na obeh stopnjah se postavlja pomembno vprašanje, do kod sega prag sprejemljive izbirnosti, modularnosti, razdrobljenosti in interdisciplinarnosti študija, da ta še zagotavlja zaključeno kvalifikacijo, socializacijo in subjektifikacijo znotraj primarne discipline? S tem vprašanjem se je smiselno približati še problematiki doktorskega študija, ki je zgolj znanstven, po novem še umetniški, in vselej tudi teoretski. V ospredju so znanja in kompetence, pomembni za znanstveno-raziskovalno delo. Ta študij za razliko od prvo- in drugostopenjskega stremi k popolni izbirnosti, k prilagojenosti konkretnemu raziskovalnemu problemu. Študijske obveznosti se zgoščajo okrog tega problema in z njim povezanih obrobni znanj, kjer se širi obzorje resnice in razumevanja. Zato ni idealno, če je doktorski študij nasičen s splošnimi strokovnimi vsebinami in generičnimi kompetencami za delovno mesto, niti če je sestavljen iz površinskih in čezmerno razdrobljenih vsebin oziroma obveznosti. Zato se ogiba osnovnim znanjem, praksam in veščinam – na primer spoznavanju disciplinarnih osnov, področne zakonodaje, elementarnih strokovnih praks, ali pa prenosljivih znanj, kamor na primer spada veščinenje za prijavo, organiziranje in vodenje znanstvenih projektov. Takšne vsebine je doktorand spoznal bodisi pri študiju na nižjih stopnjah bodisi jih bo usvojil v delovnem okolju. Doktorski študij ni primeren za širjenje zaprte vednosti, modnih metod ali znanj, vodilnih idej in trendov v praksi, razen če se z njimi kritično ali izvirno spopada.

Evalvacijske prakse so razkrile, da prihaja pri presojah do občasnih spodrseljajev, povezanih z nerazumevanjem posebnosti stopenj in vrst študija. Kot primer izpostavimo skupino strokovnjakov, ki je pri enem od predmetov doktorskega študija sicer z aplikativne mehke discipline predlagala vpeljavo igre vlog kot inovativne metode. Pojasnimo zgolj, da se znanstveno delo ne razvija skozi igranje vlog, ki je lahko prej pomembno za študij na prvi stopnji. Med najpogostejše spodrseljaje spada potiskanje univerzitetnega študija prve stopnje v polje specialnega poklicnega usposabljanja. Po drugi strani pa so redka poročila o tovrstnih študijskih programih spodbujala h krepitvi teoretskih in temeljnih znanj. Najbolj razširjena pomanjkljivost dosedanjih presoj je preveč površinski in skop razmislek o posebnostih študija. Pri presojah moramo razviti občutljivost za njegove posebnosti, še posebej v delih, ki presegajo določila v predpisih in z njimi povezane poudarke na kvalifikacijskem miselnem okviru. Predpisi namreč ne popuščajo zgolj pri socializacijski in subjektifikacijski prvini, temveč tudi pri vpeljevanju razlik med temeljnim in uporabnim ter med splošnim in specializiranim študijem.

POSEBNOSTI DISCIPLINARNE VPETOSTI IZOBRAŽEVANJA IN RAZISKOVANJA V VISOKEM ŠOLSTVU

Ko na kakovost študija gledamo disciplinarno-specifično, predstave o dobrem izobraževanju zaznamujejo disciplinarne kulture in njihovi standardi vednosti. Oddaljujemo se tudi od generičnega pristopa, ki poudarja kvalifikacijsko prvino izobraževanja, in od splošnih pričakovanj zunanjega okolja po uporabni vednosti. S sprejetjem disciplinarnih posebnosti razumemo, da generična znanja in kompetence potrebujejo podlago v disciplinarnih vsebinah, da študij sploh privede k izobrazbi na visoki ravni. Da je diplomant lahko strokovnjak na določenem področju, ni dovolj, če je predvsem prilagodljiv, sposoben komuniciranja, procesiranja informacij in nadaljnega učenja; da je dober v skupinskem delu, uporabi slehernega znanja v praksi ter večš novih tehnologij. Razviti je moral tudi celovito in poglobljeno strokovno-znanstveno podlago in zahtevne umske spretnosti, ki jih je ostril znotraj discipline.

Veljavni predpisi ne ločijo med posebnostmi disciplin. Niti ZViS ali Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti niti merila za akreditacijo nimajo določil za ločevanje disciplinarnih posebnosti izobraževanja in raziskovanja. Kljub temu merila za akreditacijo posluh za upoštevanje disciplinarnih posebnosti zaupajo strokovnjakom, s tem ko zahtevajo presojo primernosti umestitve študijskega programa v predvideno področje oziroma disciplino kot tudi področne primernosti znanstveno-raziskovalnega dela in raziskovalnih referenc nosilcev oziroma izvajalcev študija bodisi na programski bodisi na institucionalni ravni.

Discipline se razlikujejo po kriterijih znanstvenega spoznanja in utemeljevanja. Čeprav so njihove posebnosti zapletene, jih za lažje razumevanje razvrščamo v skupine, ki se med seboj izraziteje razlikujejo. Discipline imajo torej različne postopke ustvarjanja, urejanja in preverjanja znanja. Medtem ko je za prve značilno prizadevanje za odkritja ali pa aplikativne rešitve, so pri drugih odkritja in tehnologije v praksi redki, skušajo pa širiti in poglobljati razumevanje. Odnos do resnice je zato različno strog in sega od razumevanja realnosti s pomočjo interpretacije do neposrednega dokazovanja in preverjanja realnosti. Ene discipline k raziskovanju pristopajo bolj sistematično, objektivno in eksaktno, z bolj nadzorovanimi in izoliranimi spremenljivkami znotraj omejenih referenčnih okvirov. Druge so pri tem bolj splošne, celovite, metanarativne in približne, saj je njihov referenčni okvir, v katerem preučujejo medsebojno povezane in odvisne spremenljivke, širši. Dopuščajo različne poglede na resnico in gojijo kritično držo. Zaradi tega niso manj vredne, saj se ravno na ta način bolje spopadajo s svojim problemskim poljem. Odgovori na raziskovalna vprašanja so zato glede na disciplino dokončni ali bolj odprti; različno ločljivi, delni ali celovitejši; bolj teoretski ali bolj praktični, prav tako pa jih je mogoče načrtovati in predvidevati z različno zanesljivostjo. V prvih disciplinah se vednost razvija bolj linearno, povezano in kumulativno, druge pa zaznamujejo vzorci ponavljanja (vračanja k istim problemom) in skromnejša povezanost ustvarjene vednosti. Razlikuje se tudi odnos disciplin do funkcionalnosti znanja. V enih je ustvarjanje znanja pretežno zainteresirano, v drugih pa nezainteresirano. Nenazadnje se razlikujejo po pogledu na to, kdaj znanost na poti od ustvarjanja do uporabe znanja preide v stroko ter kdaj je znanost predana preučevanju realnosti in kdaj njenemu ustvarjanju.

Discipline je mogoče razumeti tudi kot kulture posebnih znanstvenih skupnosti, povezane s splošnimi vrednotami in idejami, kot sta akademska svoboda in avtonomija, a razmejene s specifičnimi in različnimi tradicijami, etiko, pravili vedenja, oblikami komuniciranja ter načini prenašanja znanja. Glede na disciplino se tako spreminjajo medsebojna povezanost in enotnost njihovih članov, prepustnost disciplinarnih meja, odnos med disciplinami, pa tudi enotnost oziroma razpršenost raziskovalnih interesov in raziskovanja, intelektualnih stilov in diskurzov.

1. Trde čiste discipline zaznamujejo kopičenje dognanj, razdrobljenost, drevesna struktura vednosti, zanimanje za univerzalnosti, naravnost na količine, poenostavitve, brezosebnost in odsotnost vrednot, jasnost pravil za preverjanje znanja in njegove aktualnosti, soglasje za naslavljanje pomembnih vprašanj, usmerjenost v odkritja ter dobra organiziranost.
2. Mehke čiste discipline so ponavljajoče. Raziskovalne probleme obravnavajo širše in bolj celovito. So tekoče, osebne in individualistične. Polne so vrednot, usmerjene v kvalitativne lastnosti in komplika-

cije. Primanjkuje jim soglasja o pomembnih vprašanjih, njihovi rezultati pa so interpretacije. Prav tako so ohlapno strukturirane.

3. Trde aplikativne discipline so namenske, pragmatične in usmerjene v obvladovanje fizičnega okolja. Njihovi pristopi so hevristični, kvalitativni in kvantitativni, pri čemer za kriteriji presoje tičita namen in funkcija. Ustvarjajo izdelke, tehnike in patente.
4. Mehke aplikativne discipline poleg namenskosti, pragmatičnosti in oziranja navzven povezuje usmeritev v izboljševanje strokovnih praks. Pomembne so jim študije primerov, ustvarjajo pa protokole in postopke. Prilagajajo se modam in trendom ter so nagnjene k negotovemu statusu.

Discipline so tudi različno razvite – razlikujejo se po uveljavljenosti in ustaljenosti ter posledično po družbeni moči oziroma dovetnosti za zunanje vplive, ki prihajajo bodisi iz drugih disciplin bodisi iz neakademskoga okolja. V trdih čistih in trdih aplikativnih disciplinah je mogoče zasledovati večjo enotnost, povezanost in usmerjenost raziskovanja. Bolje se razmejujejo od drugih disciplin. Mehke čiste in mehke aplikativne discipline pa so bolj prepustne in odprte. Njihove skupnosti so bolj razdrobljene, člani v njih pa manj povezani in se nagibajo k raziskovanju na širšem področju.

Zaradi prostorske omejitve se ne moremo poglobiti v vpliv, ki ga imajo discipline na poučevanje. S to problematiko se na primer ukvarja signaturna pedagogika. V grobem pa lahko načrtamo, da se poučevanje pri študiju znotraj trdih disciplin med drugim opira na modele, teorije in simbolno manipulacijo, znotraj mehkih disciplin pa na čustvenost, intuicijo in metaforično reprezentacijo znanja. Disciplinarne kulture poleg tega vsaka po svoje vplivajo na izobrazbene ideale. Medtem ko se nekatere usmerjajo v oblikovanje aplikativcev, pragmatikov in tehnikov, se druge v kritike, ljudi, večče ustnega in pisnega izražanja, tretje izobražujejo teoretike in analitike, četrte pa ustvarjalce in umetnike. Načini mišljenja in ravnanja diplomantov – torej odtenki kakovosti izobrazbe – se zaradi disciplinarnih vplivov tako razlikujejo, da je vprašljivo, ali jih je mogoče zajeti z generičnimi kazalniki, kot so zaposljivost, povprečna ocena, stopnja prehodnosti ali dokončanja študija ter kompetence za delovno mesto.

Kakovost v disciplinarnosti

Če se vrnemo k merilom za akreditacijo, bi morale presoje upoštevati disciplinarne posebnosti izobraževanja in raziskovanja. Vendar tu se problem šele dobro razvije, saj je treba te posebnosti povezati z različnimi koncepti kakovosti, ki pa glede na to, kako so se vzpostavili, različno vplivajo tako na posamezne skupine disciplin kot na samo disciplinarnost. Sledi tabelarni pregled načinov presojanja študijskih programov po dveh, za disciplinarnost študija ključnih vprašanjih – umeščenosti študijskega programa v disciplino in njegove interdisciplinarnosti.

Presoja disciplinarnosti po različnih konceptih kakovosti:

	Presoja umestitve študijskega programa v predvideno področje oziroma disciplino	Presoja interdisciplinarnosti študijskega programa
1. Kakovost kot skladnost z zastavljenimi cilji oziroma predpisi	Disciplinarne posebnosti niso določene v predpisih. Zato se lahko strokovnjaki o skladnosti izrekajo na podlagi spodnjih konceptov kakovosti od (2) do (6). Ozrejo se lahko tudi po morebitnih internih predpisih zavoda ali njegovih organizacijskih ciljih, ki načrtujejo disciplinarni ustroj študija in z njim povezane spremembe. Ker disciplinarna pravila niso opredeljena in ker je vednost družbeni oziroma duhovni pojav, je objektivna presoja skladnosti močno otežena.	
2. Kakovost kot ustreznost namenu (zadovoljstvo ter pričakovanja in potrebe deležnikov)	Odločilen kriterij ustrezne disciplinarnosti študija je, da je predmetnik osnovan na podlagi pričakovanih in potreb ključnih skupin deležnikov, še posebej študentov, predstavnikov delodajalcev in učiteljev kot skrbnikov discipline.	

	<p>Disciplinarna pravila tako sklepajo nujne kompromise z interesi, ki niso vselej povezani s kriteriji vednosti, ampak tudi z zadovoljstvom, koristjo in uveljavljanjem moči. Pozitivno, a ne nujno strokovno mnenje različnih skupin deležnikov o umestitvi študija v disciplino ali njegovi interdisciplinarnosti je že znak kakovosti.</p>
<p>3. Kakovost z ekonomskega vidika (uresničevanje potreb gospodarstva)</p>	<p>Po tem konceptu je dober predmetnik presek strategij, potreb in pričakovanj iz gospodarske sfere. Za zasnovo študijskih vsebin je ključna potreba po diplomantih, predmetnik pa ponuja znanja in kompetence, pomembne za stroko in delovno mesto, ki namesto disciplinarnim pravilom ustrezajo gospodarskemu in tehnološkemu napredku, se odzivajo nanj in imajo možnost ustvarjanja dodane vrednosti. V izhodišču tega koncepta kakovosti se disciplinarnost študija ureja od zunaj. Umestitev študija v disciplino se zato presoja z vidika zahtev do strokovne kvalifikacije diplomanta. Kakovost je v predmetniku s poudarkom na uporabnih znanjih in kompetencah. Za zgled veljajo pravila in študijski programi iz aplikativnih disciplin in po njih bi se lahko ravnali tudi študijski programi čistih disciplin. Tudi vprašanje interdisciplinarnosti zaznamujejo potrebe po novih zaposlitvenih profilih, nove zaposlitvene možnosti in učinki tehnološkega napredka. Njena kakovost se ne presoja po izhodiščih sestave polja vednosti in problematiki spajajočih se disciplin, ampak po predvidevanju gospodarskih trendov in odzivanju nanje.</p> <p>Obenem je predmetnik lahko tržno zanimiv in zato kakovosten, če bo lahko zavod vložke v študijski program čim bolj unovčil. S tega zornega kota izhaja kakovost interdisciplinarnosti iz vsebinske edinstvenosti študijskega programa, ki pomeni tržno nišo v visokošolskem izobraževanju.</p>
<p>4. Kakovost kot transformacija – konstruktivistični pristop in na študenta osredinjeno učenje</p>	<p>Namesto disciplinarnega zakoličenja predmetnika je pomembna njegova vsebinska prilagodljivost in prožnost. Idealno je odprt tako, da meri v izboljšanje učne izkušnje in osebni razvoj. Upošteva študentove želje poudarja svobodo pri izbiri vsebin, ki obljublajo najboljši izid za najoptimalnejši vložek. Pozornost od uvajanja študenta v disciplino je preusmerjena k motivaciji in iskanju tehnik za čim bolj poglobljen, a hkrati uspešen in učinkovit študij. V tem konceptu se pozornost od disciplinarno-specifičnega pristopa preusmerja h generičnemu – pomen za kakovost pridobivajo prenosljive veščine, prilagodljivost in sposobnost ravnanja z informacijami. Disciplinarna vprašanja se nadalje umikajo idealu transdisciplinarnega povezovanja problemsko usmerjenih znanj s širokih področij. V ta kontekst so zavite tudi ocene interdisciplinarnosti.</p>
<p>5. Kakovost s procesnega in upravnega vidika</p>	<p>Bolj kot umeščenost študija v disciplino ali pa disciplinarnost po sebi so pri presoji kakovosti predmetnika pomembni upoštevanje pravil, načrtovanje predmetnika ali njegovih sprememb po ustaljenem postopku, organizacija in upravljanje njegovega razvoja, pa tudi pravice, dolžnosti in obveznosti deležnikov v tem procesu. Kurikularne predloge, ki nastanejo na katedri, uprava zavoda strokovno in tehnično primerja s predlogi drugih skupin deležnikov, jih preseje skozi organizacijske cilje, podredi statistično podprtim analizam po kazalnikih uspešnosti in učinkovitosti, ter naposled sprejme optimalno odločitev. Ta proces mora biti pregleden in ustrezno dokumentiran, deležniki pa morajo biti o njem in njegovih izidih obveščeni.</p>
<p>6. Kakovost v navezavi z akademskimi standardi in vrednotami</p>	<p>Predmetnik zaznamuje disciplina z vsemi svojimi posebnostmi. V njem so glede na kurikularne omejitve smiselno strukturirana vsa pomembna disciplinarna znanja in veščine po disciplinarnih pravilih, in ne po pričakovanjih in pobudah zunaj disciplinarnega polja ali po pravilih kakšne druge discipline. Kakovostna umestitev študijskega programa v disciplino je pravzaprav pomembno izhodišče za presojo siceršnje kakovosti študija, njegove poglobljenosti, širine in zahtevnosti. Tudi pogled na kakovost izobrazbe se vsaj na ravni usposobljenosti usmerja v usvojitev disciplinarnosti vednosti.</p>

	<p>Presoja interdisciplinarnosti izvira iz vprašanja, ali so posamezne veje vednosti, ki se prepletajo v študijski program, celovito osnovane in razvite, ali jih predmetnik konsistentno integrira, da skupaj tvorijo dovolj poglobljeno celoto, ki je rešila epistemološke in metodološke izzive spajanja različnih disciplin. Za oceno kakovosti interdisciplinarnih ali transdisciplinarnih pobud so ključni disciplinarna pravila in uspeh spojene vednosti pri ustvarjanju novega znanja in razvijanju njegovih mejnih področij. O tem se za razliko od ostalih konceptov kakovosti strokovno izreka skupnost učiteljev in raziskovalcev kot skrbnikov disciplin.</p>
--	---

Dejansko stanje disciplinarnosti je mogoče presojati na različne načine, v različnem obsegu, na podlagi različnih virov informacij in z različnimi poudarki oziroma izpustitvami. Disciplinarnosti poleg tega ni mogoče presojati z istimi merili, ker se discipline med seboj izrazito razlikujejo. Zato je pomembno, da strokovnjaki upoštevajo disciplinarne posebnosti in se pri presoji s pravo mero odkritosti in previdnosti prejejo na koncept(e) kakovosti. Dosedanje presoje vabijo k razmisleku o tem,

- za katero ločnico bi lahko bili strokovnjaki bolj občutljivi – za študij znotraj eksaktnih/neeksaktnih disciplin ali za študij znotraj uporabnih/nezainteresiranih disciplin;
- ali se lahko pravila določene skupine disciplin uporabljajo tudi pri razmisleku o kakovosti študija znotraj drugih skupin disciplin;
- ali so lahko pri vprašanju kakovosti disciplinarnosti študija nedisciplinarna pravila nadrejena disciplinarnim in ali se slednja lahko prezrejo;
- kako uporabljati koncepte kakovosti ter kako pri tem različne stopnje in vrste študija vplivajo na presojo njegovega disciplinarnega ustroja;
- ali se lahko disciplina postavlja z uvajanjem študijskega programa ali pa se mora nov študijski program postaviti v disciplino, ki je na zavodu že razvita;
- ali je lahko interdisciplinarnost študija zgolj rezultat presečišč na zavodu razvitih disciplin ali tudi krpanja disciplinarnih lukenj;
- ali so interdisciplinarne habilitacije sprejemljive, celo zaželeno;
- ali so danes različne discipline (še) enakovredne in enako pomembne.

INSTITUCIONALNE POSEBNOSTI V VISOKEM ŠOLSTVU

Visokošolski zavodi se v izhodišču ločujejo po področjih dejavnosti, vrstah, pravnem statusu in organizaciji. ZVIs univerzam določa zagotavljanje razvoja znanosti, strokovnosti in umetnosti ter posredovanje spoznanj z več področij oziroma disciplin na vseh stopnjah študija. Po velikosti in disciplinarni raznolikosti jo povezuje s Humboldtovim modelom velike univerze. Medtem ko fakultete opravljajo pretežno znanstveno-raziskovalno in izobraževalno dejavnost, opravljajo umetniške akademije pretežno umetniško in izobraževalno dejavnost, visoke strokovne šole pa izobraževalno dejavnost. Dejavnost vsake posebej sega na področje ene ali več disciplin, v primeru visokih strokovnih šol pa strok.

Zunanje evalvacije pozornost od širše institucionalne raznolikosti, ki jo zaznamujejo področja oziroma discipline, uvodoma preusmerjajo k upravnim in organizacijskim posebnostim. Zanimajo jih poslanstvo, vizija in strategija zavoda, ki se bolj kot njegovega izobraževalno-raziskovalnega bistva tikajo upravljanja oziroma poslovanja in vloge deležnikov pri tem. Pozornost pri presoji je naprej usmerjena v vse ključne pedagoške in raziskovalne okvire zavoda, ki segajo od materialnih in tako imenovanih kadrovskega razmer do kakovosti študijskih programov, poučevanja in raziskovanja, pa tudi do notranjega zagotavljanja kakovosti. Institucionalna presoja po vseh teh nadaljnjih področjih se praviloma opira na organizacijske načrte in cilje ter na njihovo uresničitev. Pri presoji so torej različna institucionalna vprašanja neredko usmerjena v organizacijo in upravljanje zavodov kot organizacij in ne kot cehovskih skupnosti raziskovalcev, učiteljev in študentov.

Organizacijski pogled na zavode so strokovnjaki že dodobra izostrili, vendar veljavni predpisi ne izključujejo celovitejšega pogleda, ki posveča pozornost tudi drugim institucionalnim posebnostim, kot so razumevanje nastanka in tradicije zavoda, pomen njegove avtonomije, njegov družbeni položaj, njegova področna usmerjenost in disciplinarni razvoj, urejanje razmerij na katedrah, politična oziroma ideološka usmerjenost, odnos do vednosti ter institucionalni pečat socializacijski in subjektifikacijski rasti študentov. Presoja, ki se opira predvsem na organizacijske cilje, lahko takšne institucionalne posebnosti prezre ali pa jih povede v njim nedomače kontekste in jezik.

Pri pregledu poročil strokovnjakov smo ugotovili, da se institucionalni vidiki pogosto povezujejo z načrtovanjem, posodabljanjem ali uresničevanjem organizacijskih ciljev. Slednji naj bi bili na primer bolj aktualni, merljivi in izvedljivi, pa tudi bolje opredeljeni in prilagojeni globalnim trendom. Pomembno je bilo tudi, kako pri organizaciji in upravljanju sodelujejo deležniki, kako se ti procesi povezujejo z notranjim zagotavljanjem kakovosti in kako se naposled njihovi učinki prelivajo v vsebino in izvedbo študija. Vendar dosedanje presoje neredko niso prešle formalnosti, niso povedale dovolj o tem, kako je zavod nastal, kakšno vlogo ima in kakšen pogled ima na svojo prihodnost. Prav tako neredko se je institucionalna razprava v poročilih strokovnjakov umestila v kontekst zavoda kot organizacije, ki ponuja tržne storitve in izpolnjuje želje strank, ali pa v kontekst zavoda, kjer se opravljajo upravno-pravne transakcije in kjer je ključno upravljanje s pravicami, dolžnostmi in obveznostmi deležnikov. S tem ne želimo sporočiti, da taka pogleda nista dopustna, temveč le, da sta delna.

Avtonomija

Avtonomija je glede na dolgo univerzitetno tradicijo osrednja institucionalna posebnost. ZViS jo predpiše kot lastnost, ki zagotavlja posebni institucionalni položaj. Poveže jo s svobodo raziskovanja in poučevanja, samoupravo pri vodenju, habilitacijah, zaposlovanju, uvajanju študijskih programov, upravljanju s premoženjem, podeljevanju naslovov in nazivov ter sodelovanju z drugimi organizacijami. V merilih za akreditacijo je avtonomija omenjena le v enem določilu, in sicer v povezavi s svobodo poučevanja in raziskovanja. Merila za akreditacijo posebnosti institucionalne avtonomije izrecno ne obravnavajo, tako da se presoja v sklopu poslanstva, vizije, strategije, organizacijskih in finančnih načrtov, sodelovanja deležnikov in internih pravilnikov. Ta pravno-upravna izhodišča za presojo so postavljena čez nekaj, kar je pravzaprav tudi lastnost posebnega področja družbenega delovanja s posebnimi pravili in nalogo ustvarjanja in posredovanja vednosti. Postavljena so čez skupnost učiteljev, raziskovalcev in študentov, ki ni pretežno poslovna ali pravna. S tem želimo vnovič sporočiti le, da je smiselno občutljivost presoje institucionalnih posebnosti prilagoditi okoliščini, da je omenjena skupnost v svojem idealu akademska in da deluje ne le učinkovito in po pravnem redu, ampak tudi solidarno, kritično, agonistično ter po stanovski etiki in ugledu. Čeprav o tem v vlogah za akreditacijo oziroma evalvacijo in v samoevalvacijskih poročilih ni mogoče najti veliko informacij, še ne pomeni, da za presojo ni enako pomembno.

Ko posebnosti zapletemo še v povezavo z različnimi koncepti kakovosti, se poleg nakazanih pomislekov sprašujemo tudi:

- komu pripada avtonomija – upravam zavodov, disciplinarnim skupnostim (katedram in oddelkom) ali obojim in v kolikšnem obsegu;
- ali je avtonomija lahko skladna z ekonomskimi, upravnimi in pravnimi cilji oziroma določili ali jim celo podrejena;
- kakšen je učinek še vedno aktualnega spodbujanja centralizacije vodstev in administracije zavodov;
- ali se sploh lahko zavod obravnava kot podjetje ali korporacija, vednost pa kot komoditeta;
- kakšen naj bo presojevalčev pogled na razmejitev akademske in poslovne dejavnosti na področju raziskovanja in poučevanja;
- kako presojati delitev upravljanja zavoda med lastniške deležnike (upravni odbor) in akademske deležnike (senat);

- kako krmariti presojo med pravnimi, poslovnimi in akademskimi vplivi na upravljanje zavoda;
- kako pri presoji obravnavati različne organizacijske dejavnike, ki segajo od vednosti, glede na katero se po disciplinah oblikujejo katedre in fakultete ter razmerja med njihovimi člani, do centralnih uprav, ki delujejo z organizacijskimi cilji in pravilniki;
- kako uravnotežiti meritokratski ideal akademskega ugleda in moči argumenta z idealom tehničnega upravljanja po učinkovitosti, uspešnosti in vnaprej zastavljenih organizacijskih ciljih? Kako oboje povezati tako z realnimi razmerji moči in administrativnimi ovirami na zavodu kot z razpršenimi interesi različnih skupin deležnikov.

SKICA KONCEPTOV KAKOVOSTI

Konceptom kakovosti je bilo namenjenih kar nekaj besed. Prikazali smo, kako zaznamujejo presoje bodisi pri posameznih standardih kakovosti bodisi pri posebnostih presojanega. Bolj kot operacionalizacija in funkcionalnost kakovosti nas namreč zanima idejna raznolikost, ki veje iz njenega bistva, in z njo povezani učinki. Zato se izbrani koncepti pomenljivo ločujejo po tem, kateri ideali, predstave in vrednote o kakovostnem visokem in višjem šolstvu jih določajo. Tako so izbrani tudi, ker se koncepti kakovosti ne razvijajo na podlagi usklajenih sistemov vrednot, temveč bodisi na navidezno različnih vrednotah, ki imajo pretežno ekonomsko, psihološko in procesno podstat, bodisi na negativnih vrednotah, ki določene predstave o kakovosti ne povezujejo z ideali, ampak z očitki elitizma, snobizma in tradicionalizma. Na izbiro je nenazadnje vplivala tudi analiza evalvacijskih praks – to, kar smo pri pregledovanju poročil strokovnjakov opažali in česar skupni imenovalci bi lahko našli v pomenski relativnosti kakovosti. V Sloveniji namreč do danes ne bele knjige ali nacionalni programi kot niti ne zakoni ali podzakonski akti niso ponudili razlage kakovosti v visokem šolstvu. Prav tako je niso postavili v razmerje do predhodnih konceptov kakovostnega v znanosti in izobraževanju.

1. Kakovost kot skladnost z zastavljenimi cilji oziroma predpisi se opira na razumevanje dobrega na podlagi brezhibnosti, konsistentnosti, zanesljivosti, odpravljanja napak in odgovornosti deležnikov pri tem. Pomeni merljivo izpolnjevanje objektivnih zahtev in je neločljivo povezana z oblikami nadzora, ki izvirajo iz industrije. Ta koncept je v praksi ključen za presojo kakovosti kot oblike skladnosti z minimalnimi standardi in merili. Vsi, ki so po njem izkazali kakovost, so enako kakovostni. Tak pogled kakovost izziva, ali se ne bi morala imenovati skladnost, ustreznost oziroma uniformnost v visokem šolstvu.
2. Kakovost kot ustreznost namenu se opira na zadovoljstvo, pričakovanja in potrebe deležnikov, čeprav sicer izvira iz namena izdelka ali storitve. Tega namena namreč ne zaznamuje ekskluzivnost, temveč inkluzivnost – vključevanje deležnikov, in ga je mogoče doseči brez zunanjega priznanja. Vodstvo zavoda različne interese, ki niso jasno razmejeni na akademske, ekonomske in druge, stke v organizacijske cilje in jih usmerja s tehnikami upravljanja. Ta funkcionalni pristop h kakovosti je pri zunanjih presojah in v predpisih prav tako močno navzoč. Strokovnjaki po njem presojujejo v navezavi s predhodnim pristopom, saj sta tako vključevanje deležnikov kot uresničevanje organizacijskih ciljev predpisana. Pretežno je usmerjen v usklajevanje visokošolske izobrazbe za delo in s poslovnimi prizadevanji zavodov.
3. Kakovost z ekonomskega vidika visoko šolstvo postavlja v vlogo gospodarstva. Dobro je tisto, kar pripomore h gospodarski rasti, napredku ter ustvarjanju usposobljene in produktivne delovne sile, pa tudi k uspešnemu poslovanju zavoda. Kakovost je povezana z dobičkonosno, uporabno in specialno vednostjo, ki pomaga obvladovati svet. Tudi izobraževalni ideal je zato strokovno usposabljanje s podarkom na kompetencah za delovno mesto, mehkih in prenosljivih veščinah ter na krepitvi tehnične, informacijske, komunikacijske in funkcionalne usposobljenosti. Pomembne vrednote so: učinkovitost, inovativnost, optimalnost, produktivnost, podjetnost, uspešnost, storilnost, rentabilnost, uporabnost, konkurenčnost in fleksibilnost.

4. Kakovost kot transformacija je koncept, ki sloni na konstruktivističnem pristopu k poučevanju. Povezan je z na študenta osredinjenim učenjem, ki je v skladu z evropskimi standardi predpisano s spremembo meril za akreditacijo iz 2017. S poudarkom na poučevanju spaja ideale usposabljanja in veščinenja na podlagi uporabnih znanj z obliko progresivnega pristopa k poučevanju, pri katerem pa je družbenokritična nota izobraževanja nadomeščena s psihološko in individualistično. Tako se tradicionalna kritična refleksija kot mišljenje posledic disciplinarne vednosti za resnico, razum, človeka, družbo in okolje znotraj tega koncepta usmeri v vrednoto individualne refleksije učne izkušnje. Kakovost je povezana s študijem, v katerem je usposabljanje za delovno mesto prirojeno individualni učni izkušnji. Učitelj ima pri tem vlogo inštruktorja ali trenerja, ki aktivira, podpira in lajša učenje, študent pa nastopa kot individualistični učenec, ki mu zavod zagotavlja razmere za izboljšanje učne izkušnje. Za kakovost so posebej pomembni načini in tehnike poučevanja ter ocenjevanja. V tem pogledu je transformacija povezana s kvalitativno spremembo v znanju, spretnostih, vrednotah in v osebnem razvoju, nenazadnje pa tudi z ustvarjeno dodano vrednostjo. Poleg učinkovitosti, fleksibilnosti in uporabnosti izobraževanja so ključne naslednje vrednote: (pro)aktivnost, opolnomočenje in izboljšanje, izkustveno se učiti in naučiti se, kako se učiti, (samo)upravljanje učenja in nadzor nad njim.
5. Procesno-upravni koncept kakovosti se opira na organizacijsko kulturo. Po njem so razmerja med deležniki idealno pravna, odnosi med njimi in njihove dejavnosti pa so formalni in regularni. Čim bolj jih urejajo pogodbe in predpisi. V ospredju so pravice, obveznosti in dolžnosti deležnikov. Pomembno je, da se z njihovimi interesi in aktivnostmi upravlja strokovno, tehnično ter po ustaljenih in predvidljivih postopkih. Zato so potrebni kakovostni mehanizmi spremljanja in nadzorovanja visokošolske in višješolske dejavnosti, pomembne vrednote pa so: odgovornost, transparentnost, pravni in procesni red, strokovno in racionalno upravljanje, načrtovanje, evidentiranje, dokumentiranje, poročanje, spoštovanje izvedbenih rokov, (samo)nadziranje, (samo)ocenjevanje, sledljivost in dostopnost.
6. Akademski koncept se opira na ideal akademske kulture. Dober študij je zahteven in poglobljen. Poteka na visoki ravni. Temelji na omiki ter posameznika uvede v disciplino. Ponudi mu strokovna znanja in veščine za poklic. Odpre mu vrata v družbeni in kulturni svet ter v njun red, a ga hkrati razsvetli in razvije v avtonomnega, kritičnega posameznika, ki je sposoben razsodno sodelovati z akademskim okoljem, stroko, družbo, kulturo in svetom. Postavlja visoka pričakovanja, zahteva velike vložke, trud in intelektualno sposobnost. Diplomant postane učenjak. Visokošolsko poučevanje je refleksivno sokratsko izobraževanje. Raziskovanje je znanstveno in ima veliko notranjo vrednost – bogati disciplino. Zaznamuje ga avtonomno zasledovanje resnice in razuma, ki je glede na disciplino bodisi zainteresirano bodisi nezainteresirano ter eksaktno ali neeksaktno. Pomembne vrednote so: akademska svoboda, institucionalna avtonomija, odgovornost do visoke vednosti in disciplinarna naravnost, kolegialnost, akademski etos, akademski habitus, akademski ugled in vpliv, samoupravna meritokracija, interna regulacija vednosti, njen pluralizem in odprtost ter vsebinska in racionalna naravnost. Akademski koncept je značilen za visoko šolstvo in ne za višje, pa vendar se lahko v slednje smiselno prenese ob upoštevanju meril stroke in poklicnega usposabljanja.

Čeprav se lahko zdijo (določeni) predstavljeni koncepti vprašljivo opredeljeni, izkrivljeno razločeni ali pa nepomembni, so njihove sledi odtisnjene v dosedanjih poročilih strokovnjakov, umeščeni pa so tudi v nacionalne predpise. Opominjajo na navzkrižja v razumevanju kakovosti in na možnost različnih pogledov na ista stanja, lastnosti ali pojave. O veliki prehodnosti v višji letnik ali pa disciplinarni umeščenosti študija je mogoče hkrati izreči tako pozitivno kot negativno mnenje in za vsakega od teh mnenj zlahka obstajata trden dokaz in pravi argument. Zato tam, kjer predpisi dopuščajo, raba konceptov kakovosti morda ne bi smela biti arbitrarna in netransparentna. Iz tega izhajata dva temeljna sklepna razmisleka.

1. Ali je smisel presojanja kakovosti prepoznati prednosti in slabosti presojanega po vseh različnih konceptih kakovosti in za vsakega posebej?
2. Ali pa bi bilo glede na posamezen standard kakovosti primerno izbrati pravi koncept kakovosti, izbrati argumentirati in se do nje tudi opredeliti s pravšnjo kritično distanco, ki meri v posledice takšne izbire? Vendar, komu v tem primeru zaupati izbiro – zavodu, šoli, skupini strokovnjakov ali agenciji?

NASTAJANJE VODNIKA

Pri nastajanju besedila so bili upoštevani izsledki sistemskih in tematskih analiz agencije o akreditacijah, evalvacijah in samoevalvacijah zavodov in šol; izsledki, pridobljeni pri sprotnem proučevanju pripomb udeležencev v postopkih, predvsem pa poročil skupin strokovnjakov v skladu z ZViS 2016 in po njem sprejetih merilih agencije; pa tudi ugotovitve in priporočila udeležencev posvetov s strokovnjaki, visokoškolskimi in višješolskimi učitelji, znanstveniki s področja visokošolske didaktike in raziskovanja znanosti ter predstavniki drugih deležnikov.

Prvi osnutek vodnika je agencija objavila na svoji spletni strani na začetku leta 2021. Do jeseni tega leta je zbiral pripombe različnih deležnikov na posebnih sestankih in po pisni poti. Dopolnila ga je:

1. z novima poglavjema o:
 - zunanji evalvaciji višjih strokovnih šol - tematiko je predstavila na izobraževanjih višješolcev junija, oktobra in novembra 2021 ter spomladi leta 2022;
 - vlogah udeležencev v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih;
2. z usmeritvami za presojo interdisciplinarnih študijskih programov druge stopnje; 15. 4. 2021 jih je na svoji 163. seji sprejel svet agencije;
3. s predlogi strokovnjakov in predstavnikov visokošolskih zavodov za presojo:
 - opreme za izvajanje visokošolske dejavnosti;
 - sestave in vsebine ter načrta izvajanja študijskega programa pri akreditaciji študijskega programa;
 - izvajanja študija pri evalvaciji študijskega programa;
 - praktičnega izobraževanja in kadrov pri podaljšanju akreditacije visokošolskega zavoda.

Dopolnjen drugi osnutek vodnika je agencija objavila konec leta 2021. Leta 2022 ga je v sodelovanju z različnimi deležniki dopolnila še:

4. s poglavjem o prvi akreditaciji visokošolskega zavoda;
5. s posebnostmi pri presojanju (mednarodnih) skupnih študijskih programov oziroma visokošolskega transnacionalnega izobraževanja ter habilitacij.

Vodnik po presojah in ustreznost njegovih usmeritev so dve leti preizkušali tako strokovni delavci, svet agencije in strokovnjaki v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih kot številni zavodi in šole v samoevalvacijskih postopkih.

VIRI

Pri obravnavi posebnosti v visokem šolstvu in konceptov kakovosti smo črpali iz različnih virov, med katerimi bi želeli izpostaviti predvsem naslednje domače vire:

- Cencič, Majda. 2011. Nekatere teme o kakovosti in evalvaciji na pedagoškem področju. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Cvetek, Slavko. 2015. Učenje in poučevanje v visokoškolskem izobraževanju: teorija in praksa. Ljubljana: Buča.
- Cvetek, Slavko. 2019. Na študenta osredinjeno poučevanje: priročnik za visokošolske učitelje. Ribniško selo: Akadem.
- Kodelja, Zdenko. 2010. O koncu česa pripovedujejo zgodbe o koncu izobrazbe. *Sodobna pedagogika*, 61(5): 14–35.
- Kos, Živa; Tašner, Veronika in Gaber, Slavko. 2016. Možnosti in meje konceptualizacij ter praks ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v vzgoji in izobraževanju. *Šolsko polje*, 27(5–6): 29–49.
- Kump, Sonja. 1994a. *Akademsko kultura*. Ljubljana: Znanstveno in politično središče.
- Kump, Sonja. 1994b. Pomeni kakovosti. *Kakovost visokega šolstva*, 17(5/6), 10–22.
- Možina, Tanja. 2009. *Percepcije kakovosti, pomen omrežij in zadovoljstvo uporabnikov v izobraževanju odraslih: doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Rotar, Braco D. 2009. *Univerzitetna avtonomija*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

n.a.k.v.i.s

Nacionalna agencija Republike Slovenije
za kakovost v visokem šolstvu

s.q.a.a

Slovenian Quality Assurance Agency
for Higher Education

**Nacionalna agencija Republike Slovenije za
kakovost v visokem šolstvu**

Miklošičeva cesta 7, 1000 Ljubljana, Slovenija

T: +386 1 400 5771

F: +386 1 400 5779

E: info@nakvis.si

NAKVIS je polnopravni član naslednjih evropskih in drugih mednarodnih združenj:

The European Consortium for
Accreditation in Higher Education

EENQA | CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN NETWORK
OF QUALITY ASSURANCE AGENCIES IN HIGHER EDUCATION

